VNTZER·DE·LVE·

H 2

D.O.M.A.

MATTHIÆ UNTZERI
Doct: Med. et Physici
Hallens: Ordin:

ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ
ΛΟΙΜΩΔΕΣ.

Hoc est.

DE LUE PESTIFERÂ
LIBRI TRES.

Varijs, cum Veterum, tum Recentium Medicorum, Philosophorum, Historicorum ac Chymicorum doctrinis, Obseruationibus exemplis, atq; remedijs illustrati nouiterq; in lucem editi.

Hallæ Saxonum
1615

[illegible] Carmelitar
de Varsavia

ILLUSTRIBUS,

ADMODUM REVERENDIS, MAGNIFICIS, STRENUIS, NOBILISS: AMPLISS: AC PRUDENTISS:

DNN:

COMITIBUS,

PRÆLATIS, EQUITIBUS, CONSULIBUS, CÆTERISQUE, INCLYTI PRIMATUS ET ARCHIEPISCOPATUS MAGDEBURGENS:

ORDINIBUS,

DOMINIS ET MECOENATIBUS SUIS BENIgnis, summoq; observantiæ studio colendis.

Uæ ab omni ævo, INCLYTI ORDINES, omnibus in universum hominibus, semper formidolosa fuêre, & etiamnùm, in præsens usq; tempus, singulos summoperè territant, horroremq; incutiunt non vulgarem, ob insignes nimirum, ac memorandas (addam & deplorandas) clades, non semel tantùm aut bis, sed multoties, distinctis seculorum intervallis, Generi

humano illatas, tria potissimum existunt: Bellum videlicet, Fames & Pestis. Hiscè etenim tribus, ad infinitam hominum multitudinem, exiguo temporis spacio, miserabiliter perdendam opprimendamvè, illorumq́ amicabilem societatem dissolvendam, nihil terribilius, nihil atrocius, nihilq́ abominabilius excogitari posse unquàm, præter multa, quæ quidem nunc silentio præterîmus, priscorum sapientum dicta egregia, varia quoq́ ab Historiographis passim in monumentis suis tradita & consignata exempla, luculentissimam possunt facere fidem.

Ut enim 1. DE BELLO ordiamur, quis quæsò adeò rudis, adeô ἀπείρως καὶ ἀπαίδευτος, planè omnis, seu veteris seu novæ Historiæ esse potest, qui non vel lectione, vel auditione, aut observatione saltem didicerit ac cognoverit, unum sæpè vel alterum tantùm prælium, multa hominum millia, simul ac semel pessum dedisse & absorpsisse, imò sævum illum ac truculentum Martem, nonnunquàm aliquot myriadum millia, paucorum annorum decursu, crudeliter confecisse? Prodeat enim hîc C. Cæsar, qui non libenter solùm fateri, sed & insolenter gloriari solitus fuit, in diversis præliis, cum hoste consertis, à se undecies centena, & nonaginta duo millia hominum trucidata fuisse. Nec minorem cladem, bellis à se confectis, dedêre, Q. Fabius, C. Marius, & Aetius, quorum

ille, centum decem Gallorum millia: Iste ducenta Cimbrorum millia: *Hic verò ad Tholosam*, centum & sexaginta duo millia Hunnorum *occidisse memoratur. Hisce quoq; addantur pugnæ illæ inter Cæsarem ac Pompejum semel atq; iterum commissæ, in quibus sanè*, ad trecenta millia hominum, *crudelissimâ morte mactati leguntur. Quid verò dicam de altero bello Punico, quo uno (si fides Historicis habenda) non totis adhuc septendecim annis, suprà* quindecies centena millia hominum *depasti fuëre. Præterea quem latet, in solà Hierosolymorum urbe, per omne tempus obsidionis*, ad decies centena millia, *partim naturali morte extincta, partim militum manu immaniter cæsa ac jugulata fuisse: Memorabile verò imprimis est, quod* I. Lipsius in lib. de Constant: *scribit, Judæos olim, non integro septennio, civilibus externisq; bellis*, ad duodecies centena, & quadraginta millia hominum *& ampliùs cladem passos fuisse. Et hæc quidem ævo prisco, & nostro in orbe. Quod si verò ad nostra hæc tempora, & alium orbem, novas nimirum illas vastasq; Indorum terras, nunc quis me vocet, sanè nec hîc quoq; insignium aliquot ejusmodi stragum ac cladium, exempla deerunt; Quorum tamen (vitandæ prolixitatis gratiâ) duo tantûm hîc libâre & attexere lubet.* Iohan. Hugo à Linschotten lib.

Navigat. suar. cap.17. *tradit, Anno 1568. bellis, aliquoties inter Regem de Peru & Regem Sianæ certatum esse gravissimis, in quibus ab utrâq; parte, aliquot centum millia interfecta fuerunt.* Et Bartholomæus de Casa, in lib: de Hispan: Tyrannide, *inter alia refert, se pro certo affirmare non dubitare, Hispanorum truculentiâ & immanitate plus quàm beluinâ, intrà 40. annos, in Occidentalibus Indiis, partim bellis partim aliis fraudibus, ad* centies centena millia, & quinquaginta Myriades *incolarũ, quæ 105000000. seu, (ut vulgò loquimur) quindecim Millionum summam conficiunt, miserabiliter interfectas esse.*

2. *Deindè* AD FAMEM *si transeamus, hanc quoq; calamitosissimam, exitiosissimamq; sæpè mortalium generi extitisse, Historicorum scripta non ambiguam præferunt fidem.* Michaël Saxo *enim* in suâ Cæsar. Chron. *commemorat, Anno Christi 541. rerũ potiente Justiniano Imp. in Italiâ, vastantibus eam Gothis, in solâ Piceni provinciâ,* quinquaginta millia hominum, *Fame calamitosè interijsse. Ità &* Iansonius in lib. 3. Mercurij Gallo-Belg: *tradit, Anno 1591. Lutetiarum urbe, ab Henrico IV Rege, obsidione diù cinctâ, tantam inter oppidanos exortam ac grassatam esse famem, ut unâ nocte sæpè* ducenta hominum *expirarent. Solutâ verò ob-*

sidione,

sidione, subductoq; exactè eorum numero, qui trimestri spacio, fame enecti, vitam amiserant, inventa fuisse circiter tredecim millia. *Similiter* Iac. Augustus Thuanus lib. 55. suar. Histor. *consignavit. Anno 1573. in Sancerræ urbis obsidione, 40. tantùm dierum spacio, ampliùs 500. incolarum, infeliciter fame periisse.* Eusebius *quoq;* lib. 9. Chron. cap. 8. *scriptũ reliquit. Tempore Maximini Tyranni, tantam ubiq; per urbes invaluisse famem, ut homines diu eâ excruciati, tandem magno numero, deplorandum in modum, mortui quotidiè conciderent, adeò ut iis sepeliendis vix locus aliquis ampliùs superesset. Quantam etiam famem Hierosolymitani olim, arctissimâ obsidione pressi, sustinuerint, & quoties milleni homines, illâ miserabiliter extincti & absumpti fuerint, notius omninò esse puto, quàm ut pluribus hîc à nobis inculcetur.*

3. Ultimò superest PESTIS, *de cujus ingenti sævitiâ ac tyrannide, tàm veterum ætate, quàm patrum seu Majorum nostrorũ memoriâ, sæpissimè in miseros mortales exercitâ, quid attinet multa verba facere? cum omnes hâc de re, pleni sint Historicorum libri ac commentarii.* Procopius *enim* lib. 11. de bello Pers. *scribit: Regnante Justiniano Imp: tàm atrocem Byzantii viguisse Pestem, ut quotidiè 5000. interdùm etiam (quod fidem ferè excedit)*

10000. hominũ sepulturæ traderentur. Platina *item* in vitâ Clementis VI. *annotavit: Olim in Italiâ, tàm sævam grassatam fuisse Pestilentiam, quod ex millesimo vix decimus evaserit. Ita* Ioan. Hugo Linschottius lib. 1. Navigat. suæ cap. 1. *prodidit, circiter annum 1578. adeò ingenti conflictatos fuisse Peste Lusitanos, ut Lysibonæ, biennij spacio, ultrà 70000 illius rabie necati fuerint. Et* Michael Saxo in vitâ Friderici III. Imp. *refert, Anno 1453. in solâ Erphordiensi urbe, luem pestilentem, 28000. hominum absumpsisse. Plura exempla hîc non addo, ne actum agam; Horum enim qui cupidus, oculum paulisper circumferat ad Prooemium hujus Libri, ubi, quæ volet, cumulatè inveniet, fortaßè & miserabitur ac ingemiscet.*

De hâc itaq; posteriori plagâ seu pœnâ, LUE *nimirum* PESTIFERA, *(mißis duabus prioribus) tanquàm materiâ Physico-Medicâ, & ad scholam ac profeßionem Philosophorum ac Medicorum propriè spectante, cum* EGO, *pro dono divinitùs indulto, ac ingenij mei modulo, haut ità pridem, in patriæ potißimùm meæ charißimæ (cui præ alijs omnibus, maximè obstrictum me esse, libenter fateor) salutem; Deindè & totius hujus Nobilißimæ Archidiœceseos, (utpotè, quæ, ut nativitate, ità & incolatu atq; officiis, totum me hactenùs sibi vendicavit,*

suumq;

suumq́; esse voluit) singulare emolumentum, privato studio, accuratiùs quædam commentatus essem, & quas de difficilimo periculosissimoq́; hoc morbo (non unam semper urbem, vicum aut provinciam insidente, sed per plures sæpè regiones, oras ac tractus terræ, stupendâ pernicitate se effundente) tùm cognoscendo, tùm curando, innumerorum propè Medicorum sententias, sparsim extâre scirem, in unum quasi corpus ac Σύνταγμα *laboriosè contulissem, insuperq́; illud raris quibusdam, insignibus & exquisitis, nec apud omnes obviis, cùm Chymicorum, tùm Dogmaticorum remediorum flosculis, ditassem & exornassem, visum omninò fuit, optimorum Amicorum hortatu ac instigatu (quibus Labor iste adeò non displicuit, ut etiam ab illis, tanquam utilissimus, summoperè probatus & commendatus fuerit, maximè verò ab Amplissimo, Inclytæ Lipsensis Academiæ, Collegio Medico, cujus examen ac censuram priùs subiit) commentationem hanc Philosopho-Medico-Historicam (talis etenim est) typicæ subjicere descriptioni, ac ità in publicos usus manumittere. Quia autem in mentem veniebat illud Pindari:*

Ἀρχομένου ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές.

Id est: Incipienti novo operi, oportet præfigere faciem fulgidam & illustrem. *Eo nimirum fine, ut ex ejusmodi facie seu nomine potiùs virorum illu-*

strium præfixo, ipsi operi nonnihil ponderis & auctoritatis accedat. Idcircò & EGO, castissimi hujus vatis monitum secutus, Vestrum, INCLYTI ORDINES, Nomen prælustre, splendidum, magnificum & peramplum, totoq; terrarum orbe notum ac celebratū, huic novo Libro, audacter præfigere ac præscribere volui, idq; non eam tantummodò ob causam, ut illi, ceu à se vili, abjecto, & ut ita dicam, obscuro, lucem aliquam & claritatem, à luce vestrà fœnerarer, ac sic decôris ac splendôris aliquid ei conciliarē; verùm etiam, ut hâc quasi votivâ tabellâ, ad FIDEI aram, in Mnemosynes Fano suspensâ ERGA VOS, debitam meam subjectionem, reverentiam singularem, observantiam devotam, animiq; cultum perpetuum, palàm declarârem, testatumq; facerem, VESTRUMQUè Favorem eximiū, Gratiam illustrem, studium benevolum, voluntatisq; propensionem præclaram, vicissim mihi conciliarem ac demererer.

Quem itaq; ILLUSTRES ORDINES, Vobis submissè & officiosè nunc offero, consecro ac dedico Librum, Splendori quidem, Dignitati ac Amplitudini Vestræ minimè parem, ab animo tamen certè VOBIS devotissimo deditissimoq; profectum, eum oblatum, ut simili, quâ alij Viri Illustres, dicata & nuncupata si i, excipere solent, vultus hilaritate, accipiatis, & contrà virulentos invidorum Zoilorum morsus, ef-

frena-

frenatamq́; obtrectatorum malevolorum rabiem ac ferociam, potenter defendatis, meq́; imposterùm Gratiâ, Favore, ac Benevolentiâ vestrâ, quæ super omnia alia duco atq; æstimo, beêtis, summâ Animi reverentiâ oro atq; obtestor.

Quod superest. DEUS TER OPTIMUS MAXIMUS, *Vos,*

ILLUSTRES ORDINES,

Spiritus sancti sui gratiâ clementer regat, ac protegat, & ad veræ incorruptæq́; Relligionis tutelam, nec non ad totius florentissimæ hujus Archidiœceseos salutem, utilitatem, stabilimentum ac incrementum, statusq́; publici tranquillitatem, quàm diutissimè vivos, florentes ac incolumes conservet.

Benè & feliciter valête, meq́;, quod reverentèr peto, commendatum VOBIS *perpetuò habete. Scribebam* HALÆ-SAXONUM, *Anno* χειρογονίας *M. DC. XV. Mense Septemb.*

VESTER

Humillimus ac Devotus Cliens

MATTHIAS UNTZERUS D.
Reipubl: Hallens. Medicus Ordinarius.

SYLLABUS

Autorum qui in hoc scripto citantur.

A.

Acmon.
Actuarius
Adamus Siberus
Aegineta
Aetius
Aelianus
Adamus Lonicerus
Alexandrinus
Alpharabius
Alexander Benedictus
Alexander Massaria.
Albertus Crantzius
Albertus Magnus
Amatus Lusitanus
Ambrosius Paræus
Ammianus Marcellinus
Andreas Angelus
Andreas Dudithius
Andreas Gallus
Andreas Libavius
Andreas Matthiolus
Andreas Chiocchus
Andreas Cæsalpinus
Andreas Baccius
Andreas Starckius
Andreas Trevisius
Angelus Baldus
Antonius Fornesius
Antonius Mizaldus
Anton. Schnebergerus
Anselmus Boetius
Aretius
Aretæus
Aristoteles
Arnold. Villanovanus
D. Augustinus
Avenzoar
Avicenna
Averrhoes
Autor Speculi mundi

B.

Balæus
Balduinus Ronsæus
D. Basilius
Bartholom. Hubnerus
Bartholomæus de Casa
Beda.
Bergomensis
Bernh. Cronenbergius
Bernhardus Penottus
Biblia sacra
Blondus
Bonfinius.

C.

Calid
Caspar Bauhinus
Caspar Peucerus
Caspar Keglerus
Cælius Aurelianus
Cælius Rhodiginus
Cicero
Christophorus Hornius
Centuriæ Ecclesiasticæ
Chalcidius
Claudius Richardus
Cornelius Celsus
Cornelius Gemma
Conciliator
Crentzheimius
Cunradus Lycostenes
Cunradus Kunrad.

D.

David Herlitius
Dalechampius
Dion Cassius
Dion Nicæus
Dioscorides
Diomedes Amicus
Diomedes Cornarius
Diodorus Siculus
Diogenianus
Dionysius Halicarnassæus
Donatus Altimarus.

E.

Egnatius
Encelius
Erasmus Hedenus
Eugalenus
Ernestus Burggravius
Esaias Leschius
Eustachius Rudius
Evagrius
Eutropius
Eusebius
Evonymus Philiater.

F.

Felix Platerus
Flavius Josephus
Fra: Antonius
Francisc. Piccolomineus
Franciscus Petrarcha
Franciscus Renner
Franciscus Rota
Franciscus Toletus

Fran-

Franciscus Valeriola
Franciscus Vallesius
Franciscus Alphanus
Fridericꝰ Taubmannus
Frodoardus
Fulgentius
Fulginas.

G.

Galenus
Gabriel Fallopius
Gartias ab Horto
Galeatius Capella
Geber
Gellius
Gerardus Columba
Gerardus Dornæus
Georgius Agricola
Georgius à Frunsberg
Georgius Fabritius
Georgius Garnerus
Georgius Richterus
Georgius Cedrenus
Gregorius Horstius
Gregorius Tholosanus
Gregorius de Valentia
Guido de Cauliaco
Guemerius
Gulielmus Fabritius
Gulielmus Grattarolus
Gulielmus Rondeletius
Gvaltherus Ryffius.

H.

Halyabbas
Hedio
Henricus à Brâ
Henningꝰ Scheuneman
Hercules Saxonia
Hipprocrates
Hieroymꝰ Capivaccius
Hieron: Cardanus
Hieron: Fracastorius
Hieron: Mercurialis
Hieron: Montuus
Hieron: Reusnerus
D. Hieronymus
Homerus
Horatius Augenius

I.

Jacob. Augustꝰ Thuanꝰ
Jacobus Grevinus
Jacobus Forolivienſis
Jacobus de Partibus
Jacobus Pellettarius
Jansonius
Jamblichius
Ingraſsias
Jobus Fincelius
Joachimus Schillerus
Joan. Arculanus
Ioan. Anton. Sarracenꝰ
Joannes Bodinus
Joannes Boterus
Joannes Bickerus
Ioan: Bapt: Baronius
Ioannes Boemus
Ioannes Boccatius
Ioan: Bapt: à Porta
Ioan. Bapt: Theodosius
Ioan: Bapt. Montanus
Ioan: Bapt. Sylvaticus
Ian. Bapt. Mirandula-
Ioannes Cajus (nus
Ioannes Cuspinianus
Ioa. Crato à Craftheim
Ioannes Coytarus
Ioannes Ewichius
Ioannes Fernelius
Ioannes Funccius
Ioan. Franciscus Ulmus
Ioannes Fragosius
Ioannes Bokelius
Ioan: Hugo Linschott
Ioannes Heurnius
Ioã: Hennemã Reysing
Ioannes Mollerus
Ioannes Montaltus
Ioan: Hartmannus
Ioan. Matthæus
Ioannes Langius
Ioannes Nauclerus
Ioannes Pomarius
Ioannes Renodæus
Ioannes Pistorius
Ioan: Spangenbergius
Ioannes Rivierus
Ioannes Sigebertus
Ioannes Riolanus
Ioannes Trithemius
Ioannes Pierus
Ioan: Thomas Minadoꝰ
Ioannes Wierus
Ioannes Wolfius
Josephus à Costa
Iosephus Quercetanus
Iustus Balbianus
Iuvenalis
Iulius Capitolinus
Iulius Cæsar

Iulius Cæsar Scaliger
Iulius Alexandrinus
Iulius Palmarius
Iulius Obsequens
Iustus Lipsius.

L.

Laurentius Heilandus
Laurentius Ioubertus
Laurentius Scholzius
Levinus Lemnius
Leonclavius
Levinus Hulsius
Leonhardus Fuchsius
Leonhardus Vairus
Leonhard. Rauwolfius
Livius
Lucretius
Lucanus
Lucianus
Ludovicus Gyon
Ludovicus Mercatus
Ludovicus Romanus
Ludovicus Septalius
Ludovicus Vives.

M.

Matthias Mechonius
Manilius
Matthæus Zeisius
Matthæus Villanus
Martinus Delrius
Martinus Polonus
Marsilius Ficinus
Martinus Lutherus
Martinus Rulandus
Martinus Weinrichius
Marcellus Donatus
Martinus Crusius
Marcellus Capra
Michael Scotus
Michael Saxo
Michael Medina
Mercurius Gallobelgi-
Morienes. (*cus*

N.

Nazianzenus
Nicephorus
Nicolaus Bocangelinus
Nicolaus Florentinus
Nicolaus Massa
Nicolaus Monardes
Nicolaus Polus

O.

Octavius Roboretus
Olaus Magnus
Oribasius
Origenes
Oswaldus Crollius
Ovidius.

P.

Pampinianus IC.
Pausanias
Paulus Diaconus
Paulus Orosius
Paulus Warnefridus
Petrus Aponensis
Petrus Droettus
Petrus Forestus
Petrus Monavius
Petrus Salius
Platina
Plato
Plinius
Plutarchus
Procopius
Prothasius Rovellus
Polydorus Virgilius.

R.

Rabbi Moyses
Raimundus à Vinario
Reimundus Minderero
Rembertus Dodonæus
Reimundus Lullius
Richardus Anglicus
Riccius Neapolitanus
Rhazes
Rodericus à Castro
Rodericus Fonseca
Rogerius Baccho
Robertus Vallensis
Rudolphus Goclenius

S.

Sanctorius Sanctorius
Salustius Salvianus
Salomon Schweicker
Savanorola
Seneca
Schedelius
Simon Majolus
S. Eparchius Egolismẽ.
Solinus (*sis*
Strabo
Svetonius.

T.

Terentius
D. Thomas
Theophylactus
Theophr. Paracelsus
Thomas Erastus

Thomas Jordanus
Thomas à Vega
Thucydides
Trincavella.

V.

Vidus Vidius
Victor de Bonagẽtibus
Vindicianus
Virgilius.

W.

Wagnerus
Wolfg. Gebelchover.

X.

Xiphilinus.

Z.

Zacharias Rivander
Zonaras
Zoar.

Ad Cl. V.

Dn. MATTHIAM UNTZERUM, Medicinæ Doctorem insignem, nec non Reipub: Halensis Poliatrum, de studiis Medicis præclarè merentem,

HENRICI ELLENBERGERI Archiatri Magdeburg. προσφώνησις.

Pestiferam quæ caussa Luem mortalibus affert,
Mansuris UNTZERE juvat te tradere chartis.
Scilicet armipotens, an lęvo sidere, cum Mars
Se jungit Saturne tibi, sit Pestis origo.
Aut si mersa diu, telluris sedibus imis
Putrida colluvies, cœlo se pandit aperto
Aëra corrumpens, infestat corpora tabo.
Seu potius pœnas deposcens Numinis ira,
Delictis offensa hominum, dat corpora leto.
Nec satis est UNTZERE tibi monstrasse latentes
Mortiferæ cladis causas, sed & insuper addis,
Qua ratione queant feralis semina morbi,
Arte Machaonia patrio de limine pelli.
Quod si se virus, venas diffudit in omnes
En medicamina habes, multo quæsita labore,
Nec comperta semel, jam quinta messe peractâ,
Heic ubi tabifico congressus cominus hosti,
Præstabas tutam, servatis civibus, urbem:
Inq; fuga nullam ponebas spemq; fidemq;.
Degeneres animos timor arguit, at tua virtus
Clariùs emicuit, majore in parte pericli.
Sed tibi pro tantis quæ restant præmia factis?

Civica publicitùs tibi fors decreta Corona eſt?
Aurea vel medio circo tua ſurgit imago?
Non puto. Nam talem benefactis tempora laudem
Noſtra negant: atq; ô utinam non ſæpe videres
Invitè, Errones, Tonſores, Pharmacopæos,
Canidiamq; trucem, miſcentes pôcla venenis,
Graſſari in cives gravius, ſine vindice, Peſte.
Muneris illa tui quoque erat depellere monſtra
Mœnibus à patriis, ſancto auxiliante Senatu:
At cantata ſcio ſurdis hæc auribus ante.
Quare UNTZERE para, monumentum firmius ære
Ipſe tibi ſcriptis, quæ demirabitur ætas
Præſens, & gratâ verſabunt mente nepotes.

In Tractatum de PESTE
V. CL. D. MATTHIÆ UNTZERI, &c.

UT puto, Mundus alit de Peſte volumina mille:
Tot quid opus? poterat parcior eſſe labor.
Parcior ut fieret, nulli parſiſſe videris,
UNTZERE, Ingenio, Judicio, Methodo.
Ingenio pol, Iudicio, Methodoq; politâ
Vix DE PESTE librum Mundus alit ſimilem.

LAURENTIUS OHM U. J. D.
& Scabinatus Hal. Adſeſs.

Εἰς τὸ παρὸν περὶ εἰδήσεως τε καὶ ἰάσεως Λοιμοῦ, νόσου τῶν φοβερῶν φοβερωτάτης, σύγγραμμα.

Λοιμῶ τῇ νούσων φοβερωτάτῃ ὅσσα προσήκει,
ἴδμεναι ὅστις ἐρᾷς, τήνδ᾽ ἀνέλιττε βίβλον.
Λοιμοῦ ἐπεὶ ἰδέας τε καὶ αἴτια πάντα διαρθροῖ,
καὶ σημεῖα, νόσου κἀσφαλῆ ἰάματα.
Οὐγκῆρος κάμε βίβλον ἐς ἧς πατρίδος μέγ᾽ ὄνειαρ:
τοὔνεκ᾽ ἀείμνηστον δεῖ χάριν αὐτῷ ἔχειν.

Lipſiæ F.
IOAN. SIGLICIUS D. & Profeſ. Publ.

MAT-

MATTHIÆ UNTZERI D.

DE LUE PESTIFERA, LIBER I.

Prooemium.

Humanæ vitæ, quàm sit fragilis, ærumnosa, miserabilis, ac deplorata conditio, præter alias, singulis penè momentis, nobis impendentes calamitates atq; afflictiones, etiam ipsorum morborum, variè in nos debachantium, hostiliterq; vitæ nostræ insidiantium, innumera caterva, insigni ac luculento nobis potest esse testimonio ac documento. Quorum sanè, tanta sæpè existit sævitia, ferocia atq; atrocitas, ut neq; ordini, sexui aut ætati ulli parcendo, neq; loci aut regionis ullius rationem aliquam habendo, indiscriminatim in obvios quosvis grassentur, ac tyrannidem suam exerceant. Inter quos, Pestiferam Luem, *cæteris omnibus, palmam quasi præripere, & jure suo triumphum agere, qui non videt, aut pertinaciter contradicit, eum meherclè, aut deploratè cæcum, aut prodigiosè stupidum esse, necessum est. Siquidem Experientia, ac ipse sensus, ceu fidi rerum quarumvis, inprimis verò naturalium, minimè fallaces arbitri ac judices, clarè evincũt, cunctisq; palàm faciunt, inter omnia morborum gènera, nullum reperiri, quod crudelitatis diritate, sævitiæ immanitate, periculi atrocitate, ac malignitatis pernicitate, Pesti non dicam præferendum, sed saltem conferendum aut æquiparandum sit.* Causon

quidem seu Febris ardens, *morbus & acutissimus, & oppidò periculosus existit, non paucos, quos corripit, jugulans ac interimens:* Luis Venereæ *quoq; non minima est crudelitas ac sævitia, quam ij experiuntur, quos effrenis libido, ac turpis lascivia, in hoc malum præcipitavit:* Lepræ *seu Elephantiasis horrendam fœditatem ac virulentiam, ex florido, beneq; habito corpore, sæpè miserum & abominandum schema efficientem, quis non detestatur, & extremè habet exosam?* Hydrophobiæ *venenum, mentem de statu suo movens, intollerabiliq; tandem siti hominem conficiens, cui non semper extitit formidolosum?* Morbillis & Variolis, *quibus sæpè unius anni decursu, tot Centuriæ infantum ac puerorum mactantur, quis negabit aliquam inesse malignitatem ac pernicitatem?* Podagræ *tandem ac* Nephritidi, *quorum carnificinâ infiniti calamitosè perierunt, quis omnem detrahet atrocitatem ac periculum? Nihilominus tamen, omnes hosce, si cum Peste, conferas morbos, mites potiùs ac benignos, quàm truces & malignos, dicas necesse est, cum nullus eorum, ità subitò, tantoq; cum impetu, Cor, vitæ arcem invadendo, calorem ejus insitum opprimat, spiritus omnes dissipet, robur omnium facultatum exolvat ac labefactet, tandemq; momentaneo quasi spatio, hominem, ipsâ animâ ac vitâ exuat, atq; Pestem, non sine ingenti nostro dolore, luctu atq; lacrymis, heu nimis quàm sæpè, facere videmus. Cujus sanè tanta est detestanda sævitia, ac tyrannis inexorabilis, ut non solùm, unum atque alterum, obscuro ac humili genere natum, insidiosè adoriendo, instar belluæ venenatæ interimat, verùm etiam in familias nobilium, generosorum atque illustrium penetrans, plurimos sæpè ex illis crudeliter abripiat, imò totas nonunquam civitates, nec non regiones ac provincias integras, pau-*

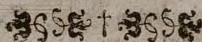
corum

corum mensium spatio, depascendo, miserrimè devastet ac dispoliet, id quod sequentium Exemplorum, ex veterum & recentium historiarum monumentis erutorum, adductione, unicuivis cognoscere, non admodum difficilè fore judicamus. 1. Platina *in vitis Pontif. scriptis consignavit, tempore Bonifacij 8. Papæ, tàm horrendam ubique per totam Europam sævijsse Pestem, ut omnium judicio, numerus Peste extinctorum, longè superaverit numerum, tunc adhuc in vita superstitum.* 2. Zonaras Tomo 2. *scribit, sub Gallo & Volusiano Impp. Pestem ab Æthyopia exorientem, omnes Romani imperij provincias pervasisse, & per 15. continuos annos incredibiliter exhausisse.* 3. Paulus Orosius lib. 7. cap. 15. *ut &* Beda *tradunt, sub Antonio vero Philosopho Imp. in Italiâ tàm sævam extitisse Pestem, quæ omnes ferè urbes ac pagos, incolis spoliaverit, ita ut nemo ferè esset, qui agros coleret seu curaret, sed ij inculti ubique relinquerentur.* 4. Nicephorus in histor. Eccles. lib. 3. initio cap. 11. *scriptum reliquit, Vespasiano imperante, Romæ tàm ingentem grassatam fuisse Pestem, ut diebus plurimis quotidiè super 10000. hominum extingverentur.* 5. Baronius in Tom. 2. Annalium Eccles. *refert, Anno 263. sub Galieno Imperatore, tantam Romæ & in Asiaticis urbibus extitisse Pestilentiam, ut uno die 5000. perirent.* 6. Fracastorius in siphilide & Gvido de Cauliaco *memorant, Anno 1348. ita diram invaluisse Pestem, ut vix quartam gentium partem intactam reliquerit.* 7. Autor speculi Mundi *affirmat, Anno 741. Constantinopoli Pestem tàm immaniter grassatam fuisse, ut illa 300000. hominum pessum dederit.* 8. Paulus Diaconus, & Crusius part. 1. lib. 11. *scribunt, Anno 756. Byzantinæ urbi denuò tàm validam incubuisse Pestilentiam, quæ omnes ferè*

incolas jugulaverit, adeò ut ad urbem postliminiò replendam, Constantinus Imp: necessum habuerit, ex vicinis provinciis & insulis, novos conquirere colonos, illisq; ædes, agros ac prædia defunctorum, gratis tradere & donare. 9. Plutarchus in vitâ Camilli *meminit cujusdam Pestis, aliquandò Romam pervadentis, & tantoperè sævientis, ut quotidiè ferè 10000. funerum dederit.* 10. Hedio *autor est, Anno 1381. sub imperio Wenceslai Imp. Luem Pestilentem, Pragam adeò afflixisse, ut aliquandò unâ die 1116. hominum humata fuerint.* 11. Thucydides lib. 2. belli Peloponeſ: *ut &* Manilius in fine lib. 1. & Lucretius lib. 6. *calamitosissimam describunt Pestilentiam, quâ nulla ferè horribilior ac sævior in mundo grassata legitur, illa enim homines adeò affecerat, ut omnium fuerant obliti, & convalescentes, nec parentes nec familiares ampliùs agnoscerent, prætereaq; alter alterum, propter multitudinem morientium, tunc sepelire non posset.* 12. Leonclavius in Pandect: hist: Turc: Num. 130. *Quâ æstate (inquit) nos Constantinopolin venimus, Pestis credebatur absumpsisse, intrà 4. menses 150000. hominum, nec anno sequenti pauciores interierunt.* 13. Pomarius *testis est, Anno 1450. tantam calamitosissimam, ubiq; per Europam sæviisse Pestem, ut existimatum fuerit, tertiam hominum partem, paucorum mensium spacio, eâ absorptam fuisse.* 14. Joan. Wolfius *mox ab initio* Cent. 11. memor: lect: *Anno 1002. dira Pestilentiæ lues per totum decennium adeò desæviit in universum penè orbem, ut cum mortuis, sæpè etiam semivivi pro exanimis habiti, ad sepulchrum abrepti fuerint.* 15. Blondus lib. 7. Decad. 2. & Polydor. Virgil. lib. 7. *testantur, Anno 1221. sub Friderico II. Imp. Pestem abstulisse 67000. hominum.* 16. Justus Lipsius lib. 2. de Const. cap. 23. *Opinor (inquit) Pestem in totâ Belgicâ, his quinq; annis abstulisse 50000. aut ut largiter, 100000.*

17. Petrarcha *prodidit, ævo suo, Anno 1369. tàm validam Pestem, Italiam exercuisse, ut ex millenis quibusq; hominibus, vix decem superessent.* 18. Riccius Neapolitanus *tradit, Anno 1466. Lutetiæ paucissimo tempore 40000. civium Pestilenti lue occubuisse.* 19. Georgius à Frunsberg in histor. *suâ annotavit, Anno 1527. occupatâ à militibus Cæsareanis Româ sub Duce Carolo Borbonio, paulò post tantam exortam fuisse Pestem, quæ trimestri spatio, ultrà 100000. hominum depopulata fuerit.* 20. Michael Saxo in Chron. Cæs. *refert, Anno 1563. regnante Maximiliano II. Imp. adeò atrociter debachatam fuisse Pestem in genus humanũ, ut uno die 18000. neci tradiderit.* Idem in Append. Chron. *Fertur (inquit) Pestis truculentiam, Alcairi in Ægypto, uno die 3000. hominum confecisse.* 21. *Sic narratur*, à P. Foresto, lib. 6. obs. 9. in schol. *Anno 1576. Venetijs à Majo usq; in Januarium, Pestem, 60000. hominum è medio sustulisse.* 22. Albertus Cranzius, & Funccius in Chron. *scribunt, regnãte Carolo IV. Imp. trium annorum spatio, monachorum tantùm Franciscanorum 124434. extincta fuisse Peste.* 23. Svetonius in Nerone, cap. 39. *memorat, Pestilentiâ unius autumni Romæ, 30000. in rationem Libitinæ venisse, ubi tamen* Lipsius in Centur. ad Italos & Hispan. Epist. 93. *Vult legenda esse 300000.* 24. Jansonius in Mercur. Gallo. Belg. lib. 6. *circa finem ait, Londinum tàm gravem afflixisse Pestilentiam, adeò ut circà finem Junij 666. in Augusto, aliquando 2200. aliquando 20000. & plures, in unâ septimanâ in solâ Londinensium urbe, mortui fuerint, Anno nimirum 1593. Ex his, pluribusq; alijs, quæ adduci à nobis potuissent, si necessitas postularet, Exemplis, cum unicuivis Sole meridiano clariùs constet, quæ quantaq; Venenatæ hujus Luis sit efferarabies ac malignitas, & quàm diritate, sævitiâ ac tyrannide suâ, nec non celeritate internecionis,*

reliquos omnes, quocunq; etiam censu habeantur, morbos, longissimè superet, Idcircò æquum est ac decet, sacræ Asclepiadeæ arti addictos, insuperq; publicæ utilitatis cupidos ac studiosos, omnes ingenij industriæq; suæ nervos, eò præcipuè intendere, ut non solum tàm truculenti mali naturæ, ejusdemq; causarum, accuratißimo mentis scrutinio, perfectam sibi comparent scientiam ac cognitionem, verùm etiam ex naturæ reconditis penetralibus, selectißima quæq; compertißimaq; remedia alexipharmaca, solertissimâ indagine eruere & investigare, erutaq; in publicum protrahere discant, quo his adjuti mortales, vitam ac sanitatem suam, secundum Deum, à tàm ferocis Tyranni insultu, longissimo tempore, sartã tectam tueri ac conservare valeant. Quod & nos perpendentes, ne officio nostro ullâ in parte defuisse videremur, præsertim eo tempore, quo non exiguæ à Cõtagiosissimâ ista Lue, vigent minæ, idcirco hosce de Peste libros, Boni publici, ac juvandæ nostræ Patriæ gratiâ, conscribendos suscepimus, quos lubentes volentes nunc omnibus bonis ac candidis, animo quoq; bono & candido, donamus & nuncupamus, omninò sperantes, istud nostrum qualecunq; studium, à cordatis & doctis, alijsq; rerum peritis Judicibus, non modò non culpatum aut improbatum iri, sed potius laudem aliquam apud illos inventurum, publiceq; omnibus non parùm fructuosum ac salutare futurum.

CAPUT

Caput I.

De Homonymiâ & Nomine Pestis.

Vt igitur rem ipsam nunc aggrediamur; primò omnium, doctrinæ clarioris gratia nominis æquivocatio excutienda venit. Est autem *Pestis* vocabulum plane æquivocum. Communi enim seu vulgari sermone, omne id, quod in detrimentum gravissimum alicui rei cedit, eiq; summam affert pernitiem, Pestis dicitur, vel ut *Taubmannus* in comment: Plautino, schol: act. 4, scen. 3. Capit. 5. scribit, Pestem vocabant, quicquid rem aliquam sive animatam, sive inanimatam pessundaret, quasiq; prosterneret. Hinc *Cicero de Amicit.* pecuniæ cupiditatem Pestem in amicitia nuncupat, quemadmodum in lib. Offic. quicquid damnosum homini esse potest, Pestem appellat, ita inquiens: Tàm detestabilis Pestis nulla est, quæ non homini ab homine nascatur, Et 13. Philip. rectè veneficium appellat, à quo tibi præsentem Pestem (id est pernitiem) tibi vides comparatam: sic homines flagitiosi crudeles, perditi, turpes ac profligati sæpè vocantur Pestes, quâ significatione, *Terentius in Adelphis*, hoc vocabulo usus fuit, ubi lenonem, pernitiem communem ac pestem adolescentum vocat, ita *Cicero* quoque Catilinam, Pestem civitatis ac Reipublicæ Romanæ dixit. *Virgilius 5. Æneid.* navium exustionem Pestem appellat. Simili ratione & vitia, Pestes animorum, passim à Cicerone vocantur: Quemadmodum & sacra scriptura, in eadem significatione, hoc vocabulo utitur, ut Oseæ cap. 13. Mors, tibi venenum, infernus, tibi Pestis ero. Deinde in strictiori significatione sumptum, denotat aereum venenum, animantium generi perniciosissimum, Bubones seu

Carbunculos habens comites,qui morbus Peſtis ſeuPeſtilentia, eò quod veluti fera rabie efferata,civitates ac populos depaſcatur, Item, Lues contagioſa, ac contagium peſtiferum,eò,quod contactu in alios propagatur,indigatur. *Lucretius* ac *Paracelſus* vocant Peſtilitatem. Græcè dicitur ὁ λοιμός, hinc verbum λοιμώττειν,id eſt,Peſte laborare apud Lucianum in Scytha, Item ἡ λοιμικὴ νόσος, ἡ λοιμώδης διάθεσις, ἡ νόσος ἐπίδημος, vel abſolutè ἐπιδημία, quæ vox vulgaris quoque nunc eſt apud omnes ferè medicos,qui de hac lue diſſerturi, aut eam deſcripturi,Epidemium vocant morbum, Apud Hebræos Peſtis vocatur דֶּבֶר id eſt Deber,à דָּבָר Dabar.Germanicum vocabulũ die Peſt oder Peſtilentz/&Italorũ nomenclatura,laPeſte,Latinæ voci omninò reſpondet.Cæterũ quamvis hęc ita ſe habeant, nihilomin⁹ tamen vocum τοῦ λοιμοῦ, id eſt, peſtis ac peſtilentiæ, poſteriori hoc ſignificato ſumtæ,tres aliæ apudGalenum &Hippocr: reperiuntur ſignificationes, monente ac docente *Horatio Augenio, Tom.2.Conſil.lib.4.*circa finem,& *Tomo 3. lib.4,Epiſt.4.*Una eſt,quâ notamus conſtitutionem peſtiferam,ſive anni ſtatum, peſtilentibus morbis obnoxium,cujus *Gal. 6.Epidem. ſect.7.* videtur meminiſſe,inquiens: In Peſtilentiâ,quamvis omne morborum genus excitetur,hos tamen magis, illos minùs conflictari ſcire cõvenit, prout antecedens cauſa præſtò eſſe videatur. Quæ verba nil aliud innuere videntur,quàm quod in peſtilenti anni ſtatu omnia morborum genera vagentur. Sic etiam, quandò idem Autor *3.Epidem. ſect.7.comm.57.*inquit, febrem peſtilentem, corripere mortales citra peſtem,vult quidem,citra conſtitutionem aut ſtatum anni peſtilentem aliquandò, febrem peſtilentem mortalibus facere negotium. 2.Alio modo ſumitur vox Peſtis, pro congerie ſive ſyndrome omnium morborum contingentium in peſtilenti conſtitutione, ſecundum quam ſignificationem,*1.de rat.vict.in morb.acut.comm.9.* ita ſcribit: Oſtendit Hippocr: multos morbos uno tempore fieri, quos ſi pernitioſi fuerint, Peſtem appellant, ſin minùs, alterâ quâpiam indicant appellatione. 3. Ultima ſignificatio eſt, quâ ſignificamus,unum-

quodq; morbi genus ac præcipuum ex multis, in constitutione Pestilenti adveniens, febrem nempè pestilentem, ita ut idem sit pestis, quod febris pestilens, vel febris Epidemia ab aëris inquinamento, quod μίασμα Græci dicunt, Aristotel. sect. 7. probl: 28. πνεῦμα φαῦλον καὶ βαρὺ, potissimùm excitata. Et tantum de nomine.

CAPUT II.

De Definitione Pestis.

NUnc ut in veram essentiæ seu naturæ Pestis notitiam veniamus, operæ pretium fuerit, antè omnia à definitione ejus auspicari, siquidem teste *Aristot. lib. 2. de demonstrat. cap. 14.* ut & *lib. 6. Topic. cap. 2.* omnis propemodum cognitionis initium existit definitio, & *Cicero* adstipulans, initio lib. 2. de finibus bonor: & malor: inquit: Definitionem esse, rerum apertarum ac incognitarum quasi patefactionem, quâ quid quicq; sit, aperitur. Pestem autem varii variè definiunt, non tamen omnes pari felicitate ac dexteritate, quandoquidem multorum definitiones latiores aut strictiores existunt suo definito; quorundam, obscuritatum ac perplexitatum velo adeò sunt contectæ ac involutæ, ut Oedypo quodam ad eas intelligendas opus esse videatur; aliorum tandem alio laborant vitio. Nos igitur, in quantum pòte, perspicuitati studentes, perfectissimam omnium, uti speramus, trademus definitionem, præmissâ tamen priùs illâ, quam schola Hermeticorum propriè sibi vendicat. Hermetici igitur Philosophi ac Medici, Pestem definiunt, quod sit *Morbus Astralis, igneus ac contagiosus, qui venenato suo vapore, seu spiritu Mercuriali, Arsenicali aut Napellino, corporis meatus subintrans, citissimè omnium, spirituum principalia subjecta, Cor scilicet, Cerebrum & Caput occupat, & invadit, eaq; malignitate & acuitate suâ inficit, corrumpit, ac dissolvit, ac tandem sulphuris accensi adminiculo, sal sub auribus, alis ac inguinibus coagulando, varia apostematum genera, ut sunt, bubones, ac Carbunculos producit ac protrudit.* A quâ Definitione non longè recedit *Paracelsus lib. 2. de Tartaro cap. 3.* Hisce

Definitio Pestis, secundum Hermeticos.

Definitio Paracelsi.

verbis, quamvis obſcurioribus Peſtem deſcribens: Peſtis nil aliud eſt, quàm Aer Arſenicalis incluſus, quod ſpiritus Arſenicalis ab Yleydo, hoc eſt, ſpiritu Elementali ad tartarum ceſſit, tunc eſt natura Arſenici urere, incendere, tumeſcere, ſicut fit in peſte, ubi primò corpus incaleſcit, ac calor repentè magis ac magis intenditur, quem ſitis ſequitur, & dum tartarum ab Arſenico ſeparatur, facit paroxyſmum febrilem, undè calore & frigore corpus concutitur, venenum Arſenicale aſcendit, facit apoſtemata, delirium cauſat, ſomnum nonunquàm narcoticum introducit, aliaq; ſymptomata, juxtà organorum alterationem, intenſionem ac receſſum gignit.

Definitio perſpicua.

Nos verò Dogmaticorum veſtigiis inſiſtentes, & memores, quæ ſcripſit *Ariſt. lib. 4. Phyſic. cap. 4. text. 31.* illas nimirùm optimas haberi definitiones, quæ definiti naturam ad amuſſim explicant, omniumq; quæ in re definita contingunt, cauſam reddunt, tandemq; cuncta dubia explicant ac diſſolvunt. Peſtem definimus eſſe, *Morbum communem ſeu Epidemium, acutiſſimum, contagioſum & pernicioſum, qui occultà ſua malignitate, ac ſpiritali veneno, vel in Aëre, ob variorum μιασμάτων, & viroſarum exhalationum, à ſuperioribus vel ſublunaribus corporibus excitatarum, ſuſceptionem, concepto, ac per inſpirationem poſteà attracto; vel occulto quodam incognitoq; modo in noſtris corporibus genito, Cor, vitæ arcem ac domicilium ſpirituum, ἀθρόως invadit ac inficit, omnem ipſius facultatem, ut & reliquas totius corporis vires confeſtim proſternendo, putredinem ac febrem cauſando & excitando, tandemq; plerumq; Bubonem ſeu Carbunculum, aliaq; ſæviſſima ac periculoſiſſima ſymptomata inducendo.*

Brevior definitio.

Vel breviùs ſic: Peſtis eſt morbus Epidemius contagioſus ac venenatus, occultâ veneni ſui qualitate, è diametro vitæ humanæ contrariâ, Cor affligens, ejuſq; τὸ ἔμφυτον θερμόν, ſpirituſq; diſſipans ſeu depaſcens, ac poſtremò omnis generis lethalia ſymptomata ſæpè inducens. Hæ duæ definitiones, niſi fallimur, naturam atque eſſentiam Peſtis, differentiam ejus ſpecificam, cauſam ſeu modum generationis, ſubjectum in quo hæret, pluraq; alia accuratiſſimè exprimunt, quæ ſingula nunc ordine conſiderabimus.

CAPUT

CAPUT III.

Ad quodnam Genus morbi Pestis sit referenda.

PEstem reverà esse morbum, nullus unquàm fuit, qui in dubium revocavit, & certè qui id negaret, sensus pœnâ dignus esset, Nam cum morbus secundum *Gal. lib. de morb. diff. cap. 2. & cap. 1. lib. de differ. symptom.* sit ac dicatur, διάθεσις παρὰ φύσιν, ἐνεργείας ἐμποδιστικὴ πρώτως, id est, constitutio præter naturam, à quâ actio primum & immediatè læditur; In Peste autem, omnibus manifestissimum sit, illam non unam tantummodò corporis actionem, sed omnes simul, ut ex infrà dicendis patescet, insigniter lædere, idcircò necessariò concludendum indè erit, Pesti nomen morbi competere. Cum a. triplicia sum̄a sint morborum genera, unum, partium similarium dyscrasia seu intemperies, quibus partiū naturalis illa, quam ex primis qualitatib⁹ habent, temperies lęditur. Alterum, partium organicarū mala compositio seu conformatio, quib⁹ partium organicarum, magnitudo, figura, numerus & similia vitiantur. Tertium, utrisq; communis, unitatis scilicet, quibus partium unitas & continuitas evertitur, solutio, ideò ad quodnam horū Pestis sit referenda, nunc dispiciendum. Primum genus, *Intemperiem* ꝙ attinet, quâ nimirum per excessum primarum 4. qualitatum nativum alicujus partis temperamentum & actio vitiatur, illi Pestem nemo rectè accensebit. 1. Quia nulla intemperies citò fit & generatur, sed sensim tantùm ac successivè suboritur atq; invalescit: id quod in peste minimè fieri videmus, siquidem ea nonunquam adeò repentè hominē invadit, corripit ac prosternit, ut antequam se ægrotare putet, mors prę foribus victrix adstet, ac triumphum meditetur. 2. Quia nulla intemperies sive simplex sive composita, per se cōtagiosa existit, & ꝑ contactum de uno corpore in aliud transfertur. At Pestem qs non fatebitur, affectū esse, omnium quotquot sunt, contagiosissimum, cujus pernities ac malignitas citò in plurimos diffunditur, exitum ac internecionem afferens. 3. Quia nulla intemperies, tàm validæ activitatis unquàm esse potest, ut paucorum mensium, dierum vel horarum spatio, aliquot cētena vel millena hominum mactet seu juguslet, id quod de Peste

Pestis non est intemperies.

minimè negandum esse, supra adducta exempla & historiæ plus quam satis testatum faciunt. 4. Quia nulla non intemperies, contrariâ sibi qualitate tollitur ac profligatur, frigida nimirùm calidis, & hęc vicissim frigidis, humida siccis, & sicca humidis: At Pestis nunquàm recte curabitur iis, quæ evidenti solùm qualitate operationes suas perficiunt, verùm alexiteria specifica, seu occultâ substantiâ agentia pharmaca necessariò hic requiruntur. 5. Quia nullæ intemperiei dici potest inesse τὸ θεῖόν τι cujus ratio sit inexplicabilis. At necessitas Hipocratem 1. Prognost. aliosq; ejus successores adegit hoc de Peste fateri, quod nimirùm ei ὑπερφυσικόν τι seu aliquid divini insit, cujus cognitio, humanæ menti seu intellectui sit superior. 6. Quia nulla non intemperies methodo therapeuticę est subjecta. At Pestis ut cæterorum venenatorum affectuum ἰατρεῖαι extrà methodum consistunt, nec ad illam propriè pertinent, teste *Galeno lib. 1. de differ. morb.* Ergò ex his nunc concludendum, Pestem in genere intemperierum non esse ponendam. Nunc ad *alterum genus* transeamus, quod est partium organicarum, & consistit in quadruplici differentiâ, nimirùm vel in malâ conformatione; vel magnitudine auctâ seu diminutâ: numero excedente seu deficiente: ac situ non naturali depravato. Videamus nunc utra harum Pesti competat. *Non prima.* Quia vix ullius membri figura naturalis, in hac lue infectis ità vitiatur, pervertitur ac immutatur, ut actiones illius impediat, quòd sanè fieret, si ea, quæ recta sunt, curvarentur, vel quæ curva, recta evaderent, sed plærumq; eandem figuram, quàm anteà habuerunt, in morbo quoque retinent: Præterea meatuum aut cavitatum dilatationem ac angustiam, (quæ ad alteram malæ conformationis speciem pertinet) quod attinet, illa vel obscurè admodum, vel nullo penitus modo in hacce Lue contagiosâ conspiciuntur. *Non secunda.* Quia in Peste, partem seu membrum aliquod corporis, vix ac ne vix quidem adeò suprà debitum naturæ modum excrescere, vel infrà hunc subsistere videmus, ut planè omnem suam naturalem actionem amittat. *Non tertia.* Quia Pestis neq; exuperantiam aliquam rerum non necessariarum, aut toto genere pręter natu-

Pestis non est morbus Organicus.

ram, secum adfert, neq; defectum alicujus rei naturalis inducit. *Non quarta* dèniq; seu ultima. Quia omnes partes in hoc affectu venefico, ità situm suum naturalem retinent, ut ne minimũ quidem à loco suo convenienti, quemadmodum fit in luxationibus, herniis, procidentia uteri &c. recessisse cernãtur. Ex his igitur apparet, Pestem inter morbos Organicos, neutiquàm referendam. Superest *tertium genus*, solutæ nimirùm unitatis, ad quam pertinent, ratione quidem subjecti, in partibus carnosis, vulnus & ulcus: in ossibus, fissura, κάταγμα, caries. Et in Organicis, ἀποσπάσματα. Nullum autem horum vitiorum Pestis secum adfert. Non vulnus: quia deest causa externa, quæ secet, incidat aut pungat. Non fissuram aut fracturam, quia destituitur corpore aliquo valido & duro irruente. Nõ deniq; ἀπόσπασμα; quia nullæ adsunt causæ replentes, contrahentes & distendentes. Et quamvis de ulcere, ex pestilentiũ bubonum seu anthracum ruptura seu apertione sæpè genito, ac in corpore relicto, videatur aliqua subesse difficultas, sciendum tamen, ulcera ejusmodi nec in omni peste, nec in omnium corporibus, hac lue laborantibus, semper & ubiq; reperiri, imò plures ex hac vitâ abripi, in quibus nec antè, nec post mortem, ullum Apostematis aut ulceris vestigium appareat. Cum igitur in nullo dictorum morborum genere, Pestis sit reponenda, non immeritò hic dubitatur, quônam tandem, & ad quam classem illa propriè sit referenda? Sanè si rem, ad Rationis trutinam exactiùs examinemus, & ipsam veritatis ἀκρίβειαν sectemur, facilè deprehendemus, triplicem illam morborum divisionem, à nobis, secundum vulgarem sentẽtiam, allatam, & primò à Galeno traditam, posterorumq; Medicorum calculo approbatam, haudquaquàm sufficientem, sed multis in partibus, adhuc mancam esse & mutilam, cum in illâ, non solùm, qui materiæ vitio cõtingunt morbi, omissi, verùm etiam occulti & venenati morbi, quos totius substantiæ neoterici vocant, & propriè similaribus inhærent partibus, sicco planè pede præteriti fuerint. Dari autem reverà tales morbos, tàm in materiâ, quàm in formâ similarium consistentes, non difficile erit hâc ratione demonstrare:

Pestis non est unitatis solutio.

Pestis referenda inter morbos totius substantiæ.

Dari morbos totiu substãtiæ probatur.

In quibus ſanitas partium conſiſtit, in iiſdem quoq; morbus reperitur.

At ſanitas ſimilarium partium, non conſiſtit ſolùm in debitâ temperamenti proportione, verùm etiam in juſtâ materiæ moderatione, ac aptâ convenientiâ formæ.

Ergò neceſſum eſt, ſimilarium morborum non unum tantùm genus (quod Galenus & ejus aſſeclæ, *Fuchſius* ſcilicet, lib. 3. inſtit. ſect. 1. cap. 4. *Marcellus Capra* lib. de morb. pandem. *Montaltus* de hom: ſano lib. 2. cap. 9. *Maſſaria* de abuſu veſic. & alij volunt) ſed 3. potius genera conſtitui, unum ſc. temperamenti, ſecundum materiæ, tertium formæ ſeu totius ſubſtantię. Exemplo res fiet clarior. Ponamus, ventriculum laborare ſumma imbecillitate concoquendi cibos, Imbecillitas hæc provenire poteſt ob triplices cauſas (de organicis ac coñunibus morbis ſermo nunc nobis non eſt) 1. Ob aliquam inſignem intemperiem, velut ex largo aquæ frigidæ potu, aut immoderato frigidorum alimentorum eſu; vel ex ingurgitatione vinorum generoſiſs. aut aromatum, aliarumq; rerum calidiſſimarum ingluvie, hæ enim 2. qualitates (ut reliquas taceamus) omnium potentiſſimæ ſunt, extingvendi calorem nativum ventriculi, eumq; imbecillum reddendi. 2. Ob uſum relaxantium ac pinguium, veluti ex nimiâ olei, butyri, aliorumq; pinguium aſſumtione, quibus tunicę ventriculi membranoſæ tandem plus juſto relaxantur, molliores q;, humidiores ac rariores efficiuntur. 3. Ob alienas quaſdam, ſingulares, & occultas qualitates, à primis illis longè diſtantes, nec cum ijs quicquam commune habentes, veluti ex aſſumptione philtri, alteriuſvè poculi venenati, quo tota ipſius ventriculi ſubſtantia ità afficitur, affligitur atq; debilitatur, ut munere ſuo, in conficiendo alimento poſthac neutiquam ritè fungi valeat. Et hanc diſtinctionem nec ipſe Galenus ignoraſſe videtur, ſiquidem ille lib. 2. ad Glaucon: cap. 2. immoderatè laxantia robur ſolvere, refrigerantia calorem extinguere, & qualitates extraneas vim ac facultatem debilitare, ſcriptum reliquit: quo

ſanè

ſanè in loco, 3. morborum genera in ſimilaribus, manifeſtè ſedibus diſcludit. Verùm omiſſis nunc materiæ morbis, utpote inſtituto noſtro minimè congruentibus, de illis tantùm, qui formæ ſeu totius ſubſtantiæ dicuntur, verba aliqua faciemus. Vocamus autem cum *Fernelio*, totam rei ſubſtantiam inſitum calorem, facultates ac formam, quæ junctim perfectionem & integritatem, quà res unaquæq; conſiſtit, conſtituunt. Hæc quoties immutatur, & de perfectione recedit, res tota continuò perfringitur, ipſaq; illius diſceſſio, morbus eſt totius ſubſtantiæ. Ad hanc rem autem, meliùs declarandam, ſciendum, ſoli formæ à Philoſophis, tribui omnis actionis principium, & ab ea ſola cunctas prodire operationes. Nam ſicuti paſſiva potentia, eſt eſſentia materiæ primæ: ita activa erit eſſentia formæ, Eadem igitur erit eſſentia potentiæ & formæ, & ſic per conſequens, tota virtus operandi erit in forma, ab eaque immediate illa fluit. Quandò igitur contingit, impedimentum aliquod Formæ objici, quo minus illa liberè operari, ſuaſve perficere queat actiones, tunc oritur morbus, qui formæ propriè exiſtimandus erit. A Formà autem multas promanare actiones, ab actionibus temperamenti longè diverſas, quamvis id infinitis ferè Exemplis demonſtrari proclive eſſet, hoc tamen unicum à ſtruthiocamelo ſumptum, in medium adduxiſſe ſufficit, Hic enim, (ſi fides aliqua rerum naturalium ſcriptoribus) ferrum deglutire, deglutitumq; cōcoquere, & in corporis ſui alimoniam convertere dicitur, non ſanè ratione caloris Elementaris, aut inſiti temperamenti (ſic enim Leo, omnium calidiſſimum animal, ferrum quoque concoqueret) ſed totius Eſſentiæ, ſeu inſitæ formæ naturâ ac proprietate. Eodem modo & partes ſimilares corporis noſtri, alimentum alliciunt, retinent & concoquunt, non temperamenti aut caloris elementaris virtute, ſed tota ſubſtantia ſua, ſpetie ac formâ, quemadmodum eleganter hàc de re diſſerit *Fernelius lib. 2. de abd. rer. cauſ. cap. 9.* Deindè morbi totius ſubſtantiæ ſic quoque adſtruuntur.

Si dentur agentia quædam, corpus noſtrum, præter naturam afficientia, non manifeſtâ ſed occultâ qualitate quâdam, nõ erit abſurdum, ab ejuſmodi cauſis univocos etiam effectus oriri, morbos ſc. occultos, qui totius ſubſtantiæ vocantur. At antecedens verùm, ex ipſius Gal: teſtimonio, lib. 11. ſimpl. medic: fac. Penelopem repræhendentis, quod ambitiosè omnia ad cauſas manifeſtas, adducere conetur. Ergò & conſequens. Ex his igitur nunc luce meridianâ clariùs elucеſcit, haut inconſideratâ ratione, Galenum alioſq; ejus ſequaces, reprehendi poſſe, quod parciùs, quàm par fuerit, partium ſimilarium morbos diſtinxerint, quandoquidem certum, ut modò demonſtravimus, harum ſubſtantiarum ſimilarium morbificas διαθέσεις non omnes à ſolis illis manifeſtis, ſenſibusq; cognitis qualitatibus ſeu intemperiebus, ſivè eæ ſint ſimplices, ſivè compoſitæ, dependere, ſed quaſdam etiam à dyſcraſijs illis occultis, quibus ipſa tota κρᾶσις, modo quodam incomprehenſibili ἄτονος, languida, & prorſus inefficax efficitur, & quas nemo ſanæ mentis ad aliquam τῶν φανερῶν ποιοτήτων revocabit, provenire. Ac ſanè mirum videri debet, Galenum hujus differentiæ ita prorſus oblitum fuiſſe, cum tamen illius, multis aliis in locis non obſcuram facit mentionem, veluti lib. 5. ſimpl: medic: cap. 1. & 18. ubi qualitates omnes in primas & manifeſtas, & eas, quæ à totâ dependent ſubſtantiâ dividit. Et in lib. 2. ad Glauc. qualitates ex totâ prodeuntes ſubſtantiâ ἀνωνύμους vocat: Ibidemq; νοσερὴν ἀπόκρισιν affirmat magis totius ſubſtantiæ proprietate, quàm manifeſtâ qualitate nocere. Deniq; quod medicamenta totis ſubſtantiis, morbos ſimiliarium partium pellentia, inveniri aſſeverat. Quæ ſi vera ſint, cum nulli non conſtet, omnem actionem procedere à contrariis, ſub uno eodemq; genere comprehenſis, neceſſe omninò erit, ut qualitatibus ſuis, qualitates noſtri corporis, & tota ſubſtantia, totam partium ſubſtantiam primò afficiat, hoc autem, quâ ratione dicemus, poſſe contingere, niſi quoſdam totius ſubſtantiæ morbos revera exiſtere, lubentes fateamur. Verùm cum diſceptatio hæc de ejuſmodi morbis prolixior ſit, quàm ut præſenti conveniat inſtituto, idcircò telam illius abrumpentes, &

ad alia quæ explicanda restant, transeuntes, pro capitis hujus conclusione, hæc saltem notasse sufficit, nimirum, ultrà tria illa morborum genera, à Gal. tradita, quartum quoq; necessariò esse admittendum, morbos nimirum totius substantiæ, & inter hos postremos Pestilentem luem esse collocandam.

CAPUT IV.

Pestem esse morbum communem & Epidemium.

DEmonstrato itaq; antecedenti Capite, Pestem esse morbum, & quidem talem morbum, ad totam (ut vocant) substantiam pertinentem, ulteriùs nunc progrediendum, reliquaq; verba definitionis pensiculatiùs examinanda. Diximus autem primò, *Pestem* esse *morbum Communem.* Ad quod meliùs intelligendum, 1. quid morbus communis sit, 2. à quâ causâ excitetur, & 3. tandem, quæ ejus existant differentiæ, breviter exponendum. Sunt autem primò Morbi communes illi, quicunque à communi causâ morbificâ proficiscentes, in omnes cujusvis ætatis, sexus, ac temperamenti homines sæviunt, populariterque grassentur, vel quia ea sint naturâ præditi, ut se celeritèr diffundere in alios, seque veluti multiplicare possint, quod idem est, quod alii dicunt, Morborum alios actu, alios potentiâ communes existere, qui enim à communi dependent causâ, & ab eâ foventur, illi actu ferè sunt communes, & uno eodemq; tempore, plures invadunt: potentiâ autem in multis insunt, qui tali præditi sunt naturâ, ut quamvis unum aliquem solum nunc affligant, ocyùs tamen ad alios plures contagio serpere possint. Causam deinde horum morborum, quod attinet, nemo non videt, illam quoq; esse communem, siquidem constans omnium philosophantium assertio, effectum communem, præsupponere quoq; causam communem. Ea autem duplex existere potest, nimirum, vel aeris ambientis, quo omnes ad sanitatis nostræ tutelam & conservationem indigemus, adversaria quædam ac perniciosa qualitas, teste *Gal. in com. lib. 2. de nat. hom. tex. 3.*

Morbus communis quid.

Causa morborũ communium.

vel aqua putris, aut cibus potusq; valdè vitiosus, unde & idem autor ex semiputrido tritico, morbum communem exortum, asseruit, Et *Thomas Erastus, Epist. medic. 7.* refert, ante paucos annos celebratas fuisse in quodam loco nuptias, à quibus, cum propter æstum carnes putrescere cœpissent, omnes illos, qui eas esitassent communi morbo correptos, & eo quoq; tandem confectos fuisse. Postremò Morborum communium duplex est differentia. Alij enim dicuntur Endemij, alij Epidemij. *Endemij* seu patrij, uni plerumq; regioni sunt proprij & peculiares, & rarò vel nunquam alias invadunt provincias, in iisq; se produnt, ut 1. Gutturis tumor, *Bronchocele* dictus, omnibus Alpinarum regionum incolis familiaris est, quo qui laborant, gutturosi vulgò dicuntur, non quod hoc vitium in aliis regionibus prorsus non inveniatur, (siquidem *Franc. Valeriola lib 3. loc. com, cap. 2. & Quercetano in lib. de Peste cap. 1* testibus, hic affectus, nec apud Allobroges in eâ parte, La val de Lucerno dictâ, nec apud quosdam Sabaudos, in provincia nimirum de Foissignij & Vallaij, planè existit incognitus) sed quod apud illos frequentissimè nascatur, vel ob communem omnibus loci naturam, vel aeris qualitatem, vel aquarum glacialium ac nivalium usum, vel denique vivendi consvetudinem. 2. Sic *Scorbutus*, antiquis, ut putatur, incognitus, gingivarum carnes depascens, ac ossium quasi cõpagem solvens, morbus est peculiarissimus, locis imprimis maritimis septentrionalibus, ut Belgio, Daniæ, Nordvegiæ, Veciæ &c. teste *Balduino Ronsæo, Alberto Cranzio in Saxon. descript. Joanne Langio in Epist. medic. Olao Magno lib. 6. Dodonæo obs cap. 33. Eugaleno, & Reusnero in lib. de Scorbuto, & aliis*, quem tamen aliæ regiones prorsus ignorant, adeò ut in Italiâ, Galliâ &c. facilius tibi sit invenire nigrum Cygnum seu corvum album, quàm hunc morbum. 3. Ita in quodam Indiæ tractu, ultrà Calecutium, Emporium totius Asiæ nobilissimum, tradente *Ludovico Romano, lib. navigat suar. cap. 38.* communi quodam morbi genere, *Pua*, dicto, laboratur, Gallico haut multum dissimili, à quo tamen circumjacentes provinciæ, dicuntur esse immunes. 4. Simili modo, Anno 1577. nova lues in Moraviâ exorta est, dicta *Brunus*

Differentia morbor: commun.

Endemij morbi.

1. Bronchocele.

2. Scorbutus.

Pua morbus.

Brunnus Gallicus.

Gallicus, qui nulla alia loca, quàm solum Brunæ oppidum (à qua originem traxit) invasit atq; afflixit. 5. Sic quoque Endemius, plurimisq; familiis quasi hæreditarius morbus fuit ille, qui ante paucos annos, solos Westphalos, Geldros & Frisios exercuit, quem *Varos currentes*, seu vulgari idiomate, die lauffenden Varen, indigitarunt, de quibus extat Epistola quædam *Henrici à Braa* Medici Campensis ad P. Forestum, circa finem lib. 2, observat. Foresti, & *Joan. Wierus* quoque in quodam suo libello germanico, eosdem accuratissimè descripsit. 6. Pariter & inter Endemios morbos, & hic ponendus erit, qui describitur *à Levino Hulsio, lib. 7. navigat. Hollandic. cap. 48.* ubi in medio regionis Guineæ, dicit esse urbem ac propugnaculum insigne, à Lusitanis extructum, quod Minam vocant, Hunc locum præter navigantes, tùm incolæ, tùm exteri seu peregrini, omnes ferè, peculiari quodam verminoso morbo corripiuntur, adeò ut sic affecti præ doloris atrocitate, nunquàm non isti morbo, ob vermes subcutaneos exteriores tantum partes, & ex his carnosiores imprimis, infestantes ac quasi erodentes, conjuncto, neq; ambulare, sedere, stare aut cubare queant, imò quandoq; mente prorsus moveantur, insuper hoc addens dictus Autor, incolas ipsos, qui Negri dicuntur, hujus mali sævitiam nullo modo effugere posse, cum tamen alij ipsorum vicini, vix 25. milliaribus à dicto Minæ oppido, versus septentrionem magis habitantes, ab illo prorsus immunes existant, & nil quicquam mali inde patiantur. Hujus morbi etiam meminit *Joan. Hugo Linschottius in Itiner. suo*, Item *Thomas à Vega, comm. ad lib. 6. Gal. de loc. aff. Amatus Lusitanus in obs. & cur. suis medic.* & plures alij. 7. Ita & *Plica*, quâ capilli capitis, ceu glutine quodam inviscati, mirè cõtorquentur, & invicem complicantur, inter morbos Endemios referenda erit, cum præter solos Sarmatas ac Polonos, nullæ aliæ nationes illâ infestentur; de quâ quidem eruditè commentatus est *Hercules Saxonia*, in libro peculiari, & *Joan. Thomas Minadous*, ambo Professores Patavini celeberrimi. 8. Sic in catalogum Endemiorum referenda quoq; sunt: *Elephantiasis*, Ægyptiis quodammodo propria, teste *Lucretio lib. 6.* Item febris hemitri-

Vari.

Dracunculi.

Plica.

Elephantiasis.

Hemitritæos.

tæa, & ophthalmiæ, quorum hæ olim Achaiam peculiariter exercebant, illa verò Romanos tantum affligebat, nec non plures alij morbi, quos consultò hic omittimus. *Epidemij* verò morbi dicuntur, qui uno eodemq; tempore, plures homines simul adoriuntur, nec uni tantum alicui loco (quo ab Endemijs differunt) sunt affixi, sed longè lateq; sese diffundunt ac propagant. Hi duorum sunt generum. Alij commune nomen retinentes, vocantur Mites, quod etsi plures simul invadant ac dejiciant, non omnes tamen pessundent, sed paucos saltem interimant, hujus generis sunt variolæ & morbilli, item catharrus & tussis illa Epidemica, quæ Anno 1557. viguit, quâ etsi plurimi afficiebantur, nemo tamen mortem obibat, præter infantes, teste *Valleriolâ* in append. locor. comm. cap. 2. It: *Hieron. Mercuriali*, & *Cratone* in quibusdam Epist. medic. à Scholzio editis. Huc pertinent quoq; diarrhææ, febris Pannonica, similesq; alij, certis quibusdam annis, nunc hanc, nunc illam regionem infestantes. Alij verò dicuntur Maligni ac pernitiosi, plurimos, quos corripiunt, necantes, inter quos Pestis ab omnibus refertur. Sicut cuivis indè nunc manifestum evadat, Pestem esse morbum Epidemicum valdè malignum, ex quo pauci, contagio ejus infecti, eluctantur, plurimi verò miserè occumbant ac intereant.

Epidemij morbi.

CAPUT V.

Pestem esse morbum acutissimum & pernicio sum.

ALterum attributum, suprà in Definitione Pesti assignatum, fuit hoc, quod etiam sit morbus Acutissimus. Ad quod Epitheton declarandum, omninò opus erit, ut quid 1. nomine acutorum morborum intelligamus, 2. & quæ deindè illorum sint differentiæ, breviter nunc doceamus. Dicuntur autem propriè morbi acuti, qui celeriter & cum vehementiâ historiam suam absolvunt, sive, qui per 4. universalia morborum tempora, celeri motu percurrunt, ac proindè cum periculo agunt. Horum autem non una est ratio, sed magna latitudo, multiplexq;

Morbi Acuti qui.

Differentiæ Acutorum morborum.

varietas, prout mutatio magis vel minus vehemens ac velox est. Quò enim mutatio major ac vehementior, eò morbus acutior. Proindè morbi acuti à Medicis dividuntur in peracutos, acutos simpliciter, & acutos ἐκ μεταπτώσεως. Deinde Peracuti in exquisitè peracutos, & non exquisitè. Acuti simpliciter dicti, plærumquè ad 14. aut ad summum 20. diem protrahuntur, intra quod tempus, ægrotanti vel salutem vel mortem afferunt, in horum censu sunt, Pleuritis, Peripneumonia, Lethargus, Causos. At acuti ἐκ μεταπτώσεως, id est, decidentia seu degeneratione, ad 27. aut 30. diem perveniunt, vel ad summum 40. finiuntur, hunc si superant, tunc non amplius acuti, sed chronici seu diuturni vocantur. Non exquisitè peracuti, ad 7. plærumq; diem extenduntur, in quorum albo sunt Angina, Tetanus, Cholera, Iliaca passio &c. Tandem exquisitissimè peracuti sunt, qui vehementissimè ac velocissimè, vel ad vitam vel ad mortem moventur, sive qui ad statum & crisin citissimè tendunt, id quod fit tertio vel ad summum quarto die, in quorum classem referuntur, Sudor Anglicus, Apoplexia, ac Pestis. Ex quibus nunc perspicue elucescit, non absq; ratione nos Pestem definiisse morbum non simpliciter acutum, sed peracutissimum, cum nulli alij dentur, majori celeritate ad finem properantes, citiusq; hominem jugulantes, quàm ipsissima hæc dira Lues.

Acuti.

Acuti ex decidẽtia.

Peracuti non exquisitè.

Peracuti exquisitè.

Deindè subjunximus vocabulum *Perniciosus*, quod nimirum Pestis sit etiam ὀλομένη νόσος, id est, morbus perniciosus, idq; non tantum autoritate & Exemplo *Galeni*, qui Pestem definiens *lib.* 1. *Acut. text.* 9. eam dicit esse Epidemiam perniciosam, verùm etiam ratione & experientia. Et *rationem* quidem quod attinet, triplici potissimum modo Pestis perniciem & exitium corpori adfert. 1. Malignam seu venenatam qualitatem suam cordi communicando, Illa autem qualitas planè spiritalis existit, id quod ex eo fit manifestum, quod promptissimè velocissimèq; ad interiora corporis penetret, præcipuè verò ad ipsum cor, cujus spiritibus permixta, sępè paucarũ horarum spatio, hominem anteà probè sanum, occidit. 2. Occulto suo Veneno, spiritibus vitalibus adversando, eos dissipando, ac tandem ipsum

Est etiam perniciosus morbus Pestis.

Triplici ratione Pestis est perniciosa

animæ proprium instrumentum,nempe calorem nativum, primogenito humido inhærentem, corrumpendo, prosternendo, penitusq; tandem extinguendo. Quamvis autem hoc & cæteris venenis omnibus sit commune, principaliter tamen, pestilenti veneno id videtur esse tribuendum,cum ejus actio & admirabilis valde sit,& singulare quiddam, ab aliis distinctum, omninò habeat. 3.Agmen multorum periculosiss.symptomatum inducendo,ut sunt,delirium,Vigiliæ,capitis dolores,febris ardentissima,syncope,vomitus,diarrhææ &c.de quib⁹ infrà,quorum vel unicum saltem sæpe ad interimendum hominem sufficit, nedũ ubi vel omnes simul,vel major saltem eorum pars consociata reperiũtur.Deindè ad *Experientiam* si transeamus,qs quæso in reb⁹ historicis adeò hospes est,cui non lectione cognitum sit,quanta pernities sæpè numerò generi humano Peste illata fuerit, nam præter superiora exempla,inProœmio hujus libri à nobis citata, *Dion.& Xiphilinus* prodiderunt,regnante Commodo Imperatore,perniciosissimum hoc Pestis venenum,tantam stragem inItalia edidisse,ut Romæ quotidiè 2000.hominum morerentur, Sic *Procopius lib.11 de bello Persico*,& *Agathias lib.5.histor.*referunt,Byzantij & in finitimis locis,regnante Justiniano Imperatore,tantam vim ac sævitiam pestis fuisse,ut singulis diebus 5000. interdùm etiam 10000.hominum sepulturæ mandarentur. *Nicephorus,lib.17.histor. Eccles.initio cap.17.*Pestis (inquit) ex Æthyopia, universum propè pervasit orbem, ità ut neminem fere hominem ejus temporis intactum reliquerit.Quædam civitates ab ea lue adeò fuere occupatæ,ut vacuę prorsus ab incolis fuerint.*Annales* quoq; *Franciæ* referunt, Anno 1374. Peste per universam Galliam & Germaniam grassante,pene tertiam partem humani generis ea consumtam fuisse; Ita *Quercetanus in Alexicaco cap.* 4 scribit,Anno salutis 1400.paucis diebus Florentiæ, Peste 30000. hominum e vivis excessisse. Quod si nunc ad nostra tempora accesserimus,quantas persæpè clades hisce in regionib⁹ Pestis ediderit,Majores nostri,& eorum posteri non sine ingenti luctu recordantur.Ex quibus patet,quod si is morbus,omnium maximè lethalis & exitiosus sit habendus, qui fulminis instar,uno mo-

mento, vitalia universi corporis elementa percellit ac syderat, plurimosq; truculenter jugulet, Pestem omnium & perniciosissimum & θαναλίφορον maximè esse censendum.

CAPUT VI.

Pestem esse morbum Contagiosum.

VLtimum Epithethon, Pesti in definitione assignatum, fuit quod illa sit Morbus quoq; contagiosus, quo quidem differentiam ejus specificam innuere voluimus, siquidem inter omnes constat Medicos, proprium quasi characterem Pestis esse contagium, nec unquam observatum fuisse, Pestem aliquam ex naturalibus causis productam, contagione caruisse, vnde & *D. Basilius in homiliâ super Psal. 1. Davidis* ait, ab omnibus tam philosophis, quam medicis hoc Pesti singulariter tributum esse, ut sit contagiosa, ac uno infecto polluatur & alter. Et sane Definitione contagij hic sub examen revocata, eiq; adjuncta simul experientia, manifestum omninò fiet, eos, quibus conversatio aliqua cum ægrotis intercessit, longè citiùs labem pestiferam contrahere, quam alios, ab eorum consortio procul remotos, longoq; intervallo dissitos, nec id absq; ratione. Si n. ad contagium, summam requiris putredinem, illam, si usquàm alibi, in Peste reperies infestissimam: Si vaporem calidum exigis, is è vivo corpore, non solùm per expirationem, verùm etiam per transpirationem, quin exeat, nihil vetat: si tenuem, acrem & malignum postulas, alius esse nequit, qui celerrimè & velut in ictu oculi, in vitæ propria domicilia se ingerit, vires ità aggreditur, ut brevissima commissa pugna, succumbant: si deniq; tenacem desideras, ejusmodi procul dubio est, quem efficacissimis pharmacis, alvum, sudorem vel urinam cientibus, item phlebotomiâ, cucurbitulis, aliisq; præsidiis, vix imò ne vix quidem expellere possibile est, qui etiamsi vi plurimâ ejiciatur, (quod tamen rarum est) semper spolia secum aufert, humores scilicet & spiritus, quibus penitus agglutinatus est. Hæc universa si admittantur, sane vel nostram sententiam egregiè confirmabunt, vel aliud excogitandum, quod contagio necessarium cum sit, in

Peste

Objectio 1 Peste nequaquàm appareat. Verùm hic obstrepant nobis nõnulli,ita argutantes: 1.Si Pestis esset morbus contagiosus, tunc sanè omnes eos,qui ægris conversantur, promiscuè corriperet, At consequens falsum: Quia testatur experientia, medicos Chirurgos,verbi ministros,& complures alios impunè sæpè ægros accedere,omnis generis officia præstare, adeòq; manus frequenter admovere. Ergò & antecedens. *Responsio.* Respondemus: Quod non omnesinficiantur,causam non esse,absentiam contagij, sed triplicem potissimum hujus rei assignari posse rationem. 1. Est, imbecillitas agentis, si scilicet virus pestilentiale vel remediis alexiteriis intrò assumtis,vel calore aut frigore externo intensiore, vel ignis accensione, ac suffimigiis variis, hebetatum ac retusum sit. 2. Indispositio patiẽtis,quandò sc.in corpore ejusmodi nullus fomes pravorum humorum, ex insigni quadam cacochymiâ residuorum,adsit, in quibus contagium stabuletur, vel si tale corpus secreta quadam & effatu difficili proprietate, minus ad Pestis seminaria suscipienda proclive sit. 3.Defectus moræ convenientis,si enim contagium & infectio disseminari debet,opus est,certa morâ,calore suscitante,&quâdam agitatione, hæc enim si deficit, nulla infectio fieri potest. Nàm ad cujuscunq; rei actionem debitam ac legitimam, hæc quatuor potissimum requiri, *Petrus Aponensis differ. 94.* aliiq; Philosophi ὁμοψύχως testantur. *Ad actionem rei 4. requiruntur.* 1.Agentis fortitudo, quoniam à proportione minoris æqualitatis aut inæqualitatis, non sequitur actio, sed à poportione majoris inæqualitatis, nam parva scintillula ignis, magnum lignum comburere nequit,neq; parvus ventus, navim impellere potest. 2.Passi dispositio,nam non quodlibet agit in quolibet, sed determinatum in determinato. Agens ergò cum vult agere,nec patiens ad id sit dispositum, nec actio nec passio ulla contingit. Nam magnes attrahit ferrum, cum sit purum ac præparatum, rubiginosum verò, aut Oleo ☿ alteratum seu imbutum, tunc vis attractricis debilitatur, sicq; actio desinit. 3. Contactus,Ignis enim hominem calefacere nequit,si is ab illius caliditate non tangatur,nec magnes ferrum attrahere, nisi formaliter vel virtualiter illud tangat. 4. Mora conveniens,Nam

si po-

si posueris lignum parvum in igne quantumvis magno, & immediatè illud ab eo amoveris, non comburetur, & contra si in parvo igne lignum ponatur, & in eo aliquam moram trahat, absq; dubio concremabitur.

2. Deindè ita instant: si sanitas unius corporis, alteri nullo modo sit communicabilis, vel halitus illi, è sano corpore emanantes, aliis, morbifico aliquo effectu detenti, non possint esse saluti, aut pristinum afferre iisdem corporis ac virium robur; utiq; nec ulli morbo, sive sit Pestis, sive alio nomine appelletur, hoc videbitur privilegium concedendum, ut disseminatis de se vaporibus noxiis, eosdem per contactum in sanos transportare, eosque simili ægritudine inficere possit. Resp: Non mediocria extremis, sed extrema extremis in curationibus solent opponi, nec mediocritas excessum, sed excessus vincit mediocritatem, Morbum autem excessum esse, sanitatem verò in mediocritate consistere, extra dubium est. Undè morbidæ expirationes, excedentem in se habentes qualitatem, mediocritatem possunt corrumpere, salubres verò, quorum potentia est remissior, morbos tollere ac extirpare non valent. Adde quod ex sanis corporibus emanantes ἀπόῤῥοιαι, non sic omnem corporum, cujus sunt effluvia, possident facultatem, quomodo putridæ ἀποκρίσεις & excretiones, totam putrefactæ substantiæ potentiam & proprietatem continent, quippè seminis rationem habent hæ, quod de illis judicari non potest, nihil enim possunt aliud, quàm tepidè calefacere. Insuper non simpliciter verum est, unius sanitatem, alteri nihil prorsus commodare posse, quid enim obstat, quo minùs homo aliquis egregiè sanus, halitus fundat perindè temperatos, atq; æger intemperatos? Quid impedit, quo minus, quemadmodum hi integros spiritus depravent, ita illi vitiosos corrigant? Certum est, citiùs valetudinem bonam recuperare illos, qui cum sanis ac benè habitis vivunt, quàm cum ægrotantibus ac assiduè languentibus. Cur Galenus consulit iis, qui imbecilli sunt ventriculo, boni habitus puellum pectori admovêre, quod Davidem Regem, jam senem fecisse legimus, si nihil planè opis, svaves ac temperati halitus ad-

2 Objectio

Responsio.

ferant? Cur temperatæ caliditatis fomenta, ſtomachi infirmitati, ſuccurrunt, niſi quia calorem inſitum fovent? Minimè itaq; ſibi perſvadendum, ſanitatem penitus otio torpêre, eò quod ſanos ab ægris promtiùs inquinari, quàm hos ab illis meliores reddi conſpiciamus.

3. Objectio

3. Tandem contradicentes, Autoritatem *Hippocr. & Procopij* nobis opponunt, quaſi *hic lib. 2. de bello Perſico* affirmaverit, Peſtem Conſtantinopoli ſævientem, aliquandò fuiſſe abſq; contagio: *Ille* verò *in libris ſuis Epidemicis*, Epithethi hujus, nullam prorſus mentionem fecerit, imò nec Gal. in definienda iſta Lue, Contagij voce uſus fuerit. Quibus quidem reſponſi loco, duplicem ſolutionem afferimus, generalem unam, alteram ſpecialem.

Reſponſio.

1. *Generaliter* dicimus, omnem illam argumentandi rationem, ab autoritatibus ſimpliciter ductam, ſeclusa omni ratione ac experientiâ, non tantùm eſſe invalidam, ſed etiam vitioſam, punctumq; aliquod non mereri, & ob id rejiciendam, naucique faciendam. Nunc autem vel unica ſaltem experientia, ſufficientem potis eſt facere fidem, inter omnia morborum genera, quibus corpora noſtra infeſtantur, nullum magis contagioſum ipsâ Peſte exiſtere, Et Ratio quoque idem convincit, nam quod contactu ſuo aliud corpus poteſt inficere aut inquinare, illud contagioſum dicitur. At Peſtifera lues hoc facit. Ergò &c. 2. *Specialitèr* reſpondemus, & primò quidem ad autoritatem Procopij, eam tanti non eſſe, ut ob id à communi & ab omnibus hactenus receptâ opinione recedamus, ſiquidem illi tanquam Hiſtorico, vera forſan Eſſentia ac natura Contagij incognita vel non obſervata fuit, aut dicendum, illam Peſtem à Procopio deſcriptam, minùs contagioſam, quàm cæteras fuiſſe, & ſic reſpectu aliarum, & per comparationem ergà reliquas non contagioſa dici meruerit, quod tamen, contagionem à Peſte non tollit ac ſeparat, cum præſertim magis & minus non faciunt mutari ſpeciem, Deindè Hippoc: & Gal: quod attinet, etiamſi in ſcriptis illorum vox cantagij expreſsè non inveniatur, dubitandum tamen non eſſe, quin iidem, naturam illius optimè cognitam ac perſpectam habuerint, contagiumq; pro individuo quaſi Peſtis

comite

comite agnoverint. Hippocr: enim in lib. de flatibus, Græcam vocem, μιάσματα ponit, quæ dicit esse naturæ inimica, & perconsequens, contagij a nobis propositi, seminaria. Galenus quoque in lib. 1. de differ: febr: cap. 2. de Peste loquens, ità ait: Cum Peste correptis inhabitare lubricum, minimèq; tutum, periculum enim est, ne concipiatur, ut scabies & lippitudo. At nunc lippis & tonsoribus notissimum est, Scabiem & lippitudinem, contagiosos esse affectus, & non infrequenter per contactum aliis communicari, Quid ergò aliud indè concludendum, quàm nec Hipp: neq; Galenum nesciisse, Pesti propriè hoc Epithethon competere. Manet ergò firma & inconcussa nostra Assertio, Pestem perpetuò esse contagiosam, magis tamen vel minus, prout venefica qualitas perniciosior sæviorq; vel mitior, ejusdemque qualitatis vehiculum, quo propagatur, vel crassius & vaporosum duntaxat, vel tenuius ac spiritale magis existit. Verùm cum in hanc de Contagij disputationem inciderimus, idcircò ad eruendam diligentiori indagine ejus naturam, alioquin abstrusam valdè multisq; perplexitatibus involutam, operæ precium judicavimus, sequens Caput integrum illius tractationi & enucleationi destinare.

CAPUT VII.

De Naturâ Contagij.

NE igitur ἀμεθόδως in hâc doctrinâ procedamus, vel lectori, prolixiori illius tractatione tædium ac molestiam aliquam adferamus, idcircò rem in pauca contrahentes, de sequentibus capitibus, quantum quidem fieri poterit brevissimè, acturi sumus. 1. Nominis significationem expediemus. 2. Rei definitionem proponemus. 3. Requisita seu causas contagij investigabimus. 4. Ejusdem differentias indicabimus. 5. Tandemq; num omne contagium in putredine consistat, explicabimus.

1. Nominis significatio.

Vocabulum Contagij (cum de morbis sermo est) quatuor modis usurpatur; monente *Thomâ Erasto* & aliis. 1. Enim pro

morbo interdum per contagium contracto ponitur, non rariùs, pro ipsâ morbi ab uno ad alium transitione, sive pro ipsamet inquinatione accipitur. Verùm hæc significatio, cum maximè impropria sit, idcircò illam hic rejicimus. 2. Sumitur secundum Capivaccium pro Seminario, quod in aere sparsum volitat, vel vestibus, aliisq; rebus adhæret. 3. Pro ipsa morbi communicatione seu transfusione ac motione, quâ morbus se ex uno corpore in aliud, diffundit. 4. Tandem magis propriè pro vi & qualitate certorum morborum, per quam se extra subjectum suum effundere, inq; alia ingerere apti sunt.

2. *Definitio Contagij.*

Est autem Contagium, si rei naturam diligenter expendamus, secundum *Fracastorium*, nihil aliud, quàm infectio aut maligna qualitas, de uno subjecto in aliud trânsiens. Tùm enim profecto contagionem irrepsisse, factamq; esse dicimus, cum simile quoddam vitium in alterum translatum est. Vel si pressiùs contagionis naturam exprimere velimus, Contagio est corporis seu compositi quædam corruptio ei similis, à quo primum manavit, quæ infectione in patriculis communicatâ, ex uno in aliud transit. Quâ quidem descriptione, aptissimè contagij natura exprimitur, ut in quo genere & differentiis propriis, tota ipsius essentia constituatur. Corruptio enim hic vice generis ponitur, cum non omnis corruptio contagio sit, ut omnibus patet, aliàs omnes morbi dicerentur contagiosi, cum hi sanitatem corrumpant, omnis tamen contagio, corruptio quædam sit ejus, cui inhæret, fieri autem simile ei, à quo primum exorta est, & ab uno in aliud transire, infectione in partibus communicata, differentiæ loco sunt. Ob id autem fit similis in eo, qui inficitur, corruptio, atque in eo qui infectionem intulit, quod idem in utroq; seminarium insit, eandem corrumpendi facultatem habens. Infectum autem vocamus id, non quod omninò corruptum sit, sed quod putrefactione in sensibilibus partibus obortâ, ad corruptionem tendit. Undè patet, si quod vitij in uno eodemq; corpore genitum, aliis ejusdem partibus communicetur,

ut in gangræna & sphacelo fieri videmus, contagionem non fieri, sed necesse esse, ut ejus seminarium in aliud corpus transferatur. Præterea hinc discendum, Contagium, nec morbum, nec symptoma, sed morbi causam esse, utpote in quo halitus quidam teter, noxiusvè vapor, aut spiritus aliquis virulentia vel malignitate præditus, aut aliud aliquod contagiosæ luis seminarium ab ægro in corpus sanum influat, illudq; suo adventu & participatione contaminet, ut tradit Nicolaus Bocangelinus.

3. *Causæ seu Requisita Contagij.*

Ad Contagium 4. potissimum requiruntur, seu quatuor precipuæ sunt Contagionis causæ, 1. Astralis impressio, seu Aeris corruptio ac vitiatio, vel à solo qualitatum excessu, aut à commixtione putridorum & venenatorum vaporum, qui ita cum eo commiscentur, ut sicuti in respiratione nullatenus separari queunt, sic universum respirantium genus, labe sua necessariò conspurcent atq; inficiant. Hoc *Galenus lib. de Ther. ad Pison.* his verbis visus est expressisse: Pestis (inquit) haut paucos interimit, sed civitates quoq; totas depascens, male conficit, quippe (subdit) prava quædam Aeris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines, cum respirationis necessitate periculum evitare nequeant, ipsum Aerem, velut venenum quoddam ad se per os attrahunt. 2. Putrefactio in aliquo humore vel materia, quam præcedunt internæ obstructiones, & plenitudines cacochymicæ. Quandò igitur ejusmodi putredo humorum, aliis corporibus communicatur, fit indè contagium, Et hoc contagium non ineptè materiale potest appellari. 3. Lentor fomitis, lenta enim, viscida, & glutinosa omnia hærent, nec integrè dissolvuntur, undè per moram imprimunt. 4. Ut materia putrefacta consistat in corporis superficie, cutaneisq; locis adhæreat, ut in scabie, vel in superficie lucida, ut in lippitudine: Tùm etiam ut in loco sit posita, quæ evaporare, & ad longinqua, mediante Aere, perferri possit, undè pro varietate putrefacientis materiæ, varia quoque contagiosorum morborum genera producuntur.

4. Differentiæ Contagij.

Species ſeu Differentiæ Contagij,communiter in 3. Claſſes à Medicis diſtribuuntur.1.Fit per ſolum contactum,hoc eſt, appropinquando propiùs ad eos, qui Peſte laborant, ita ut communicatio mali neceſſariò indè ſubſequatur,&hoc quidem propriè contagium dicitur,ratione videlicet illius, qui intercedit, mutui contactus. Contagia enim (ut inquit Fracaſtorius) per contactum ſolum afficiunt, cujus rei non obſcurum habemus Exemplum in pyris, pomis, aliisq; fructibus marceſcentibus, cum ſe invicem contingunt,quorum uno putreſcente, mox qui continguntur, putredinem & ipſi ſeu corruptionem induant, undè *Juvenalis - - Uva etenim livorem ducit ab uvâ.* Et Satyra eâdem(ſc.ſecunda) *Sicut grex totus in agris, unius ſcabie cadit, & porrigine porci &c.*Probat idem quoq; & ratio. Contagium n. alteratione indiget,Alteratio autem fit contactu.Ergò & contagium inducitur contactu.Item & nominis Etymologia id cõfirmat,vox enim contagij derivatur ab antiquo verbo Contago,ꝙ idem eſt ac contango,Ergò hinc contactus ſeu contagium. 2.Fit per fomitem.Fomes autem id dici jure poteſt, quodcunq; ſeminaria contagionis in ſeipſum excipere, exceptaque diu retinere poteſt,ac per hæc ipſa retenta & conſervata ſeminaria inficere: ut lana,linum,linteamina,goſſypium, ligna, ſtragulę, integumenta,& hujuſmodi alia,quæ incorrupta quidem ipſa exiſtentia,conſervare nihilominùs apta, prima contagionis ſeminaria, & per ipſa afficere,nam in iis lectulis,veſtibus,lignis, & id genus aliis,quæ Phtyſici vel peſtilentes contactu ſuo affecêre, ſæpiſſimè viſum fuit,virus illud,per 2.vel 3.annos ſervatum, ut Fracaſtorius lib.1.de Contag.cap.10.ſcribit.Non autem omnia idonea ſunt,ut fomes fiant,ſed ea ſolum,quæ foraminulenta, rara, mollia,laxa,calida,poroſa,humida ac lenta ſunt, in iis enim tantùm contagionum ſeminaria condi, conditaq; ſervari diutiùs poſſunt,quamobrem,quæ vehementer dura,compacta, ſolida, nec poroſa exiſtunt,qualia habentur,ferrum,lapides,aurum, mineralia &c.minimè apta ſunt,ut fomites Contagij fiant. 3.Contagij ſpecies dicitur fieri per diſtans,utpotè cujus venenum (*ut dicit*

cit Quercetanus) tantæ ſubtilitatis exiſtit,ut ad ſui communicationem,actualem contactum minimè requirat, verùm per ſpatium ſatis diſtans,communicari poſſit,ut accidit in vaſta illa Peſtilentia,quæ ex Aſia in Europam translata, multa millia trucidavit: Hujus generis etiam ſunt lippitudines quædam, quibus, qui laborant, alios quoq; in ſe ſpectantes,inficere ſolent, undè *Ovidius lib. 2. de remed. Amoris.* Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi,multaq; corporibus tranſitione nocent. Cauſæ verò tam ſubtilis penetrationis (*ut idem docet Quercetanus*) ſunt, tùm propagatio ſeu generatio ejus ex humoribus jam corruptis & infectis,qui paulatim,ut contiguos ſibi alios pari labe inficiunt, ſic tandem per quandam digeſtionem, in miram ſubtilitatem elevantur: tùm inevitabilis ejus ſimul cum ambiente, cui permiſcetur, Aere, inſpiratione & tranſpiratione intra corpus noſtrum attractio. Ex his igitur tribus Contagionum generibus patet,primum,quod ſolo contactu propagatur,omnium maximè langvidum eſſe; ſecundùm,quod per fomitem incipit, gravius: tertium verò, quod ad diſtans corripit, pernicioſiſſimum, quippè in tenui ac vaporosâ ſubſtantiâ conſiſtit, & ſpiritibus magis conveniens.In iis verò, quæ ſingulis 3. modis communicantur,plus imminere periculi,à proximo contactu, quàm longinquo, & ab hoc, quam à fomite,ſi præſertim hic jamdudum conceperit mali ſeminaria.Undè apparet, totam Contagij rationem, non niſi in morbi per ſeminaria, communiatione conſiſtere.

5. *Num omne Contagium in putredine conſiſtat?*

Acerrima inter Medicos hûc uſque agitata eſt Controverſia,num ſcilicet Contagium ab occulto & ſublimiori principio, quàm ſunt Elementa,(ut vult Fernelius & Valleriola) an verò à manifeſto,Putredine nimirùm,(ut ſentit Eraſtus,Augenius, Septalius,cæteriq; Medici ferè omnes) ortum ducat nec ne? Nos poſteriori ſententiæ adſtipulantes, ſtatuimus, Contagionem omnem,in putredine tanquàm in proprio ſuo ſubjecto ſubſiſtere, Ratio 1. quod in externis, ſola putreſcentia,videmus vicina

corrum-

corrumpere, putredinis communicatione, ſicut in fructibus apparet. 2. Quod in omni contagione putredo cernitur, ſicut inductione oſtendi poſſit. 3. quod nullus, quantumvis pernitioſus morbus, dum modò expers ſit putredinis, contagione in alios proſerpit. 4. Quod in omni contagio fit corruptio ſubſtantiæ, non ſecundum totum, ſed ſecundum partem, idq; ſenſim, at talis corruptio eſt putredo. Verùm huic ſententiæ contradicunt ſequentes rationes: 1. Si contagio omnis in putredine conſiſteret, tunc ſequeretur, in quibus morbis putredo eſſet, in iiſdem quoque contagium neceſſariò debere reperiri. At conſequens falſum, ſiquidem febres omnes, ſivè intermittentes ſive continuæ, teſte Galeno, oriuntur à putredine, quas tamen nemo contagioſas dixerit. *Reſp.* ad Minorem, nos nullam planè putredinem in dictis febribus agnoſcere, ſed tantùm humorum quandam præter naturalem excalefactionem ſeu ebullitionem, vel ut Hermetici loquuntur, ſulphuris accenſionem, illud enim inflammatum ſeu humores excalefacti caliditate ſuâ igneâ poſtea generant febrim, id quod præter autoritatem *Hippoc. lib. 1. & 4. de morb.* docentis, humores per febres humorales, quatenus febres accendunt in vaſis, οὐ σήπεσθαι, ἀλλ᾽ ἐκκαίεσθαι, confirmant & ſequentes rationes. 1. Enim ſi illę febres orirentur ex humorum putredine, ſequeretur, eas quoque ſtipatas eſſe debere, talibus ſymptomatibus, ad humorum putredinem, propriè ſubſequi conſveſcentibus, verùm poſteriùs falſum, Ergò & prius; Docet enim experientia, quod ubi in aliquâ parte corporis, quantumvis extrema & longè à corde remota, oritur aliqua putredo, (ut in gangræna & ſphacelo) ſtatim ex illâ putredine, graviſſima ſuboriantur Symptomata, caſus videlicet vitalis facultatis, ſyncope, pulſus debilitas, totius corporis refrigeratio, &c. Quanto ergò majora ac atrocia ſuccederent ſymptomata, ſi in aliqua dictarum febrium, aliàs per ſe minimè mortiferarum, ſemper inſignis humorum vigeret putredo, in vel extra vaſa, cum ejuſmodi putredo non ſolum major, ſed etiam in partibus, Cordi magis vicinis conſiſteret, quàm ſi ſaltem externa membra, ut manus vel pedes occupaſſet. Cum igitur nullum talium ſævo-

Objectio 1

Reſponſio.

rum symptomatum in febribus illis consequi videamus, fatendum inde, putredinem nullam intermittentibus vel synochis inesse.

2. Quod sæpè numerò in sævissimis Pestilentiis, sanos alioquin homines derepentè concidere videamus, in quibus nulla putredo, aut obstructio & corruptela humorum existit. Tanta n. vis est morbi, tanta contagionis, ut non rarò, uno aut altero die, plures concidant, qui se sanos esse, alioquin arbitrantur, quos post 6.8. vel 12. horas de medio sublatos videas, uti in Ephemeris pestilentibus, in quibus nulla putredo subest, interdum experiri licet. *Respondemus* cùm *Augenio in 2. Tomo consult. & Epist.* Semina illa contagij, prout ab unâ magis, quàm ab alterâ materiâ duxerint originem, efficere effectus in materiâ præparatâ & analogâ varios, nam quæ prodeunt ex solidis partibus, admodum diuturnam: quæ ex humoribus, breviorem: at quæ ex putrefactâ spirituum parte, vel potiùs corruptâ, profecta sunt, brevissimam affectionem invehunt. Pone, ex spiritibus effluxisse seminarium, hoc spiritus consimiles afficiet tempore brevissimo, & ratione quadam admirabili, ut qui sani videbantur, optimeq; dispositi, videantur repentè è medio sublati quasi quodam miraculo, hæc etsi videbantur sana, talia tamen non erant simpliciter dicenda ob analogiam ad Pestis seminarium.

2 Objectio

Responsio.

3. Si in putredine Contagio consisteret, sublatâ putredine remediis propriis, oporteret quoq; vim contagii aufferri. At hoc non videmus fieri, nisi enim alexipharmacis adversus contagij seminaria pugnes, nihil omninò proficies. Ergo &c. *Resp.* Contagionem non in quâvis putredine consistere, sed solummodò in eâ, à quâ scilicet evaporatio sordida, lenta ac glutinosa ꝓcedit, quę evaporatio si desit, nec putredo quoq; quàm magna etiam atq; excellens aliàs sit, contagiosa unquam erit, hâc igitur sublatâ, non quibuslibet vulgaribus, sed tantummodò convenientibus suis & appropriatis remediis, quis dubitet, pessum quoq; iturum Contagium? Præterea, apud omnes in confesso est, pharmaca alexiteria tali naturâ esse prædita, ut non tantùm venenatæ qualitati corpori impressæ, contrarientur, sed singu-

3. Objectio

Responsio.

larem quoq; vim possideant putredinem inhibendi, eamq; radicitùs quasi extirpandi, idq; ob exiccandi facultatem insignem quæ in illis viget. Putredine ergò per alexipharmaca evictâ ac domatâ, Contagium quomodò consistat, non video. Et tantùm de naturâ Contagij inpræsentiarum dicta sufficiant, plura qui cognoscere cupit, consulat *Fracastorium*, qui omnium doctissimè hanc materiam, libris aliquot persecutus est, ita ut illi nihil ampliùs ferè addi posse videatur.

CAPUT IIX.

Cor esse principale subjectum Pestis.

CUm suprà à nobis dictum sit, Pestem esse morbum, morbus autem omnis, si subsistere debet, certum aliquod subjectum, seu partem corporis, cui inhæreat, requirat, idcircò haut abs re fore arbitramur, si de Pestis subjecto quoque ζήτημα seu quæstionem hic instituamus. Sanè venenatæ hujus luis naturam ac proprietatem, seu vires & effectus, recto oculo cõtemplantes, licet non inviti fateri cogamur, in structurâ corporis humani universâ, nullum ferè membrum, nullum viscus, nullam particulam reperiri, quæ hostiles ejus insultus ac sævam truculentiam non experiatur, aut ab illius tyrannide usquequaq; persistat libera ac immunis, nihilominùs tamen, si mentem præcipuè, ad principale illud viscus, vitam ac vigorem reliquis omnibus impertiens, Cor nimirum flectamus, necesse habemus fateri, nullum magis atque istud affligi, ac pestifero veneno infici ac corrumpi, ac proindè pro principali subjecto habendum esse, id quod præter *Avicennæ* autoritatem tract. 2. de viribus cord. cap. 9. & lib. 4. Can. 1. tract. 4. cap. 1. sequentes etiam probant rationes.

Ratio. 1. Si omnium venenorum proprium sit, primò ac principaliter petere ac lædere Cor, utiq; nec pestilenti quoque veneno, ejusmodi deneganda erit proprietas. At verum prius. Ergò & posterius. Anecedens confirmatur, quia cum venenum dicatur id esse, quod naturæ ac vitæ humanæ, è diametro contrarietur,

essen-

essentiam nimirum caloris nativi corrumpendo, vel ipsius copiam imminuendo, aut ipsum ἔμφυτον θερμόν inquinando ac conspurcando, seu eidem motum naturalem aufferendo: omnium autem Medicorum unanimi constet suffragio, Calorem nativum, in nullâ aliâ parte corporis, vel uberiorem seu abundantiorem, vel acriorem seu intensiorem, quàm in ipsa cordis substantiâ reperiri, idcircò si venena illum corrumpere debent, sicque hominem vitâ privare, necessarium omninò erit, ut relinquendo cæteras partes, primò omnium in ipsum Cor, ceu vitæ arcem, & propriam caloris insiti, ac vitalis spiritus scaturiginem, impetum faciant, illudq; qualitate suâ malignâ hostiliter oppugnent, tandemq; prorsus expugnent, quo expugnato, facilior & expeditior de reliquis partibus, erit victoria. Undè & *Jacobus Grevinus lib.1.cap.1.de Venenis* scribit: Hoc (inquit) pro explorato habere oportet, etiamsi venena uni corporis particulæ, bellum inferant, perpetuò tamen cordi, si non in principio, in fine tamen pertinaciter adhærere. Nam cum constat, venena conspirasse veluti in omnimodam corporis humani eversionem, verisimile est, illis ultimum hunc scopum esse propositum, ut principem arcem, in qua vita suam sedem possidet, evertant & destruant, sed antequàm eò perveniant, partes illi subjectas primùm destruere conantur. Verùm adsunt hic nonnulli morosiores Censores, desertæ veritatis nos accusantes, falsumque omninò clamitantes, venena omnia semper primò ac per se Cor petere atque lædere, cum plura in venenorum censu reperiantur, quæ non primùm ac directè ad ipsum Cor, sed ad alias partes, ferantur, easq; lædunt, ut lepus marinus præcipuè Pulmonibus, Cantharides Vesicæ, Opium & hyosciamus Cerebro infesta existunt, &c. Quibus respondemus, Assertionem nostram, venena nimirum perpetuò Cor, tanquam proprium subjectum lædere, minimè à veritate deflectere, sed eidem optimè consentire. Nam cum venena, post Cordis læsionem, alias quoq; partes ei vicinas vel subjectas lædant, hinc accidit, quod aliqua illorum, naturæ suæ singulari quadam proprietate, post Cordis lesionem, ledant etiam certam

Objectio.

Solutio.

aliquam partem, & quæ ſunt hujuſmodi, ſolent effectus ſuos priùs oſtendere in parte, quàm ſecundariò tentant, quàm in tentatâ principaliter.

Inſtantia. *Sed inſtes:* Si hoc verum ſit, quomodo fieri poteſt, ut lepus marinus, vel cantharides &c. tot pretranſeant partes. antequam ad Cor perveniant, & eas priùs non offendant quàm Cor?

Reſponſio. *Reſp.* In quacunq; corporis parte, inſignem ſpirituum vitalium copiam reperiri, quibus cum maximè adverſentur venena, accidit, ut illi hæc, tanquàm inimica, & ipſorum naturę pernitiem molientia, effugientes, ad Cor, velut ad propriam ſuam ſedem ſe recipiunt, illudq; inſigniter lædunt, ac eâdem, quâ ipſi ſunt infecti, malignâ qualitate afficiant. Nec valet hic cavillari: Si ſpiritus vitales infecti ad Cor ſtatim percurrunt, ratione conſentaneum videtur, ut priuſquàm illud inficiant, partes intermedias contaminent. *Reſp.* Licet ſpiritus infecti alias partes pertranſeant, antequam ad Cor perveniant, tamen minimè ita illæ afficiuntur, atq; Cor, ſiquidem omne agens, dum in termino eſt ac firmum eſt, fortius atq; efficacius agit, quàm in tranſitu ac motu, ut doctiſſimè *Mercurialis lib.* 1. *de Venenis* loquitur.

2. Ratio. 2. Cujus partis functiones in morbo aliquo, primò omnium maximeq; vacillant ſeu labaſcunt, illa pars pro vero morbi ſubjecto erit habēda. At cordis functiones, in Peſte, præ reliquis primò omnium, maximèq; ceſpitant ac collabuntur. Ergo &c. Major propoſitio confirmari poteſt inductione læſionis, præcipuarum, corporis partium, functionum, Et primò quidem Capitis quod verum ab omnibus habetur ſubjectum Apoplexiæ, Epilepſiæ, Vertiginis, Lethargi, aliorumq; ſimilium morborum, quia hi primò omnium, facultates ſeu actiones ejus lædunt, nimirum vel diminutè ſeu depravatè, vel ablatè, &c. Sic cum in ſyncope & palpitatione, manifeſtè Cordis functiones præ reliquis lædantur, idcircò non immeritò, Cor pro ſubjecto proprio ejuſmodi affectuum, ab omnibus Medicis ſtatuitur: Idem judicium eſto de Pulmonum, Ventriculi, Epatis, Lienis, Renum ac Uteri læſis functionibus, quæ ſingula, certorum ac peculiarium morborum adæquata ſunt ſubjecta. Minorem propoſ: quod

attinet

attinet, illa operosâ probatione haud indiget, siquidem nulli non evidentissimum esse potest, pestiferâ contagione pollutis, omnium maximè Cor, nefandi hostis tyrannide perculsum, tremere ac palpitare, Vitalis facultatis robur insigniter concidere, pulsum esse exilem, contractum, obscurum ac infirmissimum, oppressi scilicet Cordis designantem miseriam, Respirationem difficilem atq; impeditam, nec non de Cordis dolore, angustia, compressione & similib⁹, iisdem semper magnam quandam esse querimoniam. *Verùm inferat hic quis:* Si semper in Peste primò cor afficeretur, sequeretur necessariò, materię noxiæ decubitum semper fore ad axillas, quæ glandulæ sunt, expurgando cordi dicatæ. Jam verò & parotides cernuntur in hac lue, & ingvinum tumores. Ergò hæc indicant, interdum & Cerebrum & Epar affici. *Resp.* Nos minimè negare, in Peste interdum Cerebrum quoque vel Epar graviter affici, sed non primariò, verùm secundariò, post læsum scilicet cor. Quod verò nonunquam ad ingvina vel ad aures venenum protrudatur, & non semper in glandulas axillarum decumbat, id ideò fit, quod forsan illa loca sunt imbecilliora iis, quę juxta Cor existunt, nam quamvis omnes glandosæ partes per se & naturâ suâ admodum debiles sint, una tamen alterâ majori imbecillitate quandoque laborare potest, adeò ut mirandum non sit, modò ad has modò ad illas partes, virus pestiferum, à naturæ robore eructari & expelli. Præterea dictæ nostræ sententiæ obstare quoque videtur autoritas & testimonium *Ambrosij Paræi, in lib. de Peste* de se ipso in hunc modum scribentis: se nimirùm in aperto lectulo, in quo Peste correptus decumbebat; fętidissimum sensisse odorem, elatum è bubone pestilenti, qui ita Cerebrum oppresserit, ut prolapsus in terram, animo liquerit, sine ullo cordis dolore, aliovè symptomate, quod Cor vel Ventriculum affectum demonstraret, tandem tamen, recollectis viribus se surrexisse, Cerebrumq; ejus, auram illam centagiosam, tàm violenter sternutatione excussisse, ut hæmorrhagia narium secuta fuerit, quæ cerebri expultrix facultas, nisi ita valida fuisset, procul dubiò se vitam cum morte commutasse, ex quibus aliquis inferre possit, Pestis vene-

Objectio.

Responsio.

Alia Instantia.

num, non ſemper primariò Cor petere, ſed interdum ad Cerebrum, interdum ad aliam corporis partem prorepere, nullâ manifeſtâ læſione Cordi communicatâ, Sed ad hanc inſtantiam *reſpondemus* dupliciter. 1. Ab uno ſingulari, non exactè diſcuſſo, obſervationem non niſi erroneam ineptè extrui, & ob unius vel alterius Exempli in contrarium adducti, poſitionem, Regulam communem non protinus mutandam vel evertendam. 2. Dicimus, Paræum ſibi ipſi contradicere, dum ſcribit, Cor nullo dolore, vel alio ſymptomate fuiſſe affectum, & tamen fatetur, ſe animo deliquiſſe, Quomodò igitur animo linquere potuit, niſi maligna qualitas illius auræ Cordi ejusq; ſpiritibus fuerit communicata? Eſt enim deliquium animi non Cerebri ſed Cordis affectus & oritur, vel à reſolutis ſeu diſſipatis, vel inquinatis aut ſuffocatis ejus ſpiritib⁹. Et quamvis nō ſimus neſcij, nōnullos hic diſtinguere inter λυποθυμίαν, λειποψυχίαν & συγκοπὴν, nec velle, ut inter ſe hæc nomina confundantur, attamen cum Hipp. & Gal. illis indiſcriminatim uſi fuerint, & unum pro altero ſumſerint, ut patet 23. aph. lib. 1. & 8. lib. 7. & lib. 1. de art. cur. ad Glaucon. ut & 12. meth. med. idcircò hinc cōcludendum, prędicta nomina hautquaquam diſtinctos affectus conſtituere, ſed pro uno eodemq; accipi debere, nec niſi accidentaliter tantùm, ſecundum ſcilicet magis ac minus differre: nam omnes non ſolùm ab unâ eâdemq, causâ excitantur, verùm etiam eandem partem affectam, Cor ſc. habent, & ſimilibus ſe produnt ſymptomatibus, adeò, ut quicquid de uno dicitur, de reliquis quoque dictum putandum ſit, nam nihil aliud per ea nomina ſignificare volumus, quàm animi defectum, per animum intelligentes ipſam animam animoſam, quæ ex Galeni decreto, ſedem in Corde habet, cum itaq; deficit animoſitas, ex quacunque etiam causâ ortum habeat, λειποθυμία aut λειποψυχία, aut ſyncope appellatur. Ex quibus liquidò nunc patet, Paræi autoritatem nihil quicquam adverſari noſtræ ſententiæ, ſed eam potius confirmare; dùm nimirum animi deliquium, quod paſſus fuit, non obſcurum argumentum præbuit, Cor ac ſpiritus vitales in illo, non parvam læſionem ſuſtinuiſſe. Quod verò tandem aura illa

Reſponſio.

vene-

venenata per sternutationem vi expultricis Cerebri excussa fuerit, satis arguit, à corde, ceu naturâ robusto, leviterq; priùs animi deliquio tentato, auram illam malignam, unâ cum parte spirituum vitalium infectorum, per arterias carotidas, in Cerebrum propulsam fuisse, qui cum animalibus spiritibus permixti, hos similiter labe suâ coinquinarint, undè facultas Cerebri excitata, tandem vaporem illum venenatum, per sternutationem foràs protruderit, sicq; eum à mortis periculo liberarit. Ex his igitur nunc apparet, cum vitalis actio, utpotè cordi propria in Pestilenti lue infectis nunquàm non affligatur ac cespitet, vitaque ipsa in angusto sit posita, idcircò venenum pestiferum, primariò & principaliter ipsum Cor, utpote in quo vitæ fons recumbit, impetere ac lædere, & post hoc malignitatem suam, per alias quoq; totius corporis partes diffundere, cujus pernicitate, 3. illæ substantiæ, (ut Hermetici loquuntur,) in sangvine contentæ, Sal, Sulphur & Mercurialis liquor posteà exardescunt, commoventur simul ac inquinantur, ac inquinatæ virus etiam suum particulatim exerunt, necesse est statuamus. Nam ex mercurialibus humoribus inquinatis, expurgationemque sui per emunctoria molientibus, oriuntur in adenis ac glandulis tumores, bubones, &c. A fuliginibus verò & spiritibus salium septicis, prout variis in locis hærent, carbunculi & anthraces varij Pestilentes ubiq; efflorescunt, attestante Quercetano in Tetrate cap. 6.

CAPUT IX.

Quâ vi seu qualitate, venenum Pestis, Cor aliasq; partes afficiat ac inficiat.

INvestigato procedenti Capite, principali hujus luis contagiosissimæ subjecto, operæ precium nunc erit demonstrare, Quâ vi seu qualitate, Pestis venenum, Cor ejusq; spiritus lædat atq; afficiat. Ad quam quidem rem explicandam, tenendum, Actionem hujus veneni planè esse spiritalem, & in eo cum cæteris venenis corporalibus, seu ex animalium, vel mineralium, seu vegetabilium familia desumtis, convenientiam maximam habere, quod non excessu aliquo primarum 4. qualitatum Ele-

mentalium,ſed potiùs ſingularis cujuſdam abſtruſæ, occultæ & imognitæ virtutis potentià ac proprietate τὴν οὐσίαν τοῦ θερμοῦ ἐμφύτου, oppugnet ac labefactet, ſicq; inſignem læſionem corpori inferat; id quod tali includimus ratiocinio:

Si læſio illa, quæ corpori humano contingit, à cæteris Venenis omnibus, neutiquàm dici poteſt dependere ab aliquâ 4. vulgarium qualitatum, ſed potiùs adſcribenda videtur, occultæ cuidam & ſpecificæ proprietati: Utiq; & idem de Peſtilentis veneni læſione, corpori communicatâ, aſſerendum erit. At verum prius. Ergò & poſterius.

Antecedens confirmatur: 1. Enim, ſi venenorum omnium actiones comparemus cum Elementorum & reliquorum, quæ adminiculo 4. primarum qualitatum operationes ſuas dicuntur peragere, actionibus, ſanè diverſitatem longè maximam, totoq; genere diſcrepantem inveniemus. Nam quæ à qualitatibus primis fit alteratio & læſio, tantarum virium non eſt, ut hominem ſubitò vitâ privare poſſit, cujus tamen rei ſpecimen, plurima venena non rarò nobis exhibent. Morſus enim Aſpidis, *teſte Gal.* illicò interficit, quod magno ſuo malo, vitæq; extremo diſpendio, expertus eſt quidam Ceretanus, de quo *Matthiolus comm. in lib. 6. Dioſc.* ſcribit, illum, poſtquam in digito ab aſpide morſus fuiſſet, 4. horarum ſpatio, cum ſæviſſimis accidentibus, vitam cum morte commutaſſe. Undè Galenus, hunc Alexandriæ morem fuiſſe ait, ut eorum, quos mitiore morte perire voluerint, pectoribus Aſpides applicarentur, quo ſubito momento vita decederet. Sic ictus ſcorpionum, ſæpè paucarum horarum ſpacio (niſi maturè huic veneno obviam eatur) hominem interimit. Idem præſtat & Aconitum, de quo *Plinius lib. 27. cap. 2.* ejus venenum adeò pernitioſum, ut tactis quoq; genitalibus fœminini ſexus, eôdem die inferat mortem. Item Arſenicum, cujus exhibitione, vetulam quandam, propriũ maritum illicò ſuſtuliſſe, ſcribit *Wierus lib. 3. de præſtig. cap. 35.* Nec non Auripigmentum, Sublimatum, Napellus, Rhododendron, & alia. 2. Præterea ſi alteratio, quam venena inducunt, ſolùm à primis manifeſtis qualitatibus proficiſceretur, cura quoq; inſtituenda eſſet

medica-

medicamentis, per ſolas ejuſmodi qualitates manifeſtas & quidem contrarias, operantibus. At poſterius facere non minùs abſurdum quàm ineptum erit. Ergo & prius. Venena enim non aliter, quam alexipharmacis, peculiari proprietate agentibus, expũgnantur, & è corpore ejiciuntur, ut nulli non, qui vel à primo limine Medicinam ſalutarit, cognitum eſt. Verùm hic aliquis forſan in nos inſurgens dicat: Multa nimirum haberi venena, quorum actio neutiquàm occultæ cuidam potentiæ, ſeu ſpecificæ formæ adſcribenda, ſed manifeſtæ omninò tribuenda qualitati, ut patet in Opio, Cicuta, Euphorbio, Sublimato & aliis, quorum duo priora, cum quartũ ferè frigiditatis excedunt gradum, corpus ſummè refrigerando, ac ſpiritus congelando, ſicq; calorem nativum inſtar glaciei extingvendo, interficere dicuntur; poſteriora verò duo, cum in quarto caliditatis gradu ſint conſtituta, idcircò inflammando, exiccando ac depopulando humidum radicale, nec non interiora corporis erodendo, exitium ſeu mortem afferre creduntur. *Sed reſpondemus*, nos quidem minimè infitias ire, hæc ut & quamplurima alia venena, omni quatuor primarum qualitatum Elementarium exceſſu planè privari ac deſtitui, actiones tamen ſeu operationes eorundem, à dictis qualitatibus immediatè dependere ſeu proficiſci, hoc eſt, quod negamus; Siquidem omnia venena, quemadmodum dictum, vires ſuas exerunt, explicant & exercent, per cœcam, abditam & latentem quandam proprietatem, à forma ipſorum ſpecifica promanantem; quæ quidem forma interdum uti videtur, qualitatibus evidentibus, tanquàm organis, interdum verò obſcuro, aut nullo planè modò iiſdem utitur. Quia ſi ſolæ qualitates manifeſtæ poſſent abſq; ſpecificâ proprietate agere, procul dubio id præſtarent alia quoq; corpora, inſigni aliquo caliditate vel frigiditate prædita, quod tamen minimè illa facere videmus, ſiquidem lactuca, portulaca, ſempervivum, nitrum, Cryſtallus, Sal Saturni, &c. proximè ſummum frigiditatis gradum attingunt, nec tamen inſtar Opij aut cicutæ, nullum detrimentum (niſi forſan immoderatiùs ingeſta) corpori humano inferunt; quemadmodum & tutò & ſine ulla læſione intrà cor-

Inſtantia.

Reſponſio.

pus assumuntur, inq; quotidianum ferè usum veniunt, Piper, Zingiber,Sinapi,Pyrethrum,Allium,Lepidium &c. quæ tamen corpora esse calidissima, & hâc qualitate tantùm non cum Euphorbio, aliisq; venenis calidis certare,apud omnes in confesso est. Rectè igitur *Scaliger*, postquàm *sect.* 8. *Exercit*, 218. affirmarat, omnia ad qualitates manifestas deducere, summam esse impudentiam,statim venenorum exemplum subjungit, quę diversas, ab Elementorum qualitatibus obtinere proprietates dicit, ità ut lateant animos temperatos, illudantq; curiosis. Et quamvis nonnulli occultas proprietates omnes longè proscribant, ignaviæq; accusent eos,qui,ut aliarum rerum, ità & venenorum effectum ad ejusmodi qualitates referant, & existiment, in reddendis causis rerum naturalium ad occultarum qualitatum asylum cõfugere,nihil esse aliud,quàm inscitiam aut ignorantiam suam fateri: tamen satiùs esse arbitramur,in rebus obscuris atq; abstrusis,quarum ex manifestis qualitatibus, nulla vera ac firma causa reddi potest, ad occultas proprietates, quæ revera dantur, atq; effectibus se produnt, confugere, quàm falsi aliquid asserere,atq; effectus alicujus falsam & fictam causam defensare. Et ut libenter fatemur,extremè ignavi esse,in causarum, quæ intellectui nostro pervestigabiles sunt,inquisitione,deficere; ità temerarij esse judicamus, rerum abditissimarum arcana perrimari,& in naturam quasi injurij,pro veris occultis, falsas manifestas reponere velle. Ex quibus nunc manifestum evadit,ut cętera venena omnia,ita in specie,virulentiam quoq; pestilentem, non manifesta aliquâ,caloris, frigoris aut alterius qualitate, sed occulta,incognita &abstrusâ quâdam proprietate,vitali principio contrariante,Cor primò,& deindè alias quoque totius corporis partes afficere, lædere atque immutare. Quod optimè quoq, intellexisse videtur doctissimus ille *Quercetanus*, qui in Alexicaco suo,peculiarem illam vim ac proprietatem, quâ venenum Pestilens corpori nostro adversatur,& calori nativo resistit,descripturus, obq; oculos positurus, illi non aliquem,caliditatis, humiditatis,siccitatis, aut frigiditatis excessum (quem hic pla-

nè explodimus) adſcribit, verùm eidem potius, ſpirituum quorundam Arſenicalium ſeu Napellinorum naturam aſſignat & attribuit, quorum virtute ſeu adminiculo, potens admodum hoc venenum efficitur, ad naturam corporis noſtri quovis modo corrumpendam ac deſtruendam. Et ſanè ſi rem æquâ mentis ſtaterâ examinemus, haut incongruè venenum Peſtis, Arſenici aut Napelli malignitati poterit à nobis comparari in his 5. 1. *In modo operandi*: Quia ſicuti Arſenicum ac Napellus, minimè agunt qualitate manifeſtâ, puta calore intenſiore, cauſtico ſeu adurente, vel frigore ſtupefaciente ſeu congelante, ſed potiùs occultâ quâdam naturâ, ac malignâ proprietate, humoribus in corruptelam abductis aut depravatis, vitam depopulentur: Ità Peſtis quoque venenum, non aliquâ dictarum qualitatum evidentium, ſed latenti potiùs malignitate, inducendo putredinem ac ſpiritus, humoresque corporis noſtri corrumpendo, ac fœdè contaminando, noſtræ vitæ primordia demolitur; Undè & *Reimundus Mindererus* quoque in lib. de Peſte cap. 3. Venenum Peſtilens, ſolâ ferè putrefaciendi vi, quâ & ſpiritus corporis partim ſuffocando jugulat, partim corrumpendo delet, & humores inſigni depravatione factâ atque inteſtino damno pernicioſos reddit, ac demum ſolidam quandoque cordis ſubſtantiam devaſtat, nocêre, eruditè ſcripſit. 2. *In velocitate intoxicandi.* Nam ſicuti Napelli radix (quæ cæteras partes malignitate longè ſuperat) vel exterioribus ſolùm digitis leviter attrita (ut ſcribit *Quercetanus cap. 6. de Peſte*) per eoſdem, ob innumeras nervorum, venarum & arteriarum propagines, quodammodò eò deſinentes, viâ factâ ad cor, reliquaque nobiliora viſcera, corpus poteſt venenare atque inficere: Ita quoque ſi unius Peſte infecti ſudantem aliquandiu detinueris ac compreſſeris manum, quàmprimùm te contagio infectum ſenties. 3. *In celeritate interimendi.* Quia ſicut hæc venena, Arſenicum ac Napellus, in paucâ doſi exhibita ſeu aſſumta, paucarum horarum ſpacio hominem poſſunt jugulare ac enecare: Ità & peſtis venenum ſi validum ſit, vel in minimâ quantitate

Conveniẽtia Peſtilentis veneni cum Arſenico vel Napello, cõſiſtit in 5. rebus.

1.

2.

3.

per inspirationem attractam, parvo temporis intervallo, ingentem hominum multitudinem miserabiliter (ut ex suprà adductis historiis patet) potest conficere. Undè *Prothasius Rovellus*, Cardani coætaneus & amicus refert, Anno 1524. Peste crudeliter Mediolani sæviente, benè valentes ac robustos hâc correptos, intrà 6. vel 8. horas expirasse. Et *Spangenbergius in Chron:* ut & *Joan. Funccius in Chronolog.* memorant, Anno 1348. Pestem Erfordiæ grassantem, circa diem Laurentij, spatio 24. horarum, 1500. homines enecasse. *Antonius Portus quoq; lib. 3. de Peste, cap. 8.* scribit, Anno 260. Romæ unâ tantum die, ad 5000. hominum Peste extincta fuisse, Item *Michael Saxo, in vitâ Maximiliani II. Imperat.* prodidit, Anno 1563. tantam Pestilentiam viguisse per Angliam, ut unicâ die 1800. illâ extincta fuerint. Nec non *Galeatius Capella* annotavit *lib. 8.* Anno 1528. Neapoli in exercitu Gallorum, menstruo tantummodo spacio, 21000. hominum Peste crudeliter abrepta fuisse.
4. 4. *In sævitiâ symptomatum:* Sicut enim eorum, qui Arsenicum vel napellum hauserunt, frons sudore gelido madescit, totusq; externus corporis habitus quodammodò glacialis, frigoribusq; rigens, intrinsecæ verò partes, æstu maligno conflagrantes percipiuntur: Oculi quoq; ipsorum truces, facies livida, lingva exiccata & nigra, arteriarum pulsus interceptus, Cor denique oppressum, omnesq; Cerebri sensus turbati, comitantibus lypothimiis, syncope, ac cordis palpitatione: Ita Pestem, paria quoque secum adferre symptomata, tùm quotidiana confirmat experientia, tùm ex infrà dicendis quoq; fiet manifestum.
5. 5. *In apparentiâ quorundam externorum effectuum.* Quemadmodum enim corporeum Arsenicum, ob Sal suum septicum minerale, cutem & carnem nostram, contactu suo, quàm promtissimè exulcerat & cauterisat: Sic & cauteria, quæ Pestis, corporibus infectorum, sub formâ anthracum, bubonum, macularum, pustularumq; inurere solet, Salis ejus Arsenicalis septici, certi indices existunt. Concludentes igitur dicimus, qualitatem illam seu proprietatem, per quam Pestiferum venenum operatur, occultam, sensibusq; nostris planè impervestigabilem esse, idq; tantò magis, cum Pestis, uniformem veneni speciem

non

non ſemper ſecum devehens, eandem quoq; non ſemper ideam repræſentet, ſed experientiâ id monſtrante, invadendi perſæpè modo, tum & ſymptomatum, nunc horum, nunc illorum aſſociatione variet; Non incommodè tamen, melioris intellectus gratiâ, illam proprietatem, per virulentiæ Arſenicalis, Napellinæ ſeu Aconitalis epitheton exprimi poſſe, id quod confirmat quoque *Mindererus de Peſte cap. 3.* Venenum Peſtis (ait) adeò varium ac diverſum, ut ſingulæ propemodum Peſti ſit juncta peculiaris malitia, inferendæ neci ſufficiens, undè venenum hoc modò Dypſadis, modò Viperæ, modò Cicutæ, modò Napelli aut alterius exhibiti toxici naturam æmulatur, cui in curatione, ſingulari curâ attendendum.

CAPUT X.

Num Peſti ſemper ſit conjuncta Febris, necne?

ARdua, multisq; difficultatibus involuta inter Medicos agitatur quæſtio, multorum ingenia exercens ac defatigans; *Num ſc. Peſtis ſemper ſecum habeat conjunctam febrim nec ne?* Sunt enim nonnulli, pertinaciter id negantes, contrà verò alij, conſtanter contrarium tuentes. Nos ut ordine procedamus, utriuſq; partis rationes ſeu argumenta breviter in medium afferemus, & quænam plus roboris habeat, ac veritati propiùs accedat, exactiori Rationis trutinâ ponderabimus.

Negativa.

Qui igitur negant, Febrem, individuam Peſtis eſſe comitem, triplici præſidio muniti, intrepidè in aciem prodeunt, Autoritate nimirum, Ratione, & Experientiâ. 1. *Autoritatem* quod attinet, adducunt *Hipp.* qui *lib. 3. Epid. 3.* in ſtatu peſtilenti, multa partim cum, partim ſine febribus accidiſſe narrat, & *Galen. 3. Epid. ſect. 3. com 158.* inquit: Cum mortales vel citra febrim Peſtis corripit &c. Item *lib. 9. ſimpl. & in explicatione 6. Epid. 2.* Bolum Armenum cum vino lymphato exhibet Peſte correpto cum febre, contrà verò ſi abſit febris cum meraco propinat. *Rhaſis* *Autoritates,*

quoq; 17.com.cap.6. distingvit inter morbum Epidemialem & febrem Epidemialem, Et *Haly lib. 5. cap. 2. theor.* expressis verbis docet, quamplurimos pestilentiales, febri tamen minimè concomitatos, conspici morbos. 2. Adducunt quoq; *Rationes* seu Syllogismos;

Ratio I. *1. Si omnem Pestem comitaretur febris, necessarium quoq; esset, omni Pesti semper adesse putredinem (Putredo enim est causa Efficiens febrium, præsertim continuarum, & hæ semper præsupponunt internam humorũ corruptionem seu putredinem) At illa non semper adest. Ergò nec febris.*

Minoris probatio: Quia in plurimis, pestifera labe infectis, nulla conspicua est aliqua putredinis nota, id quod testantur, tùm ipsæ urinæ, non turbidæ, crassæ ac perturbatæ, sed claræ, transparentes, citrinæ, laudabiles, & planè sanorum urinis similes, tùm quoq; prosperæ ac felicis medicationis ratio, qua sæpenumero, exhibito uno aut altero saltem sudorifero, secundo vel tertio die, imò interdum paucarum horarum spacio, depulsâ ac contritâ malignitate, à vitæ præsentaneo periculo liberantur, ac sanitati pristinæ restituuntur, quod sanè tàm citò fieri non posset, si insignis atq; excellens putredo in illorum corporibus vigêret, siquidem hanc levi aliquo hydrotico, tàm subitò profligare seu emendare, in Medici manu ac potestate non esse, febrium ardentissimarum, ut & Gangrænæ, aliorumq́ue putridorum affectuum, in multos dies vel septimanas protracta curatio, satis superq; testatum facit.

2. *2. Si Pestis venenum inspiratione attractum, semper & ubiq; febrem, tanquam effectum produceret, hancq; sibi comitem haberet, utiq; & cætera venena intra corpus exhibita, idem quoq; deberent facere, & semper febrem excitare.* (Ratio connexi, Quia tùm Pestis, tùm reliqua venena & in malignitate, & modo læsionis, atq; eorundem ferè symptomatum inductione inter se convenire videntur.)

At consequens falsum. Siquidem plurima venena habentur ac reperiũtur (ut videre est apud Dioscor. lib. 6. in descriptione venenorum) *ad quorum sumptionem seu exhibitionem, nulla unquàm Febris sequitur seu succedit. Ergò & antecedens.*

3. Si

3. *Si Febris semper individua Pestis comes statueretur, sequeretur, nullam Pestem subitò ac quasi in momento, hominem posse corripere ac interficere.* (Ratio : Quia impossibile videtur, ullam febrem tam citò ac subitò posse exoriri, cum enim illa sit ex genere intemperierum præternaturalium, nulla autem intemperies, attestante Hipp. & Gal. citò fiat, sed successivè tantùm generetur: praetereaq; nulla tàm repentina putredo, ex qua febris producatur, in corpore existere, aut ab homine excogitari possit, idcircò nec febris quoq; ulla, quæ Pestilenti veneno, immediatè se conjungat, adeò repente & in momento quasi suboriri potest.) 3.

At consequens falsum, ipsâ attestante experientiâ. Ergò & antecedens.

3. Tandem *Experientiam* quoque allegant, dicentes, compertum haberi, Pestes quasdam tanta violentia homines adortas esse, ut protinus ipsos è medio sustulerint, antequam febrili paroxysmo quicquam concederetur temporis, id quod annotavit *Jacobus de Partibus* in Peste, quæ suâ ætate instar Basilisci infernalis, dimidiam hominum partem demessuit: Et *Valleriola* in alia, quæ Anno 1534. Galliam Narbonensem afflixit, ubi repentè instar syderatorum, qui Peste correpti fuerunt, concidêre cum alioqui nec pulsus, nec urinæ neque alia, de ullo testarentur febrili calore. Confirmat id quoque *Alexander Benedictus in lib. de febr. pestil. cap.* 2. ità scribens: Hoc malum (sc. Pestis) miserabile, mortalibus ità evenit subitò ut plurimum sine febre, inter domesticas aut forenses actiones, vel publica negotia, 10. horarum spacio, quidam 20. sine urinæ pulsusq; certo signo, in templis, in via, ex insperato raperentur. Item *Forestus lib.* 6, *observ.* 10. vidimus (inquit) anthracem habentes, in membris ignobilioribus, sine febre, qui & vix decumbebant, & facilime ab initio restituebantur: alios rursus spectavimus, qui subitò simul extingvebantur, cum ab initio nequaquam febricitare aut male habere viderentur. Item *Alexander Massaria lib.* 2. *de Peste.* In hac nostrâ Peste, non solùm nostro, sed aliorum quoque gravissimorum hominum testimonio, sine ulla febri plæriq; interierunt. *Experientia.*

Affir-

Affirmativa.

Contrà verò affirmativam tuentes, hiſce acutis validisq; argumentorum telis ſeu machinis inſtructi, in pugnam deſcendunt.

Ratio 1. 1. *Omni morbo acuto conjuncta eſt febris continua.*
At Peſtis eſt morbus acutus, imò peracutiſſimus, (ut cap. 5. demonſtravimus)
Ergò illi conjuncta eſt febris.

Major probatur autoritate *Gal.3.de diffic.reſpir.cap.9.*ità ſcribentis: Sunt autem acuti morbi, qui omninò cum febribus continuis fiunt,velut ipſe *Hipp. in lib. de victu acut. com.1, text.8.*oſtendit dicens: Sunt itaq; hi acuti,pleuritis,peripnevmonia,phrenitis,cauſos & alij,quorum febres omninò ſunt continuæ. Item *Gal.lib.1.aphor.com.3.*Si propter inflammationes aut febres, quæ ſemper comitantur morbos acutos &c. Et *lib. 3. de diebus decret. cap.13.* Acuti morbi, ut Hipp. deſcribebat, cum febre continuâ evenientis, accidens neceſſariò erit &c. Vide & locum *1. Epid. ſect.3.tex.3.* Quamvis autem dicta propoſitio pati videatur inſtantiam aliquam in eo,quod Apoplexia,Syncope,Cholera,Tetanus,Iliaca paſſio ac epota venena,ſimileſq; aliæ paſſiones,quas nullus non autorum Claſſicorum inter acutos retulit morbos, adeò nullâ ſtipatæ aut comitatæ ſint febre, quin potiùs aliquæ earum,illâ ſuperveniente curentur, teſte *Hipp.4.aph.57.* Hæc tamen ἔνςασις facilè ſolvitur, allatâ diſtinctione morborum acutorum in communiter ac propriè ſic dictos. Nam communiter morbi acuti dicuntur ij, qui non ſolùm celeriter ſua percurrunt tempora, verùm etiam ſimul periculum conjunctum habent. Brevitas enim ac velocitas motus abſq; periculo,docente *Galeno 3.de diebus decretor.cap.13.* non facit acutiem in morbis,aliàs enim Ephemera ſimplex, quæ 24. horarum ſpacio terminatur,acutus morbus dicenda eſſet. Atque in hâc latiore ſignificatione,ſi morbus acutus accipiatur,non negamus, multos eſſe acutos morbos, nullam febrem conjunctam habentes, è quorum genere ſunt ſupradicti, qui omnès ſunt periculoſi, & citò vel ad ſalutem vel ad mortem deſinunt.Propriè verò ſolùm

Morbi acuti vel communiter vel propriè ita dicuntur.

dicun-

dicuntur Acuti, qui, ut docet *Gal.2.aphor.*19. celeritati status etiam magnitudinem conjunctam habent, & præterea critici citò solvi possunt: Hi enim morbi acuti à prioribus eò differunt, & præ reliquis hoc habent peculiare, quod oriuntur à materiâ, quæ πεπασμὸν seu coctionem illam, cujus sæpè Hipp. meminit, in morbis postulat, & propterea critici plærumq; solvi solent. Atqui cum morbi, qui à tali materiâ oriuntur, & criticè solvuntur, non sint sine febribus, idcircò rectè febrem continuam habere dicuntur, & eâ de causâ 7.*aphor.* 5. morbi acuti dicuntur, quorum febres sunt continuæ.

2. *Ad omnem excellentem putredinem, in vasis præsertim majoribus, juxta Cor consistentem, necessariò sequitur Febris.* 2. Ratio.
At in Peste adest excellens ejusmodi putredo. Ergo &c.

Major confirmatur. Cum enim per putredinem, semper caliditas præternaturalis inducatur, idcircò quis dubitabit, saugvine vel aliis humoribus, in locis corde vicinis putrefactis, & ab iisdem, pravis ac malignis vaporibus, cor spiritusq; vitales lacessentibus, excitatis, indè non subsequi aut accendi febrim? Minor probatur. 1. hoc prosyllogismo: *Ubi contagium, ibi putredo,* Ratio: quia omnis contagio, ut cap.7. diximus, in quâdam putrefactione, ceu proprio subjecto funditur, ut explicat quoq; Gal. lib. de differ. febr. per exempla scabiei, lepræ, lippitudinis &c. *At Pestis est morbus contagiosus, nemine refragante. Ergo &c.* 2. Probatur ipso putredinis effectu, in eorum, qui Peste infecti fuère, corporibus, manifestè sensibus conspicuo, hic autem est, summa naturæ fathiscentis exolutio: Cordis frequens deliquium seu palpitatio, pulsus ingens langviditas, anhelitus marcidi expiratio, sudoris fætidissimi expulsio, pustularum tetrarum, ac fætidissimorum ulcerum generatio, humorum putridorum & venenatorum in bubonibus seu anthracibus collectio, sangvinis sæpè summè corrupti per venæ sectionem eductio, tandemque humorum gravissimorum, pessimeq; olentium per alvum aut vomitum excretio seu dejectio, quæ sanè omnia non obscuram, insignis putredinis præbent indicationem, eamq; necessariò præsupponunt. 3. Præterea si Pestilentis veneni natura, non so-

lùm summæ malignitatis verùm etiam excellentis cujusdam putredinis sit particeps, idcircò quid miri, si illud per inspirationem attractum, celeritèr humores ac spiritus aggrediendo, eosdem simili quoque, quâ ipsum præditum est putredine, afficere ac inquinare possit, cum, ut vulgare habet axioma, omne quod à putrido tangitur, ipsum quoq; facilimè in putredinem abeat; Et Maxima quædam sit philosophorum: *Omne agens idcircò agere, in passum, ut suam introducat formam.* Nunc autem agens (ut diximus) est virus pestilens, summè putridum, passum verò cor, idcircò aer ille venenatus ac putridus inspiratus, conabitur introducere suam formam, quæ est putredo. 4. Denique stabilitur etiam hæc propositio autoritate atque testimonio omnium ferè Medicorum, tùm veterum tùm recentium, unanimi ore affirmantium, in Peste semper excellentem vigêre putredinem. 1. *Horatius Augenius enim Tomo 1. lib. 4. Epist. 1* scribit, supponere oportet, Pestilentes febres omnes putredinem continere, imò hac aliquid majus, corruptionem scilicet substantiæ, quam alij excellentem putredinis gradum vocandum esse dixerunt. 2. *Fracastorius lib. 2. de morb. contag. cap. 3.* asserit, Pestilentem febrem, sordidæ & profundæ putrefactionis includentem seminaria, acutissimæ contagionis. 3. *Jordanus tract. 1. de Pestis phænom. cap. 4.* Essentiam febris pestilentis in calore acri statuit, intima horribili incendio premente viscera, qui generatur in nobis à maligna putredine. 4. *Eustachius Rudius, lib. de febr. cap. 20.* febris pestilentis essentiam, putredinem esse dicit rei venenatæ, cor insigniter lædentis. 5. *Antonius Portus lib. de peste.* Putredinem ex quâ Pestis oritur, largam, profundam, sordidam, conclusam, ad minima elaboratam, & in lentore constitutam, statuit. 6. *Marcellus Capra,* peculiarem terminum, & gradum putredinis inexplicabilem in Peste existere, affirmavit.

3. *Ubi effectus caloris febrilis, manifestè se exerunt ac produnt, ibi de febris præsentia non erit dubitandum.*

At in Peste correptis, effectus caloris febrilis semper se exerit. Ergò, &c.

Aſſumptum ipſa videtur confirmare experientia,ſiquidem quotquot hac lue infecti,Medicis curandi offeruntur, lamentabili voce, de ingenti quodam æſtu, interiora corporis acriter perurente,viſceraq; omnia quaſi torrente, nec non de immani ac inextingvibili ſiti vigiliis ferè continuis, capitis dolore imprimis acuto & gravi,paraphrenitide inſigni,lingvæ ac faucium extrema ariditate ac ſiccitate,aliisq; ejuſmodi accidentibus, febrem malignam immediatè conſequentibus, apud eos, qui curam illorum gerunt,querimoniam inſtituere audiuntur.

Opinio Nostra.

Adductis in utramque partem rationibus & argumentis, nunc,quæ noſtra in hâc controverſiâ ſit ſententia, breviter aperiendum, Sentimus itaq;,quamvis quæ pro parte negante,ſuprà in medium allata fuêre, veritatis aliquam ſpeciem habere videantur,illa tamen tanto pondere minus eſſe prædita,ut ob id à veriori ſententiâ recedere aut ſeceſſionem facere nos cogant, quin potiùs affirmativam, utpote probabiliorem ac firmiorem amplectendam ac retinendam hîc eſſe, judicemus, idque tantò magis,cum & Rationem & Experientiam ipſam, ſuffragantem habeamus. *Rationem* quidem hoc modo, ſi originem hujus luis penſi habeamus, quàm à putredine pendere, omnes Medici libenter fatentur, hæc autem cum juxta decretum philoſophorum,non abſq; præternaturali calore conſiſtat, idcircò neceſſariò calor ille,jam dictæ conjunctus putredini,ac ſangvinem,ſpiritus ac humores pervadens, hæc ipſa caloris naturalis limites tranſgredi, & plus quàm par eſt, incaleſcere faciet,qui deindè calor, hâc putredine indutus, non niſi febrilis erit cenſendus. Deindè ſi tranſimus ad *Experientiam*, illa ſanè apertiſſimũ facit, quotquot unquam pernicioſiſſimum Peſtis venenum afflavit ac infecit,eos omnes à prægreſſo horrore,ſimul febrili calore, malignoq; æſtu obſeſſos fuiſſe,qui graviter illos exercuit, atque victoriam inter morbum & naturam ambiguam valdè fecit,ꝙ cõfirmat *Mindererus de Peſte cap.6.* Magna pars(ait)eorum,qui Peſte

corripiuntur, primâ ſtatim invaſione horrorem ſentiunt, quem poſtea nunc citiùs nunc tardiùs calor excipit, non aliter, quàm in tertianis aut putridis febribus aliis fieri aſſolet, quæ tamen febrilis invaſio, mali propagatione, poſtmodum, nullis ſtatis interſtitiis diſtincta continuatur. Et dato, quod Peſte correpti ſtatim primâ vice non febricitent, progrediente tamen morbo, ſymptomatum vi, hoc eſt, vigiliarum, inediæ, dolorum, inquietudinum, & ſimilium accidentium inſultibus, in febres neceſſariò præcipitantur, undè *Crato in Epiſt. medic.* 133. putat, nullos in Peſte, absq; febre mori, Et *Felix Platerus in lib. de Febr.* Peſtilens (ait) venenum, cujuſcunq; ſit generis, corpus ſubiens, febrem accendit peſtilentem, cum vix inveniatur Peſtis, licet in quibuſdam calor vix aliundè, quàm ex ſolo pulſu, deprehendatur, ſine febri exiſtens. Item *Antonius Portus lib. 1. de Peſte, cap. 3.* Quare concludendum videtur, Peſtilentem morbum, non ſolùm abſq; febre dari non poſſe, ſed ipſam febrem communem eſſe, cum excellentiorem putredinem poſſidet. Nec non *Palmarius de febre peſtil. cap. 1.* Quoniam (inquit) febres verè peſtilentes, non ut reliquæ, vehementi caloris incendio, ſed venenatâ pernitie maximè urgent & afficiunt, idcircò nonnullis viſum eſt, quoſdam in peſte, penitùs ſine febre eſſe, cum tamen reipsâ febricitent omnes, etiamſi plures priùs intereant, quàm venenatus calor cordi inſidens, in univerſas corporis partes fuerit effuſus.

Reſponſio ad Argumenta Contraria.

Tandem ordinis ratio poſtulat, ut ad argumenta contraria, febrem ſc. non ſemper Peſti conjunctam eſſe, negantia, nunc reſpondeamus. Et 1. quidem *Hippocratis* autoritatem quod attinet, qui ſine febre, peſtilentes morbos advenire ſignificavit, dicendum, cum *Augenio Tom. 2. lib. 4.* Hippocratem ibi non locutum fuiſſe de morbis verè peſtilentibus, ſed in univerſum, mentionem facere, omnium morborum, qui in eâ Peſte contingebant, quorum aliqui erant peſtilentes, aliqui non, ut enim ſine peſtilenti conſtitutione, peſtilens contingere poteſt febris, ſic in

Ad autoritates reſponſio.

peſti-

pestilentiâ morbus aliquis advenit minimè pestilens. Ad *Galeni* verò locum 3. *Epid. sect.* 3. dicimus, ibi eum loqui de febre manifestâ, non de obscurâ aut latente, siquidem certum, multos Peste infici, qui tamen non evidenter sentiunt se febrire. Ad alterum verò locum, 6. *Epid.* 12. de bolo Armeno, sciendum, ubi Gal. de boli exhibitione cum vino loquitur, eum intelligere præservationem, quâ præcavet pestem, contrà sine vino si præbet, intelligere curationem. *Rhasin* demum quod attinet, ille confundit Epidemialem cum pestilenti, & in hoc deceptus est in lingvarum permutatione.

2. Nunc ordine examinandæ sunt Rationes seu Argumenta. Et 1. quidem eorum quod attinet, negando Minorem dicimus, omninò Pesti conjungi aliquam putredinem, ut clarè demonstrat & evincit secundum argumentum partis affirmativæ. Et quæ pro confirmatione de urinis laudabilibus & sanorum similibus, afferuntur, quæ nullam putredinis notam exhibent, *Respondemus*, Nos quidem minimè negare, interdum in uno vel altero, hâc contagiosa lue polluto, tales cerni urinas scilicet in principio, cum putredo adhuc sit ἐν τῷ γίνεσθαι, & admodum lente per corpus serpit, verùm in progressu morbi, cum illa sit ἐν τῷ γεγονέναι, ac totam sangvinis massam occupârit, labeq; suâ coinquinârit, tunc certum est, urinas ægrotantium non ampliùs claras ac pellucidas, sed turbidas, crassas, fætidas ac feculentas apparêre. Et idem dictum putato de citâ medicatione, quæ nonunquàm unius vel alterius sudoriferi exhibitione in Peste laborantibus, feliciter perficitur, si scilicet vel putredo spiritus tantùm corporis invaserit, humores verò & sangvinem nondum attigerit vel corruperit; vel si malignitas veneni major sit, quàm ipsa putredo, hæcq; ab illâ superetur, tunc certè diaphoretico aliquo appropriato, bis vel ter reiterato, interdum absq; ingenti difficultate, luis hujus pestilentis virus, profligari ac dissipari poterit.

Ad argument. 1.

Ad 2. Rationem dicimus. Quamvis Pestis & cætera venena in eo convenientiam aliquam habeant, quod occultâ & singulari quâdam proprietate cor petant, calorem ejus nativum

Ad 2. argument.

jugulent, ſpiritusq; vitales diſſipent: in hoc tamen Peſtis venenum principaliter à reliquis differre videtur, quod cum illud ſit putridum valdè, & ex inſigni corruptione ac maligna putrefactione aereæ ſubſtantiæ non rarò generetur, idcircò, peculiarem quoque facultatem ac proprietatem σηπτικὴν, humores & ſpiritus corporis noſtri corrumpendi, & per illam corruptionem febrem excitandi, obtinet, id quod aliis venenis minimè ità à natura conceſſum videtur, ſiquidem illa à nulla putredine oriuntur, ſed naturalem planè naſcendi modum habent. Quis enim quæſo dicet, Arſenicum, Sandaracham, Aconitum, Napellum & alia id genus, ex putredine ſub terra facta, coaluiſſe aut progerminaſſe? quis item aſſeret, tantam in viperis, ſcorpionibus, bubonibus, araneis &c. putredinem continuò præſtò eſſe ac vigêre, ut illa ſubindè novum venenum in iiſdem, quotidiè producat? Ergò cum iſta venena omnia ex nullo principio putrido, cum ſingulari pernicitate conjuncto, quemadmodum virus peſtilentiale, oriantur, (quamvis non negemus, nonnulla illorum vi ſeptica, quam maximè prædita eſſe) eapropter non mirandum, ſi ad illorum internam exhibitionem, vel externam applicationem, non ſemper febris ſubſequatur, quæ alias dubio procul excitaretur, ſi penderet ab eodem generationis principio, quo Peſtilens venenum dependere diximus, & pro causa efficiente, excellentem quendam putredinis gradum agnoſcerent. Cujus ſententiæ quoque eſſe videtur *Mindererus cap. 5. lib. de Peſte.* ità ſcribens: Peſtis venenum nunquam agit ſine putredine, quia ab hâc, illud ſuam duxit originem, & putrefaciendo ac corrumpendo necat. Putrefactio verò in peſte non necaret, vel non tàm repentè, ſi ſimplex illa eſſet putredo, & non potius venenata.

Ad 3. Argument. Ad 3. Rationem reſpondemus: Minimè impoſſibile eſſe, febrem aliquam ſubitò generari. Suppeditantur enim nobis in Practicorum libris paſſim multa Exempla, non obſcurè docentia, ſæpè vel ad levem, unius vel alterius horæ æſtivo tempore in ſole deambulationem, vel ad ingentem animi commotio-

nem,

nem, excandescentiamq;, vel ad validiorem corporis motum & exercitationem, repentinum febris alicujus insultum subsecutum fuisse. Præterea cum venenum pestilens sit spiritale tenuissimumq;, nihil obstat, quo minus illud celeriter viscera ac penitiores corporis recessus subeundo ac percurrendo, paucarum horarum spacio, sangvinem ac spiritus inflammare, sicq; febrem putridam ac malignam excitare possit. Non enim quo momento virus hujus luis attractum corpus introire, eodem simul quoque animam seu vitam ipsam exire videmus, sed illud ad minimum per aliquot horas in corpore commoratur ac latitat, antequam vel naturam prosternat ac superet, vel ab ea superetur ac vincatur. Interea igitur temporis, quo venenum hoc ita serpit atque actuosum existit, nihil est quod obstet atque impediat, quo minùs ex subitâ illâ putredine, spiritibus ac humoribus communicatâ, febris aliqua accendi ac introduci possit.

Ad Experientiam. Tandem *Experientiam* quod spectat, quâ probatum fuit, quasdam Pestes multos paucarum horarum spacio è vivis sustulisse, antequàm ulli febrili accensioni occasio dari potuerit, *Respondemus*, eos mortuos fuisse febre pestilenti Ephemerâ, quod ille putredinis gradus, quo venenum hoc præditum fuit, singularem analogiam habuerit ad spiritus, non verò ità ad humores vel solidas partes, propterea nihil miri, si spacio 24. horarum interierint. Nulla enim febris illos anteà fatigavit, idcircò adveniente statim materiâ virulentâ & corruptione in spiritibus, repentè moriuntur, atque hi mori sine febre videntur, ob caliditatis præter naturam, moderationem, quæ ita non sensus ferit, aut in illos incurrit, quemadmodum ille calor, quem maligna putredo in humoribus vel solidis partibus accendit. Deindè & hoc pro rato haberi debet, multos tempore Pestis sævientis, etiamsi ex non obscuris inditiis se jam infectos esse, deprehendant atque intelligant, tamen ne forsan supicionem aliquam hujus rei apud cõcives suos concitent, aut negotiâ sua, quà privata, quà publica deserere vel postponere necesse habeant; vel deniq; ne conversationem familiarum fugere ac vi-

tare à Magiſtratu jubeantur, idcircò optimè ſanos ac valentes ſeſe fingentes, morbumq; callidè ſimulantes, ſæpè in publicum prodeunt, templaq; foraq; frequentant, undè ſi vel ob injuriam inſpirati Aeris, vel propter nimium motum ac laborem corporis, aut animi aliquàm paſſionem, poſteà febris, quàm initio lentam, mitem ac moderatam ſentiebant, nimiùm adaugeatur, viresq; ſumat majores, ut extemplò quaſi fulmine tacti corruant, aliisq; horribile ſpectaculum præbeant. Et hi quidem ſani videbantur, nudato tamen cadavere, in conſpectum ſe dant, bubones, anthraces, in ingvinibus, pectore, pedibus, vel maculæ lividiſſimæ totius corporis, aliaq; pernicioſiſſima ſigna, quæ aliàs homine anteà exiſtente ſano, tàm ſubitò contingere minimè potuiſſent.

CAPUT XI.

De differentijs Peſtis, ſeu febrium peſtilentium.

EXplicatâ hactenus Peſtiferæ Luis Eſſentiâ, nunc ſecundum Dogmaticorum doctrinam differentias ejus non quidem ſpecificas, ſed duntaxat ſecundum magis minusq; diſcrepantes, breviter inveſtigabimus. Sumuntur autem illæ differentiæ 1. à ſubjecto, 2. à morbo ipſo, 3. à cauſis ipſis, 4. à variis ſymptomatibus, & morbis conjunctis, 5. ab objectis, 6. à ſpacio quod occupat, 7. à duratione.

1. Differentia, à Subjecto.

Primò Subjectum Peſtis quod attinet, Cor ſc. de quo ſuprà cap. 8. diximus, cum ejus corpus totum, ut & cæterarum partium omnium, triplici conſtet ſubſtantiâ, ſolidâ nimirum, humida ac ſpirituoſâ, idcircò fieri nequit, quin motu aliquo, certâq; ſucceſſione, 3 iſtis ſubſtantiæ portionibus, dyſcraſia inducatur, indeq; triplex etiam differentia ejus conſtituatur. 1. Quæ ortum ducit *ex ſpiritibus* putridis & corruptis, exiſtentibus in ventriculo cordis. Quoties enim maligna qualitas ſeu vapor peſtifer, ſive in aere nos ambiente, ſive in noſtro corpore, ex humorum inſigni

Ephemera Peſtilens.

quadam

quadam corruptione,genitus & excitatus, & vel per inſpirationem,vel arteriarum ſpiracula attractus,ſpiritibus vitalibus,ubique per totum corpus vagantibus,permiſcetur, (quod ob ſubſtantiæ ἀναλογίαν facilimè fieri poteſt) & ad cordis uſq; interiores cavitates ſeu ventriculos delatus, inibi quoq; contentorum ſpirituum craſin ſubitò excalefacit, corrũpit ac deſtruit,ſed nihilominus tamen cor tanto polleat ac inſtructum ſit robore, ut in ſpirituum diſſipatorum locum alios novos ſubindè regenerare,horumq; adminiculo,& ſolidam ſuam ſubſtantiam, & humores ac ſangvinem,tùm in ſubſtantiâ, tùm in ſinubus contentos,defendere ac conſervare valeat,fit ſanè,ut quamdiu ita res ſe habet, Peſtis illa, Ephemeræ febri, quàm ſimul quidem ſecum jam intulit,quoq; ſit ſimilima,Peſtisq; ob id diaria dicatur.Quæ tamen in eo à febre Ephemerâ non peſtilenti diſtingvitur 1. quod in ſimplici Diaria,ſpiritus cordis ſolummodò plus juſto ſint excalefacti,in hac autem peſtilenti,pręter excalefactionem, corruptionis quoq; labem induerint. 2.Præterea,quamvis utraque hæc febris non diu duret, ſed breviſſimo temporis ſpatio periodum ſuum abſolvat: tamen Ephemera ſimplex plærumq; exiſtit ſalutifera,nec ullum periculum minatùr, cum vix compertum fuerit,aliquem ex tali febre (niſi forſan in putridam vel Hecticam tranſierit) vitam cum morte commutaſſe: Contrà verò peſtilens ferè nunquam non exitioſa ac extremè periculoſa exiſtit,ita ut pauci indè evadant,licet in totum non negemus, nonnullos,vel naturali cordis robore,à ſe omne venenum ſubitò repellente,adjutos,vel tempeſtivo alexiteriorum, proprietate ſpecifica, virulentiæ ſeu malignitati peſtiferæ, reſiſtentium, uſu ſeu præſidio munitos,grave illius periculum feliciter effugiſſe,ſicq; ad ſecurum & optatum ſanitatis portum tandem iterum perveniſſe.Cujus rei inſigne nobis ſuppeditat Exemplum, morbus ille Epidemicus, *Sudor Anglicus* dictus, qui ſpeciem Ephemeræ peſtilentis præ ſe tulit. Is enim,quamvis anno 1529. per totam Angliam & inferiorem Germaniam crudelitèr ſæviens,multa millia hominum,ſpacio 24.horarum peſſum dederit, non tamen omnes hâc lue infeſtatos,in univerſum ſuccubuiſſe,

Diſtinctio Ephemeræ Peſtil. à Diariâ ſimpl.

ſed illorum plurimos, ſudoris potiſſimum expectatione ſibi conſulentes, eluctatos eſſe, & perfectè tandem revaluiſſe, præter illius ævi experientiam, teſtimonia quoq; multorum illuſtrium Medicorum, ut *Fracaſtorij, Joan. Caij, Gemmæ, Simonis, Rivierij,* aliorumq; ſatis ſuperq; comprobant. Verùm enimverò, quamvis hæc de Ephemera peſtilenti ita ſe habeant, ſunt tamen nonnulli, ut *Petrus Aponenſis* & alij, qui talem febrem nullatenus dari contendunt ex eo, quod cum febris Peſtilens ſit morbus, & omnis morbus, partibus tantùm corporis viventibus inhæreat; ſpiritus autem in cenſum partium non veniant, idcircò illis nullum morbum, & per conſequens nec ullam febrem inhærere poſſe. Sed huic Objectioni occurretur, ſi corpus noſtrum & contentis & continentibus, & unumquodq; membrum, duabus partibus, craſſiore ſc. & ſubtiliori conſtare dicamus. Craſſiore, ut ſunt Oſſa, carnes, viſcera &c. ſubtiliori, nempè ſpiritu vaporoſo: Eapropter, dum morbus ſpiritibus ineſſe dicitur, etiam membris & partibus animalis una incidere affirmatur. *Sed pergunt* ἀντιλεγεῖν. At ſpiritus putreſcere non poſſunt. Ergo ex illis nulla febris generabitur. Antecedens probatur. 1. Si ſpiritus putreſcerent, neceſſe eſſet, eos ſe ipſis effici calidiores: At nihil calidius datur aut reperitur in corpore noſtro ſpiritibus, Ergò nequeunt putreſcere. *Reſp.* Spiritus inter ea, quæ continet corpus noſtrum, quantiſper naturaliter affectum eſt, libenter largimur eſſe calidos, at hoc non impedit, quo minus calidiores efficiantur & conſequenter putreſcant. Et calidiores eos ſe ipſis fieri, ſatis febres diariæ demonſtrant. Nec ſatis eſt, in corpore noſtro naturaliter habente, nihil eſſe calidius ſpiritibus, nam à rebus externis, utpotè, irâ, dolore, labore, calore Solis, aliisq; ejuſmodi, illi inflammari, majoremque caliditatis gradum acquirere poſſunt. Præterea nec illud omni ex parte veritati conſentit, putreſcentia ſemper fieri calidiora, etenim reperiuntur quædam putria, quæ minori caliditate ſunt prædita imputridis & incorruptis, id quod ſangvinis illa putrefactio, quâ in grumum vertitur, & ſemen corruptum ac putrefactum, quod ſymptomata,

Objectio.

Reſponſio.

Alia Inſtantia.

Num ſpiritus putreſcant?

frigi-

frigiditatis effectus, nō caliditatis auctæ, ut in hystericis affectionibus frequenter apparet, parit, abundè comprobant. 2. Finis putrescentium juxta Aristot. in lib. de gener. & corr. est conversio in pulverem seu cinerem, hunc autem præcedit summa attenuatio. Spiritus ergò non poterunt in cinerem verti, cum eò usque attenuari ac rarefieri nequeant, priusquam evanescant ac dissipentur. *Resp.* Major non est καθόλȣ. Aristoteles enim hoc affirmavit de illis, quæ impropriè vocatâ putredine pereunt, non de illis, quæ propriè dicta putredine, de qua nobis sermo, corrumpuntur. 3. Quæ nunquam quiescunt, sed jugiter agitantur atque moventur, illa non videntur putredini esse obnoxia. At spiritus semper moventur. Ergo &c. *Resp.* Major falsa est, mobilitas enim corporum, non impossibilitatem, sed difficultatem saltem putredinis supponit atque inducit. Manet ergò firmum & incōcussum nostrum hoc pronunciatum, spiritus nempè, putredinem quoque suscipere posse, Quia omne corpus naturale mixtum, aptum est putrescere: Spiritus autem sunt corpora naturaliter mixta, ex tenuiori nimirùm calidioriq; sanguinis portione producta & generata. Ergo &c. Id quod confirmatur ab *Arist. 4. Meteor. cap. 1.* ubi docet, omnia, quæ non interimuntur vi, per putredinem venire ad interitum: Atque *in eodem cap. paulò infrà.* Omnia (inquit) possunt putrere præter ignem. Neminem autem arbitramur, spiritus, ignem dicturum. Et quamvis respectu aliorum contentorum nostri corporis, igneæ videantur esse naturæ, nunquàm tamen in gradu illo caliditatis, quem ignis naturaliter obtinet, cum hoc conveniunt, sed longè ab eo recedunt. Præterea ex *Gal. in lib. de util. resp. & de usu pulsus* constat, spiritus ex inspirato aere fieri, atque esse quoque aere crassiores. Ergò cum putrem Aerem sæpius inspiremus, non mirum, si spiritus in cordis cavernulis, cum putridis humoribus volutati atque permixti, quoque putrescant. Hisce tandem accedit *Experientia* ac sensus ipse, omni rationum pondere, & argumentorum cumulo superior, quo Peste correptos, sæpè adeò putridum expirare spiritum percipimus, ut qui ab eo omnem putredinis labem abdicatam velit, stupidus

2 Objectio — *Responsio.* — *3. Objectio* — *Responsio.*

planè, menteq; captus videatur. Sciendum tamen, ſpiritus nomine nos hic non intelligere, ex omni parte purum ac ſyncerum ſpiritum, & à quacunq; vaporum tùm utilium tùm inutilium permiſtione alienum ac liberum (talem enim imaginatione potiùs concipere, quàm re ipsâ reperire licet) ſed ejuſmodi ſpiritus, qui cum fuligine, aere inſpirato, halitibusq; ex ſangvine elevatis, mixti ſunt & confuſi.

Febris putrida Peſtilens.

2. Differentia quæ à Subjecto ſumitur, oritur *ex humoribus.* Quandò enim ex permiſtione vel contactu veneni peſtiferi, ſangvis cæteriq; humores, vel in ipsâ cordis ſubſtantiâ, vel circa ipſam ac in venis majoribus contenti, putredinem concipiunt, tunc generatur febris peſtilens putrida continua, quæ inter reliquas ſpecies & communiſſima & frequentiſſima eſt. Et quamvis *Petrus Salius in lib. de feb. peſt. cap. 10.* exiſtimet; cum humores corporis non ſolùm intrà, verùm etiam extrà vaſa, circaq; viſcera, quæ in inferiori reconduntur ventre, ubi ſentina & colluvies omnium excrementitiorum humorum exiſtit, in hâc lue putreſcere poſſint, idcircò non omnes ejuſmodi febres neceſſariò cõtinuas, ſed quaſdam etiam intermittentes dicendas eſſe. Nos tamen hâc ipſius opinione ſusq; deq; habitâ, communem illam, & ab antiquis, ac neotericis Medicis receptam ſentẽtiam, Peſtilentes nimirum putridas, omnes eſſe continuas, ut probabiliorem verioremq; ſequimur & amplectimur, interim non negantes, etiam extra cor, & extra venas, humores excrementitios varios, putredinis labem in Peſte concipere poſſe, ad illorum tamen corruptionem febrem intermittentem ſequi, hoc eſt, quod infitiamur. Siquidem ſemper cum hujuſmodi humorum extrà vaſa conſtitutorum, putredine, conjuncta quoque eſt in hoc perniciosiſſimo morbo, ſangvinis aliorumq; humorũ intra vaſa, cordisq; ſinus, aliqua putredo: nec unquàm externi humores corrumpuntur, putredine internis ac ſangvini quoq; non communicatâ. Cum igitur in Peſte, externa humorum putredo nunquam ſolitaria conſiſtat, citra illam internam, quam in venis, cordeq; ipſo fieri diximus, idcircò, omnem ejuſmodi febrem, ad talem putredinem ſuccedentem, neceſſariò ſynochum

ſeu

seu continuam dicendam esse, concludimus. In hoc tamen observandum, putridam pestilentem continuam, à causo, aliisq; febribus putridis continuis differre. 1. Quod in synochis putridis, putredo & corruptio minor sit, quàm in Peste. 2. Quod causos bilem putrefactam intrà vasa propè cor habeat: Pestilens verò synochus in ipso corde putredinem foveat. 3. Quod causos non omnia ea habeat, quæ Pestilens putrida, non enim carbunculi, bubones, pustulæ in causo spectantur, quæ propriè pestilenti synocho insunt.

Differentia Pestilentis putridæ Synochi à Causone non pestilenti.

3. Differentia, ortum ducit *ex corruptione & putredine substantiæ ipsius cordis.* Quandò nimirum venenum pestilens adeò sævum & atrox existit, ut more suo cor adoriendo, non solùm spiritus vel humores, utpotè majorem aptitudinem ad putredinem habentes, sed ipsam quoq; ejus solidam ac carnosam substantiam, malignitate suâ ac vi septica, totam obsidet, labefactat & corrumpit, insitum illius calorem confestim extinguens, & ipsius influentis generationem prohibens, tunc generatur febris illa, quæ *Hectica pestilens* vocatur, latenter plærumq; serpens, atq; ex inopinato hominem, exiguo temporis intervallo, perimens, ac præcipiti cursu ad mortem ducens. Nec est quod aliquis forsan opinetur, cor vivente homine, putredine nullà contaminari posse, cùm *Gvilielmus Fabricius lib. 2. Observat. Chirurg. 27.* id apertè fateatur, historiam ponens cujusdam agricolæ quadragenarij, cujus secto mox à morte cadavere, pericardium scatens pure sanioso, cui velut im̃ersum cor, magna sui parte, ad utramq; potissimum auriculam, partim exesum, partim & marcidum visebatur, insuperq́; ab ipso corde, Chirurgi manibus compresso, saniosa quædam materia exiliit. Et *Franciscus Rota, de curatione vulner. scolpet. c. 23.* scribit, se dissecuisse cadaver quoddam, in quo pericardium totum ferè corruptum & cordis ipsius major pars putredine exesa ac consumta fuit. Rarò autem imò nunquam ferè Hecticam hanc pestilentem solam reperiri, aut per se consistere, quin non putridam quoque semper sibi consociatam habeat, existimamus, tùm quod humores, ratione humiditatis suæ proniores ac promptiores sint ad putrescendum, quàm cor ipsum, cujus corpus ex innatâ temperie siccius, du-

Hectica Pestilens.

rius,compactius ac solidius existit: tùm etiam,quod putrescente cordis substantiâ impossibile sit, sangvinem & humores in ventriculis ejus consistentes,ab ejusdem putredinis labe immunes conservari posse,cum omne quod tangitur à putrido, id putridum quoq; fiat,eoq; magis,quò contactum,ad putrescendum habilius & aptius existit,hocq; etiam faciliùs, cùm pars ea patitur,per quam cæteræ omnes tùm reguntur, tum conservantur. Frivola igitur est opinio illorum,asserentium,Hecticâ pestilenti laborantium pulsum,similem sanorum pulsui esse, eosq; ne semel quidem sentire, quod febricitent, imò se potiùs integrè sanos putare.Licet enim (quod illis donemus) tales,hæcticę caliditatem non percipiant,alterius tamen febris, putridæ nimirum,utpote priori semper conjunctæ, malignum æstum ac molestiam non possunt non evidenter sentire, a quâ pulsus ipsorũ, magnopere quoq; alteratur atq; mutatur. Hectica autem hæc Pestilens,in hoc distingvitur ab alterâ vulgari non pestilenti. 1. Quod in hac, solida & carnosa cordis substantia non putrescat, sed duntaxat,plus justo incalescat: in illâ verò, ut diximus, eadem non solùm incalescat, sed & putredinem ac corruptionem induat. 2.Quod Hectica simplex per se consistat,sine conjunctâ putrida: Pestilens verò hectica, necessariò,comitem individuam, synochum putridam sibi adjungat. 3. Quod Hectica simplex sæpè longo perduret tempore, antequam hominem in mortem præcipitet: Pestilens verò hectica paucarum horarum spacio hominem jugulet. Et tantum de 1. Differentiâ.

Differentia Febris hecticæ Pestilentis ab Hecticâ vulgari.

2. Differentia, à Morbo ipso.

Porrò altera differentia ab ipso morbo, seu pestilenti διαθέσει sumitur,hanc enim in pravâ perniciosâq; *δυσκρασίᾳ* sitam, unà cum calore putrido, principaliter cor affligere suprà diximus,Cujus tamen pernitiei ac pravitatis maxima existit latitudo,cum alia major ac vehementior: alia minor ac mitior; alia deterior, alia minus maligna habeatur. Ex quo consequitur Pestem,seu febres pestilentes, non omnes existere uniformes, sed alias sæviores, alias mitiores dicendas. Sæviores quidem,

ubi dominatur,ac primas quasi tenet,venenata ac maligna qualitas: Mitiores autem ubi hæc eadem remissa est. Aliæ item majores, ubi scilicet plurimum viget caloris putridi, minores aliæ,cum putredo exigua ac remissa reperitur. Nam cum in Pestilenti febre,duo potissimum spectentur, maligna nimirum ac venenata qualitas,& humorum putredo,idcircò, sicut perniciosa illa qualitas,ut modò diximus; latitudinem aliquam habet,& modò major modò minor existit, ita & putredo quoque, quæ nunc intensior, nunc remissior esse potest. Unde si contingat, ut & qualitas illa pestifera in summo sit gradu, simulq; copiosa adsit putredo,tunc sævissima oritur febris pestilens, in qua ratione quidem pravæ qualitatis vitalis facultas oppidò labefactatur, ratione autem summæ putredinis, & cæteræ virtutes insigniter læduntur ac prosternuntur.

3. Differentia, à Causis.

Quod causas Pestis attinet, ex his hæc differentia constituitur,quod nimirum alia pestis sit Interna,alia Externa. *Interna* quæ à corporis succis pravis ac malignis, seu humoribus, insignem putredinem ac corruptionem passis, enascitur, Cujus quidem causa est vel plethora ingens vel cacochymia, vel obstructio,vel interna aliqua viscerum labes. *Externa*,quæ vel ab intrà corpus assumptorum, esculentorum nimirum vel poculentorum vitiosorum,pravâq; seu alienâ qualitate infectorum, usurpatione: vel ab aeris corrupti, variorumq; *μιασμάτων* inquinamentis alterati,& inspiratione attracti: vel deniq; à contagij communicatione proficiscitur,de quibus omnibus, latiùs in sequenti Capite dicturi sumus. Obiter tamen hic notandum; *Paracelsicos*, paulò aliter Pestem distingvere constituentes nimirum ejus quintuplices, ex quintuplicibus Entibus differentias. Quarum 1. sumitur *ab Ente Deali*,cujus solum Deum autorem esse volunt, vel immediatè, sine causarum secundarum concursu, vel mediatè cum earundem adminiculo, hanc venenatam luem in genus humanum ad coercenda hominum flagitia, ex justâ indignatione, disseminantem. *Ens Deale*

Ens Astrale. 2. *Ab Ente Astrali*, cujus causam existere dicunt varios syderum aspectus & configurationes, vel maleficorum Planetarum *Ens Pagoycum.* infaustæ conjunctiones ac oppositiones. 3. *Ab Ente Pagoyco seu Magico*, quam operâ veneficorum, incantatorumq; aliorumq; flagitiosissimorum hominum, nonnihil commercij cum Dæmone *Ens Veneni.* habentium, introduci statuunt. 4. *Ab Ente Veneni*, quam per inspirationem Aeris venenati, generari ac propagari affirmant. 5. *Ens Naturæ.* *Ab Ente Naturæ*, quam per internam humorum in corpore corruptionem ac putredinem, naturam veneni induentem suboriri asserunt. Iidem quoq; Paracelsi sectatores, alio modo Pestem distinguunt, dum nimirum aliam Pestem pyromanticam seu igneam: aliam chaosdam seu aeream, aliam undosam, seu aqueam: aliam deniq; terrenam esse dicunt, ut videre est apud *Paracelsum in lib. de Pestilitate.* quem consulat, quicunq; plura de hâc re cognoscere cupit.

4. *Differentia, à Symptomatis & morbis conjunctis.*

Quartò si Symptomata, atq; eos affectus, qui unâ cum Peste, hominem adoriuntur, corpusq; ejus graviter exercent ac infestant, consideremus, utiq; plures inde emergent differentiæ. Nullum enim periculosum Symptoma, nullum exitialium morborum genus est, quod ex hâc lue perniciosissimâ aut non consequi, aut saltem cum eâdem non conjungi possit, ut ob id *ab Hipp.* verissimè πολύμορφος, κακοήθης καὶ ὀλέθριος appellata sit. Primò enim quoad *Symptomata*, illa omnia non nisi pessima ac periculi plena habentur, ut sunt delirium, vigiliæ, dolor capitis, Syncope, Palpitatio, vomitus, diarrhææ, singultus, sudores diaphoretici, & plura alia. A quibus omnibus, nonnulli Practicantium peculiares differentias, licet impropriè derivant, Pestemq; hoc vel illo Symptomate comitatam appellant. Deindè *Morbos* quod attinet, qui Pesti frequenter se consociant, illi quoq; præsenti non carent periculo, suntq; *vel interni:* ut Phrenitides: Epilepsiæ: Lethargi: Anginæ: Peripnevmoniæ: Pleuritides: Jecoris phegmone: oris ulcera maligna: Cor-

dis morſus: Eryſipelata: Abſceſſus ac variæ putredines. *Vel externi*, in emunctoriis ſc. externis ut plurimum, non tamen ſemper conſiſtentes, ut Parotis peſtilens: Carbunculi: Bubones, vel in cæteris ſedibus quibuſcunque, ut Exanthemata, morbilli, & maculæ quædam verſicolores, rubræ, pallidæ, lividæ, puniceæ, virides, plumbeæ, nigricantes, quæ ut colore, ita quoq; qualitate ac numero non exiſtunt uniformes, interdum enim latæ & majores, interdum minutæ ſeu contractæ viſui ſeſe offerunt, & aliquandò plures, aliquandò pauciores in corpore efflorēſcunt. Minimè tamen cum *Petro Salio, lib. de febr. peſtil. cap. 12*, haſce maculas pro vero, proprio, ac pathognomonico ſigno, Peſtilentium febrium habemus, quia quod παθογνωμονικὸν eſt, & ejuſmodi, ut morbi ſpeciem oſtendat, illud neceſſariò oportet morbum conſequi, & nunquam ab eo abeſſe; aliàs ſi pathognomonicon à morbo ſit ſeparabile, nec pariter cum illo invadat, pariterq; deſinat, tunc alterius ſigni naturam ac proprietatem induit, aliamq; appellationem meretur. Nunc autem experientia locuples teſtis eſt, non in omnibus febribus peſtilentibus, haſce maculas conſpici ac reperiri, ſed multas iis expertes eſſe. Præterea petechiæ illæ ſanis quoque, aliisq; febrium & morborum generibus, quandoq; ſunt communes, Sanorum enim multi plethorâ affecti, ab exercitio concitatiori æſtuantes, ejuſmodi protrudunt maculas, febre tamen peſtilenti neutiquam obſeſſi: Adſunt interdum & febribus intermittentibus, præſertim tertianis, quemadmodum nos ipſi eas in duobus juvenibus, tertiana ſimplici laborantibus, aliquandò obſervavimus: Nec non ſphacelo aut ſcorbuticâ paſſione affecti, ſæpè numero maculis plumbeis, cæruleis ac lividis, undiquaque notati ac conſperſi cernuntur, apud quos tamen ne minima quidem ſuſpicio febris peſtilentis locum habere poteſt. Ergò petechiæ illæ nequaquam pro ſigno Peſtis pathognomoinco, ſed aſſiſtente aut ſuperveniente tantùm habendæ erunt.

5. *Differentia, ab Objectis.*

Sumitur & Differentia aliqua ab Objectis, quorum duplex

potiſſimum genus reperitur, Homines nimirum & bruta animantia. Ex quibus etiam duplex genus Peſtis cõſtituitur. Unum quod intactis brutis ſeu beſtiis, ſolùm in humana corpora graſſatur, illiq; bellum indicit. Alterum quod parcens hominibus, in ſola bruta animantia rabiem ſuam exercet atq; cõvertit. Undè Virgilius:

Quàm multæ pecudum peſtes, nec ſingula morbi.
Corpora corripiunt, &c.

Etenim pro diversa hominum & cæterorum animantium naturâ, id hominibus venenum eſſe poteſt, quod aliis minimè officit, & econtrà. Undè ſæpè compertum fuit, in magnis peſtilentiis, omne pecudum & animantium genus ſalvum ac incolume uſquequaq; perſtitiſſe, interim infinitâ hominum multitudine miſerabiliter peſſuudatâ. Quod *Villanovano cap.2. Epid: antid.* occaſionem ſcribendi dediſſe puto, Peſtem nimirum humanam, nunquam pecudes invadere: Et vice versâ frequenter homines ſoſpites ac perfectè ſanos degiſſe, interim contagio peſtifero, multas armentorum myriades catervatim proſternente & occidente, quemadmodum accidiſſe legimus Anno 820. ſub Ludoico Pio Imp. Item Anno 878. ſub Carolo Calvo, & anno 1149. ſub Cunrado 3. Imp. & 1441. ſub Friderico 3. ubi ex paſcuorum, nimiâ humiditate, à prægreſſis fluminum & aquarum eluvionibus infectorum, corruptione, indicibilem pecudum numerum, peſtilenti contagione interiiſſe, *Michael Saxo in ſuâ Cæſarum Chronicâ* refert. Ejuſmodi autem contagium interdum omne quadrupedum genus indiſcriminatim invadit, (*ut Matthias Mechonius in Chron. ſuo ſcribit,* Anno 1491. inſignem luem pecora & armenta, imprimis verò boum & porcorum greges invaſiſſe.) Interdum verò peculiares quaſdam ſpecies. Memoriæ enim proditum eſt, ab optimis agriculturæ autoribus, exiſtere peſtes, quæ *ſolos boves* jugulet, qualem meminit *Fernelius* anno 1514. irrepſiſſe: Aliam quæ *ſues aut oves*: aliam quæ *equos*: aliam quæ *feles*, qualem antè aliquot annos Lutetiæ fuiſſe, *Joubertus cap.2. lib. de peſte* refert, quæ ſolos feles corripuit, eorumq; innumeros ſuſtuli: Et aliam item, quæ *gallinas*, *aves & piſces*, nam & hos interdum ab hâc

lue

lue non prorsus immunes esse, reclamante licet *Aristotele, lib. 8. histor. animal. cap. 18.* rectè *Joubertus* in appendice lib. de peste cap. 2. statuere ac concludere videtur. Et hanc Pestem, feras sc. interimentem, *Virgilius* pulcrè ita descripsit:

Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoq́ autumno incanduit æstus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupitq́ lacus, infecit pabula tabo.

Hujus autem rei quam causam dabimus? non aliam sanè, quàm occultam quandam rerum in se invicem sympathiam & antipathiam, quod unum ab uno quodam patiatur, unum uni contrarium sit, non alteri, eò fieri, ut quod alteri totius substantiæ proprietate adversarium sit, id antipathiâ quâdam illi sit noxium ac pestilens: ac proindè suam esse quandam & jumentorum, & hominū pestem. Porrò nec ejus quoq; pestis, homines peculiariter aggredientis non una eademq; semper est ratio, quandoquidem illa interdum mares, interdum fæminas magis afficit, nonnunquam quoq; senibns & adultis, aliquandò verò pueris & adolescentibus, eadem magis infesta existit atque exitiosa. Undè *Joan. Boterus lib. 3. Relat. univ. de mundo novo*, magnam enarrat pestilentiam, quæ solùm juniores personas sit adorta, paucis 30. annum egressis, illius contagionis insultu tentatis. *Dionysius Halicarnasseus lib. 4. histor. Rom.* prodidit, aliquandò Romæ viguisse pestem, quæ in solas virgines & prægnantes rabiem suam exercuerit. Ita *Fulginas* scribit, Pestem illam, ævo suo grassantem, intactis mulieribus, solos viros robustos occidisse. Datur præterea alia pestis, quæ temperamento calidos, alia quæ frigidos, vel aliâ peculiari corporis constitutione præditos, speciatim affligat ac prosternat, quemadmodum experientia ipsa id comprobat. & *Cardanus lib. 8. de variet. rer. cap. 40* meminit, Pestem, cum Basileæ ille fuerit, eos solos afflixisse, qui Helvetij tantùm fuerint, Gallorum verò Italorum, aliarumq́, nationum, vix uno & altero, toto biennio obeunte.

6. Differentia, à Spacio, quod occupat.

Spatium etiam, quod Pestis occupat, differentiam aliquam constituit. Hinc Pestis alia dicitur universalis alia particularis, *Universalis*, quæ totum ferè terrarum orbem, aut saltem majorem ejus occupat partem. Talem sub M. Antonino bis grassatam fuisse memorant, toti orbi perniciosissimam, quâ penè ad internecionem usque genus humanum deletum fuit. Qualis & obtigisse narratur. Anno 1450. Hæc enim in Asia exorta, per Illyriũ, Dalmatiamq; serpsit in Italiam, per Germaniam verò in Hispaniæ & Galliæ fines complures annis miserè in omnes ferè populos debacchata adeò sæviit, vix ut tertia pars viventium superstes evaserit. Ita *Jacobus Forolivienfis in expos. Can. 1. Avicen: fen. 2. doct. 12.* prodidit, Anno 1345. tàm horrendam Pestem, invasisse ferè totum terrarum orbem, ut creditum fuerit, eam, dimidiam hominum partem abstulisse. Et *Palmarius lib. de feb. pestil. cap. 5.* Anno 1382. Avenionæ primùm gliscere visa fuit pestis, quę illinc Allobrogas, Italiam, Græciam, Germaniam, Britanniam, Galliam, Hispaniam, Celteberiam, universasq; Orientis & Occidentis regiones pervagata fuit. *Gvido de Cauliaco* etiam refert, ut & *Michael Saxo in vitâ Caroli 4. Imp.* Anno 1348. Pestem in Oriente cæptam, universum ferè mundum peragrasse, & vix quartam hominum partem intactam reliquisse, adeo ut in solâ Florentinorum urbe tunc 60000. Lubecæ 90000. & Erphordiæ 12000. hâc lue extincta fuerint. *Particularis est*, quæ unam tantummodò regionem vel provinciam occupat, vel unicam saltem urbem, imò interdum unicam tantùm domum invadit ac possidet, quemadmodum testatur *Joubertus*. Anno 1574. Monspessuli, Pestem Caroli Bargæi Judicis ædes occupasse, eumq; cum dimidia familię parte enecasse. Et nos ipsi meminimus, tùm hic tùm alibi sæpè vix unam atque alteram duntaxat ædium, contagione pestiferâ, à peregrinis locis illatâ, contaminatas ac inquinatas fuisse, cæteris in totâ urbe, nihil quicquam periculi ab eâdem passis.

Universalis Pestis.

Particularis Pestis.

7. Diffe-

7. *Differentia, à Duratione.*

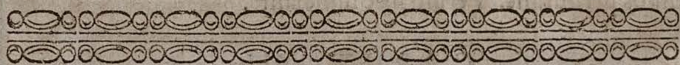
Ultima Differentia petitur ab ipsâ Duratione. Alia enim Pestis brevissimo durat tempore, & paucorum mensium spacio finitur ac consumitur, quale genus pestis plærumq; hisce nostris ac vicinis etiam regionibus commune esse solet, quòd raró ultrà novimestre vel annuum spatium se extendit. Alia verò in longũ temporis seu multorum annorum spacium protrahitur, nec ita citò dissipatur aut periodũ suam absolvit. Quemadmodum legimus anno 1006. Pestem extitisse, triennium integrum durantem, teste *Andreâ Angelo* in Annal. Marchicis ex *Sigeberto, Aretio, Rivandro, Crentzheimio.* Ita & *Platerus lib. 2. obs.* Pestem Basileæ per 3. annos, ab anno sc. 1550. usque ad 1553. viguisse, memorat. Et *Michael Saxo in Chron. suâ*, sub Friderico II. Imp. Anno 1225. Pestem in Ungariâ, Germaniâ & Galliâ integrum triennium durasse refert. *Joan. Wolffius Cent. 11. lect. memor.* scribit: Anno 1002. diram sæviisse Pestem, totum decennium consistentem. *Baronius Tom. 2. Annal. Eccles.* etiam meminit cujusdam Pestis per integrum decennium durantis, ab anno nimirum 255. usque ad annum 265. *Joann. Cuspinianus in vitâ Galli Cæsaris*, Pestem dicit exortam, quę vix intra 10. annos finita fuerit *Evagrius in histor. Eccles. lib. 4 cap. 39.* Pestem 15. annis durasse refert. *Zonaras annotavit*, Pestem aliquando, Romanas provincias pervadentem 15. annos perdurasse. Verùm hæc sufficiant.

CAPUT XII.

De Causis Pestis in Genere.

Cum, secundum vulgare axioma, incognitâ Morbi causâ, difficilis quoque sit ipsius morbifici affectus curatio, idcircò & Medicus Pesti curandæ manum adhibiturus, antè omnia de eo sollicitus sit, ut veram illius causam perfectè cognitam & exploratam habeat, atque in eâ pervestigandâ omne studium atq; operam ponat, priusquam de remedio aliquo adhibendo cogitet. Quandoquidem nullus morbus tolli potest, non sublata

ejus causa, hanc autem quomodò auferes, si nullam priùs ejus cognitionem & intelligentiam adeptus fueris? Causa autem pestis, tam altè jacet abscondita, totq; difficultatibus ac perplexitatibus obvoluta est, ut mirandum non sit, si plurimi docti viri, diu multumq; in eruendâ ac perscrutanda illius vera origine, defatigati, tandem tamen quasi desperantes, nec quod hâc de re proponerent, firmi aliquid aut solidi habentes, unâ cũ Hipp: & Gal: ad τὸ θεῖον seu cœleste, hoc est tale quid, humanæ rationi ac intellectui minimè pervium sed imperscrutabile existens, ingeniiq; omnem captum transcendens, confugere coacti fuerint. Nos autem nunc, quâ possumus diligentiâ ac brevitate, generatim omnes ac singulas Pestis causas, quæcunq; excogitari aut in medium unquam afferri poterunt, in unum quasi fasciculum colligentes, sequenti hâc tabellâ, juvandæ memoriæ gratiâ, candido Lectori, quo uno intuitu omnia compræhendat, ob oculos ponemus, de singulis posteà in sequentibus capitibus latiùs prolixiusq; dicturi.

TABELLA, omnes causas Pestis breviter exhibens, &c.

Causæ Pestis duplices sunt

- Divinæ seu præter naturam
  - Id est Deus ipse qui immittit Pestem
    - Vel immediatè
      - Absq; concursu causarum secundarum.
    - Vel mediatè
      - Cum causarum naturalium concursu.
- Naturales seu Elementares Eæq; vel
  - Externæ quæ triplices
    - Aër, qui alteratur dupliciter
      - 1. in qualitatibus manifestis, idq; tripliciter
        - 1. Vel quia unum duntaxat anni tempus aliquod consimili ejusmodi qualitate excedit.
        - 2. Vel quia plura tempora anni unam eandemq; talem præternaturalem constitutioné servant.
        - 3. Vel quia ex variá diversâq; plurium temporum frequenter se subsequentium mutatione alterationes crebras sumit.
      - 2. in ipsa substantiâ quæ induit corruptioné
        - Per susceptionem virosarum exhalat: ac inquinamentorum, quæ oriuntur vel excitantur.
    - Contagiũ quod duplex est
      - Immediatum.
      - Mediatũ.
    - Veneficiũ quod fit
      - Vel ex naturalibus causis
        - Vel ab Astralibus, ut sunt
          - 1. infausti syderum aspectus, ac malignæ constellationes.
          - 2. Eclipses variæ.
          - 3. Cometæ, Chasmata, aliaq; phænomena.
        - Vel sub lunaribus, quæ duplicia sunt
          - Elementa, ut sunt
            - Terra idq; vel
              - ratione situs.
              - ratione contentorum quæ sunt
                - Metalla.
                - Sepulcra.
                - Cloacæ.
                - Fimus, &c.
            - Aqua, quæ putrescit
              - Ob motum deficientem.
              - Ob cadavera & plantas graveolentes in eam conjectas.
              - Ob pisces in ea mortuos.
          - Elementata seu mixta Eaq;
            - Perfectè, quæ iterũ duplicia sunt
              - Vel rationalia.
              - Vel irrationalia.
            - Imperfectè, ut
              - Nebulæ fœtidæ.
              - Venti austrini.
              - Pluviæ continuæ.
              - Cometæ, &c.
      - Vel non naturalibus, seu arte Magicâ.
  - Internæ, quæ duplices
    - Remotæ quæ triplices
      - Plethora, quæ vel
        - ad Vires.
        - ad Vasa.
      - Cacochymia
      - Obstructio
        - Quæ quidem oriuntur
          - Vel ab internis causis.
          - Vel ab externis.
    - Propinquæ
      - Scilicet insignis humorum in corpore nostro putredo
        - quæ oritur vel
          - ab esculentis
          - à poculentis.
            - corruptis.

CAPUT

CAPUT XIII.

De causis Pestis in Specie.

Et primò quidem secundùm Theologorum sententiam.

CAusam primariam ac generalissimam, ut aliorum morborum omnium, ita Pestis quoque, sacri Ecclesiæ Doctores atque Theologi ipsum Deum constituunt. Quippè cùm ille sit liberrimum agens, solusq; omnia, quæ in sublunari hocce mundi theatro fiunt, immutabili seu ἀμεταμελήτῳ Justitiæ ac Providentiæ suæ divinæ decreto, mirabiliter regat ac disponat, ac nihil quicquàm sive boni sive mali unquàm eveniat, quod ipse vel ignoret vel non permittat, *Joann.2.2 Paralip.2.Ps.115.* Idcircò existimandum, morbos quoque aliasq; calamitates omnes creberrimè in nos irruentes, ab ipso solo provenire atque ipsius arcana voluntate ac inscrutabili consilio, easdem, ceu peccatorum ac iniquitatum nostrarum pœnas generi humano induci, teste Propheta *Amos cap. 3. vers. 6.* Num erit malum in civitate quod Dominus non fecerit? Et *Syracide cap. 11. vers. 14.* Bona & mala, vita & mors, paupertas & divitiæ à Deo sunt. Imprimis verò de Pestilenti lue multa præclara passim in S. S. extant testimonia, luculenter docentia, illam à nullâ aliâ, quàm à solâ cœlesti, divinâ, ac supernaturali causâ, DEO nimirum ipso, ad coercenda & vindicanda varia hominum flagitia & scelera, revocandosq; ad se à corruptela morum homines, dependere atque originem ducere. Libro enim *Sam. 2. cap. 24. vers. 16. & 1. Paralip. cap. 21. vers. 14.* legitur: Et immisit Deus Pestilentiam in Israel de mane usq; ad constitutum tempus, & ceciderunt seu mortui sunt 70000. virorum. *Exodi cap. 9. ℣. 15.* Deus Pharaoni hisce verbis minatur: Extendens manum meam, percutiam te & populum tuum Peste, & peribitis de terrâ. *Exodi cap 12. ℣s. 12.* Et transibo (inquit Dominus) per terram Ægypti, percussurᵘ (sc. Peste) omne primogenitum in terrâ Ægypti, ab homine usq; ad pecus. *Levit. c. 26. ℣. 25.*

cum

cum confugeritis in urbes, Ego (dicit Dominus) mittam Pestilentiam in medio vestri. *Numer.16.vers.46.* Postquam 14700. subitò Peste abrepta essent, Moyses ad Aaronem ita infit: Jam egressa est ira à Domino, & plaga sævire incepit. *Num. 25. vers. 9.* leguntur 24000. homines Peste extincti, *Deuteron.28.vers.21.* Si audire nolueris vocem Domini, ille tibi adjunget Pestilentiam, donec de terra te consumat. *Et versu 22.* Dominus te percutiet egestate, febre, ardore, æstu & aere corrupto, donec pereas. *Jeremiæ 21.vers.6.* Et percutiam (inquit Deus) habitatores hujus civitatis, ità ut homines & bestiæ, magnâ Peste sint moritura. *Item cap.29 vers.17. & 18.* Hæc dicit Dominus Exercituum: Ecce mittam in eos, famem, gladium ac Pestem, & persequar eos in gladio, fame & Peste. *Ezechiel. cap.5.vers.12.* Pro eo quod sanctum meum violasti, ego conteram te nec parcet oculus meus nec miserebor, tertia tui pars Peste morietur ac fame consumetur. Quibus addatur & autoritas *Theophilacti in cap.24.Matth.* ità scribentis: Nunquam aliundè Pestis, quàm à Deo provenit, Et *Avenzoaris in 3.Theysir.* Pestis (ait) procedit ab illo, qui est summæ & ultimæ scientiæ (sc. Deo). Sciendum autem D.O.M. in plagæ hujus immissione interdum uti causis secundis naturalibus, Aerem variis inquinamentis conspurcantibus, eumq; ad corruptionem seu putredinem disponentibus, interdum verò absq; omni illarum concursu, solâ absolutâ potestate ac voluntate, per ministros suos sive bonos sive malos Angelos, id operis exequi ac perficere, & quidem non indiscriminatim omni tempore, sed solummodò illo, quo ira ipsius in homines, ob peccatorum atrocium cumulum, flagitiorumq; enormium magnitudinem vehementer exardescit, id quod nonnullorum autorum historiis & exemplis confirmari potest, Dei sc. indignatione Pestem in genus humanum devolvi *Acmon* enim *lib. 5. de gestis Francor. cap. 16.* scribit: Filiis Patrem Ludovicum, Principem pium ac relligiosum, injustè persequentibus, Deum hoc facto offensum ac irritatum adeò, ut immissa Pestis, undecim dierum spacio, totam ferè Galliæ nobilitatem extinxerit. *Sic Eusebius lib 6. cap. 17. & lib.9.cap.8.* ut & *Orosius lib 7.* testantur, Deum iratum sæpissimè

gentiles ac paganos, ubiq; Christianos acriter persequentes, Peste afflixisse ac perdidisse. Nec idem Ethnicos olim quoque latuit. Autor enim est *Plinius lib.7.cap.28.* ob præcipitatum Manlium è Capitolio (cujus ille servator fuerat) Diis Capitolinis indignatis. Anno 381. ante salutiferum Christi partum, Pestem sævam Romanos esse adortam. Et *Plutarchus in vita Romuli* refert, tempore Romuli, pestem ingentem cum sterilitate agrorum & summâ omnium rerum penuriâ conjunctam, non solùm urbem Romam, sed & Laurentum invasisse, quæ lues indè originem habuisse credita fuit, quod per necem Tatij ac legatorum, jus gentium fuerat violatum, idcircò ad hanc luem tollendam, iramq; Deorum mitigandam, Romanos necessarium existimasse, autores homicidij morte mulctandos, ultimoq; supplicio afficiendos esse, quo facto, Pestilentiam desijsse, ipsosque tandem ab hoc gravissimo malo liberatos fuisse. Ita & *Homerus lib.1. Iliad.* memoriæ prodidit, ob Chryseidem, filiam Chrysis Sacerdotis Apollinis, in bello Trojano à militibus raptam, & ab Agamemnone vi stupratam, Apollinem iratum, truculentam Græcorum exercitui immisisse Pestem, quæ multa millia hominum absumpserit. Undè *Horatius lib.1. Oda 21.* voluit, ad evertendam Pestem (Ethnico more) Apollinem esse invocandum, quem ob id Gentiles quoq; *θεὸν λοίμιον*, id est, Deum Pestilentem vocarunt, putantes scilicet per eum solum, omnem Pestilentiam & invehi & tolli quoque, id quod nos Christiani, verâ Dei agnitione imbuti, & synceræ religionis, fideiq; lumine illustrati, de unico & vero Deo, quem religiosâ adoratione colimus & veneramur, rectiùs fateri & affirmare possumus; Ille enim, ut paulò antè diximus, est is, qui non solùm Pestem, verùm etiam quoscunq; alios morbos ac calamitates, nobis immittit, immissosq; vel exasperat, vel mitigat, aut pro voluntatis suæ beneplacito in totum auffert ac depellit: is est, qui vivificat & mortificat, qui deducit ad inferos & reducit, qui vulnerat ac sanat, ut Hanna *1. Reg. 2.* ait, & in cujus manu vita ac mors consistit. Verùm cum hæc ad Theologorum scholas propriè, ac Physicæ specu-

lationis non sint, idcircò nos ista illis relinquentes, ad alia nunc properamus.

CAPUT XIV.

De causis Pestis, secundùm Astrologorum opinionem.

Astrologi causam Pestis adscribunt Astris seu Syderibus, cum enim hæc triplici potissimùm modo in hæc inferiora agant, *motu, lumine atq; influentiâ*, & ob id pro diversitate positus, aspectus seu conjunctionis ipsorum, diversos quoque effectus ac virtutes edant atque exerant, aeriq; imprimant, ità ut nunc fulmina, nunc tonitrua, nunc grandines, pluviæ, venti, aliaque meteora gignantur; idcircò existimant, fieri quoq; posse, ut talis quædam infausta Planetarum constellatio, malignusq; influxus in cœlo consistat, cujus vi ac impulsu, Aeris substantia adeò immutetur, pervertatur ac corrumpatur, ut venenatam planè naturam induat, atque pestilentis affectionis semina de se producat, quæ posteà longè lateq; sparsa & per Aerem diffusa, Pestem sævissimam tandem inferant, plurimosq; gravissimè lædant. Imprimis verò ejusmodi maligni ac perniciosi effectus generationem à triplici dependere causa asserunt.

1. *A combinatione & aspectu sinistro* ♃ & ♄. Item ♂ / ♄ & ♃, maximè verò à conjunctione ♄ & ♂, quorum alter colligit fumos malignos in visceribus terræ, alter eos in aerem vicinum ducit, imprimis, quandò ☽ est in aliquo maligno ad ipsos aspectu, vel per Ecclipsin infortunato, siq; fiant prędictæ combinationes omnes sub signis Aeris, puta, ♒, ♎ & ♏, vel etiam sub ♊ & ♍ aut quando ♄ stella metu suo transit ignea triplicitatis signa, ♈, ♌, ♐, tunc n. plærumq; presentissimum Pestis periculum impendere, præq; foribus adstare, sibi persvadent, teste *Matthæo Zeisio* in oratione de causis & periodis pestil. morb. In cujus rei confirmationem observationes quasdam suas hic adducunt. Anno enim 1127. horribilis extitit pestis per totam Europam sęviēs, tertiamq; fere partem hominum occidens, cujus causa ab Astologis

tunc adſcripta fuit conjunctioni ♄ & ♃ in ♍. Item anno 1346. ſimilis graſſata legitur Peſtis, ortum ducens ex conjunctione prægreſſa ♄ & ♃ in ♒ teſte *Matthæo Villano*; quemadmodum & Anno 1348. Peſti tunc ſævienti, cauſam dediſſe, conjunctionem ♃ / ♄ & ♂ in 19. gradu ♒ *Boccatius & Gvido de Cauliaco* ſcriptis tradiderunt. *Marſilius Ficinus* quoq; Peſtem anno 1478. graſſantem ad luminarium Ecclipſes & ♄ & ♂ conjunctionem in ſignis humanis retulit. *Quercetanus de Peſte cap. 5.* ſcribit, Peſtilentiam ſub imperio Marci Antonini ſævientem, & univerſam Babyloniam, Græciam & Italiam concutientem, ſecutam fuiſſe conjunctionem ♂ & ♄. Ita anno 1524. ſimilis ♄ & ♂ combinatio in ♋ fuit, quam excepit maxima Peſtilentia. Pariter & *Cornelius Gemma*, Peſtem, quæ viguit anno 1574. ad varias ſyderum copulas, & ad oppoſitionem ♄ & ♃ ejuſdem anni circà lacteam viam, cum ſtelli Scorpij, naturę ♂, & ☿, unà cũ ſchematiſmis mutuis quinq; errantium per conjunctiones ac diametros reduxit.

2. *Ab ingentibus Ecclipſibus*, utpotè quibus Aerem pravis ac malignis inquinamentis plurimùm conſpurcari poſſe cenſent. Exempla multa in promptu ſunt. Refert *Gregorius Tholoſanus lib. 2. de Rep. cap. 7.* Anno 605. ad Solis Ecclipſin, 5. die Maji factam, paulò poſt ſecutam Peſtem graviſſimam, 3. menſibus, Julio ſc. Auguſto & Septembri durantem. Sic anno 663. tradente *Michaele Saxone, in 2. parte Chron. Cæſ. in vitâ Conſtantini 2. Imp.* magna fuit ☀ Ecclipſis in Angliâ, quam ſecuta eſt pernicioſiſſima Peſtis, plurimum damni provinciæ illi inferens. Anno quoq; 1186. teſte *Rivandro, & Matthiâ Mechonio lib. 3. Chron. ſui cap. 26.* ad prægreſſam ejuſmodi ☉ Ecclipſin, ferociſſima lues peſtifera ſubſecuta fuit.

3. *A Cometis*, ob quorum extinctorum fætidum halitum, Aerem ità inquinari volunt, ut poſteà homines hunc attrahentes, facilè & inficiantur, & magno numero commoriantur; id quod confirmatur quoq; multorum autorum teſtimoniis atque exemplis. *Sigebertus* enim prodidit anno 541. Cometam ingentem exarſiſſe, quem peſtem ſævam in Italiâ & regionibus Orientalibus mox excepiſſe, compertum fuit. *Andreas Angelus in An-*

nal.March.lib.3. testatur, Anno 516. mense Januar. magnum rutilumq; conspectum fuisse Cometam, quo disparente, ingentem siccitatem ac Pestem invaluisse. *Paulus Warnefridus*, *Crusius in Annal. Svev.* & *Trithemius in Chron.* referunt, Anno 603. regnante Phocâ Imp. mense Nov. Cometam fulsisse in Italiâ, ad cujus extinctionem secuta fuit Ravennæ horrenda Pestis, multa millia hominum interimens. *Michael Saxo in vitâ Constantini Copronymi* tradit, Anno 745. horribilem apparuisse Cometam, in Syriâ, qui non longo intervallo pòst, diram Pestilentiæ luem, Byzantio invexerit. *Andreas Angelus in Annal. Brandeb.* Anno 1472. Cometam, primò in signo ♐, deindè per ♈ & ♓ transeuntem, enituisse, cui mox Pestis funestissima se sociam dedit. Ita *Forestus lib. 6. obs. 9.* scribit. Anno 1556. 5. Martij à se sub Horizonte Harlemensi Cometam visum & observatum, quem mox altero anno Pestis gravissima, Delphensem præcipuè civitatem affligens, secuta fuit.

Impugnatio.

Verùm enimverò quamvis hæc ab Astrologis ita asserantur, & præceptis, regulis, observationibus atq; demonstrationibus firmissimis confirmentur, multos tamen reperiri licet, qui studio contradicendi flagrantes, hancq; Astrologorum doctrinam, alto, (quod dicitur) supercilio despicientes, eam non tantùm ut absurdam & erroneam, sed & legibus prohibitam, religioniq; nostræ contrariam rejiciunt, dictitantes nimirum, cùm non minùs astra, quàm cæteræ res naturales omnes, ad totius universi ornamentum, hominumq; salutem & emolumentum, minimè verò eorundem perniciem ac detrimentum, à Deo M.O. condita sint, ut *ex cap. 1. Genes.* patet, idcircò absurdum non minus, quàm impium videri statuere, maleficum & venenatum quippiam sydera corporibus inferioribus inferre posse. Quid enim mali quæso (inquiunt) illis præclarissimis naturæ corporibus? quid damni, ab ipso universo Naturæ Autore, per hæc augustissima corpora, sive per suos, tanto tàmq; admirabili ordine digestissimos regulatissimosq; motus, sive per sua fulgentissima, saluberrimaque, ac vitæ mortalium omnium accommodatissima lu-

mina? quid (dicunt) pernicies,quid exitij;quid contumeliæ nobis per ☉ & ☽, per fixa aut errantia ſydera, contingere unquam poteſt. Firmamentum *Ariſt.8.Phyſic.* Cor univerſi orbis dixit. Et *in 12. divin.* Omnium quæ cernuntur, firmamentum maximè divinum pronunciavit: nec non *in lib. 1. de cœlo*, Cœlum eſſe locum & habitationem Deorum tradidit. Si igitur juxtà Philoſophi hujus opinionem,firmamentum eſt orbis univerſi præſtantiſſima pars,ſi cor eſt,ſi quid divinum, ſi Deorum habitaculum; nonnè quemadmodum Cor in animali fons illius virtutis eſt, quâ animalis integritas ac perfectio conſervatur, morborumq; invadentium inſultus propulſatur: ità exiſtimandum erit, cœleſtia quoq; corpora ſtellasq́, eorum, quæ intra ipſius cœli amplitudinem continentur,integritatem conſervare, longè autem propulſare & à ſe amoliri ea,quæ orbis totius integritati, & ejus partium incoluminati,adverſari videantur; aliàs ſi id non fieret, fruſtrà omnino Ariſt.cæteriq;Philoſophi,divinum quid,aut habitationem Deorum,vel cor cœleſtibus corporibus adſcripſiſſent. Præterea ſi ſydera ſeu cœleſtia corpora hæc inferiora regant atq; gubernent,gubernare autem nihil ſit aliud,quam dirigere, ordinare, conſervare, incolumitatemq; procurare, qui quæſo fieri poterit,ut illa propriæ naturæ quaſi oblita, contrariam planè induant naturam,& ſublunaria hæc inficiant, vitiēt, deſtruant, pervertant ac corrumpant. Jure igitur *Origenes 4. tract. ſuper Matth*, acriter eos damnat, qui ſtellas affirmant maleficas,cum nullam ſtellam D.O.M. creaverit, aliquid maleficij in ſe habentem,quin imò *Jamblichus lib. de myſter.* à ſyderibus omnes bonas vires deſcendere & promanare aſſeruit. Et *Pierius lib.3. hieroglyph.* ubi de Tauro ſermonem habet, Platonem commendat quod à cœleſti corpore, nihil quicquam mali nobis poſſe demitti crediderit. Undè & *Joan. Picus Mirand. lib.4. adverſus Aſtrol.* prolixè demonſtravit, à cœleſtibus corporibus non morbos, non mortem, non deniq; quicquàm mali contingere poſſe. Et *Chalcidius*, omnes ſtellas ex æquo divinas, & bonitatis excellentia præſtantes eſſe, nec maleficas ullas in Cœlo exiſtere ſcripſit. *Averrhoes* quoque verè dixit: qui credit Mar-

tem,

tem, aut aliud sydus, quoquo modo dispositum, nocêre corporibus, aliena ab omni philosophia credit. Quæ considerans etiam *Valleriola in append. loc. com. cap. 2.* stomachosiùs non nihil in Astrologos hisce verbis invehitur: Certè (inquit) ità est, nulla professio Cœlo magis injuria aut inimica, Astrologicâ superstitione ac vanitate; quæ quicquid in infimis vitio materiæ præter naturam evenit, præterq; ordinem, id totum syderibus imputat, nec putat illorum salvam dignitatem, si non illis indignissima quæq; accepta ferantur, clades, incendia, pestes, bella, alluviones, &c. quo quid absurdiùs dici possit, non video.

Tandem non desunt quoq; *argumenta & rationes*, dictam Astrologorum assertionem impugnantes. 1. *Si Astra actione essent malefica, tunc ejusmodi malignitas illis vel per se naturâ suâ inesset, vel aliundè iisdem impertiretur. Atqui neutrum est. Ergo &c.* Non illud, quia anteà probatum, cunctas res naturales, inter quas & sydera non postremum sanè obtinent locum, à Deo non nisi bonas imò optimas ac salutiferas conditas esse. Nec hoc: quia si aliundè ipsis impertiretur malignitas, consequens foret, illa passioni, mutationi ac corruptioni obnoxia esse. Atqui non sunt, teste *Aristot. lib. 1. de Cœlo, cap. 1. & 2.* qui à cœlestibus corporibus omnem passibilitatem removet, illaq; vult esse, perpetua, ἀμετάβλητος καὶ ἄφθαρτος. Ergo, &c. 2. *Præterea si conjunctiones & oppositiones, maleficiiq; Planetarum inter se aspectus in causâ forent, maligni alicujus effectus in naturâ, sequeretur, figurarum ac schematum aliquam dari actionem* (quia ejusmodi ☌, ☍, △, &c. nihil aliud sunt quàm figuræ) *Atqui horum nulla datur.* (actione & passione non nisi è contrariis in contraria obtingentibus, *teste Aristotel. lib. 1. de ortu.*) *Ergo, &c.* 3. *Quod conservat & fovet omnia, cæterisq; omnibus est veluti forma, id minimè destruere, aut malignâ aliquâ qualitate corrumpere ea, quæ conservat, dici potest. Astra autem & cœlestia corpora hoc faciunt, teste Aristotel. lib. 1. de cœlo cap. 24. Ergo, &c.*

Argumẽta contra Astrologos 1.

2. Argum.

3. Argum.

Opi-

OPINIO NOSTRA.

Verùm nos hanc Controversiam dirimentes, dicimus. 1. Deum O.M. quidem, cœlum, ☉, ☽, & reliqua Sydera condidiſſe, eisq́; leges certas ac definitas indixiſſe, quibus mundum hunc, & quicquid illius ambitu continetur, adminſtrent & moderentur: Sed ità tamen, ut ipſe omnibus præſit, & quos illis indidit, ordinatos motus, ac vires, aut remoretur, aut acceleret, aut immutet, ſi quandò id vel Majeſtatem ejus deceat, vel ſcelerum noſtrorum infamia poſtulet. Poſſe itaq́; ipſum, tanquam, liberrimum agens, quandò iratus contemtum ſui vult ulciſci, ſydera ità inter ſe commiſcere, eorundemq́; motus ac vires ita diſponere & variare, ut indè non niſi pravus effectus reſultet, ac vis quædam Aeri inferatur, nec non eidem pernicioſa qualitas imprimatur, quæ inſpiratione poſtea attracta, febrem Peſtilentem cauſare & excitare poſſit. 2. Vel reſpondendum: Sydera ſeu ſtellas dupliciter poſſe conſiderari, vel per ſe, quoad propriam ſuam ſubſtantiam, vel per accidens, quoad nos, ſeu reſpectu noſtri. Priori modo ſtellæ conſideratæ, malignæ neutiquàm dici poſſunt, cum nihil mali unquàm ſit in æternis: Poſteriori verò modo, quoad nos, qui effectum earum recipimus, malæ ex accidenti nuncupantur: Quâ dicendi ratione uti quoque ſolemus de Sole, ☽, ſolſtitiis, loquentes, cum illa malorum quorundam cauſam eſſe affirmamus, non quod ratione propriæ ipſorum ſubſtantiæ malus ſeu pernicioſus effectus generetur, ſed ratione ſubjecti recipientis. 3. Vel cum *Roderico à Caſtro lib. 3. de morb. mulier. cap. 3. part. 2.* dicendum: Cœleſtes aſpectus non poſitivè, ſed privativè Peſtem inducere, quatenus interdum ſublunares actiones non adjuvant.

CAPUT XV.

De cauſis Peſtis, ſecundùm Medicorum doctrinam & 1. quidem DE EXTERNIS.

MEdici Phyſici, cauſas Peſtis naturales, communiter diſpeſcunt in duplices: Externas nimirum & Internas. Ad illas

referuntur hæc 3. potissimùm: Aer scilicet, Contagium ac Veneficium. Hæ verò subdividuntur in Remotas, quales sunt Plethora vel Cacochymia, & Propinquas, ipsam nimirum internorum humorum corporis corruptionem ac putredinem. Nos ordine procedentes, primò de Externis agemus, alteras Cap: 18. consideraturi.

1. De Aere.

Auspicaturi igitur de primâ causâ Externâ Pestis, Aere scilicet, antè omnia sciendum, cum hominis vita potissimum in respiratione consistat, nosq; tamdiu vivere dicamur, quàm diu respiramus, ad id muneris autem perfectè obeundum, præ cæteris Aeris adminiculo maximoperè indigeamus: idcircò, quamdiu vivens illo puro ἀμιάντῳ, nullâq; sui parte corrupto fruitur, sanitatem quoque ejus usquequaque laudabilem ac perfectam consistere, omnesq; functiones integras atq; illæsas conservari: contrà verò eodem ἀκαθαρσίᾳ contaminato, vel in substantiâ aut qualitate, insignem aliquam alterationem, mutationem vel corruptionem passo, tandemq; halitu seu inspiratione attracto, totam corporis humani Oeconomiam protinùs convelli ac labefactari, actiones omnes sensibilitèr corrumpi ac depravari, sicq; profligatâ expulsâq; sanitate, in ejus locum, varia morborum perniciosiss: genera, agminatim sese ingerere ac succedere, necessariò consequi videtur. Quia igitur extrà controversiam, salubritas Aeris tanquàm ejusmodi rei, quâ communiter omnes pro conservandâ vitâ, homines utuntur, teste *Hipp. de nat: hum*, causa existit communis sanitatis, omnium, idcircò non immeritò quoque insalubritas ejusdem, communium morborum causa dicenda erit. In horum autem numerum ac censum, cum Pestem suprà retulerimus, eapropter nunc dispiciendum venit, qua ratione Aer perniciosissimam hanc luem inducere valeat. Ad hanc autem rem declarandam, tenendum, Aerem nunquàm lædere aut Pestem invehere, nisi immutatum valdè ac præter naturam affectum. Mutatio autem hæc provenit vel à se ipso vel ab alio. Prius negatur, nihil enim suimet ipsius mo-

litur interitum natura, nec simile agit in simile, ageret autem tale, si idem commutaret se ipsum, cum nihil similius sit, quàm idem sibi ipsi. Ergò adstruitur posterius, ab alio nimirum illam fieri mutationem, quod alienum adscribitur vel variis sydérum constellationibus seu influxibus, de quibus Cap. anteced: dictum fuit, vel inquinamentis variis putridis seu νόσηροις μίασμασι ex terrâ vel aquis suscitatis, inq; altum elevatis, de quibus mox dicetur. Cum autem Aer dupliciter consideretur, vel secundum substantiam, vel secundum qualitates, idcircò mutatio ejus secundum utrumq; quoque fieri potest.

1. De mutatione Aeris in qualitate.

Et primò quidem Mutationes *in Qualitate* appellantur, quandò in evidentibus duntaxat qualitatibus suis, simplicibus vel compositis, puta, calore, frigore, humiditate ac siccitate, Aer à causis manifestis, omnibusq; cognitis ita alteratur ac mutatur, ut in unâ vel alterâ notabilem patiatur excessum. Et hæc mutatio duplici fit modo. 1. *A locis & regionibus*, veluti si regio fuerit in loco concavo vel alto versus Orientem aut Occidentem, Aquilonem vel Austrum, quemadmodum etiam si locus obtineat aliquid Sulphuris fœtidi, Nitri, Gypsi &c. is erit siccus: vel humidus, si sit propè mare, flumina, stagna, paludes, vaporesq; è talibus regionibus calore elevati, continuas in Aere mutationes pariunt, & ideò morbi, qui in iis eveniunt, proprij seu vernaculi sunt tantùm illi regioni, & Endemij vulgò vocantur, ut suprà Cap. 4. diximus. 2. *A temporibus Anni*, quandò nimirum illa propriam suam temperiem & constitutionem minimè servant, aut tempestivè sibi mutuò succedunt, sed invicem quasi transmutantur, & unum alterius naturam induit, ut si hyems sit calida & sicca; æstas frigida & humida, Autumnus veris, & ver Autumni conditionem gerit: vel si præter naturæ legem in singula anni tempora, insignes frigoris, caloris aut madoris mutationes incidant; inprimis verò, si hyems vim suam algiosam non exerat, verq; jugiter tepeat, atq; Aeris constitutio, toto ferè anno à prægressis nebulis & pluviis, Austrina, id est, calida & humida appa-

reat,

reat, indè enim in corporibus præsertim dispositis, insigni humorum inducta corruptelà ac putrilagine, non solùm varia ac πολυδαίδαλα morborum genera sobolescere, verùm Pestem quoq; ipsam suboriri ac procreari posse, summorum in arte nostra Coryphæorum, Hippocr. & Gal. luculento confirmatur testimon. *Hippoc.* enim 3. *Epid.* scribit, aliquandò post diutinas pluvias, ingentem subortam fuisse Pestem, totam civitatem Abaton, pervastantem, cujus sævitià nonnullis inhabitantibus, pedes ac brachia, facta fuerint decidua. *Idem* testatur 2. *Epidem.* suo tempore ex austrinæ constitutionis Aeris dominatu in Cranone, primùm ichores & pustulas multas, posteà & carbunculos subpullulasse. Et *Gal.* 1. *de Temp. cap.* 4, inquit, Annum plus justo humidum, Pestis esse prænuncium. Undè Aristot. 4. Meteor. nimiam humiditatem, matrem putredinis appellar. Et *Gal. lib.* 1. *de differ. febr. cap.* 4. ejusmodi calidam & humidam intemperiem Aeris, necessariò Pestem ingenerare, docet his verbis: ἐπειδὰν ἡ κατὰ τὸν ἀέρα κρᾶσις ἀμέτρως ἐκτραπῇ τῆς κατὰ φύσιν ἐς ὑγρότητά τε καὶ θερμότητα, λοιμώδη ἀνάγκη γενέσθαι νοσήματα. Idem etiam comprobant aliorum probatissimorum historicorum scripta & monumenta. 1. *Bonfinius* enim *decad.* 1. *lib.* 8. refert. Anno 589. regnante Mauritio Imp. ad anni oppidò pluviosi & austrini constitutionem, plurimas aquarum inundationes secum afferentem, secutam fuisse in Italià magnam Pestem, cujus tamen sævitia Romæ major, quàm in aliis locis extiterit. 2. Sic *Wagnerus in Chron: suâ, & Sigebertus Centur.* 8. tradunt, An. 801. sub imperio Irenes, Imperatricis Constantinopolitanæ, à prægresso Aeris humidissimi dominatu, invaluisse gravissimam Pestilentiam, quæ non contemnendum hominum numerum in Gallià & Germanià, præcipuè verò juxtà Rheni tractum abstulerit. 3. *S. Eparchius Egolismensis Monachus in vitâ Caroli Magni*, meminit etiam Contagij pestilentis, ob prægressam temporis hyberni mollitiem exorti. 4. *Crentzheimius* autor est, Anno 1221. à Paschatis festo usque in Autumni tempus, humidam & pluviosam valdè viguisse tempestatem, quam mox exceperit pestis triennalis.

5. Simile legitur in historia Friderici II. Imp: Anno 1227. ob continuas pluvias, non solùm Romæ Tyberim excrevisse, verùm etiam Pestem horrendam excitatam fuisse, à qua vix decimus quisq; evaserit. 6. *Funccius in Chronol.* memorat, anno 1315. per totam æstatem, Aerem continuis pluviis maduisse, undè secuta Pestis & fames, tertiam partem viventium demetentes. 7. *Frodoardus in Chron. suo Francico*, Anno 1320. propter pluviarum abundantiam Aere corrupto, hominum & boum Pestis, ità longè lateq; grassata est, ut vix ulla pars regni Francici ab hac lue immunis esset. 8. *Spangenbergius in Chron. suâ*, ut & *Pomarius* & *Enzelius* testantur, Regnante Sigismundo Imp. anno 1427. hyemis temperiem adeò humentem ac tepidam fuisse, ut circa diem Nicolai, 6. Decemb. nonnullæ arbores, inter quas Persica imprimis fuit frondescere, seq; in flores induere, nec non Cyanus in agris, aliiq; flores coronarij passim in viridariis progerminare ac revirescere visi fuerint, sed sequenti æstate, invaluisse Pestem truculentam, multa mortalium millia depascentem. Ex his igitur apparet; Aeris seu cœli statum ad nimiam humiditatem & caliditatem inclinantem, inter reliquos omnes & graviss. & perniciosiss. esse, quippè qui suâ humiditate corporis humores adauget, & adauctos posteà ad concipiendam putredinis labem disponit, ex quibus tandem ità corruptis ac putrefactis, accedentibus juvantibusq; aliis causis, maligni pestilentesq; morbi subnasci ac generari possunt. Siccitatem verò Aeris quod attinet immoderatam, licet *Livius lib. 1. Dec.* 4. memoret, ob nimium squallorem, Romæ aliquandò Pestem excitatam fuisse, quod nimirum eo anno, ob pluviarum defectum, siccitate plurimum laboratum fuerit. Illam tamen per se solam ad Pestis generationem minimè aptam censemus, sed per accidens tantùm, quatenus sc. vel ob afflatum sangvinem, cæterosq; humores adustos, obstructiones varias inducit, ad quas putredo consequitur, vel quatenus illi siccitati fames ingens ac victualium penuria conjungitur, undè ex insolito, ac putrilagine consperso nutricatu, quo tunc homines, necessitate coacti, vesci solent, variis putridis humoribus generatis, posteà Pestis oriri potest.

2. De mutatione Aeris in substantiâ.

Deindè Aer mutationem quoque subit *in Substantiâ*, quæ quidem nihil aliud est, quàm ejusdem particularis quædam corruptio. Aerem autem corrumpi seu corruptioni subjectum esse dum asserimus, sanè id non de quolibet, sed de eo tantùm Aere, qui in infima regione hæret, & quem inspiratione attrahimus, volumus intellectum, multò minus verbis hisce, universalem quandam illius, verùm partialem duntaxat corruptionem innuimus. Quia si totalem pateretur corruptionem Aer, hæc 2. consequerentur mala. *Unum*, quod omnes pestes ex Aere, non solùm hominibus cunctis, verùm etiam omni amantium generi, quod inspirando vitam ducit, indifferentèr forent communes. *Alterum*, quod nec ullus homo, nec animans, huic Pesti supervivere posset, quoniam hinc non venenatam tantum naturam indueret Aer, sed etiam venenum ipsum fieret, quod omnibus animantibus, eundem inspirantibus, extremam perniciem ac interitum afferret. Partialis ergò duntaxat corruptio statuenda, quâ Aer malignam ac venenatam acquirit naturam, quę postea aptitudinem habet, simili modo corruptionem inducendi, ac corporibus dispositis, perniciosam qualitatem imprimendi, venenumq; vitæ nostræ adversissimum ingenerandi. Non autem existimandum, hanc Aeris corruptionem, esse qualitatis alicujus manifestæ intensionem vel remissionem, sed potiùs intimæ ejus naturæ, propriæq; substantiæ transmutationem, quâ aliud quid ab eo, quod erat, factus est. Porrò ejusmodi corruptio duplici modo causari potest, nimirùm vel dum Aer putrescit, vel dum is varias pravas ac perniciosas exhalationes, aliundè elevatas, in se suscipit. De utroq; quædam dicemus.

1. De Aeris putredine.

Primò autem hîc quæritur: *Num Aer quoq; putrescere possit?* Negat id *Aristot. in probl. cap. 1.* nixus hoc ratiocinio. 1. Quod putrescere debet, refrigerari priùs convenit. Aer autem non potest refrigerari, cum plurimum ignis secum habeat. Ergo nec pu- *Num Aer putrescat?*

trescere potest. 2.His accedit,quod illa corpora, quæ in perpetuo sunt motu,& rarò vel nunquam quiescunt, difficulter putredini sint subjecta, id quod de Aere, utpotè qui ob tenuissimam suam substantiam, & spiritalem quandam naturam, rarò ἀμετακίνητος persistat, sed ventorum flatibus jugiter hinc indè moveatur,pellatur,& agitetur,verissimè posse affirmari, nullus non principiis Philosophicis ac Medicis vel leviter imbutus,fa-
Affirmatur. 1. tebitur. Verùm probalior est contraria sententia. 1.Quia, juxtà *Aristot.4.Meteor.*omnia naturaliter mixta, (excepto igne) pu-
2. trescere possunt. At Aer est naturale mixtum,Ergo,&c.2.Præterea, Quæ humidissima ac calidâ temperie prædita sunt,illa omnium promptissimè putredinem concipere possunt. Talis a. est Aeris temperies.Ergo &c.Aerem autem naturâ calidum esse, testatur *Gal. lib. 2. simpl cap.* 20. Et *Arist. in lib. de gener. & corr.* Humidissimum verò eundem existere,svadet 1. ipsa Humidi definitio tradita ab *Aristot. lib. 2. de gen. & cor. cap. 2.* quod nimirum τὸ ὑγρὸν sit ἀόριστον οἰκείῳ ὅρῳ, εὐόριστον ὄν. At hoc præ cæteris Elementis Aeri accommodatur. 2. Effectus quoq; id comprobat: Videmus enim non solùm illa, quæ naturâ suâ humida sunt,ut oleum,affluxu Aeris fieri humidiora,verùm etiam, quæ per se actu sicca existunt, vel ignis calore fuere coagulata, ut sunt vitriolum, myrrha, item omnia salia ex vegetabilibus parata,item nonnulla Magisteria, ut Corallorum, Perlarum, &c. Sacharum item seu Sal Saturni,& alia ejusmodi,Aeri humidiori exposita, vel in cellis aliisq; locis humidiss. aliquamdiu detenta,uvida prorsus fieri,& per deliquium in aquosum abire li-
Instantia. quorem. *Sed dicat hîc aliquis.* Quod habet siccandi facultatem, illud humidum dici nequit. At Aer talem facultatem obtinet, quia frequenter experimur, aerem suo afflatu, terram, quam pluviæ humidissimam reddiderant, paucarum horarum spacio iterum exiccare. *Resp.*hoc facere Aerem non per se,sed κατὰ συμβεβηκὸς,interdum quidem vi peregrini frigoris, quo stringit & partes humidas exprimit,nõnunquam vi caloris, quo ex humi-
3. dis corporibus, halitum evocat, eiq; viam pandit,cujus egressum siccitas sequitur. 3. Aerem putrescere posse,cõfirmat quoq;

Zoar. cap. 4. juxtà finem, Scias (inquit) quod aer calidus & humidus, paratior est omni alio ad suscipiendam putredinem. Et *Averrhoes 3. Theysir. tract. 3* ponit 2. genera putredinis Aeris, unum ex vaporibus, aliud in substantia propria. 4. Tandem & experientia testatum fecit, Aerem in terræ specubus, antris, vel aliis in locis longo tempore conclusum nec difflatum, omninò computruisse, & ex se pestilentes halitus diffudisse, qui per inspirationem attracti ab aliis, Pestem gravissimam intulerint. Anno enim Christi 162. referente *Cardano lib. 2. de subtil. Ammiano Marcellino, & Joan. Riolano lib. 2. meth cap. 19.* à militibus, post direptũ templum in Seleucia, urna quædam longissimo tempore conclusa, aperta fuit, ex qua aer totus putrefactus ac venenatus erumpens, horribilem excitavit Pestem, tertiam ferè hominum partem prosternens. Ita in Babylonia, quædam miræ vetustatis arca in templo Apollinis adaperta fuit, ex qua tam perniciosus halitus expiravit, ut exindè Pestis ad Parthos usq; immanissimè grassans sit subsecuta, quemadmodum testantur *Julius Capitolinus in L. Vero: Gal. lib. 3. de præs. & pulf. cap. 3. & de morb. Epid. lib. 6. cap. 29. Et Baronius in Tom. 2. Annal. Eccles.* Ità *Albertus Magnus* refert, olim Paduæ puteum diu conclusum, retectum fuisse, qui pestilenti aurà plurimos interemit. *Vidus Vidius* etiam *Medic. part. 2. sect. 2. lib. 1. cap. 11.* de quodam puteo refert Florentiæ, fimi fæcibus ac sordibus oppleto, in quem cum aliquando puer, gladium forte in illum cadentem, extracturus descendisset, statim eum mortuum concidisse, ob venenatum vaporem expirantem, vide & *Agricolam in lib. Metall.* de quibusdam fodinis venenatam auram emittentibus.

Aeris putredo unde. Aeris autem hæc putredo nascitur seu inducitur interdum ex diuturna constitutione ejus calida & humida, de qua antè diximus, interdum verò ex susceptis exhalationibus putridis ac corruptis, diuq; in eo retentis, de quibus paulò pòst.

2. De exhalationibus putridis ac virosis, Aeri aliundè communicatis.

Deindè

Deindè Aeris quoq; ſubſtantiam corrumpi poſſe diximus, à variis inquinamentis malignis, & venenatis putridisq; exhalationibus,aliundè eidem communicatis, quâ ratione Aer non ſimplex ampliùs Elementum,ſed quodam̃odò imperfectè mixtum efficitur,eóq; putredini quoque ſubjicitur, ità ut inſtar reliquorum putridorum non ſolùm ad conſervationem corporis noſtri ampliùs aptus non ſit,ſed ſi fortè iidem vapores,illi, quos intrà ſe recepit,putridi ac venenati exiſtant, ipſe etiam veneni naturam acquirat,ut jàm non modò inutilis,ſed & malignus, ac perniciosſus, *νοσερὰς ἀποκρίσεις* in ſe contineat. Sciendum autem, ejuſmodi pravas, putridas & exitioſas exhalationes à ſublunaribus corporibus elevatas, non per ſimplicem aliquam putredinem,fætorem aut corruptionem,aeri communicatam, Peſtem invehere, alioquin ad nullam non latrinarum ſeu cloacarum,utpotè quæ omnis generis ſordes recipiunt, & quarum fætore & qualitate corruptibili, nihil abominabilius eſſe poteſt, expurgationem,Peſtis ſemper excitaretur, nec non omni Apoſtematum ſuppuratorum, puri fætidiſſimo & ſordidiſſimo, putridis ſuis vaporibus aerem vicinum contaminare apto, Peſtis ſeminaria abſcondita ineſſe dicerentur: Sed inſuper quoque ἀποῤῥοίαν ſingularis cujuſdam venenatæ,totoq́; genere deleteriꝯ qualitatis requiri. Id quod præclarè innuere viſus eſt *Quercetanus,in Alexic.cap 6.* in hunc modum eruditè ſcribens: Quocirca vera Peſtis cauſa efficiens,ſimplici corruptioni adſcribi nec debet nec poteſt,ſed ſoli corruptioni venenatæ,ac mortiferę,vel ſi dicere malis,corruptioni concomitatę ſpiritibꝰ venenatis malignis Arſenicalibus,Napellinis,ac in ſummâ talibus,qui ſalutaribus ac vitali nectare plenis ſpiritibus naturalibus è diametro adverſantur,hi namq́; ſpiritus,ut ſimile ſimili,ob ſubtilitatem ſuam ac tenuitatem ſummam, ipſi quoq; aeri facilè ac perfectè miſcentur. Aer verò inſpiratione interiora ſubiens, &c. Porrò ut propiùs ad rem ipſam accedamus,tenendum, vel ab Elementis, vel ab Elementatis ſeu mixtis, ſpargi & diffundi poſſe ejuſmodi exhalationes,Aerem inficientes &corrumpentes.Elementa ſunt: Terra & Aqua. Elementata verò,varia corpora

mixta.

mixta. 1. *Terram* quod attinet, ab illa possunt exurgere vel elevari maligni vapores, vel ratione ipsius situs, vel Ratione contentorum. *Situm* quod attinet, ille quidem varius ac multiplex esse potest, is tamen hic præcipuè intelligendus venit, qui est in valle, utpotè singulari proprietate præditus, aerem contaminandi, idq; ratione ἀντιπεριστάσεως montium, cum Aer à ventis, radiisq; solaribus benè purgari ac difflari nequeat. *Contẽta Terræ* ꝙ spectat, illa sunt vel metella venenata, vel sepulcra, cloacæ, fimus, sordes, hiatus, foveæ, specus subterranei, & alia hujusmodi Mephitim & venenositatem spirantia. Ex his enim exhalationes, vapores, fumi, atq; fætores, peculiari conditione maligni, excitati, Aerem itá interdum alterant, immutant, ac vitiant, ut aut κατὰ μέρος in corruptionem ac putredinem abeat, eâq; putredine sua, vel extrà vel intrà hominis corpus, Pestilentis veneni, aut ejus antecedentium causarum, procatarctica causa sit; aut certè, etsi non putrescat, tamen λοιμώδην ποιότητα, & σπέρματα τοῦ λοιμοῦ in se emanantia concipiat, per multos sæpè menses duratura, & longè lateq; se propagantia. Non autem hic sibi imaginandum, quasi in certo tantùm Aeris loco, seminarium illud contagionis immotum hæreat, & quasi in arce quâdam resideat, sed potiùs perpendere oportet malignitatis hujus vim & efficaciam maximam, ità quidem, ut aptum sit brevi tempore, per longissimum spacium sese extendere, ac sese hâc ratione per Aerem propagare ac multiplicare, sicut Gal. de Scorpionis veneno disputat, quomodo illud non sine summâ admiratione paucissimis horis totum corpus celerrimè peragret, suæq; labis vestigium post se relinquat, etiamsi mole suâ vix ac ne vix quidem in sensus incurrat. Porrò quod modò diximus de exhalationibus ac vaporibus, ex mineralium corporibus venenatis vel specubus subterraneis elevatis, id quoq; intelligendum, de malignis ac pestiferis halitibus sępè longo tempore sub imâ tellure retentis, aut in meditullio ejus genitis, quos reseratis suis penetralib⁹, terra posteà, violento ac formidabili motu excutit, ut Anno V.C.217. Romæ factum, ubi Coss. M. Corn. Megalinensi, & L. Papyrio Crasso exortus ingens terræ motus, paulò post,

1. à Terra exhalationes.

Ratione Situs.

Ratione Contentorum.

Pestis à Terræ motu.

ingenti Pestilentiæ causam præbuit. Et *Georgius Agricola lib.1. de Peste* testatur, Anno 618. & 1360. cum in Germaniâ, terræ motus, multa oppida, pluresq; arces ad Rhenum sitas, labefactasset, secutam fuisse statim pestem gravissimam, Quod & *Platina* notavit, Anno nimirum 1232. ad ingentem quendam terræ motum, secutam fuisse Pestem, tantam cladem humano generi inferentem, ut ex decem vix unus superstes fuerit. Et *Quercetanus in Alexic. cap. 5.* Anno 1584. 1. die Martij, terram adeò concussam fuisse scribit, ut præ ingenti turrium quassatione ac quodammodò vibratione, suspensæ in ipsarum summitatibus campanæ resonarent quamplurimæ, quem terræ motum paucis annis pôst, tanta fames ac Pestis in diversis Climatibus ac regionibus, mortales invasit, ut nihil miserabilius sub sole conspici potuerit. Et *Joannes Henneman Reysing* quoq; in Idæa Loimode tradit, se aliquandò Basileæ tantam Pestem grassatam vidisse, ortam ex terræ motu, qui Arsenicales ventos, ac vapores, aerem & consequenter spirit⁹ ac humores cordis corrũpentes & putrescentes eructarit.

2. ab Aquâ evaporationes.

2. Deindè ab *Aquâ* quoq;, præsertim graveolenti ac fætidâ, varii quoq; putridi excitari possunt vapores, qui aeri communicati, diuq; ei inhærentes, illius substantiam adeò immutare ac pervertere queunt, ut corruptâ seu putrefactâ, tandem contagem pestiferam inferat. Notandum autem aquam triplici ratione corrumpi posse. 1. Propter deficientem ejus motum, seu quietem perpetuam. Undè *Avenzoar lib.3. cap.2.* Aquæ mortuæ (inquit) quæ non moventur, & fæcibus replentur, illæ putrescunt & fætent, & sunt causa corruptionis aeris & pestilentiæ, quod confirmat quoq; *Ovidius* dicens: *Et vitium capiunt ni moveantur aquæ.* Undè *Montanus* scribit, propè Famagustam in Cypro, lacũ esse, qui æstatis tempore putrescit, ac causa existit, quod aer putrescat, undè febres pestilentes fiant, quibus multi intereunt. 2. Propter cadavera variorum animalium, & plantas graveolentes in eam projectas, undè *Augustinus lib.3. de civit. Dei cap.3. Orosius lib.5. cap. 8. Sabellicus lib.9. Ennead.5. & Livius lib.9.* annotavit, aliquandò ingentem locustarum multitudinem, postquàm fruct⁹, folia & cortices arborum depastæ fuissent in Africâ, violento

Aqua tripliciter corrumpitur. 1.

2.

vento-

ventorum turbine in mare fuisse dejectam. Quibus postmodum mortuis, & ad littora propulsis ac putrefactis, tantam quoq; subsecutam fuisse aquarum putrefactionem, ut brevi post universus indè inficeretur aer, ac tantam secum induceret Pestem, ut in solo Masinissę regno, 800000. (alij scribunt 1100000.) in maritimis verò propè Carthaginem & Uticam oris 200000. & Uticę juniorum militum 20000 perierint. Eandem Pestem descripsit quoq; *Eutropius*, qui pręterea adjungit, quod unâ die per unicam portam ex urbe Uticâ, supra 1500. cadavera elata fuerint ad sepulturam. Simile exemplum Pestis describitur à *D. Hieronymo in Joelem Proph.* Tempore (inquit) Theodosij Imp. in Judæa tanta locustarum apparuit copia, ut totam contegerent regionem, illamq; insigniter perderent. Supplices a. facti Christiani Deo, ut populo suo clementer parceret, ingens procella exorta est, quæ universam illam locustarum multitudinem in mare transportavit, easq; suffocavit. Postmodum autem ejectæ in littus, putrefactæ sunt omnes, ex qua putredine ita aer infectus fuit, ut causam gravissimę dederit pestilentiæ. Quod idem anno 1478. Galliæ Cisalp. contigisse, scribit *Agric: lib. 1. de Peste.* A quo parùm abit & *Ioan. Wolffius, Centen: 16. lection. mem.* tradens, an. 1527. universam Galliam, maximè verò Lotharingiam & terras vicinas Germanorum invasisse innumerabiles bestias ac vermes, locustis similes, multum tamen his grandiores, quę processere per terras universæ Galliæ usq; ad Oceanum Britannicum, ubi per vim ventorum disjecti & in profundo maris submersi fuerint. Posteà verò illis ad littora rejectis & putrefactis, ingentem enatam esse Pestem, quæ credita fuit, tertiam hominum partem absumsisse. Quam historiam etiam describit *Joan. Cuspinianus in vitâ Ludovici II. Imp.* Sic *Michael Saxo in 2. parte Chron. Cæsar.* ex Martini Chron: refert. Anno 582. sub Tyberio Imp. Rom. & Pelagio Papâ, ex accrescente Tyberi Romæ, ab eoq; relictis in littore, Draconis ingentis, multarumq; viperarum, serpentum, aliorumq; insectorum cadaveribus, obortam putredinem, aerem ita inquinasse, ut generationi Pesti teterrimæ, quæ & ipsum Papam sustulit, occasionem præbuerit. Quod idem ab *eodem Autore* quoq;

memoratur evenisse, Anno 591. sub Mauritio Imp. & Anno 960. sub Justiniani imperio, simili modo, ut dictum, variæ quoque plantæ graviter olentes; ut brassica, sambucus, taxus, sabina, linum, cannabis, cotula fætida &c. diu aquis immersa jacentia, & tandem putrescentia, Aëri varia μιάσματα seu inquinamenta, gravi veneno obsita, infundere possunt. Unde & *Augenius lib. 1. de Peste cap. 12.* Aquæ paludosæ & stagnantes, maximè verò eæ, quæ serviunt macerationi pellium, lini, cannabis &c. creduntur propter evaporationem putridam, plurimum conferre ad generationem Pestis. Et *Avicenna* tractans de causis corruptionis in genere, tandem hanc quoque subjungit: Ex lino videlicet vel cannabe, in stagnantibus aquis putrescentibus, tantum Aeri sæpè communicari fætorem, & tantam in eum disseminari putrilaginem, ut talibus in locis hanc solam ob causam Pestis non rarò grassetur.

3. 3. Propter pisces in ea mortuos. Cujus rei Exemplum affert *Joan. Wolffius Tom. 1 Lect. memorab. Centen. 10.* Anno 994. (inquit) inclementissima fuit bruma, ab initio Nov: usque ad Majum perdurans. In fine Januar. lacus & flumina, tàm strictâ congelarunt glacie, ut eorum pisces omnes fuerint emortui. Subsecuta postea fuit ex fætore eorum atrocissima Pestis & fames, adeò grassata in miseros mortales, ut plurimas ædes incolis orbaverint. Ita *Andreas Angelus in Annal. Brandeb.* ex Georgio Fabricio citat, Anno 999. tàm intensissimum æstum fuisse, omnia flumina exiccantem, ut ex aquarum defectu, ingens piscium numerus emortuus fuerit, quorum putredo ac fætor postea, aere corrupto, ingentem Pestem importarit. *Ambrosius Paræus lib. de Peste, cap. 3. & G. Agricola de Peste lib. 1.* Nostrâ (dicunt) memoria, non longè à Graviscis, balena in littore Thusco putrefacta, teterrimo odore tàm validè Aërem corrupit, ut in ejus accolas Pestilentia ingrueret. *Forestus quoq; lib. 6. obs. 9. in schol.* scribit, se ipsum observasse & vidisse, cum aliquando ex genere cetorum, piscis, ingentis magnitudinis, atq; portentosæ molis, longitudine 28. ulnas explens, & latitudine 14. ab Oceano ad littus propè Egmondam, demissus esset, nec in alveum maris denuò posset ascendere, eum vivum adhuc, super terram siccam manentem,

tandem mortuum fuisse. At posteà, eo ità mortuo in littore manente, putredinemq; ex se emittente, non diu post Pestem subsecutam fuisse, pagum Egmondanum maritimum & vicinum invadentem, ac plurimos incolarum interimentem.

2. *Deindè* quoq; λοιμικαὶ ἀπόρροιαι, seu evaporationes putridæ ac malignæ, excitari Aeriq; communicari possunt *ab Elementatis*, seu corporibus mixtis, quæ sunt *vel imperfectè mixta*: ut pluviæ continuæ, nebulæ crassæ ac fætidæ, venti Austrini, terræ motus, Chasmata, aliaq; ejusmodi φαινόμενα, de quibus paulò antè diximus: *vel perfectè mixta*, eaq; *vel irrationalia*, ut sunt variorum animalium, tùm aquatilium, tùm terrestrium cadavera, inhumata super terram vel in aquis relicta, ac in tabum diffluentia, quorum modò à nobis facta fuit mentio: *vel rationalia*, ut sunt homines, qui vel vivi per contagia vestium, halituum & insensilis transpirationis, hanc νοσερὰν ἀπόκρισιν aliò afferunt, de quo sequenti agemus capite, vel mortui, quando scilicet non sepeliuntur, ut in ingentibus præliis, ubi sæpè aliquot millia mactantur, & crudeli Marti immolantur, accidisse compertum fuit, tunc enim si corpora interfectorum, confestim debitæ sepulturæ non mandentur, sed neglectim abjecta, longo tempore sub aperto dio inhumata relinquantur, facilè fit, ut illa insignem corruptionem ac putredinem concipientia, per Aeris substantiam, varia morbida, putrida ac venenata inquinamenta, spargant ac diffundant, quæ posteà ab hominibus, halitu unà cum Aere attracta & spiritibus vitalibus permixta, luem Pestilentem, aliosq; malignos ac perniciosos morbos ingenerent ac propagent. Undè *Diodorus Siculus* in descriptione Pestis Carthaginensis affirmat, contagij illius malum, verum ac subitaneum quoq; incrementum sumpsisse à fætidis exhalationibus, tùm cadaverum, sepulturà carentium, tùm lacuum maritimorum. Et *Alexandrinus lib 6. de Bello Punico.* Strages (inquit) ipsis aderat multa, & magno dolore conjuncta, versantibus cum fætidis & putridis corporibus. Et *Joan. Cuspinianus in vitâ Henrici I. Imp.* Ex immenso (ait) exercitu, qui 3. penè milliaria occuparat, exq; cæsorum cadaveribus sævissima sublata Pestis undique

Exhalationes à Mixtis corporibus.

grassabatur, Quod confirmat etiam *Lucanus lib. 6.* ita canens: *Corpora tùm solvit tabes & digerit artus. Traxit iners cœlum fluidæ contagia Pestis, &c.* Et Ovidius 7. Metamorph. *Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ.* Vide & de hac re *Ætium tetrab. 2. sect. 1. cap. 49. & Æginetam lib. 2. cap. 3.*

APPENDIX hujus Capitis.

In quâ singularis opinio de Peste proponitur.

VErùm pro Capitis hujus Appendice, istud adhuc diligenter observetur, nos, quæ hactenus prolixo sermone, de Aere, ejusq; corruptione diximus, licet ea reverà sic se habere, prorsus non diffiteamur, sed ultrò largiamur, non rarò Pestiferam luem, ex aere, varias, cum à superioribus, tùm ab inferioribus quoque corporibus, mutationes atq; alterationes passo, proficisci, attamen nec hoc quoq; planè ἄλογον seu absurdum esse statuere, nimirum non quamcunq; Pestem semper immediatè ab ipsâ aeris dependere corruptela, sed illam ut plurimùm in certa aliquâ mundi plagâ consistere, semperq; modò in hujus modò in illius Climatis hominum corporibus inhærere, & sic per contagionē, aere licet puriss. existente, paulatim de unâ regione ac provinciâ in aliam, & ab hac ad illam, ab illa rursus ad aliam provinciam, urbem, vicum, oppida, pagum &c. transferri ac propagari, non aliter atq; scabiem, lepram, luem Gallicam & id genus alios morbos contagiosos (quorum tamen ἀπόδειξις minimè in aere stabulatur) in plures diffundi & propagari videmus, undè verisimile, nullum ferè annum se circumagere seu præterire, quo non semper in mundo vigeat aliqua Pestis, si non in Europa, certè vel in Asia, vel in Affrica, aut si nec in his, sane vel apud extremos Indos aut Antipodas, adeò ut nunquam hunc contagiosissimum morbum in toto mundo prorsus deletum aut extinctū esse putandum sit. Et sanè hac in opinione ὁμόψηφον habemus, consummatissimum illum Medicum, summumq. Philosophum Dn. Felicem Platerum, olim Præceptorem nostrū honorandum, nunc ἐν τοῖς ἁγίοις, qui in lib. de febr. curat. elegantissimè hunc in modum scribit ac prędicta confirmat: Verisimile videtur, Pestis hoc venenum, quemadmodum & reliqua venena in corpo-

ribus

ribus certis, ab initio mundi innata, inhærent: sic & illud non tantùm hominum quibusdam corporibus, qui jam Peste ægrotant, sed & aliorum, nondum febricitantium, & vestium quoq;, aliisvè quibuscunq; clandestinis inesse, & illic subsistere posse, & de corpore in corpus, non solùm mutuo contactu, sed & intermedio aeris, corpora hæc intervenientis, & venenata illa semina ab uno suscipientis, & in aliud derivantis, transferri. Et proin affirmare hoc non veremur, seminaria pestis ut & alia venena, in aliqua mundi plagâ semper in quibusdam corporibus residere, ab eaq; in alia loca, eo modo, ut dictum propagari, ut non necesse sit, eo nomine, quia interdum nihil de ea, ubi vigeat, audimus, quasi penitus extincta & è mundo sublata sit, eam cum redit, in aere de novo genitam indeq; dilapsam statuere, licet aerem maligna quoq; qualitate imbui, & cum eo corpora subire posse, non negemus. Hactenus Platerus.

CAPUT XVI.

De 2. causâ Externâ Pestis, sc. CONTAGIO.

EXpeditâ, primâ causâ Pestis externâ, quam Aeris vitium seu corruptionem esse dixim⁹, nunc ad alteram accedimus, *Contagium* nimirum, quo cotactu corporum naturaliũ venenata ista lues in plurimos dispergitur ac propagatur. Non n. omnẽ, quam alicui videmus grassari pestem, primariò ab aeris vitiatâ naturâ seu substantiâ, ortũ duxisse credendum, sed potiùs statuendum, Contagiũ aliquod aliundè delatum, & primò vix uni atq; alteri cōmunicatum, tandem ità se disseminasse, & paulatim ab uno in plures se diffudisse, ut jam toti alicui regioni vel oppido Epidemium evaserit. Ad cōtagiosum a. aliquem morbũ, qualis imprimis pestis habetur, inferendum, nō sufficit solùm adesse cōtactũ, sed insup quoq; requitur, ut quæ se mutuò cōtangunt, utraq; in eodem cōmunicent morbo. Nam quẽ scorpionis, Aspitis, viperę vel alteri⁹ cujusdam venenosi animantis ictus ità intoxicaverit, ut indè male habeat ac ægrotet, cũ ex tali læsione, contagiosum cōtraxisse morbum, nemo sanè dixerit. Et quamvis non inficiemur, scorpio & serpentibus dictis, acutũ penetrantissimũq; inesse venenũ, vi ac facultate peculiari, ad alios quàm celerrimè interimendos,

mendos,instructum,ipsos tamen venenatos aut veneno interno laborare,minùs rectè dicimus,siquidem id quod ejaculantur, & quo mortem aliis inferunt,non sibi ipsis venenum existit,naturam illorum corrumpens seu pervertens,cum pro merâ vel alimentariâ vel excrementitiâ superfluitate sit habendum: sed illud aliorum duntaxat corporibus, per se omnis aliàs interni veneni expertibus,exitium atq; perniciem machinatur. E contrà verò à rabido cane morsum,& rabidum quoq; factum, rectè cõtagioso infectum esse morbo fatemur,quia rabies illa in utroq; tam homine quam cane reperitur, hæcque ab uno subjecto in aliud per medium Contagij tranfertur ac propagatur. Porrò *Contagium* à Medicis *duplex* statuitur: Immediatum & Mediatum, hoc spiritualem, illud humoralem cõtactum vocant nonnulli. *Immediatum Contagium* vocatur, quando unum corpus aliud,sine alterius corporis interpositione immediatè contangit,ut si quis accubando alteri,vel contrectando alium,eundem tangit,nullo mediante corpore. Et genus hoc Contagij omnium promptissimè aliis communicari aptum est,quodExperientia verum comprobat in illis, qui scabie, lue venerea,lepra,aut alio simili contagioso affectu laborant,hisce enim,si quis sanus, semel tantùm vel bis in eodem loco accumbat, vel crebrâ eorũ conversatione utatur, illum videmus facilimè eodem quoque corripi morbo,idemq; contagium in se ipsum derivare. Quæ causa fuit,quod in Veteri Testamento, *Levit. cap. 13.* summi Jehovæ mandato, fæda scabie seu lepra deturpati à sanorum consortio protinus arcebantur,ne nimirum, qui bona ac inculpatâ corporis valetudine essent præditi, morbida hac contagione polluti, de statu integritatis suæ decederent. *Mediatum verò Contagium* illud dicimus,quod mediante sc.fomite propagatur. Fomes autem id propriè indigitatur, quodcunq; τὰ σπέρματα Contagij in se ipsum excipere, excepta diu retinere, & retenta demum aliis communicare potest. Ad id autem, non quævis corpora apta habentur,siquidem,quæ valdè dura, densa, compacta ac solida existunt,ut sunt lapides,æs, aurum, metalla, mineralia,gemmæ,per se minimè idonea sunt, ad semina Contagij

Contagiũ duplex.

Immediatum.

Mediatũ.

recipien-

recipienda. Undè meritò eorum ſtultitia deridenda venit, qui meticuloſi, monetas aureas vel argenteas, (ut de quibuſdam Ægypti incolis, *Salomon Schvveickerus in Itinere ſuo Conſtantinop.* ſcribit) aliundè ex locis, ob Peſtiferam luem ſuſpectis, allatas, & omni ſæpè externâ ῥυπαρίᾳ ſeu ſpurcitie carentes, contrectare renuunt, putantes nimirum, in earundem vel penitiorem ſubſtantiam occultè ſubintraſſe, vel ſuperficie ſaltem agglutinata hærêre, contagii Peſtilentis ſeminaria, quæ contactu poſteà externo evocata ſeu excitata, tangentem malignè inficere queant, cum tamen ſoliditas ac durities illarum ingens, quâ naturaliter prædítæ ſunt, huic actioni quàm maximè obſiſtat, ac adverſetur. Quod confirmat quoque *Eraſmus Hedenus in orat. de Contag. his verbis:* Nullo modo ab Aere peſtilenti inficiuntur metalla, & quæ ex iis confecta ſunt, ideo nummi, thaleri, aurei & argentei, nullam peſtiferam qualitatem ſuſcipiunt, ab ipſis etiam ægris tractati, nec eſt, cùr ab iis, ſibi quis timeat &c. Quod ſi verò aliquis forſan ex contrectatione ejuſmodi monetarum viſus fuerit Peſte correptus, tunc id, non per ſe ac ratione ipſius metalli, ſed per accidens potius, ratione videlicet impuritatis ac ſordítiei, numiſmatibus quibuſdam extrinſecùs adhæreſcentis, vel ratione fortis alicujus imaginationis ſeu terroris, contigiſſe dicendum erit. Undè etiam *Joan. Anton. Sarracenus lib. de Peſte* ſcribit: Etſi nummi aliaq; metalla contagium non ſuſcipiant, tamen ſi forte à lue peſtifera infecto, dum ſudore diffluit, humentve manus, tangantur, ſuſpecta quodammodo eſſe, cum ſint ex eorum genere, quæ ex madore rubiginem contrahere poſſunt, præcipuè verò ſi ſordita & immunda fuerint, tunc enim videri faciliùs illis ex contrectatione aliquid poſſe adhæreſcere. Ex his ergò apparet, ad excipienda inq; ſe recondenda Contagij ſeminaria, ſola corpora rara, laxa, mollia, poroſa, ſpongioſa, levia, habere aptitudinem, qualia ſunt, lana, linum, goſſypium, pelles, & quæ ex his conficiuntur, lectuli, ſtragulæ, linteamina, culcitræ, induſia, veſtes, pallia, &c In cujus rei confirmationem, juvat hîc nonnulla ex probatiſſ. autorum ſcriptis, adducere Exempla. *Fracaſtorius lib. 2. de morb. contag. cap. 7.* & *Joann. Evvichius de officio*

In monetis num Contagiũ hærere poſſit.

Corpora rara, laxa, mollia aptiſſima ſunt ad cõtagij ſeminaria recipiẽda. Exempla.

*Magist.lib.1.cap.10.*referunt,anno 1511.Germanis Veronam tenentibus,Pestem exortam,quæ 10000.hominum sustulit, tuncq; ex unâ veste pelliceâ, solos 25.milites Germanos extinctos,propterea quod uno defuncto,alius mox eum induerit vestem, & hôc alius atq; alius,donec è tot funeribus prudentiores redditi, vestem illam concremarent.Sic *Forestus lib.6.obs.22.in schol.* scribit, se meminisse, extra murum Alcmariæ 7. pueros Peste obiisse, cum mater vestimenta cujusdam hæredis ex peste mortui,exZelandiâ allata,Soli exposuisset,è quibus,dum pueri in illis collusissent,Pestis exorta fuit,quæ omnes interfecit. *Georgius Garnerus* quoq; *in tract.de Peste,*ex Trincavellæ lib.3.consi.17.annotavit, chordas quasdam,quibus Justinopoli in maxima peste, hâc lue mortuorum cadavera sepulcris inferebantur, post capsulam quandam,contagio illo cessante,projectas fuisse, ubi per 20. vel 30.annos ibidem delituerint,tandem à quodam servo iterùm ꝑtactæ,sævissimæ Pestilentiæ occasionem dederunt, quà 10000. hominum absumta fuerunt. *Alexand.Benedictus lib.de Peste cap.* 3. recesetst,patris sui ævo in urbe Venetiarum,Culcitram quandam, Pestis tempore suspectam,in interiores partes ædium cujusdam Patritij abjectam, ac post septennium demum,jussu patrisfamilias,postliminiò quæsitam,agitatam atq; eventilatam fuisse, cujus quidem agitatione Aer vicinus, tanto Pestis seminario infectus fuerit,ut protinus 7.servi domestici interierint. Ita *Erasmus Hedenus in orat.de Contag.*commemorabat (inqt) nobis suis auditoribus in enarratione publicâ Aph. Hip.D.Caspar Nęvius,1578 in Academia Lipsensi Friburgi in turri quadam Pestem absumptum vigilem cũ totâ familia.Integro elapso anno,cũ jussu Magistratus,superius illud,in quo mortui inquilini fuerant,conclave lustraretur & expurgeretur,& lectuli,aliaq; suppellex è turri dejiceretur,duos cives in foro stantes,turrimq; aspiciẽtes, vidisse descendere vaporem quendam cæruleum,referentem colorẽ accensi vini adusti,illũ propiorem factum duobus illis civibus, unum eorũ,qui appropinquanti cedere conabatur, sibiq; adeò timebat,protinus peste infecisse,qui domũ reversus decubuerit, mortem obierit,aliosq; domesticos infecerit. *Joan. Ewichius de*

offic. Magistrat. lib. 1. c. 10. refert. An. 1564. mulierem quandam filij peste sublati, indusium ex commiseratione, pauperis cujusdam sibi vicini filio donasse, is dum interulam hanc indueret, noctu protinus Peste corripitur & paulò post eâdem extingvitur, quâ contagione simul & alij domestici infecti, similter perierunt omnes. *Idem Autor* memorat quoq;, Bremę fabrum ferrariũ quendam peste obiisse, cum verò ille, qui hæreditatem ejus obierat, omnem suppellectilem defuncti, citiùs quàm par fuerat, in suas ædes transferri curasset, & inter alia quoq; labrũ seu solium, pro balneo sibi instrui jussisset, inq; eo una cũ quinq; domesticis lavisset, sequenti nocte mox peste nõ solum ipse, verùm etiam cæteri omnes, q dicto solio insedissent, corripiuntur, & brevi quoq; eâ extinguuntur. Porrò notandum, ejusmodi semina contagionis non solùm ex fomite in viva corpora, sc. hominem vel bestias, sed etiam in inanimata, vitaq; carentia, puta ex uno linteamine, panno vel veste infectâ, in aliud linteamen, pannũ ac vestem priùs non infectam, sed mundam ac tersam, transire ac migrare, imò interdùm in illis ita delitescere posse, ut corpori illi, fomitẽ hunc secum circumferenti, nulla penitùs cõtingat infectio, alio tamen subjecto, in q migraverit, minimè immuni ab eâ existente, quando nimirùm seminium illud in veste alicujus quietum hæreat, tunc nihil exitij ipsi inferet, agitatum verò facilè fieri potest, ut ex occasione aliquâ ab alio faciliùs attrahatur, quàm ab eo ipso, in cujus veste anteà delituit, undè non immeritò scripsit *Evagrius lib. 4. hist. Eccles. cap. 29.* sæpè sanos homines ex regionibus infectis discedentes, & in liberas abeuntes, infecisse sanos illius regionis, propterea quod velut in fomitibus venenum Pestilens secum attulerint, aliisq; communicârint. Et ut ab hominibus ad bestias transeamus, *Marsil. Ficinus Antid. Epid. cap. 2.* tradit, feles & canes (in quorum pilis procul dubio seminarium latuisse putandum) morbum Pestilentem ex unâ in alteram domum tulisse, ipsis tamen nullatenus hac contagione læsis. Undè *Gvilhel. Grattarolus in descript. Pest:* cavendum esse præcipit, ne cati, vel canes nostri domestici, tempore Pestis extrà domum vagentur, cum metus sit de contagio importando.

Verùm hîc commodè sese offerunt nõnulla dubia seu ζητήματα, ad contagij naturam intelligendam explicandamq;, apprimè facientia, quæ breviter proponemus ac solvemus.

1. Num possibile sit, ipsum Contagium sæpè tàm longo tempore in fomite ipso posse conservari?

Cui cum doctissimo *Mercuriali lib. de Peste cap. 14. resp.* Fomitem illum vel esse perflatum, vel non perflatum. Si sit perflatus à ventis, aut alia quapiam arte, sine dubio Pestilentem illum vaporem diu durare non posse, sed necessarium esse, ut perpetua illâ agitatione sensim imminuatur, discutiatur, tandemq; prorsus deleatur. Undè *Marsil. Ficinus, Antid. Epid. cap. 25* docuit, pannos & parietes spacio 20. dierum, si perflentur & emundentur, ab omni contagio depurari. Si autem fomes nullo modo, vel leviter tantùm perfletur, vaporem illum malignum, utpotè lentum ac viscidítate quâdam præditum, diutissimè in illo conservari. Id quod hisce Exemplis declarari potest: vestes odorem vel fætorem contactu ità imbibunt, ut longo temporis intervallo, illum reservent, nec nuda quidem qualitate illic sine proprio subjecto subsistente, sed unà admissis corpusculis minimis, visum & sensum omnem effugientibus. Quid fuligo & fumus parietibus obductus est aliud, quàm durabilis quædam tinctura, ex minimarum particularum permixtione & adhæsu nata? Harum rerum si quis rationem à nobis requirat, hoc responsi feret, summam subtilitatem in causâ esse, quâ sese in minimos recessus, & occultas latebras insinuant atque abdunt evaporationes istæ, cui suppetias fert, fortis mistio, & lentor seu viscíditas, ut neq; Aeri subjectæ sint, neq; aliorum alterationibus pateant.

2. Q. An Pestis contagium aliquandiù in corpore humano latitare possit, antequam in actum prorumpat, læsionemq; sensibilem inducat?

Affirmativa, *Octavio Roboreto cap. 19. de feb. petech.* & aliis videtur probabilis, siquidem cũ plurima dentur ac reperiantur

venena,

venena, per multos sæpè dies, menses ac annos, in corpore humano, antequàm vim suam exerant, & de potentia in actum traducantur, absq; noxâ delitescentia, idem quoq; de Pestifero veneno asserendum esse, ratio persvadere videtur. Quis enim adeò hospes est in probatissimorum Autorum scriptis, qui non legerit, rabidi canis venenum, nonnunquàm per menses sex, ut de Baldo JCto refert *Matthiolus, comm. ad cap. 36. lib. 6. Diosc.* interdùm per annos tres, ut tradit *Amatus Lusitanus cent. 7. in schol. ad Curat. 41.* Aliquandò per annos 7. & 9. ut prodiderunt *Palmarius de morb. contag. & Petrus Salius de affect. partic.* Nonnunquàm per annos 12. ut *Alb. Magnus lib. 7. hist. anim. cap. 2.* imò per annos 18, ut consignavit *Gveinerius, in tract. de venen.* Atq; quod ferè fidem superat, per annos 40, ut annotavit *Alpharabius*, ab hominibus circumgestatum fuisse, antequàm se prodiderit, & naturam labefactaverit. Quod idem de virulentia luis Gallicæ confirmant *Fernelius lib. 2. de abd. rer. caus. cap. 14. Ingrassias, Cardanus in com. ad lib. Hipp. de Alim. & Franciscus Renner in tract. de cura morb. Gall. cap. 2.* Si igitur istorum venenatorum affectuum seminaria in penitioribus corporis recessibus immotè latitantia, sæpè numerò absque repentinâ valetudinis mutatione, tanto tempore, homo secum circũferre potest, quid obstat, quò minus id de veneno Pestis quoq; concedamus? Verùm nobis non placet hæc sententia, siquidem venenum pestilens, longè discrepat à natura veneni Rabidi canis & luis venereæ, quia hæc duo lentæ sunt activitatis, Pestis verò venenum, ut experientia docet, summam adeptum est, efficaciam ac operandi virtutem, & proindè citissimè lædit, & maturè rursum tanquam infensissimus naturæ hostis, à calore nativo oppugnatur, & propterea tam diu quietum delitescere non potest.

3. Q. *Utrum à cadaveribus Peste extinctorum, an verò à viventium infectorum corporibus plus Contagij metuendum sit?*

Respond. Posterioribus majus adscribendum esse Contagium, tùm ob continuam halitus venenati, per os & nares expi-

rationem, quà facilè aerem vicinum contaminant, & quos præſentes aut adſtantes habent, ejuſdem, quo ipſi infecti, ſeminarij Peſtiferi participes faciunt: tùm quoq; ob citiorem maleficę materiæ, caloris nativi virtute priùs attenuatę, inq; vaporem ſubtiliſſimũ reſolutæ, poſteà verò ex penitiorib⁹, in quibus ſtabulabatur, viſcerum latentium ſedibus, ad ambitum cutis propulſę, per corporis totius meatus ſeu poros, qui admodum in illis, ob febrilis caloris præſentiam, ſunt patuli, laxi & aperti, egreſſum, expeditioreq́; ità ejuſmodi *νοσερῶν ἀποκρίσεων*, ſeu *μιάσματων σηπεδονωδῶν*, aliis corporibus propioribus communicationem, in illaq́; translationem. Peſte verò extinctorum cadavera, cum nõ min⁹ inſpirationis quàm expirationis facultate privata ſint, poros quoq; ob extinctionem caloris nativi, omnes adſtrictos, ac conniventes habeant, nec non in iiſdem, veneni intus latitantis, actio planè torpida ac langvida ſit reddita, idcircò ab ejuſmodi corporibus vel nullum vel ſaltem exiguum Peſtiferæ infectionis periculum eſſe metuendum, rationi conſonum videtur. Undè *Jordanus de Peſt, phænom. tract. 1 cap. 18.* hiſtoriam adfert cujuſdam veſpillonis, qui ante aliquot annos Vratislaviæ, peſte atrociter graſſante, virgineum cadaver, lue hac pridiè peremptum, ſequenti manè nefariè inivit, abſq; ullà contagionis contractione. Similiter & *Rondeletius, lib. de cur. febr.* ſcribit, à Peſte defunctis nihil damni eſſe metuendum, cum unà cũ calore naturali & ſpiritibus, omnia quoq; peſtis ſeminaria expirarint, & addit, ſe aliquandò corpora nonnulla Peſte confecta, in præſentia multorum ſtudioſorum ſpectantium ſecuiſſe, abſq; ullo aliquo damno. Quod tamen eatenus verum eſſe largimur, quatenus talia corpora non incipiunt caliditate putredinali corrumpi, hoc n. ſi contingat, tunc facilè homines inficient. Undè & *Joan. Coytarus lib. 1. de febr. purp. cap. 3* ad propriumRondeletij exemplum reſpondit, quod ſectio illa cadaverum peſte extinctorũ nulli nocumento fuerit, indè forſan accidere potuiſſe, quod cadavera illa ſub dio per hyemem frigidam ac ſiccam inſepulta, uno aut altero die frigida remanſerint, cum ſiccum frigus putredinem retardet, & fervorem agitationemq́; humorum aliquot diebus co-

hibeat.

hibeat. Non tamen negandum, ut *Joubertus* loquitur *in lib. de Peste*, ejusmodi cadavera ab omni planè contagione immunia, vel ab illorũ contrectatione, nihil planè pertimescendum esse, nam si in vestibus ac pannis lineis, seminarium pestis diu servari ac retineri potest, cur negabimus in cadavere hominis idem inclusum manere non posse, cum ratio ipsa dictitet, in corporea mole, rara, laxa & spongiosa, humoribus, carne, adipe, pestem retineri faciliùs, quàm in linteaminibus, indusiis, aliisq; vestibus, hæc enim infecta non putrent, in cadaveribus autem maxima viget ac præcessit putredo.

4. *Q. An chartæ vel litteræ, ex locis infectis allatæ, contagium, seu pestiferam qualitatem recipere, & in accipientium, vel legentium perniciem effundere possint?*

Qui id negant, sic obratiocinantur 1. *Quod ex tenuissimâ ac purissima constat substantiâ, & per se quoq; siccissimum est, illud minimè aptum habetur ad suscipiendum pestiferum contagium* (Ratio: quia contagium si alicui corpori adhærescere debet, necesse est, ut illud quodammodo impuritate, sorditieq; sit pollutum, ac humiditate preditum, ità enim faciliùs, inquinamenta suscipit.) *At chartæ seu litteræ inest talis puritas ac siccitas. Ergo, &c.* 2. *Quæcunq; lævorem exquisitum habent, illa minus ad recipiendum contagiũ videntur habilia* (ratio: quia lævor alicujus corporis, omnem rei peregrinæ adhæsionem respuit) *Chartæ verò seu litteræ, ejusmodi lævorẽ habent. Ergò, &c.* CONTRA litteris ac chartis adhærere posse contagium sic probatur. *Negatur.* *Affirmatur.*

1. *Quod facilè putrescit illud idoneum est, recipere pestilentem qualitatem. At chartæ & litteræ facilè putrescunt. Ergò &c.* Minor probatur: Quia materia, ex quâ chartæ conficiuntur, facilè corruptibilis ac putrescibilis est, sunt autem lintea, vel panni lanei veteres, sordidi ac impuri, qui quidem licet plurimas patiantur mutationes & alterationes, antequàm recipiunt formam chartæ, post mutationes illas tamen servant propriam materiam, formam ac aptitudinem ac putredinem.

2. *Si Aer & Spiritus naturales corporis, possunt alterari, corrumpi, variaq; venenosa μιάσματα ac Pestilentes qualitates recipere, utiq; & idem de chartâ seu litteris fatendum.* (Ratio connexi: quia putrescere & corrumpi, convenit tantùm corporibus mixtis, cum simplicia corpora huic passioni minus sint subjecta. Ergò quo magis simplex erit aliquod corpus, eò minus aptitudinem habebit, putredinem concipiendi. Si igitur spiritus & aer putrescant, & reddantur pestilentes, qui tamen simplicitate, tenuitate ac puritate, longè ipsam chartam superent: Quantò magis credendum erit & litteras putrilagine corrumpi, & contagione maligna infici posse.

3. *Quod levissimum, rarissimum ac porosissimum est, illud promptissimum habetur ad seminarium contagij suscipiendum,* ut paulò ante demonstravimus. *At tales sunt litteræ & chartæ*, quod experientia comprobat: siquidem multa liquida & oleosa, affusa chartæ, per eam facilè transeunt ac percolantur, illæsâ ipsâ substantiâ chartæ, quod fieri sanè non posset, nisi chartæ, innumera ferè pororum multitudo, raritas ac laxitas inesset. *Ergo, &c.*

4. Axioma est Philosophicum: *Qualiter se habet materia, taliter quoq; se habet materiatum, at materiæ chartarum, quæ linei sunt panni, ita se habent, ut facilè contagium seu morbida expiratio, ijs inhærere possit, Ergo, &c.* Ad hujus controversiæ decisionem, præsupponendum. 1. Chartam vel esse subtilem, lævigatam ac politam, vel densam, asperam & crassam. 2. Chartam vel aquâ Aluminis glutinosi esse maceratam, iterumq; exiccatam, vel eâ non maceratam, sed perfluidam ac bibulam esse. 3. Chartam diu vel sicco conservatam, vel uvido reconditam fuisse loco. 4. Litteras vel siccâ cœli constitutione, vel humidâ, pluviosâ nebulosâq; aeris intemperie, ex infectis ac suspectis locis esse allatas. Quibus ità præsuppositis, dicimus ac statuimus: Chartam siccam, tenuem ac lævigatam, vel per aquam glutinosam ductam, & in loco sicco, asservatam: Litteras quoq; siccâ cœli constitutione ex pestiferis locis apportatas, nec madore aliquo affectas, contagionem malignam non facilè suscipere, aut susceptam diu retinere posse. Et si forsan observatū fuerit aliquando, ex talium

Decisio controversiæ.

litte-

litterarum latura vel lectione, aliquem Peste fuisse infectum, tunc certè causa istius effectus, non tàm ipsi chartæ, quàm vel 1. filis, ligamentis, ac involucris, quibus litteræ circūdatæ fuerint, utpote facilimè putredini subjectis. 2. Vel forti alicui imaginationi, 3. aut timori ac terrori legentis, ex nuntio parum læto, repentè orto, 4. vel deniq; γραμματοφόρῳ ipsi, νοσερὰς ἐγκελίδας vestibus suis, ex locis infectis secum adferenti, easq; in traditione litterarum alteri communicanti, adscribenda erit. Econtrà verò si charta vel crassa ac madida, vel aspera & bibula, locisq; uvidis, nec vento perflatis, longo tempore asservata; vel litteræ quoq;, humidissimâ pluviosâq; aeris intemperie, ex locis, Contagij nomine suspectis allatæ fuerint, Tunc ejusmodi chartas ac litteras ad μιάσματα λοιμικὰ recipienda, ac recepta aliis communicanda, aptissimas judicamus.

Et tantùm quoq; de secunda Causâ Pestis Externa nimirum de Contagio.

CAPUT XVII.

De tertiâ causâ Externâ Pestis, nimirùm Veneficio.

Tertia Pestis causa externa nunc explicanda restat, nimirum veneficium, quo interdum maleficorum flagitiosissimorumq; hominum, pravo ac perverso ingenio, arteq; plusquam diabolicâ, nonnulla venena naturaliter ità concinnantur, præparantur ac permiscentur, ut vel intrò, in pulveris vel potiunculæ formâ exhibita, vel à foris, ungventorum seu linimentorum instar illita seu admota, contactu suo, varios veneficos ac perniciosos morbos, imò Pestem ipsam, corpori humano inducere, inductamq; in plures alios quàm celerrimè diffundere valeant, idquod confirmat quoq; *Quercetanus lib. 1. de Peste cap. 6.* in hunc modum scribens: Pestis Contagium non modò mediantibus aere & aquis, vel aliis magis particularibus, ut vestimentis, linteis &c. contrahitur, verùm etiam infertur à detestandis maleferiatorum quorundam hominum veneficorum ingeniis,

artibusq; diabolicis, quorum medio, certa quædam in ungventi formam contemperare venena, eademq; portarũ cornicib⁹ affricare consveverunt, ità ut qui eas vel leviter attigerit, subtili hoc veneno statim per poros cutis, & arteriarũ extremitates, vehiculo diastoles ad cor ipsum usque penetrant; Peste statim corripiatur, cui vix ullum humana industria adhiberi potest remedium. Et *Augenius de Peste cap. 13.* Non desunt, qui existimant, fieri non posse, ut tales compositiones ungventorũ Pestiferorum, effectum tanti stuporis producant, quibus tamen fides hàc in re non danda, cum mihi persvadeam, fieri omninò posse, quod ungventa hæc tantæ malignitatis sint, ut qualitate Pestilenti inficere possint non solùm unam provinciam, sed etiam, nisi remedium afferatur, totum mundum. Comprobantur quoque hæc multis exemplis ac historiis, quarum aliquot subjungere placet. *Livius lib. 8. Decad. 11.* Anno mundi 3634. Cum primores civitatis Peste morerentur, ancilla quædam ad Q. Fabium Ædilem Currulem venit, quę indicaturam causam, publicæ hujus luis professa est, si ab eo fides sibi data esset, haut futurũ noxæ inditium. Fide ipsi à senatu datâ, indicat matronas venena coquere, &c. *Joan. Wierus de præst. Dæm. lib. 3 cap. 36.* ex Antonij Sabellici Ennead. 4. lib. 4. hanc recitat historiam: Veneficium fuit quod Casali contigit Anno 1536. conjurarunt viri ac fæminæ, 40. numero, ut cum Pestis ante sævisset, & jam cœpisset mitescere, ungventum conficerent, quo illitis portarum vectibus interficerentur, qui vectes tractarent, appararant & pulverem, quem vestibus clàm inspergentes, noxam inferebant, latuit aliquamdiù dolus, sublatiq; multi à conjunctis sangvine vel affinitate: data etiam veneficis, pecuniâ, hæreditatis ergò &c. Ità apud *Dionem Nicæum & Xiphilinum in vitâ Commod. Imp.* legitur, hoc Imperatore habenas imperij moderante Pestem in urbe grassatam, unâ die 2000. hominum interficientem, quæ indè originem traxit, quod malefici homines mercede pellecti, acus venenis quibusdam oblitas in alios conjicerent. *Hercules Saxonia in lib. de Plicâ cap. 12.* ut & *G. Fallopius lib. de Bubone Pestil. cap. 13.* tradunt, Pestem illam, quæ anno 1555. viguit, non aliundè ortam

fuisse,

fuisse,quàm ex fomite quodam contagioso ac pestifero, quem malefici homines ex cadaveribus Peste extinctis atque elixatis concinnarunt,eumque ostiorum pessulis,repagulis, manubriis, postibus ac liminibus illivêrunt, quorum posteà contactu, alij sano corpore infecti ac venenati fuere. Ita & *Paracelsus Tract.2. de Pestil. cap. 2. scribit*, Villachi & in urbe S.Viti experientiâ cognitum fuisse,veneficas aliquot,pulvere seu terra illâ, de sepulcris peste mortuorum detracta seu abrasâ, certoq; postea modo præparatâ,multa millia hominum infecisse.Similem ferè historiam etiam *Nicolaus Polus in suo Hemerol.Siles.hisce verbis*,ex Germanico idiomate in Latium à nobis traductis, recenset: Anno 1606.Franckensteinij Silesiæ horrendum scelus, atrox homicidium,& crudelitas plus quàm barbara seu bestialis,quorundam vespillonum,eorumq; sodalium ac complicum innotescere cæpit,qui,grassante tùm Peste, diabolico planè instinctu, pulveres longè perniciosissimos, ab ipsis per varias civium ædes hinc indè dispersos,projectos ac disseminatos,concinnarunt, ac linimenta quædam mortifera,quibus,vectibus,liminibus ac manubriis portarnm inunctis,ad horum contactum plures inficerentur,adeoq; ipsis ex aucto defunctorum numero, pingvius ita lucrum obveniret,nefariè præpararunt,partem quoque dictorum pulverum Pestiferorum instar insignis cujusdam medicamenti Alexiterij contra pestem,certo pretio ac ære, quibusdam vendentes ac obtrudentes, undè ejusmodi veneficio, (ut posteà ex propriâ nebulonum istorum,questionibus ac tormentis ob tàm nefandum scelus subjectorum,confessione,compertum est)brevi tempore,ultrà 2000. hominum flagitiosissimè crudelissimèq; enecata fuerunt. Nec hoc scelere contenti, cadavera interfectorum violantes,ab iisdem ictu bipalij caput amputarunt, cultris quoq; bubones seu carbunculos pestilentes absciderunt seu execuerunt,ac in monumentis,carnosas imprimis seu musculosas,cadaverum putrefactorũ,ac in tabum jam diffluentium, partes,sollicitè quæsiverunt, ac inventas, marris seu runciis eruetes,erutasq; demùm in facinorosam illam, pulverũ ac ungventorum suorum maleficorũ,compositionem adhibuerunt. Imò

eò usq; quorundam profligatissimorum flagrionum effrenata ac detestanda processit audacia,ut ex corporibus infantum,ante salutare Baptismi lavacrum, defunctorum, nec non ex gravidarum quarundam fœtibus, unâ cum matre extinctis, & ex utero posteà crudeliter evulsis,cor execare,& exectum, (confisi nimirum magicis suis superstitionibus)ad amoliendam à se omnem Pestiferam infectionem,& ad vitam svaviter transigendam,devorare non exhorruerint. Ita *Joan. Ewichius in lib.1. de offic: Magistr.cap.20.*meminit cujusdam urbis Germaniæ, quæ Peste infecta fuit à vespillonibus, qui puteos, tabe seu purulenta illa ac malignâ materia,ex Apostematibus pestiferis apertis effluente, infecerant,sicq; multos,aquis iis utentes, infecerant ac interimerant. Et *Michael Saxo in append. Chron. suæ recenset.* Anno 1600. Turini de aliquot veneficis qui inunctione linimentorum venenatorum, multas ædes Peste infecerant extremum sumptum fuisse supplicium, inter quos & barbitonsor quidam fuit, qui solus plùs quàm 100. hominibus veneficio ejusmodi, mortem attulerit.*Ioan Nauclerus quoq; Chronograph.generat.45.volum.2.autor est.*Anno 1348.ingentem per totam Europam sæviisse pestem, nec talem omnibus historiarum monumentis compertam fuisse,tot urbes, tot monasteria, tot insulas vastantem. De hàc autem infamatos fuisse Judæos, quod eam introduxerint,fontibus veneficio infectis, propter quod scelus posteà cremati fuerunt. Similiter & *Petrus Droëttus.de Peste cap.*10. mentionem quoque facit, quorundam perdidissimorum nebulonum,quos ob propagatam à sese per veneficia Pestem,Magistratus Lugdunensis,morte posteà mulctarit. Ità & *Victor de Bonagentibus,lib.de feb.pest.tract. 2.cap.1.* narrat, quosdam maleficos, saniem Pestiferam, aliquo modo Saponi odorato indidisse ac vendidisse,ac ita plures, ejusmodi Sapone utentes, infecisse ac peremisse.

Veneficia Magica.

Verùm præter hoc veneficij genus,Pestem inducens, & ex naturalibus causis procedens,insuper & aliud reperitur, quod necromanticis seu magicis artibus constat,& à maleficis seu incantatoribus,non propria virtute,sed ope tantùm ac operâ Dæ-

monum in pernitiem hominum perficitur atq; expeditur, tantumq; abest, ut illud naturalibus causis sit subjectum, aut ulla, quantumvis solerti sensus nostri indagine pervestigetur, quin potiùs, omnem ingenij captum, ac humanæ rationis intellectũ excedere ac superare videatur. In cujus rei confirmationem, lubet huc adducere, historiam illam Pestis mirabilem, à *Saxoniâ in lib. de Plica cap. 11.* hisce verbis descriptam: In Poloniâ & Germaniâ non rarò Pestis inducitur à quibusdam maleficis mulierculis, cum primùm defunctæ & humatæ sint, neq; illa priùs desinit, quàm inveniatur cadaver, quod vel propria spolia, vel alia propinqua, ore mordicùs tenet, quasi esuriens, escam avidè quęrat, quæ quidem scribere non auderem, nisi D. Joan. Ursinus, propriis oculis rem intuitus, ita se habere mihi retulisset. Anno enim 1572. Peste per universam Poloniam grassante, cum mulier quædam defuncta ex pago Rzesna dicto, in suburbium Leopoliense advecta, ad ædem exaltationis S. Crucis sepulta fuisset, ex illo die pestis, maximè circa illud templum sævire incepit, undè qui sepeliendorum mortuorum curam habebant, non temerè suspicati, villanam hanc, aliquot antè diebus sepultam, fuisse maleficam, cadaver ejus refoderunt, quod cum nudum & in ore reliquias devoratarum suarum vestium habens, reperiissent, caput, ut moris est, palà præacuto ferro obductâ, absciderunt, ex quo cum sanies atro rubens effluxisset, iterùm terrâ obruerunt, & ita Pestis cessavit. Hùc quoq; pertinent, quæ *Paracelsus de Pestil. Tract. 4. cap. 2.* scripta reliquit de illo maleficij genere, quo per speculum venenatum, & fortem imaginationem incantatricum Pestis causatur & excitatur, alteriq; communicatur. Res ita se habet. Speculum quoddam tersum ac politum laminis ligneis sectilib⁹ inclusum, mulieres veneficæ, vasi, aquâ pleno imponunt, ita nimirum, ut pars seu superficies ejus nitidior ac fulgidior sursum, cœlum versus spectet, ambitum ejusdem *Tesro* quodam ex *Pinsa Sisturmenta* confecto, undiq; cingentes, & ita cinctum, Lunæ fulgori noctu objicientes, Luna igitur, lumine suo seu radiis speculum hoc feriens, illud propter venenositatem *Tersi Artemsunti*, protinus malignè inficit; & quia speculum

Ne forsan temerariis hominib⁹, allegatione hujus Exempli, hic ansam peccandi præberemus, situ

diô, quædam verba per litterarum metastasin obscuravimus, quam tamen doctꝰ ac intelligens quivis facilè reducet.

per reflexionem, radios rursum de se emittit, idcircò istud & Lunam reciprocè contaminat. Speculo itaq; isto modo, veneno infecto, tunc mulier præstigiatrix, quem vult veneficio lædere, suum, quem in hunc finem, ante, vel ex cera, vel pice, luto, bitumine, panis maſsa, aut alia convenienti materia paratum habet, arripit *Vochumulum*, ejusq; *Patici, Tusrem Stantumurem* imponit, ac speculum rectà *Vochumulo* obvertens, quo fulgor ejus, faciem vel aliam quamcunq; corporis partem attingat, fortiſsimæ ac ad summum gradum exaltatæ imaginationis suæ vi, illi, quem per *Vochumuli* imaginem designavit, homini, subitò ac repentè Pestem, omniaq; dira imprecatur, undè illum hominem protinùs Peste infici, ac variis bubonibus ac carbunculis, paſsim toto corpore insigniri contingit. Verùm quæ hic Paracelsus de vi imaginationis affert, quasi hæc proprium subjectum egrediendo, in aliis Pestem causare poſsit, licet multis argumentis prolixè à nobis refutari poſsent, hoc tamen unico, inpræsentiarum contenti erimus: *Si animæ denegata sit ea vis ac facultas, directè ullum corpus externum per se movendi, & alterandi, utiq; de phantasia seu imaginatione idem quoq; erit dicendum.* (Ratio: Quia Φαντασία est potentia animæ, & ita non est nisi animæ instrumentum. Si ergò causa principalis aliquid non potest, multò minus instrumentum, quod ab illa dirigitur, id poterit) *At verum prius. Ergò & posterius.* Minor probatur. 1. *De Motione.* Experientia enim testatur, nullam rem externam virtute animæ nostræ poſse moveri, nisi quatenus illa tangatur & corporaliter protrudatur. Per solam autem alicujus rei visionem seu inspectionem, aut de eà cogitationem, vel imaginationem, quantumvis fortem ac intensam, procedere motionem, nullus nisi extremâ mentis stupiditate laborans, dixerit. Quantumcunq; enim diu lapidem inspicias, aut de eo cogites, aut habeas voluntatem eum movendi, in æternum tamen nunquam movebis, multò minus promovebis, ne quidem vel minimum etiam culmum straminis, vel plunam aut paleam, nisi externè illa tangas. Undè *D. Thomas parte* 1. *quæst. 118 art.* 4. ait; Animam non poſse movere corpus, cui non est unita. Et quæst. 110. nec animam, nec ullas substantias separa-

Imaginationem, proprium subjectum non egredi probatur.

tas, in res corporeas pro imperio agere posse. *Arist. 2. de animâ, text.26.* dicit, Animam non posse movere quodcunq; corpus, sed tantùm proprium, cui inhęret: Quam sententiam quoq; confirmant *Piccolomineus, in lib. Phys. tract. de pot. mot. cap.* 24. *Ludov. Mercatus Tom.1. lib.2. Class.3. quæst.* 168. *art.* 4. *Georgius de Valentiâ, disp.8. quæst.8. punct.* 2. *Martinus Delrius, lib.1. disquis. Magic. cap.* 3. *quæst.3. Michael Medina, lib. 2. de rectâ in Deum fide cap.* 7. *Leonh. Vairus lib. 2. de fasc. cap. 6. & Toletus in 7. lib. Phys. cap. 2. text. 24. quæst.2.* & alij. 2. *De Alteratione* probatur. *Ubi anima non est seu hospitatur, ibi quoq; non potest ullas perficere operationes. At extrà corpus anima non est. Ergo, &c.* Non imus quidem infitias, nonnunquàm corpora externa, alterari posse à corpore animato, quemadmodum videmus vestem, lectum & hujusmodi alia alterari ac calefieri à corpore vivente, verùm ejusmodi alteratio non procedit vitaliter, ratione animæ seu in virtute animæ, sed fit tantùm physicè, & in virtute qualitatum ei inexistentium, non aliter quàm ignis, aqua calida vel ferrum candens corpora alterant, quibus tamen animam inesse, nemo, nisi qui cerebrum in calcaneis gestat affirmabit. Verùm hæc de causis externis Pestis dicta sufficiant, Nunc ad Internas progrediemur.

CAPUT XIIX.

De internis causis Pestis.

INternas Pestis causas quod attinet, hæ distinguuntur in Remotas ac Propinquas. Remotarum nomine intelligimus ac comprehendimus, Plethoram, Cacochymiam, Obstructionem, Quæ omnia vel ab internis vel externis causis proficiscuntur. 1. Quidem *ab Internis,* ut à visceris, vel cujuscunque partis alterius, insigni quadam labe, quâ id, quod ei apponitur, non assimilatur, sed corrumpitur, & in alienam naturam convertitur, sive ea à primo ortu, illi insit imbecillitas, quæ ætate magis magisque langvescit, sive sit adscititia, intemperies quædam valida, innatum calorem prosternens, & naturam immutans. 2. *Ab externis* verò, ut à sex illis rebus non naturalibus, vel

à me-

à mediocritate recedentibus, vel non legitimo modo adhibitis. Quarum duæ materiam & pabulum, gignendis variis perniciosis ac malignis morbis præbent, nimirum alimentorum corruptio seu prava qualitas, eorundemque immoderatior ingestio: Cæteræ magis sua qualitate, subjectas corporis partes & contenta alterant ac immutant. Verùm de his latiùs disserendi, nostri instituti ratio nunc non fert, progrediemur itaq; ad alteram Internarum differentiam, nimirum ad propinquas causas: Hæ autem sunt humores corporis nostri adeò depravati, corrupti ac putrescentes, ut in venenatam planè, naturæque nostræ summè perniciosam, naturam abeant ac convertantur. Et quidem corruptio in illis maxime est necessaria, quoniam indè malignam contrahunt qualitatem, nec putredo quoq; abesse debet, quoniam hinc calor præternaturalis, & sic per consequens febris generatur ac producitur. Verùm hic quæstio enodanda.

Nùm possibile, in corpore humano adeò vitiari ac corrumpi humores, ut veneni naturam induant?

Mercurialis lib. 1. de venen. cap. 14. negativam tenet, hoc fultus ratiocinio: Si in corpore humano venena vel humores venenati possent generari, tunc vel à calore naturali vel præternaturali illi generarentur. Sed à neutro generantur. Ergò &c. Non enim ab illo, quia is vitæ, salutis ac sanitatis est autor ac conservator, Ergò non veneni, pernitiei ac mortis: Nec ab hoc, quia nihil agit ultra suam potentiam propriam, ageret autem, si à calore præternaturali produceretur venenum, cum hoc sua virtute seu operandi potentià, longè illius facultatē superet. Ergo. &c. Verùm *Respond.* nos libenter concedere, venenum vel venenatos humores à calore procreari non posse, neq; enim omnes actiones atq; effectus in corpore nostro apparentes, solùm calori attribui debent aut possunt, sed multa ἰδιότητι consubstantialis, seu δυνάμεως οὐσιώδους ratione, vel, ut Hermetici loquuntur, diversorum spirituum mineralium, in nobis vigentium virtute

ac ministerio peraguntur, quod vel unico calculi exemplo comprobari potest, hujus enim generationem, non ab ullo calore internarum partium, quantumvis magno atq; adurente dependere aut proficisci, sed illam spiritibus salinis in corpore nostro contentis, adscribendam esse, luculentissimè in lib. nostro de Nephritide, cap. 4. demonstravimus. Ita naturaliter citrà ullum maleficium, interdum in Atheromatum ac Steatomatum sinubus, exesa carne, variæ materię sensibus nostræ stupendæ, lapidibus, tophis, arenis, urceolorum testis, lignis, ossibus, capillis, carbonibus & amurcæ similes generantur, teste *Gal. lib. 2. ad Glauc.* & *lib. 14. meth. ac Celso lib. 5. cap. 6.* Undè *Valentinus Henner in observat. propr.:* cuidam Sutori, steatoma dextri pedis apertum, refert, in quo materia, instar pingvedinis, pond: ℔ iij reperta & extracta, in cujus medio, flocci cum capillis & ungvibus caninis reperti fuerint. Quarum quidem rerum procreatarum causa ἀναντιῤῥήτως, non nudi ac simplicis caloris activitati tribuenda, quin potius ea certarum seminalium tincturarum, in corpore 3. illorum principiorum hypostaticorum, Salis, nempe, Sulphuris & Mercurij, reconditarum, diversimodèq; affectarum, nec non Spirituum vel Salinorum, vel Vitriolatorum, aut Aluminosorum seu Ammoniacorum, naturæ & facultati, assignanda & adscribenda videatur. Explosâ igitur istâ Mercurialis sententia, cum *Capivaccio in lib. de venen. cap. 1. Gerardo Columbâ lib. 1. de Peste cap. 39. Paræo lib. 31. Chir. cap. 3. & alijs,* contrariam potiùs ceu probabiliorem amplectimur, idq; ob has rationes.

Produci posse in corpore venenatos humores probatur. 1.

1. *Si dentur ac reperiantur nonnulli morbi & affectus, quorum symptomata seu accidentia simillima sunt, & ad amussim respondent externorum venenorum intrò exhibitorum symptomatibus & effectibus, utiq; fatendum erit, ejusmodi morbos à nullâ aliâ, quàm à venenatâ causâ corruptorum sc. humorum in corpore latitantium, ortum ducere ac proficisci. At verum prius Ergò & posterius.* Pro Minoris confirmatione adducimus Hystericam passionem, in hâc enim ex genitali semine retento ac putrefacto, vel menstruo sangvine, diutius, quàm par sit, restricto ac corrupto, gravissima induci symptomata, nec leviora his, qui venenum potarunt, nempè

præfocationes, animi ac vocis defectiones, ſtertores, ſyncopas, convulſiones, ſudores frigidos, anguſtias præcordiorum, cordis tremores, & extremorum frigiditates, ad quæ ſæpè numero vix unius vel alterius horulę interjecto ſpacio, repentina conſequitur mors. Experientia omnium rerum magiſtra, ſeculi hujus λογοδαίδαλ© mirificè comprobat. Præterea nonnê videmus iis, qui partem aliquam corporis Gangræna vel Spacelo obſeſſam habent, frequenter, ſupervenire alia ſymptomata, venenorum aliàs propria, videlicet dolores lancinantes, anxietatcs, animi deliquia, cordis παλμὸν, ſudores initio calidos poſteà frigidos, pulſus interceptionem, motus ſenſusq; abolitionem, æſtum febrilem, & tandem mortem ipſam. Quorum certè malorum cauſa neutiquam ulli ſimplici intemperiei adſcribenda, ſed potiùs qualitati malignæ, peſtiferæ ac venenatæ, in ipſo corpore ex ſumma putredine genitæ, aſſignanda, in cujus rei confirmationem adducantur hûc hiſtoriæ *à Fernelio lib. 2. de abd. cauſ. cap. 15.* & à *Fabritio Hildano Cent. 2. obſ. 83. de Sphacelo & Gangræna* deſcriptæ.

2. 2. *Si in canibus, aliisq; animantium generibus, humores ex peculiari quadam corruptione, poſſunt fieri venenati, utiq; minimè à ratione alienum videbitur, idem & cum humoribus humani corporis poſſe fieri ſeu contingere* (Ratio: Quia utrobiq; tàm in humano, quàm brutorum corpore, ut eædem adſunt ac vigent humorum naturalium cauſæ procreatrices: ità quoq; horum eędem poſſunt eſſe cauſæ alteratrices ac corruptrices, alimentorum nimirum putridorum ac pravorum, malignáq; planè qualitate affectorum uſus ſeu ingeſtio) *At verùm priùs*, id quod abunde teſtatum facit ipſorum canum rabies, affectio ſanè non minus horrenda, quàm extremè venenoſa & exitioſa, utpote quę ſolo ſpumæ, ex rictu oris canini profluentis, contactu aliis ocyſſime communicari poteſt. Qua tamē pręter canes & alia animantia afficiuntur nōnunquàm, ut de leonibus, camelis, equis, mulis & aſinis, teſtatur *Ariſtot. lib. 7 de hiſt. anim. & Matthiolus, com. ad cap. 6. lib. 6. Dioſc. Avenzoar. Theyſir. lib. 1. tr. 9. cap. 16.* Item de Vulpibus, Muſtelis, & Lupis, *Avicenna, Cælius Aurelianus, & Alb. Magnus*, nec non de Feli-

bus,

bus, *Amatus Lusit. Cent. 7. cur. 65. & Andr. Baccius.* in prolog. Venen. & Antid. *Ergò & posterius verum erit*, scilicet in corpore quoque humano, ad tantam corruptionem interdum pervenire posse humores ut veneni naturam ac vires æquent, imò ut plus addamus, ac magis speciatim rem exprimamus, ut naturam veneni ipsorum rabidorum canum exactè æmulentur, de quo vide historiam insignem apud *Petrum Salium in lib. de partic. affect. Marcellus Donatus quoq; lib. 6. histor. med. mirab. cap. 1.* Varias rabidorum hominum historias proponit, quos nec canis unquam momorderat, neq; fomes venenatus tetigerat, sed hanc affectionem ex solis internis principiis corruptorum humorum contraxerant.

3. *Si possunt in Microcosmo varia venenorum genera produci, utiq; non absurdum videbitur affirmatu, in Microcosmo quoq;* (sc. corpore humano) *illa interdum produci ac reperiri posse. At verum prius. Ergò & posterius.* Ratio majoris: Quia microcosmus est quasi æmulus macrocosmi, nec in hoc quicquam rerum naturalium continetur, aut sinu ejusdem fovetur, quod in illo vel realiter, vel analogicè non prostet ac reperiatur. Et quamvis id prolixè demonstrare possemus, de utroq; globo, tùm cœlesti, tùm terresti, lubet tamen nunc, brevitatis causâ, analogiam hanc seu imaginem, in inferiori tantùm seu terrestri globo, leviter & ὡς ἐν παρόδῳ adumbrare. Extima cutis in humano corpore, pilis ac variis coloribus ornata, nonnè ipsius terræ superficiem, floribus & herbis vestitam egregiè repræsentat? musculorum elevationes ac depressiones, nonne montium cacumina & valles? Artus quis non fatebitur respondere ramis arborum ingentium, quaquà versum expansis, ut & articulos digitorũ, internodiis plantarum. Ossa similitudinem gerere lignorum & lapidum, qui sunt ossa magnæ matris, quis non fatebitur? ita vesicam fontes, fæces alvi, terræ varias impuritates seu excrementa: sudores & lacrymas, pluviam, anhelitum, Eurum seu Zephyrum, flatus seu μορμολύκεια ventos ac tonitru: cutis horrorem seu concussionem corporis, terræ motum exactè referre, quis con-

3.

Analogia Microcosmi cum Macrocosmo.

tradicet? Præterea,quid Mari, in quod omnia flumina tendunt, & à quo viciſſim derivantur,ſimilius jecore, à quo omnes venæ, ceu rivuli quidam oriuntur, & per univerſum corpus diſſeminantur,ut ab iis ſingulæ partes accipiant nutrimentum,non aliter,quàm à fluminibus terrâ irrigata, humoreq; perfuſa, quæcunq; in ipsâ producuntur,vegetantur ac nutriuntur. Deindè ſi ad *Animalium genus* nos convertimus, nonnè ut in macrocoſmo,ità & in microcoſmo ſeu corpore humano, multoties ſimilem variorum animalculorum ſeu inſectorum generationem procedere videmus? fidem ſatis ſuperq;, faciunt, varia pulicum pediculorum,lumbricorum ac vermium, quibus non rarò corpora humana infeſtantur, genera, ut ſilentio jam prætereamus, ſcarabæorum,ranarum,erucarum,lacertarum,ſerpentum aliorumq; ſimilium animalculorum, præternaturalem quandoque in corpore productionem, multis pręclariſſimorũ Medicorum obſervationibus atq; exemplis confirmandam,ſi opus eſſet.Nec abſurdum id cuiquam videri debet: Si enim ex putredine limaces,cochleæ,mures: ex fimo bubulo ſcarabæi,fuci ac veſpæ: ex aereo ſeu roſcido madore,erucæ,papiliones, locuſtæ progerminant,quid mirandum,in corpore quoq; humano, ex ſimili cauſâ, diverſoq; putredinis genere diverſarum materiarum in illo concluſarum, ejuſmodi beſtiolarum generationem procedere poſſe? Tandem ſi *ad Mineralia* deſcendamus, nec horum aliquis defectus erit in corpore humano, ibi enim ſecundum Hermeticorum doctrinam,varia genera Salium, Tartarorum,Sulphuris, & Mercurij, nec non diverſos ſpiritus minerales, naturam vel vitrioli,vel aluminis,vel nitri,aut Antimonij,Arſenici,aut alterius generis gerentes, ſicq; pro diverſâ illorum idæâ,diverſos quoq; tàm internos quàm externos morbos procreantes,reperire licet,imò ſi penitiùs rem introſpiciamus,neceſſe habemus fateri,nonnullos humores excrementitios, præternaturaliter in corpore noſtro genitos,quorundam Mineralium ac Venenorũ, tùm quoad externos colores, odores & ſapores, tùm quoad internos ipſorum effectus, ſimilitudinem ac naturam exactè referre, id quod patet in bile æruginosâ, quæ æris ſeu cupri, & in

porraceâ ac isatôde, quæ Sandarachæ, Arsenici ac Auripigmenti, perniciosæ ac malignæ qualitati respondet; quemadmodum & pituita acida, vitrioli, salsa salis, vitrea, aluminis proprietatem refert ac repræsentat. Jure igitur *Crollius in lib. sign.* Nihil est in mundo, cujus proprietas etiam in homine microcosmo non reperiatur. Et *Gregorius Nazianzenus*, Hominem post reliqua à Deo factum fuisse dicit, ut Deus in ipso exprimeret sub brevi quodam compendio, quicquid diffusè in toto mundo anteà fecerat.

CAPUT XIX.

Quomodò ab internâ humorum corruptione Pestis generetur.

CUm hactenus demonstratum sit, Humores corporis nostri quandoque in talem corruptionem prolabi, ut venenosi prorsus fiant, naturamq; exitiosorum toxicorum prorsus æmulentur, quamvis *Ingrassias lib. 1 de contag.* Et *Donatus Altimarus, lib. de febr. Pestil. cap. 6* id negent, Ordinis ratio nunc postulat, ut declaremus, a quâ potissimum causâ, illi talem contrahant corruptionem, & quomodo exindè Pestis ortum ducat seu procreetur. Tenendum itaq; hanc corruptionem proficisci, *à victus pravâ ratione*, nullo ejus observato ordine, nec quantitate nec qualitate. Per pravam autem victus rationem nos hic intelligimus ea esculenta ac potulenta, quæ homini aliàs minimè sunt familiaria seu assveta, sed potiùs peregrina, insolita, naturæq; ejus è diametro quasi contraria, & ad quæ aliàs nemo, nisi vel ingenti fame victus, vel summâ necessitate defectus aliorum alimentorum idoneorum compulsus, descendit, ut sunt. 1. Panis ex frumento, vel syderatione ac rubigine, vel corrosione à teredinibus, aut mucore, vel putrilagine vitiato, confectus 2. legumina semiputrida, mucida, vermibus corrosa, ac loco udo, minimeq; vento perflabili, diu asservata 3. carnes putridæ, fætidæ, ac in tabum diffluentes, seu à morbidis animalibus desumptæ. 4. Radices à vermibus vel insectis corrosæ. 5. Pisces aquarum stagnan-

tium emortui ac corrupti. 6. Olera item, nec non omnis generis herbæ, fructusq; vel aliqua putrilagine vitiati, vel externarum impuritatum adhæsione contaminati, vel naturæ suæ proprietate venenati. 7. Quibus tandem accedit, & usus aquarum vel turbidarum ac palustrium, vel putridarum ac fætidarum, cadaverum, aut alterius inquinamenti permixtione conspurcatarum. Ex horum igitur, similiumq; alimentorum pravorum ac corruptorum usurpatione, necessariò quoque sangvis pravus ac vitiosus, nec non alij pravi, corrupti ac maligni humores in corpore humano generantur, qui nisi vel singulari temperamenti bonitate ac robore naturæ vincantur atque expellantur, vel frequentioris exercitij adjumento insensibiliter discutiantur & absumantur, sed in vasis, aliisq; corporis partibus, præter naturæ legem diutiùs retineantur, tunc illi indies majorem pravitatem acquirentes, venenatamque planè naturam induentes, (cum à calore ampliùs non regantur) Spiritus seu vapores malignos varios ex se procreant ac diffundunt, qui aeris posteà ambientis adminiculo excitati, & ad cor ipsum delati, spiritibusq; vitalibus exquisitè permixti, nullo negocio tandem, febrem malignam vel pestilentem ingenerare possunt. Quod confirmat *Gal. 1. de diff. feb. cap. 4.* Fit aliquando Pestilentis febris generatio, etiam ob eos, qui sunt in corpore humores ad putrescendum aptos, &c. Et *2. de nat. hum. com. 3* scribit, quosdam qui in fame coacti fuêre triticum comedere semiputre, morbo com̃uni laborasse, & olim exercitum universum, cum aqua corrupta fuisset usus, in omnibus militibus, commune malum sensisse. Hinc jure *Diogenianus* apud Plutarchum dixit: Nihil æquè parere novos, ac veteres innovare morbos, quàm pravam cibi ac potus rationem. Et ad hujus rei confirmationem, videlicet ad famem ingentem, & ad vitiosum ac corruptum nutricatum ab hominibus initum, Pestilentem luem consequi posse, pauca exempla nunc subjiciemus. 1. *Julius Obsequens* scriptum tradidit, ad insulam Liparas, mare fervefactum, plurimos pisces neci dedisse, quibus ad littus ejectis, cum incolæ avidiùs vescerentur, ex interna corruptione pe-

stem

ſtem novam exortam, quâ multi perierunt. 2. *Joſephus lib.7. cap.26.* memorat, durante obſidione Hieroſolymitanâ, tantam famem, ob rerum neceſſariarum penuriam invaluiſſe, ut ad abſurdiſſima quæque devoranda, oppidani converſi, Peſtilentiam ſeviſſimam hac ratione ſibi accerſerint. 3. *Egnatius & Schedelius in ſuis Chron.* annotarunt regnante Leone Iſaurico Imp. ad famem ingentem Conſtantinopoli, tam ſęvam ſecutam fuiſſe peſtem, quâ 300000. hominũ, durante obſidione urbis interierint. 4. *Julius Cæſar lib. 2. de bello civili* refert de Maſſilienſibus, qui obſidione cincti, & ſumma annonæ penuria preſſi, cum panico vetere & hordeo corrupto alerentur, aliaq; inſveta & abſurda commederent, omnes in graviſſ. incidiſſe Peſtilentiam. 5. *Evagrius lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 6.* ſcribit, Poſtquam ob penuriam cùm pluviarum, tùm ſalubrium alimentorum in Phrygiâ, Gallatiâ, &c. uſi fuiſſent homines exitialibus cibis, mox ſurrexiſſe indè gravem Peſtilentiam. 6. *Ità Nicephoro teſte, lib. 3. hiſtor. Eccleſ. circa finem cap. 35.* poſt famem ingentem, & rerum ad victum neceſſariarum defectum, Peſtis eſt ſecuta, corpora infeſtans, & varios morbos progignens, undè plurimi interierunt. *Georgius Richterus in Axiom. Oeconom:* Anno V. C. 14. ante Chriſtum 737. regnante Romulo, ſterilitas agrorum & frumentorum ſumma inopia fuit, ſtatim urbem, invaſit Peſtis, quæ hominibus abſque ullâ ægrotatione mortem intulit. Plura exempla qui ſcire deſiderat, legat *Plutarchum in vita Alexandri, Avenzoarem lib. 3. tract. 4. Aretium, Sigebertum, Rivandrum & Spangenbergium in Chron. ſuis*, Item *Michaelem Saxonem in ſuâ Cæſareâ Chron. in vitâ Ludoici 5 Imp. Fuchſium lib. 2. inſtit. ſect. 1. cap. 11. Rulandum de morbo Ungar. cap. 8. Foreſtum lib. 6. obſ. 9. & alios.* Ex hiſce igitur omnibus, Sole meridiano clariùs patere arbitramur, haut abſque ratione nos dixiſſe, interdum ex impuris, vitioſis ac corruptis alimentis, tempore præſertim graviuſculi Annonæ incendij affatim ingurgitatis, tantam putredinem in corpore humano cauſari, tantoſque pravos, malignos ac venenatos ſuccos procreari poſſe, ut per illorum fomitem,

ſeu ſeminaria morbifica, non ſolum varia morborum graviſſ. ac febrium acutiſſ. genera, ſed etiam lues peſtifera ipſa excitetur, hæcq́; poſteà aeris beneficio, utpote ad μιάσματα illa σηπεδονώδη ſeu inquinamenta putrifica & contagioſa, à lue iſtà polluti corpore expirantia, recipienda, admodum proni ac diſpoſiti, pluribus aliis celerrimè commmunicetur.

CAPUT XX.

An virtute Imaginationis, Peſtis cauſari poſſit?

ANtequàm tractationi huic de cauſis Peſtis, finem imponamus, & ad ſignorum explicationem tranſeamus priùs, non minus ingenioſa & ardua, quam, utilis & jucunda hic enodanda quæſtio, *Nùm ſc. per Imaginationem Peſtis cauſari & excitari poſſit.*

Affirmativa.

1. Argum. 1. *Si imaginationi non ſit impoßibile, ſed ei omninò conceſſum videatur, in corpore tùm proprio tùm alieno, ex ſe innumeros ſtupendos admirandosq́; effectus, rationē ferè ipſam ſuperantes, producendi, variaq́; inſignium alterationum ac perturbationē genera, excitandi: Utiq́; nec eidem quoq́; impoßibile erit, Peſtilentem morbum, in eo corpore, cui propriè ineſt, introducendi. At verum prius. Ergo & poſterius.*

Gravidarum imaginationis miraculoſa vis. Minor ſtabilitur. Et ut 1. *de gravidarum imaginatione* ordiamur, quis eſt, qui neſciat, hujus ſolius vi ac potentia, ſæpè numero fætui, adhuc in uteri materni latebris concluſo, inſignes ac miraculoſas notas imprimi, 1. Autor enim eſt *Lycoſthenes, Balæus, Platina, Bergomenſ: lib. 13. Et Ceutur. hiſtor 13. cap. 10.* Anno 1282. ex illuſtri quadam fæminá natum eſſe puerum villoſum, & in ſpeciem urſi, ungvibus armatum, ob receptam ab eà in conceptu imaginationem urſorum, in cubiculo ſuo depictorum. 2. *Lutherus comment. in Geneſ. ſcribit*, quandam pudicam mulierem Iſenaci, enixam fuiſſe Glirem, quod ex eo accidit, quod mulieri illi tunc gravidæ ex improviſo Glis quædam, nolam ſuſpenſam habens, occurrerat, undè illa adeò territa, fuit, ut fætus in utero de-

gene-

generârit in formam hujus bestiolæ. 3. *Ludovicus Vives ad cap. 25 lib. 12. August. de civitat. Dei*, memorat, uxorem cujusdam in lucem edidisse infantem Demoni similem, eò, quod maritus ipsi' anteà personatus, & formam Dæmonis gerens, domumq; rediens à spectaculis publicis, eam compressisset. 4. *Fincelius in lib. Prod. & Peucerus lib. 15. de divi.* referunt, Pilsenæ in Bohemiâ, puerum natũ imagine Christi crucifixi, pede altero super alterum inflexo, idq; ob fortem hujusmodi imaginis à matre factam impressionem. 5. *Martinus Weinrichius in lib. de monstr.* scribit, quandam gravidam, cum vidisset, maritum in pectore lethaliter vulneratum, qua parte vulnus fuit, eâdem, fætum postea editum, etiam rimam manifestam & apertum pectus habuisse. 6. *Gregor: Horstius in Epist. ad Fabrit.* refert, Anno 1610. Pragæ puerum natum cui jecur, intestina, lien, ventriculus extrà umbiculum propenderint, cujus monstrosi partus causa fuit, sola matris imaginatio, quæ tribus mensibus ante partum, mactationi vituli, ex cujus ventre aperto, omnia viscera foràs effusa & prolapsa conspexerat, adfuisset. Plura hujusmodi exempla vide apud *Gviliel. Fabritium in Cent. 3. obs. 56.* Item *Lemnium lib. 1. occult. cap. 4.* & *Paræum lib. 24. cap. 7 ac Hippocr. &c.* 2. Verùm omissâ gravidarum φαντασία, alios ejusdem effectus in corpore humano consideremus. *Alij effectus mirabiles Imaginationis.*
1. Videmus imaginatione ac cogitatione solâ rerum adversarum vel prosperarũ, homines toto corpore repentè moveri, calefieri, refrigerari, horrêre, tremere, pallescere, rubêre. 2. Experimur quoq; nonnullos forti mortis metu & imaginatione, unâ nocte, vel unicâ saltem horâ, totos canescere, licet adhuc juvenes, ut patet ex historiâ illâ *Lemnij lib. 2. de compl. cap. 2.* & *Aventini lib. 7. Annal.* descripta. 3. Certissimum quoq; est, solâ cibi alicujus, nostro palato grati, imaginatione, salivam in os prolectari, ejusdemq; vi non rarò homines, ad colem erigendum, veneremq; exercendam impelli. 4. prætereà liquet, aliquos ex solâ vulneris, aut sangvinis ex venâ sectâ prorumpentis inspectione, animo linqui seu deficere, nec non quosdam solo aspectu seu visione Epileptici cadentis, in similem quoque morbum incidere. 5. Non rarò etiam accidit, res austeras & amaras sibi ima-

ginantes, eosdem sapores etiam in ore percipere, & qui alios austeros fructus commedere vident, horrore & stupore dentium simul afficiantur. 6. Denique observatione constat, quamplures
6. ægrotantes ex sola valida imaginatione, de Medico vel remedio aliquo concepta, depulso morbo, pristinæ valetudini feliciter fuisse restitutos, ut multis exemplis id confirmari posset, ni brevitati studeremus.

2. *Si sola Imaginatio, concitatis hinc inde vario motu, humoribus*
2. Argum. *& spiritibus in corpore, omnis generis graviss. ac periculosiss. morbos & affectus, imò interdum mortem ipsam subitò potest inferre, sanè non absonum videbitur statuere, illam quoq; Pestilentem affectionem, interdum in homine causare & excitare posse. At antecedens verissimum. Ergò & consequens.*

Minoris confirmatio: Docuit enim eventus quotidianus, intensioribus cogitationibus & curis, nec non vehementiori φαντασία extrà se abreptos, non raró Hydropem, Phthysin, melancholiam, vel ἀτροφίαν totius corporis sibi contraxisse, aut in paraphrenitidem seu mentis aberrationem, aliasq; graviss. passiones incurrisse. *Lucianus enim* περὶ ὀρχήσεως scribit de quodam, qui Ajacis furiosi personam in scena repræsentans ità perturbatus fuerit, ut vere furiosus evaserit: Ità *Bibius Gallus*, cujus meminit *Seneca in declam.* dum μιμικῶς, stulti hominis mores exprimere satageret, ipsemet stultus factus est. *Cælius Rhodiginus lib. 20. cap. 16.* scribit, quendam, quoties vellet, Paralysin: & alium, sensus mentisq; privationem excitare sibi potuisse. Hisce addantur alia exempla, confirmantia nimirum solius Phantasiæ vi, mortem nonnunquam acceleratam. *Ernestus Burggravius in Achille πανόπλῳ* refert: Amsterodami aliquando mercatori cuidam in publicum hospitium divertenti, ab hospitâ, cum maritus ejus peregrè abfuisset, in prandio, serpentem, quem angvillam putaverat, appositum fuisse, quem ille ignarus quid esset, comedit, abiitq;. Cum post aliquot dies Mercator iterum rediisset, & ab hospite, qui intereà errorem uxoris intellexerat, interrogatus fuisset, num ab eo tempore, quo apud ipsum hospitatus fuerat, bene semper habuisset, tunc annuenti mercatori, con-

fessus est, quid tùm accidisset, se nimirum serpentem pro angvilla devorasse, ibi miser ille toto animo & corpore cohorrescere, &mox in terram collabi&è vestigio expirare. Similem ferè recitat historiam *Weinrichius in lib. de monst. cap. 17.* Rusticam nimirum mulierem gravidam serpentem pro pisce devorasse absente marito, quo domum reverso, & errore cognito, tùm temporis illi pepercisse; à puerperio verò cum illi factũ narrasset, eam statim expirasse. *Simon Majolus Tom. 1. Canicul. Colloq. 3.* Novi (inquit) ego adolescentulam, quam cum is qui à parentibus in ipsius sponsam fuerat delectus, ipsa insciá, furtiva quadam familiarite deosculutus fuisset, intrà unius horæ intervallum, quanquam optimá valetudine periisse. Tantà nimirùm imaginationis vi, velut admissæ turpitudinis sese affecerat: Ita *Thomas à Vega* scribit, quendam inter sepulcra parentum ambulantem, cum fortè lapillum calcaret, calceis adhærentem, imaginatum sibi fuisse, se à manibus parentum suorum trahi, & illa φαντασία intrà septimanam quoq; mortuum esse.

3. *Quod experientia ipsa seu observatio rerum nos docuit, de eo minus erit dubitandum. At experientia ipsa declaravit, merâ solâq; φαντασία Pestem aliquandò excitatam fuisse. Ergo &c.* Minor probatur; *Scheunemannus enim in Paracels. de Peste cap. 15.* talem describit historiam: Anno 1588. contigit q, Rusticus quidam Wernigerodam, nocturno tempore ad ligna devehenda in sylvam transire voluit, quẽ pauper quidam offendit in viâ, currũq; ejus ascendit. Aurigâ paululum progrediente, equi sudare incipiunt, ac si ingentem ponderis molem traherent. Rusticus retrospiciens, nihil nisi hominẽ currui insidentem cernit, terrore perculsus, de morte&peste cogitans, mortem se vehere imaginatur, peste confestim corripitur: civitatem ingressus, se mortẽ duxisse, ex imaginatione conceptâ asseruit ac repentè moritur. Hoc sparso rumore, civitas tota timore percussa ac Peste depopulata est, ut ne unus quidem, qui fugam nõ dederit, superstes remanserit. Huic historiæ adjiciantur quoq; observationes nostrorũ temporum, quibus innotuit frequentissimè in pago, vico vel civitate aliqua, in quâ vel levia pestis apparuêre initia, infinitos tamẽ homines, 3. Arg.

 quos

quos conſcientia ipſa poſtea factum ſeu culpam fateri coegit, abſq; ullius contagij prægreſſione, ullave aeris infecti inſpiratione, ſolo tantùm metu, meræq; imaginationis validioris vi, in hanc venenatam luem conjectos, eaq; tandem penitùs oppreſſos ac extinctos fuiſſe.

Negativa.

1. Argum. 1. *Si propriâ Φαντασία Peſtis eſſet cauſanda, utiq; hoc fieri deberet, vel per fortem motum localem, humorum ac ſpirituum, vel per eorundem inſignem alterationem aliquam, per ſe à Φαντασία factam & introductam: Atqui neutrum poteſt per ſe à Φαντασία perfici. Ergo, &c.* Aſſumpti prima pars *de motu locali* humorum & ſpirituum tali proſyllogiſmo confirmatur: Si Φαντασία moveret ſangvinem humores ac ſpiritus, ſanè moveret eos ſemper quo vellet. At hoc facere nequit. Ergo, &c. Quia quantumcũq; homo pallidus imaginetur & velit, ut ſangvis & ſpiritus in faciem feratur, vel rubicundus, ut ſangvis recedat, & in alias partes deferatur, vel Ictericus velit & deſideret, ut bilis à cute in folliculum fellis retrahatur: aut hæmorrhagiâ ingenti laborans, anxiè cogitet & imaginetur, ut ſangvis ad originem ſuam retrocedat, inq; vaſa propria ſe recipiat, nullus tamen horum unquam voti ſui fiet compos, ut ſc. per imaginationem, ſangvinem, vel ſpiritus ac humores ad hanc vel illam partem attrahat. Altera pars aſſumpti *de Alteratione* ita probatur: Si Φαντασία ſimpliciter ac per ſe humores & ſpiritus alterare poſſet, tunc ſequeretur per intenſam imaginationem nos ſemper alterari debere. At conſequens falſum. Quia etiamſi quis toto die, imò toto menſe, tempore brumali fortiſſimè imaginetur, ſe eſſe calidum, aut velit eſſe calidus, tamen non ideò calefiet: aut ſolſtitio æſtivo quis ſibi imaginetur, menteq; firmiſſimè concipiat, ſe eſſe frigidum, non ideò frigiditatem aliquam corpore percipiet: quemadmodum & Æthyops, imaginando albedinem per totum vitæ ſuum curriculum, in æternum tamen nunquam albeſcet: Et fætore anhelitus laborans, quantumvis jugiter imaginetur odoris bonita-

tem, nunquam tamen ob id sibi comparabit anhelitum odoratum. Ergo,&c.

2. *Si φαντασία, ingeneranda esset Pestis in homine, sequeretur, prius venenum seu venenatos humores, illam debere producere in corpore*(Ratio. Quia Pestis non aliundè, quam ex venenata materia, intra vel extra corpus nostrum genita, seu inspiratione attracta, procedit ac nascitur) *At Phantasia hos facere nequit.* Quia generatio venenatorum humorum in corpore humano, procedit per insignem tantùm eorum corruptionem ac putredinem: ubi igitur nulla ejusmodi corruptio, ibi quoq; nullum venenum. Ad inducendam autem putredinem requiritur præter alia & quies seu immobilitas rei putrefaciendæ. Nunc autem cum φαντασία præsertim vehementior humores ac spiritus vario motu hinc indè cieat, exagitet, conturbet & calefaciat, raròq; quiescere sinat, idcircò quomodo per ejusmodi jugem Phantasiæ motum illi putrescere & corrumpi, exindeq; venenati fieri possint, nullam sane rationem, id nobis persvadentem videmus. 2. *Argum.*

1. *Si Imaginatio posset in homine producere Pestem, sequeretur, in eôdem & imaginationem alterius morbi, posse quoq; illum morbum imaginatum excitare seu procreare* (Ratio: Quia nulla apparet ratio, cur imaginatio Pestis magis deberet facere Pestem, quàm imaginatio alterius morbi illum morbum: Tam enim est fortis species alterius morbi ad movendam φαντασίαν, & causandum morbum similem, quàm species Pestis ad causandam Pestem) *At consequens falsum.* Quia qui imaginatur febrim, non ob id re ipsâ febri corripitur: nec qui Nephritidis acerbitatem aut podagræ atrocitatem fortiter menti sibi imprimit, is statim horum cruciatus ac dolores evidenter persentiscit: neq; qui icterum, hydropem, diarrhæam &c. imaginatur, ideo ictericus, hydropicusq; evadit. *Ergò nec imaginatio Pestem quoq; per se facit.* 3. *Argum*

Opinio Nostra.

Discussâ ac ventilatâ in utramq; partem hâc quæstione, tandem nostram sententiam ut aperiamus ordinis ratio exigere videtur. Imaginationem igitur quod attinet, nõ imus negatum,

illius permagnam existere vim in diversimode alterando ac immutando corpore proprio, id quod perspicuitas exemplorum, suprà pro stabilienda parte affirmativa adductorum, satis superque docet, Nec diffitemur quoq;, multos morbos ab eâ, principium incrementa, & mutationem sumere, exemplo sunt melancholici, phrenitici & furiosi ob φαντασίαν corruptam ac depravatam, mira & ridicula videntes, narrantes ac peragentes, quos vulgus à malo infestoq; genio divexari & agitari sibi persvadet, cum ab humorum ferocia, mentem spiritusq; turbante, hoc malum proficiscatur. Imò libenter concedimus, solius sæpè imaginationis intensione, quamplures Pestis contagione posse infici, cum in hâc re experientiam ipsam suffragantem habeamus, quę manifestè docet, grassante alicubi hâc perniciosâ Lue, majorem ferè hominum partem, solâ nudâq; imaginatione, eâ infectam fuisse, vel etiamsi in loco aliquo, nulla pestis sævientis suspitio adsit, nihilominùs tamen illam solius ac meræ imaginativæ potentiæ actu quandoq; ab alio posse in proprio corpore produci atq; excitari, & posteà mediante contagio in plures alios disseminari, ab omni ratione prorsus alienum non censemus. Undè *Paracelsus* ad hanc rem declarandam, tale exemplum proponit: Concipiamus (inquit) mente 2. fratres, quorum alter versetur in Italia, alter in Dania degat; fingamus etiam in Italia sævire Pestem & alterum fratrem ibidem ab illa jugulari. Nuncius de morte hujus in Daniam fertur ad alterum fratrem: huic jàm cutis rigescit, incipit quoq; imaginari, nec imaginationem hanc animo expellere potest, inceditur ergò paulatim & reverberatur in se ipsa imaginatio, quæ mox fulgurat aures, alas vel inguina ferit, ut non modò ipse ulceribus ac bubonib⁹ illicò corripiatur, sed & alios contagione hâc promptè lædat & inficiat. Quomodo autem hic effectus ab Imaginatione producatur, declarat exemplo alio, à Gallo Indico desumto, quod vide *in Tract. 2. de pestil. cap. 2.* Sed ut vitatis verborum ambagibus, liberè tandem quid sentiamus, eloquamur, dicimus ac statuimus: Imaginationem simplicem, immediatè, per se, & ex sua natura, nullum pestiferum affectum in corpore producere posse, ob rationes pro parte Negativâ suprà allatas, sed per accidens tantùm, quatenus

nimirum illi conjunctus ingens timor seu metus, a causa aliqua externa introductus seu suscitatus, humores corruptos, pravos, malignos ac putridos, anteà in corpore genitos, & quiete latentes, vel fomitem ac seminium ipsum hujus contagionis antea visceri vel parti alicui otiose inhærens, aut excrementitiis succis involutum, vehementi quasi turbine concitet & exagitet, undè maligni ac venenati vapores elevati ad cor feruntur, qui spiritibus vitalibus permixti, simili malignitate ac veneno, quo ipsi præditi sunt, inficiunt, sicq; pestilentem tandem febrem inducunt. Cui sententiæ nostræ egregiè adstipulatur *Thomas Fienus de vir. Imag:* ita scribens: Quod fortiter de Peste imaginantes, Pestem interdum acquirant, fit per accidens, quatenus sc. Imaginatio hæc magnum infert timorem, qui timor movet malignos humores, in corpore imaginantis latitantes, qui moti pestem faciunt. Et ita dico (subjungit) imaginationem pestis nō facere pestem, nisi in corporibus ad eam dispositis, uti ex eo patet, quod tempore pestis grassantis, multi sæpè intensissime, & cum subsequente maximo timore de eâ cogitantes, nō propterea tamen ea corripiantur, tempore verò non grassantis multò minus. Cujus ratio est, quod in neutris dispositio ad pestem adsit. Et *Crollius in Præfat. Basil. Chym.* Imaginatio nostra (inquit) ita potens est, ut morbos sanare vel excitare valeat, sicut manifestè apparet tempore pestis, quandò ex suâ propria imaginatione, ex metu & terrore generat Basiliscum cæli, intoxicantem firmamentū microcosmicum, è suâ superstitione, prout fides patientis adjuvat. Itē *R. Goclenius in Loimographia* sic loquitur: Imperitè à nōnullis creditur in corpore benè sano, & à putredinis malignæ fomite libero, imaginationem posse excitare pestem. In quib⁹ pestis sunt semina, sangvisq; ad exitialē illam putredinem, & febrim dispositus est, de iis concedi potest, citius n. febrim illi sentiunt, qa per metū & terrorem humores agitantur, qbus cōmotis spiritus putridi ad cor revocantur, cūq; bonis una eôdem adducuntur. Sic accidere videmus aliquandò, ut qui pestiferę febris seminaria in se haberent, funeri alicui facti obvii, non multò pòst, in eam inciderint, quam serius persensissent, si non per metum, spiritus putridi ad cor ipsis fuissent attracti.

CAPUT XXI.

De Signis, futuram Pestem demonstrantibus.

EXcussis & explicatis hactenus, omnibus ac singulis Pestis causis, tempus nunc est, ut ad signorum enarrationem accedamus. Horum autem duplex existit differentia, quædam enim indicant seu demonstrant Pestem futuram, quædam verò illam præsentem nobis exhibent & ob oculos ponunt. De prioribus hoc capite dicemus: *Signa* igitur venturam pestem demonstrantia quod attinet, illa vel sunt *Generalia vel Specialia*. Generalia iterum subdividuntur in *Metaphysica & Physica*. Ad *Metaphysica* 1. referimus peccata seu delicta hominum, liberè ac impune perpetrata, quibus ad vindictam æternum numen provocatur ac irritatur. 2. Pertinent huc frequentes spectrorum apparitiones, Lemurumq; strepitus, aliorumq; terriculamentorum sonitus, quibus homines noctu miris modis terrificantur graviterq; percelluntur: nec non querularum, insolitarumq; nocturno tempore vocum auditio seu perceptio, quas ab invisibilibus necromanticis astris moveri *Paracelsus* contendit. Nos tamen illas à malis geniis non rarò excitari credimus, dum enim hi iram & vindictam Dei præsentiunt, & de futuro hominum exitio mirificè gaudent, idcircò, ut illos perterrefaciant, animosq; præsertim imbecillium inani metu ac formidine adimpleant, nocte concubia, ejusmodi inconditos sonos ac voces edunt.

Signa. Generalia Metaphysica.

Physica Generalia signa quadruplicia sunt: 1. Cœlestia. 2. Aerea. 3. Aquea. 4. Terrea. 1. ad *Cœlestia* pertinent. 1. Malignæ syderum conjunctiones, eorundemq; infelices aspectus, imprimis ♄ & ♂. 2. Cometarum apparitiones. 3. Luminarium crebra deliquia. 4. Uberior Chasmatum proventus. 5. Frequentior caprarum saltantium, vel stellarum cadentium, ut & Pareliorum & Halonum aspectus. 6. Trajectionum inusitatarum, trabium ignitarum, lancearum ardentium, aliorumq; ἀποσκαυμάτων in suprema aeris regione generationes, quæ omnia cum varia nonnunquam de se in terram expuant ac rejiciant excrementa, id-

Physica Generalia signa. 1. Cœlestia

circò non sine ratione mortalibus metum Pestis incutiunt,id quod diligenter observavit *Paracelsus*, ut habetur *Tract.1. de Pestil.tit.de Majo Microcos.* Is enim, cum 1538. ejusmodi recrementa stellarum penitius introspexisset, ac in discipulorum quorundam præsentiâ aperuisset, invenit ea intestinis similima, undè exactis ab eo tempore paucis mensibus, secuta fuit crudelissima Pestis,per totam Sveviam,Helvetiam & Bavariam sæviens, hominesq; unâ cum colicâ atrocissimâ affligens. *Idem* quoq; annotavit, in Hungariâ aliquandò stellarum recrementa repræsentasse lingvam, crassitudine digitali, punctis atris signatam,quæ truculentissima pestis ibidem, cum Anginâ seu fauciũ exustione & lingvæ secuta est. Anno 1536. Ita in Borussiâ, Anno 1532.affirmat se vidisse,ejusmodi recrementa, maculis luteis, nigris ac lividis insignita,ad quæ Ecthymata cum Peste secuta fuêre. 2.*Aereis Signis* accensenda sunt 1.Tempora anni,naturalem suam temperiem non servantia, maximè vero si Austrina aeris constitutio diutius vigeat, quâ vitæ & sanitati hominum,nulla perniciosior existere potest,utpotè corpus,ad varias putredines in humoribus suscipiendas,disponens,undè & *Hipp.* loquens de peste,semper ferè, Austrinæ constitutionis mentionem facit, & *Gal.*passim in monumentis suis,annum australem, in peste procreanda,primas quasi partes vult obtinere. 2. Pluviæ prodigiosarum ac insolentium rerum,puta,ranarum,murium,sangvinis, carnis,lactis,lumbricorum & hujusmodi aliarum, quemadmodum olim Romæ,Coss. M.Attilio & C. Portio, lactis & sangvinis pluviæ, diræ Pestilentiæ, prænunciæ extiterunt. 3. Nebularum crassarum ac fætidarum copiosior generatio. 3. Inter *Aquea Signa* numerantur 1.Aquarum fætor,si nimirum stagna vel flumina obscænos vapores exhalent, excrementa denique spumosa,pustularum more aquis innatantia (Sterngeschoß vocant) ubiq; conspiciantur 2. fontium ex puritate ac limpiditate nativâ,in cænosam, fæculentam ac turbidam substantiam transitio seu commutatio 3. piscium fluminibus innatantium, seu piscinis contentorum & altorum, repentinus magnusq; interitus. 4. Rubetarum & ranarum multiplicatio, earundemq; aquis sta-

2. Aerea.

3. Aquea.

gnantibus seu fluminibus, majori, atq; aliàs conspici solent numero, innatatio. 5. Cancrorum, aviumq; aquatilium, desertis propriis latebris seu domiciliis, in aquarum margines egressio, vel continentem proreptio. 6. Insolentes aquarum excursus, multas sordes secum devehentes, quæ undis in debitum ac consvetum alveum se rursus recipientibus, hinc inde in pratis & agris, vel extrà littus relictæ, aerem, tetro vapore contaminant, sicq; pestem futuram præsagiunt. 4. Tandem ad *Terrea Signa* referenda sunt 1. insolita terrarum sterilitas 2. satorum, germinum, vitium, arborum, marcor vel corruptio. 3. Boletorum, fungorum, aliarumq; rerum graveolentium ex putrefactione ortarum, insolens copia. 4. Terræ motus & concussio ingens. 5. Rosarum, violarum aliorumq; florum sub Autumni tempus nova progerminatio. 6. Bubonum dirorum & feralium nocturni clamores seu ululatus, undè *Ovidius 8. Metamorph.* Ignavus Bubo, dirum mortalibus omen.

4. Terrea.

2. *Specialia Signa* quod attinet, venturam Pestem prædicentia, illorum multiplex quoq; est differentia. Quædam enim desumuntur ab ipsis causis, pestem inducentibus: Quædam ab effectis aeris quodammodo alterati & corrupti: Quædam à morbis.

2. Specialia signa, quæ triplicia.

1. In *Causarum* numero constituimus 1. Contagium, in vicinis locis fæviens, cui præcavendo & avertendo, nisi Magistratus prudentia sedulò succurrat, facilè fieri potest, ut vel per aerem ac ventorum flatus, vel per commercia ac vestimenta, vel per homines ejus labe inquinatos, illud in vicina oppida, pagos, vicos transferatur, & ita longè lateq; disseminetur. 2 Famem, seu alimentorum idoneorum ingentem penuriam, undè proverbiũ, μέζων λιμοῦ ὁ λοίμος. 3. Stragem ingentem ac numerosam, vel hominum in prælio aliquo magno occisorum, eorumq; cadaverum projectorum, subq; dio sine sepultura relictorum: vel armentorum ac gregum, corrupti pabuli devoratione, vel variorum putridorum ac venenatorum terræ vaporum attractione, ubiq; catervatim pereuntium. Ubi igitur harum causarum aliquę fuerint præstò, facilè pestem conjectare licebit.

1. à Causis Pestis.

2. Ab effe

2. Inter *Effecta* numeramus 1. Copiosiorem ranarum, bufo-

num,muſcarum,cymicum,papilionum,locuſtarum, erucarum, ſcarabæorum ac ſimilium inſectorum,ex putrilagine prodeuntium,& partim plantis arboribusq; glomeratim adhæreſcentium,earumq; fructus,folia,flores erodentium ac depaſcentium, partim homines ipſos varimodè infeſtantium, ac moleſtia quaqam afficientium, proventum ſeu numerum: imprimis verò ſtupendam Aranearum multitudinem,ſubitariumq; & inſolens earundem incrementum.Undè illi malè ſibi conſulere videtur, qui tempore graſſantis Peſtis,araneas,ſcopis ac perticis, è parietibus detrahunt, illasq; ab omnibus, omnium cubiculorum ac conclavium angulis dejiciunt ac deturbant, ignorantes ſc. hoc inſectum omnia inquinamenta aeris putrida ac venenata,peculiari naturæ ſuæ proprietate allicere, & pro alimentum attrahere & concoquere. 2.Macularum variarum,præſertim nigrarũ,in lingvis ranarũ apparitionem, interq; ſeſe mutuam conſcenſionem, illam n. omninò peſtem denotare, *Paracelſus docet de peſtil.* 3.Avium ex propriis nidis demigrationem, ovorumq; ac pullorum ſuorum deſertionem,vel eorũdem in ſalubriora loca tranſportationem. 4.Talparum,murium,ſerpentum,aliorumq; animalium,terræ cavernis deliteſcentium, ex cubilibus, ſpecubus, antris vel latebris ſuis conſvetis repentinam fugam.5.Carnium, leguminum,fructuum,non diu aeri expoſitorum citam corruptionem & putrilaginam vel verminationem. 6. Omnium obſoniorum generum, in patentibus conclavibus locatorum ſeu repoſitorum,ſitûs & mucoris inductionem.7.Panis recens è clibano extracti,calidèq; lanceæ impoſiti, ac ſub dio per noctem unam aeri expoſiti,manè contractam muciditatem, ejuſdemq; acquiſitam,tùm in colore, tùm in odore peregrinitatem. Undè *Prothaſius Rovellus* refert,An.1524.Peſte Mediolani ſæviente, ſe vidiſſe panem recentem, non ſolùm mucidum ac putrem evaſiſſe,ſed etiam totum vermiculis ſcatuiſſe. 8.Deniq; ovorum mollium ac recentium,præter ſolitum,ſubitaneam, à nocturno aere factam putredinem ac corruptionem, de quo vide *Foreſt. lib. 6. obſ. 11.* Ex his igitur quilibet,rerum naturalium non planè imperitus,præſagire Peſtem non difficulter poterit.

ctis aeris corrupti.

3. à Morbis. 3. Denique inter *Morbos*, à quibus Signa futuræ Pestis desumũtur, referimus 1. Morbillos ac Variolas seu Ecthymata, quandò nimirum hæc à conditione Aeris impuri & contaminati, originem trahentia, non solum ætatem puerilem valdè exercent, verùm etiam adultos ac senes calamitosè affligunt & infestant, tunc enim plærumq; prodromi venturæ pestis existunt. 2. Crebras Phlegmones ac Carbunculos plurimorum corpora invadentes. 3. Febres continuas, imprimis verò Petechiales seu malignos, singulari atrocitate Symptomatum conspicuas. 4. Abortus frequentes gravidarum ex levi occasione causatos, hos enim portendisse Pestem aliquoties cognitum fuit, quemadmodum *Alex. Bened. in lib. de pest.* Venetiis id contigisse memorat. Tandem hisce signis omnibus addenda quoq; *Præsagia non naturalia,* quorum aliqua Pestem venturam non indubiè prænunciasse, vel ex eo prodigio, q; in urbe Laviniâ accidit, patêre potest: Ibi enim L. Aem. Paulo, & Ennio Belo Coss: statua seu simulacrum Junonis, lacrymas uberes visum fuit effundere, quas tanta mox hominum peste sublatorum, subsecuta est internecio, ut tota ferè civitas incolis orbaretur: teste *Iulio Obsequente, in lib. de prodig. cap. 13.*

CAPUT XXII.

De Signis, præsentem Pestem indicantibus.

QUemadmodum Pestis, ut suprà quoq; dictum, non semper unam & eandem faciem obtinet, sed pro malignitatis ac putredinis intensione ac remissione, nec non aliarum causarum conditione ac diversitate, diversimodè quoq; se habeat, modò hujus, modò alterius veneni speciem seu naturam æmulans: ità quoq; Signa, hanc luem præsentem indicantia, non semper eadem in omnibus apparent, sed pro naturarum temperamentorumq; varietate ac discrepantiâ, varia atq; inter se maximè differentia illa interdùm occurrunt atq; conspiciuntur. Ut plurimum tamen Pestem comitari ac præsentem demonstrare solent sequentia Signa.

I. Signa actionum læsarum.

1. *Febris.* Quæ excitatur à malignâ humorum, cordi vel propinquorum vel longiùs ab eo dissitorum putredine. Notandum autem 1. Febrem illam non ex intermittentium sed continuarum genere esse, typoq; omni carêre, cum ejus calor æstuans nec intendatur nec remittatur, sed ab initio ad declinationem continua & uniusmodi flammâ flagret. 2. Calorem hunc febrilem per externa membra diffusum, primo quidem contactu nō admodum acrem & mordacem, sed mitem potiùs ac remissum apparêre, eundem tamen paulo diuturniori manus ad carpum & cordis applicatione, sensim majorem acquirere pertinaciam, intensioriq; acrimoniâ tangentis digitos ferire. 3. Hunc febris calorem, intùs potissimum in putredinis loco concentratum delitescere, atque sic maligno suo incendio, cor reliquaq; viscera, vehementer torrendo & perurendo ægrotantibus maximam afferre calamitatem. 4. Febrem illam non solùm humoralem, sed & interdum Ephemeram, interdum hecticam pestilentem esse posse, ut suprà quoq; dictum, atque has duas posteriorum febrium species, hominem sępissimè è medio tollere, priusquam exactè innotescant. *1. Febris.*

2. *Spontanea lassitudo, & repentina omnium virium, absq; ullâ causâ manifestâ prostratio.* Quæ oritur ab elevatione vaporum, internè maligna putredine generatorum, & in magna copiâ ad partes sensibiles transmissorum, qui illis tenaciter inhærentes, nec vel ob sui crassitiem, vel pororum cutis angustiam, exitum molientes, postmodum nervos ac membranas, acrimoniâ suâ vehementer lacessunt ac irritant, undè tandem hujusmodi spōtanea lassitudo corpori inducitur. *Vel dicendum*: Veneni pestilentis, inspiratione attracti malignitatem, illicò calorem nativum corrumpere, spiritus vitales absumere ac dissipare, ad quorum dissipationem, necessariò virium omnium repentinam insperatamq; exolutionem consequi oportet. *2 Spontanea lassitudo.*

3. *Insignis Capitis dolor.* Qui licet communis sit & cæteris febribus, in Peste tamen, peculiari quâdam conditione malignus *3. Capitis dolor.*

ac perniciosus existit, adeò ut prę ejus atrocitate ac sævitia ęgrotantes vix reliquorum symptomatum passiones sentiant. Causa autem tanti doloris, diversæ putridæ ac malignæ exhalationes, in sacram Palladis arcem, cerebrum nimirum ἀθρόως ascendentes, ejusq; membranas, sensu exquisitiss: præditas, acri & venenata sua qualitate ferientes vel vellicantes, existunt. Vel *secundum Hermeticos*, dolor hic causatur à spiritualibus tincturis salium corrosivorum seu arsenicalium, menynges cerebri penetrantium, divellentium ac pungentium.

4. *Vigiliæ.* 4. *Vigiliæ intensæ.* Quæ oriuntur à vaporibus seu halitibus calidis, siccis ac venenatis, ob febris præsentiam, & focum putredinis internum, subindè è corporis nostri locis inferioribus, in arcem ejus editiorem, caput nimirum elevatis, qui cerebri roridam humiditatem absorbendo, illud propè torridum relinquunt, undè humore blando, svaviq; meatus opplente cerebro destituto, & spiritibus, continuo capitis dolore vel absumtis, vel inordinato motu disturbatis, somnum obrepere impossibile est. Vel *secundum Hermeticos*, vigiliæ ab exhalationibus sulphureis, acrimoniam, siccitatem & incendium, à calore extraneo adeptis excitantur.

5. *Deliriũ.* 5. *Delirium ingens:* Quod provenit, dum ex vehementi materiæ malignæ, putridorumq; vaporum toto corpore ὀργασμῷ concitatorum ebullitione, fuligines pravæ ac perniciosæ, confertim in cerebrum irruunt, & caliditate sua ignea ac maligna, spiritus animales, modò huc, modò illùc celeri motu impellunt, agitant, disjiciunt atque perturbant, undè postmodum ejusmodi mentis extravagationes pro causæ magnitudine ac remissione majores vel minores succedunt.

6. *Caros.* 6, *Caros seu Somnus profundus:* Quod symptoma diametraliter, 2. prioribus signis adversari videtur. Sciendum tamen, nonnunquam supervenire iis, quorum cerebrum magnâ pituitæ excrementitiæ, aliorumq; crudorum ac frigidorum humorum copia oppletum est, qui dum febrilis caloris vehementiâ colliquantur, ac diffluunt, ejusmodi soporosos affectus, & ineluctabilem dormiendi necessitatem inducunt. Vel *secundum Hermeti-*

meti-

meticos: Somnus iste profundus oritur à spiritibus sulphuris narcotici, qui sua viscositate spiritus animales ligare, vel aciditate vitriolata coagulare, vel narcosi sua stupefacere & exolvere possunt, quo minus ad sensuum organa & consveta munia prorumpant.

7. *Respirationis diminutio, ejusdemq; frequentia:* Cujus prioris causa, caloris nativi, utpotè veneno pestifero oppressi, imbecillitas summa existit. Posterius verò ob caloris febrilis potissimum in corde accensi & adaucti præsentiam proficiscitur. *7. Respirationis diminutio.*

8. *Cordis palpitatio, vel ejusdem deliquium:* Prior affectio indè oritur, quod cor maligni vaporis occursu lacessitum, tremit, & luctando tumultuatur motu violentissimo, ad expellendum venenum, sibi maxime adversum & exitiosum. Posterior verò, syncope nimirùm excitatur, ob suffocatos, dissipatos vel resolutos omninò à maligna materia, spiritus vitales, nec non summoperè prostratum & debilitatum calorem insitum. *8. Syncope vel Palpitatio cordis.*

9. *Pulsus obscuritas, parvitas & inæqualitas.* Quæ eandem cum Palpitatione & Syncope agnoscit causam, facultatis nimirum vitalis ingentem imbecillitatem, & summam naturæ fathiscentis exolutionem, ob nectaris vivifici, caloris sc. ac spirituum dissipationem, contractam. *9. Pulsus obscuritas.*

10. *Cardialgia:* Quæ oritur ob vellicatum superius ventriculi orificium, ratione suæ nervosæ substantiæ maxime sensile, à fuliginum putridarum ac malignarum ingenti acredine ac mordacitate, supernè ad illud transmissarum. *10. Cardialgia.*

11. *Vomitus enormes, & dejecta ciborum appetentia.* Priores, sc. Vomitus, non aliundè proficiscuntur, quam ex vehementer irritata stimulataq;, à prava & maligna qualitate, facultate expultrice ipsius stomachi, ad expellendum id, quod naturæ suæ adversatur. Undè sæpè accidit, ut unà cum noxia corruptaq; variorum excrementitiorum humorum materia, esculenta quoq; ac poculenta, paulò antè ingesta, violento motu per superiora rejiciantur. *Posterioris* verò causa nulla alia existit, quam humorum, non tàm mesenterium, quàm ventriculum, obsidentium, maligna putrefactio, quæ tùm lentitia suâ, orificium ven- *11. Vomitus.*

triculi infarciente facit, ut suctionis venarum in se terminantium, sensum non percipiat, tùm malignitate suâ, spiritus, illius suctionis autores, depravat, corrumpit, ac prosternit, adeò ut sensus non nisi pravus efficiatur.

12. Sitis. 12. *Sitis ingens, lingvæq; ac faucium ariditas ac siccitas molestissima.* Quorum causa perenni biliosorum venenatorumq; humorum in ventriculi præcordiorũq; regionem affluxui, ac siccarum exhalationum, ex cordis, Epatis, aliorumq, viscerum internorum, maligno æstu suscitatarum, ad superiores oris partes, elevationi adscribenda est, quæ quidem elevatio, dum oris concavum subit, ejus humiditatem internam omnem, mirè absorbet, sicq; superficiem ejus siccam planè & retorridam relinquit.

2. Signa Excretorum.

1. Hæmorrhagiæ. 1. *Hæmorrhagiæ variæ.* Quæ oriuntur à sangvine ebulliente, vasorum orificia nimiâ suâ quantitate perrumpente, vel acrimonia ac mordacitate suâ erodente, vel deniq; fervidâ tenuitate transsudante. Ebullitio autem ista in sangvine causatur à malignitate morbificæ materiæ, naturæ corporis nostri admodùm infestæ ac molestæ.

2. Diarrhœa. 2. *Alvi fluxus immoderati ac Dysenterici.* Qui generantur, dum nimirum vel natura pristinas vires resumens, per se insurgit ad excernendos illos humores noxios, anteà sibi nimis graves ac molestos, eosq; ità criticè, per alvinam regionem, è territorio suo potenter ejicit & exturbat, ac de ipso tandem morbo triumphat: vel dum irritata à pravitate & malignitate materiæ morbicæ, ejusmodi excretionem molitur: vel dum colliquatione humorum, seu à venenatâ qualitate, seu intensâ putredine genita, ipsi humores per acquisitam quandam acrimoniam, sibi ipsis ad talem exitum viam aperiunt ac recludunt. *Secundum Hermeticos* verò causa hujusmodi profluviorum assignanda naturæ Salium Arsenicalium, intestinorum tunicis imprimis fixè inhærentium, eaq; loca erodentium & exulcerantium, undè postmodum natura, perpetuo tenesmo & egerendi cupiditate stimulata, varia excrementa fœtida ac putrida excernit, acutissimosq; dolores pungentes inducit.

3. *Urinæ nunc tenues & crudæ, nunc turbatæ, aliquandò lividæ ac fætidæ, nonnunquam ſanorum urinis ſimiles.* Quæ omnes ita excernuntur, prout nimirum hic vel ille humor in putredinem abit, & pro ut putredo quoq; ipſa vel intenſior vel remiſſior exiſtit. Nam ſi in Peſte major viget gradus malignitatis, quàm putredinis, tunc ſanè urinæ ægrotantium, ab urinis ſanorum parùm different: contrà verò, ſi putredo vincat venenum, urinæ vel turbidæ, vel albæ ac tenues, ſeu craſſæ, fætidæ ac lividæ apparebunt. Ex ſolis tamen urinis, niſi adſit ſyndrome aliorum ſignorum, Medicus, nihil omninò de Peſtifero morbo pronunciare aut vaticinari debet aut poteſt, imò inſpectio illarum, tempore hujus luis graſſantis, ei nõ minùs quàm peſtis ipſa, ſumopere fugienda eſt, niſi ſibi ac ſuis voluntarium exitium, ac internecinam perniciem, lubens velit accerſere, id quod exempla, plurimorum Excellentiſs. Medicorum teſtatum fecerunt, qui multis arte ſuâ prodeſſe cum potuiſſent, inſpectione curioſiori urinarum, ad ædes ſuas per homines impudentiſſimos delatas, infecti, immaturum hac ratione, ſibi ipſis accelerarunt interitum. *5 Urinæ variæ.*

3. *Signa qualitatum mutatarum.*

1. *Maculæ variæ.* Quæ oriuntur ab ichoribus, in maſſâ ſangvinea corruptis, & inſigniter putrefactis, quorum malignitate irritata virtus expultrix potenter inſurgit ad illorum expulſionem, unde iidem transmiſſi ad extimas corporis partes, hiſque lentore ſuo adhærentes, ejuſmodi maculas exhibent, cutiſq; ſuperficiem vario colore inficiunt & deformant: Maculæ autem hæ, quomodocunq; etiam ſeſe habeant, & ſive in principio, ſive in vigore febris peſtilentis ſpectentur, certum eſt, illas non niſi inſignem quandam malignitatem portendere, totam maſſam ſangvineam uſq; adeò afficientem, ut natura, impetu graviter irritata, cogatur portionem humorum ebullientium ante debitum tempus eructare. *1. Maculæ.*

2. *Bubonum ſeu Anthracum eruptio ſeu generatio.* Quæ quidem fieri poteſt in diverſis locis, potiſſimum tamen circa corpora glandoſa accidit. Cum enim loca hæc propter nativam imbe- *2. Bubones & Anthraces.*

cillitatem, præ cæteris partibus maximè omnium fluxionibus sint obnoxia, & natura aliàs in corporibus sanis ad glandulas, ceu certa quædam emunctoria, sordes suas, excrementitiasq; humiditates deponere soleat. Idcircò fit, ut etiam in Peste, facultate expultrice à prava & perniciosâ veneni qualitate, irritatâ, naturâ, malignam ac virulentam materiam, à partibus nobilioribus atq; internis ad ignobiles & externas protrudat & ejiciat, undè à cerebro ad glandulas post aures; à corde ad axillas: à Jecore ad ingvina virus illud pestiferum plærumq; transmittitur, ex quo posteà ejusmodi bubones, anthraces, & apostemata subnascuntur. Et hæc de signis Diagnosticis dicta sufficiant.

CAPUT XXIII.

De Prognosticis. Hominem ipsum concernentibus.

PRognostica Signa quod attinet, in duplici hæc sunt Differentia. 1. Respicit ipsum hominem, quatenùs nimirum hic vel ille, magis vel minus Pesti suscipiendæ obnoxius est. 2. Respicit, hâc lue jam infectorum salutis vel mortis præsagium. De prioribus hoc capite tractabimus.

Quænam corpora citiùs vel tardiùs in Peste corripiantur.

1. 1. *Corpora sangvinea citiùs recipiunt Pestem, quàm phlegmatica ac melancholica.* Quia sangvis cum naturâ sit cal: & hum: idcircò faciliùs cæteris humoribus putredinis labem induere potest.

2. 2. *Biliosò temperamento præditi, quàm maximè quoq; huic lui capessendæ, habiles existunt.* Quia cum ob cordis calorem, multâ spiritus attractione opus habeant, meatibusq; corporis præditi sunt admodum patulis, idcircò plus veneni Pestiferi quoq; per inspirationem ejusmodi, sensibiliter vel insensibiliter factam in se rapiunt.

3. 3. *Melancholici, quamvis omninò à Peste non sint immunes, tardiùs tamē cæteris eâ corripiuntur.* Quia cum melancholicorum sangvis frigiditate & siccitate excedat, idcircò difficilius putredinem suscipit, cũ omnia frig: siccaq;, putredini maximè resistant.

4. *Senes rariùs Juvenibus lue Pestilenti polluuntur.* Quia cum ob debilitatem caloris nativi non fortì indigeant respiratione, idcircò quoq; minus aeris vitiosi ac pestiferi attrahunt. *Vel:* Cum sicco &frigido corporis temperamẽto sint præditi,idcircò difficiliùs putredo in illis excitari potest. *Vel:* quia collapsi corporis meatus ità connivent, vasaq; cõciderunt, idcircò parum admodùm aeris pestiferi subingredi potest. *Vel:* quia temperantiæ in victu imprimis student,nec ventriculum ingestione multorum diversiss. alimentorum onerant, idcircò parum quoq; crudidatum ac noxiorum humorum in visceribus colligunt. 4.

5. *Pueri & adolescentes magis cæteris ætatibus Pestis contagioni sunt expositi.* Quia ob caloris copiam, jugem evẽtationem requirentis,meatus item ampliores,plus aeris,pestilentiale seminariũ continentis,attrahunt & concipiunt. *Vel:* quia ob sangvinis caliditatem redundantis, mutuum habent symbolum cum aëre cal: & hum:semina pestis & fovente & acuente. *Vel:* quia plurimo cibo implentur, undè omnis generis cruditates, succorumque impuritates,fomitem Pestilenti febri præbentes, emergunt. 5.

6. *Raro corporis habitu præditi,citòq; sudantes,faciliùs Pesti fiũt oportuni aliis ad sudorem minùs proclivibus.* Quia quò magis cutis pori sunt laxi & aperti,eò citiùs quoq; aura pestilens, per insensilem ἀναπνοὴν, in intimas corporis partes potest attrahi,spiritibusq; permisceri. Cùm contra accidat in illis, cutis spiracula minus patentia habentibus,sed potiùs adstricta & angusta,unde externum venenum minùs admittent. Qui tamen Peste ab internis causis originem trahente, promtiùs prioribus inficiuntur,ob impeditam nimirùm fuliginum morbidarum, ex quibus putredo nascitur,transpirationem. 6.

7. *Otio nimio torpescentes,ac glirium more,dies noctesq; stertentes,magis apti sunt ad labem Pestiferam concipiendam, quàm tempestivos labores,moderataq; exercitia subeuntes.* Quia in illis,ob cruditatum coacervationem, aliorumq; excrementitiorum succorum proventum, calor nativus debilitatus, omnesq; functiones corporis torpidæ redditæ, minùs occursanti veneno 7.

resistunt, aut fortiter id à se depellunt, cùm contra in his moderato exercitio utentibus, calor nativus factus vegetior, externis veneni injuriis potentiùs reluctatur.

8. 8. *Gravidæ ad suscipiendam Pestem paratiores sunt aliis, uterum non gerentibus.* Quia ob retentos menses, pravorum succorum copia turgent. *Vel:* quia imbecilliores sunt. *Vel:* quia ob fætus molem, aucto respirationis usu, plus aeris attrahunt, cum quo simul & fæda contagionis hauriunt semina.

9. 9. *Virgines & mulieres, Peste citiùs inficiuntur viris.* Quia sunt naturâ timidiores. *Vel:* quia corporis constitutionem nactæ sunt debiliorem. *Vel:* quia habent corpora rara & porosa, laxa & mollia, per quæ faciliùs aura venenata subingredi potest. *Vel:* quia abundant multis humiditatibus superfluis, quæ instar fomitis sunt, Pestiferi contagii recipiendi. *Vel:* quia frequenter mensium suppressione laborant, qui malignam naturam acquirentes, ab externo veneno citiùs inficiuntur.

10. 10. *Pauperes citiùs invadit contagium Pestilens, quàm divites.* Quia illi ut plurimùm ob angustiam rerum, impuriori minusq; salubri utuntur alimento, undè plus noxiorum humorum in corpore congerunt. *Vel:* quià rarò corpus per φάρμακα à saburrâ succorum excrementitiorum liberant & exonerant. *Vel:* quia tardiùs ad usum prophylacticorum remediorum descendunt.

11. 11. *Pavidi & ultra modum tristes ac meticulosi, citiùs veneno Pestifero intoxicantur quàm animo erecti, fortes, intrepidi, moderatèq; gaudentes.* Quia cum in nimio pavore, timore ac tristitiâ, calor nativus admodum debilitetur, spiritusq; vitales confertim ad cor confugiant, idcircò facilè fieri potest, ut illi, si aliquam levissimam modò alterationem, ex venenatæ auræ, per inspirationem attractæ, contactu susceperint, talem malignam pravitatem posteà quàm citissimè ipsi cordi communicent, & ita Pestem inferant. *Vel:* quia cor illorum multo metu langvet, & terroris fatigatione consternatum vires haut possidet, per quas veneno adventanti resistat.

12. 12. *Ulceribus scatentes vel fonticulos gestantes, minùs pestiferæ infectioni sunt subjecti.* Quia per ejusmodi vel naturales vel arti-

ficiales

ficiales pravorum humorum expulsiones, corpus ab ichoribus excrementitiis, undiq; optimè repurgatur, qui alias retenti, facile fomitem præbere possent contagioni venenatæ.

13. *Arthritici seu Podagrici, minùs cæteris Peste infestantur.* Quia quicquid succorum vitiosorum uspiam in illorum corpore colligitur, id totum à natura in partes debiles seu membra arthritica eructatur, undè corpus ab ejusmodi cacochymia hòc modo liberatum, & ab internarum excrementitiarum humiditatum superfluitate vindicatum, putredini ac infectioni malignæ, minùs obnoxium fieri potest. 13.

14. *Peste semel tentati, secundâ vice, vix ac ne vix quidem in eandem relabuntur.* Quia humor ille, Pestifero veneno fomitem substernens habilem, totus in illo morbo evacuatus ac dissipatus fuit, ut non facilè contagionis labem concipere queat. *Vel:* quia cor àntidotis primâ pestis curâ munitum, porrò qualitate alexiteriâ perfruitur, qua venenum pestis longè à se propulsare valeat. *Vel:* quod cor pugnæ priori cum Pestilenti veneno assvetum, nunc iteratos crudelis Tyranni insultus eludat, minasq; despiciat. 14.

15. Hisce auctarij loco addatur: *In novi ☽ natis, circa novilunij tempus, maximum Pestiferæ infectionis periculum impendere, ut in pleni ☽, circa plenilunium.* Undè Heurnius cap. 8. de Peste, & Goclenius de Peste, quæst. 8. *Cave tibi* (inquit) *singulis mensibus, quibus Pestis sævit, cùm ☽ venit ad eum locum & signum cæli, in quo erat ♄ vel ♂ tempore nativitatis tuæ.* Quod tamen (addit) vix millesimus observat, undè etiam sæpè in uno pago vel urbe vix quartam partem à Pestis afflatu intactam relinqui videmus & experimur. 15.

CAPUT XXIV.

De Prognosticis, salutem vel mortem, in Peste correptis, indicantibus.

SI illud divini *Hipp.* effatum, *Acutorum scilicet morborum, incertas admodum ac fallaces esse prædictiones* unquàm & in ullo

morbo veritatem meretur, certè in dirà ac truculenta iſta lue, idem quam maximè verificatur, ſiquidem cum ej⁹ ſigna ac ſymptomata univerſa, adeò ambigua, incerta ac lubrica exiſtant, inſtarq; Prothei cujuſdam, in ſingula momenta ac horas mire varientur: idcircò & prædictio illa, à Medico tanquàm naturæ conſulto ex illis inſtituenda, non niſi incerta, anceps, obſcura ac lubrica quoq; eſſe poteſt, id quod non ſemel experientia ipſa teſtatum fecit, Practicos nimirum exercitatiſſ. ſæpe numero in morbi hujus prognoſi inſigniter deceptos ac deluſos fuiſſe, Quod confirmat etiam *Foreſtus lib. 6. in ſch. ad obſ.* 13. dicens: Signa prognoſtica Peſtis adeò dubia ſunt aliquandò, ut optimos quosque Medicos fallant, ægris ſæpè morientibus, urinâ ſanorum ſimili exiſtente, & pulſu vix mutato: rurſus eadem ſigna cum mala imo peſſima reperiantur, præter mentem adſtantium & Medicorum quandoq; curantur. Et *Palmarius de feb. peſt. cap.* 7. De ſingulis, qui Peſte correpti fuerunt, ſic ſentio, non modò difficile eſſe, imò fieri non poſſe, ut quis de eorum vitâ & interitu certò prænunciet, &c. Quapropter admonendi ſunt hic juniores, Medici, ne de eventu hujus luis contagioſiſſ. temerè ac præcipitanter aliquid prædicere aut ſibi polliceri arrogent, ſed judicium ſuum tantiſper ſuſpendant, donec de peracta naturæ cum morbo pugna, præſagitionem ſtabilem apud ægrotos vel eorum adſiſtentes edere vel inſtituere queant.

1. PROGNOSIS Periculi ſeu Mortis.

Sit igitur hoc 1. Prognoſticon, ſumtum, à læſione actionum animalium, & 1. quidem ſenſitivæ externæ:

Si Peſte acutè laborans, oculos habeat ſcintillantes, rubros, nictabundos, vel caliginoſos, ſeu prorſus non videat, audiat, aut perpetuis aurium tinnitibus vexetur, vel gravem torporem ac ſtuporem, nec non laſſitudinem ingentem omnium membrorũ perſentiſcat, tunc ſanè funeſtum ac calamitoſum vitæ periculum illi impendere, ac præ foribꝰ adſtare, intrepidè aſſerendum.

2. *Progn: sumtum à læsione sensuum interiorum.*

Si Peste correptus, vel mente excidat ac deliret, vel omninò obliviosus ac vigil persistat; aut contrà stupidus ac soporosus fiat: aut amisso judicio, domesticos ac familiares non agnoscat, & intellectu privetur: vel deniq; nullum doloris sensum, cum tamen vel maximè doleat, ulla in parte corporis percipiat; tunc mortem in procinctu esse, ac triumphum meditari, non titubanter ajendum.

3. *Progn: à læsione actionum motricum.*

Si pestifero veneno infectus, frigidum vel per nares ac os expiret spiritum, vel maxima anhelitus difficultate prematur; aut fiat ἄφωνος, dentibusq; strideat, lingvamq;, aliasq; partes, vel tremulo infestari motu, vel convulsione affici; aut totam corporis molem inquietudine ac jactatione assiduâ defatigari sentiat: tunc spem in angusto, seu præcipiti potiùs esse positam, nullatenus dubitandum.

4. *Progn: à læsione actionum vitalium.*

Si Peste conflictans in crebra animi incurrat deliquia, vel cordis palpitatione subindè affligatur; nec non per totum morbi decursum, pulsum habeat langvidum, tremulum, formicantem &c. Tunc salutem ægroti desperatam planè videri, non hæsitanter affirmandum.

5. *Progn: à læsione actionum naturalium.*

Si Pestilenti contagio pollutus, appetentiam extremè prostratam habeat, omniaq; cibaria aversetur, vel ingesta statim revomat, & quantumvis ejus interiora maligni ardoris incendio terreantur, exiguâ tamen vel nullâ siti prematur: ventriculus quoq; ejus continuis singultibus lancinetur, tunc illum summopere periclitari, indubitanter asserendum.

6. *Progn: ab excretis & retentis.*

Si febre oppressus Pestilenti, mox in principio hæmorrhagiâ tentetur, vel à sumptione Alexipharmaci penitùs non sudet, aut sudor tantùm, frontem, collum ac pectus irroret: vel in vigore

morbi, enormi diarrhęâ biliosâ vel atrabilaria, vel fluxu ventris ſyntectico aut ſangvinolento corripiatur, urinasq; profundat paucas, graveolentes, lividas, plumbeas, vel albas ac tenues; tunc præſens inſtare exitium ægro, non vanè ſuſpicandum.

7. Progn: à ſimplici qualitate corporis.

Si Peſtifera Lue proſtratus, lingvam valdè exuſtam, nigram atque aridam, nec non anhelitum graviter olentem habeat, ructus quoque nidorulentos ac putridos percipiat: vel ſi eidem maculæ paucæ, eæq; vel plumbeæ vel nigræ ac lividæ, in corpore effloreſcant: aut nulli bubones ac anthraces erumpant, vel ſubitò intro ſeſe recipiant: vel ſi modò calor modò frigus illi ſuperveniant, tunc plena difficultatis eſſe omnia, ſalutemq; ægroti in lubrico verſari, audacter dicendum.

8. Progn: ab externâ corporis figura.

Si Peſte decumbens, faciem oſtentet Hippocraticam, nimirum nares acutas, collapſa tempora, aures frigidas, oculos acutos, palpebrarum & labiorum pallorem, cutis circa frontem duritiem, colorem faciei nigrum, lucidum, cadaveroſum, atque membra externa extenuata, frigore algeant: tunc eundem ab extrema Fati lineâ paucis abeſſe paſſibus, veraciter pronunciandum.

2. PROGNOSIS ſalutis in Peſte.

E contrà verò ſi Peſtifera luę contaminatus, mente ſibi ſemper quàm optimè conſtet, ad oblata ſe bene habeat, nullis deliriis, vigiliis immodicis, ac ſopore exerceatur, facultates omnium vel ſaltem præcipuorum ſenſuum habeat integras, reſpiratione inſuper vigeat libera, pulſu naturali ac forti, ac æquabili, nec non laudabili appetentiâ ſit præditus; largo item ſudore, exanthemata, bubones &c. confeſtim initiò morbi excludat, urinas laudabiles profundat, alvumq; moderatè laxam habeat, nec lypothìmiis, hæmorrhagiis, aut fluxu alvi colliquativo tentetur, ſed potiùs facultatum omnium vigor adhuc ſeu robur ali-

quod appareat, tunc spem salutis non minimam ægro affulgere, augurandum.

Et hæc sunt generaliter omnia illa signa, quibus vel salutem vel mortem ægrotantibus in peste prædicimus, quæ quamvis nos parciùs attigisse, & tantùm obiter quasi delibasse videamur, id tamen non absq; ratione singulari à nobis factum fuit, cum nescij non simus, illorum signorum omnium in hàc lue malignâ apparentium, naturam sic esse comparatam, ut ex iis fidam, certam & indubitatam prognosin capere atq; elicere, Medico, quantumvis sagaci, docto ac prudenti, summè arduum, ne dicam penè impossibile sit. Undè & *Reimundus Mindererus de Peste cap. 11.* scribit: Quia morbus pestifer suâ naturâ infidus existit, ideò fida de se mortis ac salutis signa non perhibet, undè apparentibus alioquin inditijs salubribus, quæ tamen omnia hoc in morbo suspecta sunt, ęgros interdum perire deprehendimus, & quos morbus, inductâ sævorum accidentium turbâ, jugulare velle videbatur, vitalis virtus quasi clàm subterfugiens, hostiles persæpè manus evasit, morbo modò Medicos, modò ægros hôc affectos, modò se ipsum ludente, non aliter à se è rusticorum tumultuantium symposio, inter medios ipsorum enses & conflictus clàm se quispiam subtraxisset.

Finis Libri I.

LIBER II.

DE PRÆSERVATIONE PESTIS.

PROOEMIUM.

PErducto feliciter ad finem antecedenti Libro, in quo abstrusissimam veneni Pestiferi naturam, causas, differentias ac signa, accuratissimâ, quantùm quidem à nobis fieri potuit, Philosophicâ ac Medicâ indagine investigavimus: Ordinis ratio nunc postulare videtur, ut ulteriùs progredientes ipsam quoq; προφύλαξιν καὶ θεραπείαν, utpotè plus momenti habentes, nunc aggrediamur. Quemadmodum a. fortissimus belli Dux seu Imperator, longè majorem nobilioremq; promeretur gloriam ac laudem, si is belli tempore, obsidionis aut oppugnationis alicujus gravissimæ, quam huic vel illi loco ab hoste parari novit, periculum, sagaciter atq; ingeniosè avertat, tempestiveq; amoliatur, sicq; suæ fidei ac tutelæ creditos, à futuris calamitatibus, ipsorum vitæ ac fortunis, maximè certòq; impendentibus, omninò liberet, & assertum eat, quàm si factâ jam oppugnatione, & prælio fervescente, dubio Marte cum hoste confligat, deq; summâ rerũ decertet, & hoc modo suam & suorum salutem in discrimen vocet, ancipitiq; prorsus eventui exponat: Ita ampliori insignioriq; laude seu præconio mactandus veniet Medicus, qui diræ hujus ac funestæ luis, naturæ omninò creperæ, & salutem sæpè in facie, funus verò in tergo gerentis, citiusq; semper exitium ac internecinam pernitiem minitantis, quàm salutem ac securitatem promittentis, atrocem impetum, telis pharmaceuticis, peritè ac prudenter arcêre, ac depellere, quàm eâ jam infectos atq; oppressos, dubio conatu, in pristinum incolumitatis statum revocare satagit. Posthabitâ itaq; nunc Infectorum Curatione, de quâ tertio libro sermonem instituemus, à Præservatione, utpotè nobiliori, rem ipsam auspicabimur.

CAPUT

Caput I.

De Prophylaxi Pestis spirituali seu Theologicà.

CUm autem triplex potissimùm Præservationis à Lue Pestiferà modus existat: Unus nimirum Theologicus seu spiritualis: Alter Politicus seu civilis; Tertius, Medicus seu naturalis, idcircò de singulis ordine disserturi, primò omnium à spirituali prophylaxi, ceu omnium præstantissimâ ac certissimâ, nunc ordiemur. Hæc autem in tribus potissimum consistit. 1. In devotâ & ardenti ad Deum fusâ precatione, 2. in verâ minimèq; fucatâ cum Deo & proximo reconciliatione, & tandem 3. in seriâ & religiosâ vitæ emendatione, emendatæq; constanti perseveratione. *In quibus consistat spiritualis præservatio.*

I. 1. Quod attinet. Nulli sanè dubium aliquod esse debet, devotis ac ardentibus suspiriis, ab imo pectoris fonte ductis, nec non humillimis ac supplicibus precibus, ad D.O.M. in verâ fide quotidiè fusis, ceu mediis omnium efficacissimis potentissimisq;, optimam tutissimamq;, corpus, non solùm à pestiferæ contagionis infectione, verùm etiam à quorumlibet aliorum morborum hostili invasione pærservandi, viam iniri. Siquidem certum & S.S. quoq; scripturæ oraculis confirmatum, nullâ uspiam re, divini Numinis, atrocitate scelerum nostrorum sæpissimè irritati, iram magis, citiusq; sedari ac placari, pænasq; & afflictiones, cervicibus nostris imminentes, promptiùs declinari atq; averti, quàm devotissimè ad Deum factâ oratione ac supplicatione, quam etiam se certò exauditurum, nosq; ex omnibus malorum fluctibus paternè erepturum liberaturumq;, *Psalm. 50. & 19.* promisit. Et *1. Reg.* 8. ut & *2. Paralip. 6.* Si oborta (dicit Dominus) fuerit pestis, aut corruptus aer, aut alia plaga, aut quicunq; alius morbus, ego omnem orationem, & quamcunq; supplicationem, factam à quocunq; homine, ex universo populo meo, exaudiam. Cujus rei egregium extat exemplum apud *Esaiam cap. 38. & 4. Reg.* 20. de Ezechiâ Rege, quem pestilenti febre correptum, & nuncio futuræ mortis graviter perculsum, cum faciem ad parietem convertisset, & multis profusis lacrymis ad Dominum oras-

set, pristinæ sanitati corporis, perfectè restitutum fuisse legimus. Similiter *2. Samuel. 24.* cum David (postquam 70000. a Domino, Peste percussi, interfecti essent) peccata confessus esset, & se coram Deo humiliasset, pœnitentiamq; egisset, plagam hanc cessasse scriptum invenimus. Ita & memoriæ proditum est, Marsiliæ cum ope humana pestis extingvi non posset, unicum fuisse remedium, confugere ad orationes & jejunia, Quam ob causam & *Avicen. 4. meth. cap. 1. scribit:* Ob has causas prosunt hominibus orationes & sacrificia &c. Similiter passim apud autores fit mentio Pestilentiæ, Romæ aliquandò crudelissimè sævientis, quæ non nisi piis precibus Gregorij Papæ & populi Romani expiari potuit. Verùm etiam hoc est (teste *P. Diacono lib. 6. cap. 3. de bello Longobard:*) quod Papiæ, anno 680. quando Angelus visus fuit hasta percutere ædes, quos volebat peste infici, hæc lues precibus tandem mitigata ac sublata fuerit. Nec hoc ignotum quoq; olim fuit Ethnicis, quos sacrificiorum oblatione, ac precibus, suo more factis, Deos placavisse, & hâc ratione pestem, aliasq; calamitates avertisse, constat. Nam scriptis consignatum legitur, Romanos olim, pestilentiam exortam alia via à se amoliri non potuisse, quàm abducto ex Epidauro, sub angvis formâ, Æsculapij simulacro, ceu Deo Medico, quo Romam allato, statim post ejus venerationem, urbem, triennio peste obsessam, ab hac lue liberam evasisse: Ita veterum historicorum monumenta testantur, Athenis sæpè ortam pestem, ob sacrificiorum & votorum solennia, extinctam fuisse.

2. Diximus, ad spiritualem quoq; προφύλαξιν reqri, veram & cũ DEO, & cum proximo reconciliationem. *Cum Deo* quidem si delictorum nostrorum turpitudinem agnoscentes, deflentes ac detestantes, seriamq; pœnitentiam agentes, ad Deum, Patrem nostrum convertamur, & summa cum animi devotione ab ipso remissionem illorum flagitemus, sicq; spem non dubiam, in misericordia, tutela, & auxilio divino, saluberrimoq; sangvinis JESU CHRISTI antidoto ponamus, juxtà illud *Zach. 1.* Convertimi ad me, & ego convertar ad vos, dicit Dominus Zebaoth. Conversio a. ista neutiquam procrastinanda, aut de die in diem temerè pro-

trahenda, sed quantocyùs instituenda est, quia si unquam ulla in re, mora seu cunctatio periculosa extitit, certè eam in hac longe periculosissimam esse, jacturamq; nō minus animę, quam corporis secum trahere, minimè ambigendum. Quod cōfirmat *D. Augustinus* dicens: Qui tardat ad Dominum converti, periculū facit animæ suæ; & Regius Proph. David, ad celerem seu maturam cōversionem omnes adhortans, *Ps. 95.* ait: Hodiè, hodiè, si vocē Domini audiveritis, cor vestrum non obdurate. Quod intelligens quoq; *Savanorola*, quantùm sc. intersit, ut à Peste præservari cupiens, Deo reconcilietur, & pœnitentiam agat, in Practica sua ita scribit: Ut corpora munda pręserventur, fac ut anima tua primò mūdetur, & sic Deus misericors, te ab ipsa peste pręservabit. Undè *Georg. Cedrenus in suis histor.* refert de Michaele & Theodoro, q̄ peste grassante apud Bulgaros, illa aliter sedari non potuerit, nisi à Rege ipsorū totoq; populo, seriò acta pœnitentia, ipsisq; ad Christianā fidem conversis. *Cum proximo* verò, si omnes simultates, odia & inimicitias, quæ nobis cum illo anteà intercesserunt, deponamus, & cū eodem postliminiò in gratiam redeamus, adhortante Christo, *Matt. 6. v. 14. Marc. 11. v. 25. & Eccl. 28. v. 2.* Si (inqt) remiseritis hominib⁹ peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis: si a. non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Et *Lucæ 6.* Estote misericordes, &c.

3. Tandem supest, ut Deo & proximo reconciliati, imposterū emendationi vitæ, omni nisu studeamus, inq; ea etiam constanter perseverem⁹, coercendo nimirum vagas carnis nostrę illecebras, & frenū injiciendo pravis cupiditatibus, vitando insuper omnis generis vitia, improborumq; ac perditissimorū hominum commercia ac societates, nec immoderationi affectuum, utpotè hominem sæpè transversum, & extrà rectæ rationis gyrum abripientium, plusquàm decet indulgendo, sed piè, modestè, castè, relligiosè, temperanter & inculpatè vivendo, omniaq; humanitatis & charitatis officia proximo nostro cumulatè exhibendo. Quod si fecerimus, licet immaniter furente ac sęviente Peste, mille cadant a latere nostro, & decem millia a dextris nostris, nos tamen hujus infernalis furiæ minis atrocibus minime

territ,ituti omninò ac immunes ab omni virulenti contagij afflatu,ſub umbra alarum,ſummi noſtri JEHOVÆ ſemper degemus ac perſiſtemus.

Formulæ 2. Receptarum, ex officinâ Theologorum ſpirituali depromptarum, & infallibili experimento ad præcautionem Peſtis comprobatarum.

℞. *Radicem* rectæ Fidei: puri cordis: veræ pietatis. *Folium* certiſſimę ſpei: ampliſſimæ miſericordiæ: abundatiſſimæ clementiæ. *Florem* violarum humanitatis: roſarum charitatis: liliorum puritatis. *Semen* caſtitatis: jejuniorum: elemoſynarum: orationis. *Abſinthium* contritionis. *Aloen* confeſſionis. *Myrrham* pænitentiæ. *Species* diapoſtolorum; Diamartyrum. *Trochiſcos* ſanctorum. *Oleum* lachrymarum. *Ungventum* ſuſpiriorum & gemituum. *Emplaſtrum* contemtus mundi: Tollerantiæ aſſentatorum,invidorum & obtrectatorum. Hæc omnia miſceantur in *Mortario* conſcientiæ, atterantur *piſtillo* doloris, agitentur *Baculo* paſſionis Dn. noſtri JESU CHRISTI & cum *Sacharo* divivi amoris diſſoluto,in *Aqua* lachrimarum, ad *Ignem* tribulationis,amaritudinis & patientiæ. Fiat *confectio cordialis in morſulis*, purâ & ſyncerâ fide, cum firmiſſimo propoſito novæ obedientiæ,quotidiè guſtandis,maſticandis & deglutiendis.

2. Alia, Brevior.

℞. Veræ fidei ac pietatis ana ℔.j. Temperantiæ, ſobrietatis & humilitatis an: ℔ ß, Fortitudinis, Chriſtiani fervoris in orando,ſpei,charitatis an: ℥ iiij,contemtus mundi, ſtudij paupertatis an: ℥ iij ſcuti patientiæ, tollerantiæ & afflictionis, invidorum, calumniatorum & adulatorum ana q. ſ. Miſce fortiter omnia, cum propriis contritionis ac pænitentiæ veræ lacrymis. Fiat *Bolus*,quotidiè, manè & veſperi devorandus.

Hiſce addantur quoq; elegantiſſimi, *Adami Siberi* verſiculi.

A Peſte tutus eſſe qui deſideras
Dei timorem ſume præſtantiſſimũ,
Huic adde CHRISTI in ſangvinem fiduciam.

Cer-

Certissimam: Precationis & piæ Iterationem, quà pote frequentissima,
Fieri: crucisq́; molestiã acerrimam.
Hæc misce ad ignẽ charitatis in Deũ Et proximum, & ea cuncta cordi imponito.
Mirum, nisi tutus & integer servaberis.

CAPUT II.

De Prophylaxi Politicâ seu Civili.

PRæmissa spirituali præservatione ceu digniore, tutiore ac certiore, Ratio ipsa nunc dictitare videtur, ut de Politicâ quoq; seu civili, utpote, Magistratui, urbiumq́; rectoribus aut gubernatoribus propria, sermonem aliquem instituamus. Decet autem quemlibet pium ac prudentem Magistratum, cui populi salus, suprema Lex esse debet, admodum sollicitum esse, curasq́; & cogitationes omnes eò intendere, ut quando pestilentis contagionis semina, in vicinis locis gliscere sensimq́; serpere videt ac intelligit, ad ea in ipsis primis initiis mox opprimenda, urbemq́; suæ custodiæ traditam ac commissam, à venenata hac infectione, im̃unem, liberamq́; reddendam ac præcavẽdam quamprimùm se accingat ac convertat. Id autem 4. potissimum modis perficietur. 1. Platearum, ædiumq́; ab omni sorditie repurgatione, nec non fimorum, quorundam impurorum animalium, extrà urbem rejectione. 2. Peregrinorum hominum, ex locis suspectis adventantium, ab urbe exclusione. 3. Publicorum conventuum interdictione. 4. Ædium infectarum obseratione.

1. Platearum ædiumq́; à sordibus repurgatio, ac fimorum extrà urbem deportatio.

Principiò cum in confesso sit, in aere com̃uniter infectionem contrahi solere, à variis platearum sordibus, cæteràq́; excrementorũ fętentium, in privatis ædibus collectorum, illuvie, idcircò in his imprimis removendis, omnem operam, studiũ & diligentiam adhiberi decet, quod nõ difficulter fiet, si Magistratus jussu atq; edicto, plateæ, vici, ac compita, per certos, & ad id gen⁹ officij peculiariter destinatos homines, semel atq; iterũ, ab ejusmodi sordiũ ac spurcitierũ coacervatione, probè repurgentur, sicq́; semper munda cõserventur. Unde *Quercetanus in Diætet, lib. 2, c. 3*

scribit

ſcribit ſe obſervaſſe,ita Toloſanam urbem ſæpè Peſte tentari ſolitam fuiſſe,at tandem dilatatis urbis vicis & compitis, purgatis diligenter ſtercoribus ac ſordibus, liberioreq; aere captato, urbem iſtam ab ea contagione liberatam fuiſſe,aut nõ ita frequenter eadem infeſtari viſam fuiſſe.Quâ de re prudenter *Pampin.IC. Aed.§ de viâ publ.* præcipit:Aediles nõ permittant,neq; in plateas ſtercora aut ſordes projici,neq; cadavera neq; cerdones pellium ſordes abſtergere. Præterea ſi urbium præfecti ſollicitè in id incumbant,ut omnia ea, quæcunq; ſeminarium contagij vel poſſunt excitare vel augere ac fovere, actutum ex locis publicis amoveantur. v. g. ſi ſpecus ſubterranei hiantes, & mephitim expirantes,claudantur:ſi cadavera hominum,aliorumq; animaliũ, inſepulta,terræ condantur ac ſepeliantur,ſepultiſq; ſuperimponatur terra vel argilloſa,vel calx copioſa, quę tetras ac putridas expirationes prohibent:ſi aquę ſtagnantes paluſtres ac graveolẽtes exiccentur,alveum terrà vel ſaxis replendo,vel rivulis ductis ꝑ loca declivia eas derivando,aut aquas ſuperinducendo,quemadmodum *P.Salius de feb.peſt.cap. 20.* ſcribit,patriæ ſuæ hoc conſilium datum fuiſſe,circa cujus mænia aquæ ſtagnabant in foſſis publicis,undè hæ æſtate putreſcentes,in cauſâ fuerunt, ut in fine æſtatis,ſingulis annis,plurimæ vigerent febres Peſtilentes : his verò aquis exiccatis, experientia & rei eventus probavit, rectè conſultum fuiſſe,cum non ampliùs ita viguerint. Et Empedocles,Selimuntios,cum in malè olentem lacum,eorũ oppido vicinum,undè Peſtis orta fuit,duos fluvios ſuis impenſis derivaſſet, à peſte liberavit.Tandem ſi fimus omnis ac ſtercora animalium, inprimis verò anſerum &porcorum,ex publicis ac privatis ædibus,quàm citiſſimè expurgentur, & ad loca, longiſſimè ab urbe diſſita,exportentur, ſiquidem experientiâ cognitum, ejuſmodi ſtercorum fætore aerem infectum,quamplurimum noxæ ac damni hominibus intuliſſe.Prudentis itaq; ac vigilantis Magiſtratus officium erit, ſedulò cavère,ne in urbibus, cives ac incolæ, propè ædes ſuas,aut ſaltem in interiori earũ parte,haras ſeu ſuilia erigant ſeu conſtruant,in illiſq; porcos magno numero alant ac ſaginent,cũ hac re nihil pernicioſius civitati, præſertim tem-

pore

pore grassantis Pestis, possit contingere, propagatâ, ut diximus, per eam, tanquàm fomite aptissimo, contagione virulentâ, & ad plures celerrimè translatâ.

2. *Peregrinorum hominum ex locis suspectis venientium, exclusio.*

Deindè non solùm sufficit, stercora, aliaq; impuritatum genera ex plateis ac compitis removisse, extràq; urbem amandasse; verùm & id Magistratui Politico procurandum, ut nimirum singulis civitatis portis certum custodum numerum assignet & apponat, interdiu non segnes excubias agentium, diligenterque introeuntes omnes observitantium. Qui si fortè fortunâ, unum atq; alterum extraneorum seu peregrinorum ex suspectis locis adventantem, ingressumq; urbis molientem, & symbolo seu testimonio Hygieiæ publico, illis exhibendo ac demonstrando, carentem, animadverterint, tunc minimè illum recipere aut intromittere, sed potiùs omni ingressu prohibere debent, ità tamē ut id amicè, modestè ac humaniter, non morosè, duriter ac importuè fiat. Nec videtur hoc Christianæ repugnare charitati, cū utilitas privata, publicæ seu coṁuni longè sit postponenda, nec ob unius aut alterius privati commodum, publicam urbis alicujus salutem, periclitari deceat, æquumq; censeatur. Experientiâ enim non semel cognitum fuit, per ejusmodi peregrinorum hominū ex locis infectis advolantium, temerariam ac imprudentem intrà urbem receptionem, Pestiferam luem longè lateq; ꝓpagatam fuisse. Nec id cuiquam absurdum forsitan videri debet cum ex iis, quæ 1. lib. diximis, constet, interdum in pannis ac vestibus, quibus homo induitur, per plures dies, menses ac septimanas, seminarium pestiferū delitescere, aliisq; posteà communicari posse, interim illo homine, cōtagium ferente, vel minimè ęgrotante, aut infectionem aliquam patiente. Cujus rei vide aliquot exempla apud *Ewichium in lib. 1. de offic. Magist. cap. 10.* Præterea civitate aliquâ contagio obsessâ, nō raro quoq; observatum fuit, per canes, feles, aliaq; id genus animantia, luem è domo in domum translatam fuisse; Idcircò necessarium quoq; erit, ut de

ejusmodi bestiis, vel prorsus removendis, vel accuratè custodiendis, diligens cautela instituatur.

3. *Publicorum conventuum interdictio.*

Ultrà hæc, Magistratui quoq; sedulò incumbit providêre, ut tempore contagij grassantis, publici conventus, ad quos ingens multitudo hominum confluere solet, vel rariùs celebrentur, vel in aliud tempus rejiciantur, aut denique in totum abrogentur: Id quod de nuptiis, nũdinis, exercitiis palæstricis, aliisq; spectaculis theatricis potissimum intelligendum. Balnea quoq; & æstuaria publica civibus interdicantur, cum enim in his sæpè infecti cum sanis permixti lavent, idcircò facilimè fieri potest, ut alter in alterum, contagium derivet ac transferat. Abrogentur etiam edicto Magistratus, Tripudia seu choreæ publicæ, quibus etsi nemo infectus facilè adsit seu intersit, bifariam tamen hisce peccatur, & quod citrà Dei offensionem exerceri non possint, & quia corpus defatigatum, crebriori ac intensiori respiratione (quam meritò in aere, inquinamentis infecto suspectam habemus) indiget, undè citiùs Pesti obnoxium illud redditur. Undè *Fuchsius* scribit, se experientiâ didicisse, multos, qui pestis tempore, corpus, tripudiis ac saltationibus immoderatiùs exercuerunt; protinùs contagione venenatâ correptos, & eâdem die extinctos fuisse. Lycæa item seu Gymnasia urbium publica, ob studiosorum juvenum frequentiam celebria, in tutiora loca, aeri saluberrimo perflata, transferantur: Pędagogia verò puerulorum privata, vel parciùs aperiantur, vel quod magis consultum, penitùs obserata, usq; ad contagij remissionem, vel omnimodam ejus extinctionem, relinquantur. Ægroti deniq; vel hâc lue suspecti à sanorum commercio seu consvetudine arceantur, nec non curiosarum mulierecularum, aliorumq;, quorum operâ non est opus, accessus ad ægrotantes, prohibeatur. Pari modo Senatusconsulto, urinarum, aliarumq; fæcum & sordium, præsertim ab infectis excretarum, in vias publicas, effusiones, severè interdicantur, inq; contrà delinquentes graves pœnæ statuantur ac irrogentur. Certissimum n. ejusmodi effusionibus non solùm

civita-

civitatem quàm maximè deformari,intollerabilemq; planè fætorem in viis ac compitis excitari, verùm etiam aerem ipsum vehementèr inquinari, contagium gliscens, latiùs disseminari, sicq; in plures citissimè ptopagari.

4. *Aedium infectarum occlusio.*

Tandem ad Magistratus quoq;Politici curam pertinet,infectorum ædes non solùm publicà autoritate obserari, verùm etiam notâ seu charactere certo insigniri, quo prætereuntes, de contagio commonefacti, ejusmodi ædes fugiant, & hoc pacto non temerè sibi ipsis periculum accersant. Hæc tamen, ut monet *Quercetanus in lib. de peste*, Christianæ caritatis accedat moderatio,ne infecti auxilio destituantur: imò Magistratus sollicitudine,viris aut fæminis,vitæ probitate,ac talium ægrotorum tractandorum cognitione insignibus committantur. Quâ quidem constitutione minus probè observatà, videas sæpè hos miseros,in gulam potiùs incidere luporum rapacium, quàm fidelem ad id conductorum ministrorum curam nancisci. Officium ergò Magistratus fuerit,viros ac fæminas, vitæ morumq; probitate conspicuas,ægrotantibus assignare. Et hæc de Prophylaxi Politicà seu Civili.

CAPUT III.

De Prophylaxi pestis Medicâ ac naturali.

NUnc ad tertium Preservationis modum accedimus,qui accuratâ legitimâq; remediorum naturalium ac specificorum Alexiteriorum ab arte Medicâ mutuatorum usurpatione absolvitur.Sciendum enim D. O. M. pro immensâ suâ, quàm à mundi exordio semper habuit, & etiamnum habet, ergà miserum genus humanum,bonitate ac misericordiâ,terram non sterilem aut infrugiferam condidisse, sed mox à primâ creatione, eidem singularem & admirandam quandam vim, omnis generis stirpes,plantas,arbores,nec non varias innumerasque metallorum ac mineralium species producendi, indidisse, sicque

ingentem rerũ Medicarum thesaurum in illâ recondidisse, tàm ad sanitatem hominum amissam vel labefactatam reparandam, instaurandamq;, quàm ad eandem in perpetuo vigore conservandam; Et non minùs ad præservandum à pestiferæ labis contagione venenatâ, quàm ab aliorum gravissimorum morborum insultu seu invasione, corpus, summoperè utilem ac necessariũ, quod innuit & *Quercetanus, lib. 2. de peste cap. 1. hisce verbis:* Cum Justitia Altissimi, ejusdemq; misericordia pari passu ambulent: remediis malo pestilenti amoliendo idoneis, nos minimè destitui voluit omnipotens, nec multò minus, laudato eorum usu nobis ullâ ratione interdixit. Quia in vanum non creavit medicinam Altissimus, qui ex multitudine remediorum suorum, tàm intactos præservando, quàm obsessos restituendo, non mediocrem sibi gloriam comparat. Quilibet igitur, cui propria salus curæ cordiq; est, sedulò caveat, ne media ista naturalia à Deo creata, & sapientiss: posteà consilio ad conterendam veneni pestiferi malignitatem, hominibus monstrata ac patefacta, temerè despicere aut superciliosè rejicere sibi presumat, sed potius, tantum Dei beneficium, quo genus humanum ornavit, magnifacere, extollere, prædicare, animo grato agnoscere, & summo largitori, pro ejus patefactione communicationeq;, infinitas ac immortales gratias agere discat. Cæterum ne ἀμεθόδως hàc in doctrinâ versemur, omnemq; confusionem vitemus, decretum est nobis, totam, à Pestiferæ labis contagione præservandi corpus, rationem, in hæc 5. Capita distribuere, ordineq; de iis disserere. 1. De aeris vitiosi per ignem accensum, vel suffimigia varia alteratione & emendatione. 2. De contagij jam serpentis devitatione, personarumq; ac locorum, Pestis nomine suspectorum, declinatione. 3. De pravorum humorũ, per debitam corporis evacuationem, sequestratione. 4. De cordis reliquorumq; viscerum nobiliorum corrobaratione, eorundemq; contrà internam putredinem ac veneni occursum, Alexiteriorum sumtione, præmunitione. 5. De probâ & exactâ 6. rerum non naturalium observatione. Quibus explicatis, finem huic 2. libro imponemus, & in tertio Curationem inchoabimus.

CAPUT

CAPUT IIII.

De æeris vitiosi correctione.

QUemadmodum (ut suprà quoq; lib,1.cap.15.diximus) aeris puri, temperati ac salubris inspiratio, magnum momentum habet ad sanitatem corporis conservandam, vitamq; jucunde transigendam; Ita dubium non est, eundem vitiosum, impurum, corruptum, ac pravâ qualitate affectum, ad naturalem totius corporis œconomiam labefactandam, variaq; ægritudinum genera introducenda, insigni pollêre vi & efficacia. Talis igitur cum plærumq; grassante peste sit obvius, idcircò non parva cautio adhibenda, summoq; studio in id incumbendum erit, quo intemperiem vel malignam ejus qualitatem, rebus ad id aptis & convenientibus, tempestivè corrigamus, & ad salubritatem reducamus, ne ille nobis adhuc benè valentibus nocivus evadat, nosq; de incolumitatis gradu dejiciat, inq; morbos lethiferos conjiciat atq; præcipitet. *Consistit autem aeris pestiferi seu corrupti emendatio in his 4 rebus.* 1. In occlusione vel munitione ædium, portarum ac fenestrarum, ab insalubrium ventorum ingressu. 2. In ignis structione, seu camini luculenti accensione. 3. In habitaculorum seu conclavium, tùm aceto, tùm aliis liquoribus odoriferis conspersione, nec non faciei cum iisdem irroratione. 4. In suffituum odoratorum institutione.

1. Munitio ædium ab ingressu vẽtorum insalubrium, & loci salubris electio.

Primò decet quemlibet sanitatis studiosum in id intentum esse, ut ad eam, sartam tectamq; conservandam, aurâ non nisi saluberrimâ, & habitatione quoq; minimè ventis perniciosis ac noxis perflatâ, utatur. Si n. alicujus loci aer sit crassus, nubilus, pluvius, & vel ex stagnis paludibusq; fæditis depravatus, vel ex putridis exhalationibus è terrâ surgentibus, nec non animalium cadaveribus, aliisq; id genus corruptionibus inquinatus, tunc habitationibus infectis, homines ibi citrà valetudinis detrimẽtum, longo tempore persistere nequeunt, quod aer, quem singu-

lis momentis hauriunt,illis prorſus ſit infeſtus & exitialis : At ubi ædes hominum ſereno,claro & puro aeri, & omnibus malignis exhalationibus carenti expoſitæ fuerint, ibi ſanitas ac vita diu conſervatur. Ac propterea,qui integram, laudabilem ac inculpatam ſanitatem corporis,ac omnium virium conſtans robur diù tueri vult, is ut ejuſmodi diverſoria ſibi quærat & eligat, quàm maximè operam dare debet. Porrò hoc quoque diligens paterfamilias animadvertat,ne portas ac feneſtras ædium ſuarum ſemper teneat occluſas,neque quoque jugiter apertas ſervet,ſed ut pro diversâ qualitate ac conditione aeris, ventorumq; vel inſalubri vel ſalubri naturâ,eaſdem modò claudat, modò aperiat. Claudendæ quidem illæ ſunt in aere nebuloſo,turbido,humido, caliginoſo, ſique per eas ventus Auſtrinus; Africus, Circinus, vel Notolybicus irrepat ac irrumpat, cum enim humidiſſimi ac calidi ſint hi venti, idcircò promtiſſimè putredinem & venenata *μιάσματα* ſuſcipiunt,& corpora quoq; ad corruptionem diſponunt,undè ab *Hipp*.quoque *in Aphor*.pro omnium inſaluberrimis habentur. E contrà verò cœlo ſereno, ſudo, tranquillo exiſtente,ac flante Euro,Subſolano ſeu Aquilone,feneſtræ aperiendæ ſunt, hi enim ſaluberrimi habentur,ob frigiditatem ac ſiccitatem ſuam, quâ putredini maximè reſiſtunt, & *νοσερῶν ἀποκρίσεων* Aeri inhærentium, vim quaſi obtundunt, actionemque earum prorſus torpidam reddunt. Et hoc quoque *M. Varronem* Corcyræ feciſſe legimus, cum ille in omnibus ædibus vicinis ægros decumbere videret, feneſtras omnes occluſit,Auſtrum recipientes, & contrà alias aperuit, per quas Aquilo ingrederetur, & hàc ratione ſe ipſum, totamq; ſuam familiam incolumem à peſtis contagio præſervavit. Undè non immeritò *Hipp. in lib. de ſacro morbo*, Aquilonem omnium ventorum ſaluberrimum pronunciavit. Et *eodem in lib.* ventum Aquilonarem,aerem compingere, turbatum ac nebuloſum excernere, illuſtrioremq; ac pellucidiorem facere dixit. Cui aſſentitur quoque *Ariſtotel. 7.Polit.cap.11.* urbes, auroram verſus ſpectantes,& ad eos ventos, ab Oriente ſpirantes,

tes,

tes,ſalubriores eſſe,proximum verò ab his ſalubritatis gradum obtinere,quæ in Aquilonem vergunt, Nec ſanè abſque ratione hæc ab Hipp: & Ariſt: ſcripta fuerunt, ſiquidem conſenſu omnium Medicorum ac Philoſophorum conſtat, Aquilonem, omnem humiditatem,ceu putredinis matrem, valenter exiccare,& quicquid contagioſi inquinamenti aeri inhæret, id totum depaſcere, abſorbêre ac delere. Prçtereà videmus, flatu hujus venti, omnia clariora, pellucidiora ac ſplendidiora conſpici, inq; homine ipſo, alacritatem ac vigorem animi intendi, calorem nativum excitari,concoctionem promoveri, omnesq; demum corporis functiones majus robur acquirere : cùm econtrà Auſtro ac Zephyro ſpirante,non ſolùm aeris humiditas augeatur, ac contagium peſtilens latiùs propagetur : verùm etiam menti ac ingenio caligo quædam inducatur, caput aggravetur, variis fluxionibus &catharris tentetur,appetentia proſternatur, putredo corpori ingeneretur,partes omnes debilitentur, & homo ad munia ſeu actiones quaſvis,ineptus prorſus,ſegnis ac torpidus reddatur. Quapropter, qui immunem ſe à labe peſtiferâ tueri vult,periculumq; contagionis declinare,operam det, ut de ejuſmodi domicilio ſibi proſpiciat, quod longè diſſitum ac remotum ſit à locis infectis,ſepulcris, & cloacis, paludibus, ſeu aquis fætentibus,aut ſi illud mutare ei minimè integrum, ſaltem in adverſa domus parte tunc habitet, aut ſi poſſit, aliquot conclavia ſibi eligat,in quibus,optimè priùs repurgatis,alternatim habitet,aerem nocturnum ac nebuloſum, ab ingreſſu, perpetuò arceat, interdiù vero, cum ſereniſs: aeris tempeſtas exiſtit,Solq; illuceſcens,aerem optimè purgavit, tunc æſtate quidem manè,hyeme verò circa meridiem,conclavia,per feneſtras, Orientem ac Septentrionem ſpectantes, minimè verò meridiem vel occaſum, probè perflari ſinat, niſi forſan morbidæ expirationes indè fuerint delatæ, tunc enim his obturatis & occluſis,oppoſita aperiat.

2. Ignis ſtructio ſeu accenſio.

Si ab aeris inquinamento Pestis metuitur, tunc non solùm in sylvis, si ea regio illis abundat, atq; agris, verùm etiam per urbium plateas & compita, templa, aliaq; loca publica, ut & intrà privatas ædes, ignes, luculentissimam flammam edentes, cùm interdiu, tùm noctu passim incendantur, imprimis ex lignis odoriferis, aliisq; svaviter olentibus rebus, ut sunt, *Juniperus*, *Cypressus*, *Laurus*, *Erica*, *Myrtus*, *Rosmarinus*, *Quercus*, *Lentiscus*, & id genus alia. Cum enim ignis omnium agentium naturalium actuosissimus ac potentissimus sit, idcircò seminaria illa pestifera & inquinamenta putrida, per aerem dispersa, ab eo promtiùs citiusq;, quàm ab ulla alia re discuti, absumi ac dissipari possunt. Cujus rei veritatem experientia quoq; ipsa non semel comprobavit. *Gal.* enim *in lib. de Th. ad Pis. cap. 16.* refert: Hippocratem in famosa illa Pestilentiâ quæ Athenis grassabatur, per totam urbem, ignem incendi jussisse, in eundem simul injectis coronis ac floribus odoratissimis, nec non ungventis pingvissimis & svavissimis infusis. Quâ re tantùm effecit, ut fugatâ & dissipatâ omni putredine ac malignitate, aerem postmodum purum, & ab omni inquinamento liberum, cives ac incolæ inspirarent; undè præclaram posteà nominis famam consecutus, aureâq; statuâ donatus fuit. Eâdem medicâ ignium vi, eodem ferè tempore Aeron Agrigentinus, & Empedocles, à Siciliæ urbibus, pestem depulisse, memoratur à *Plinio lib. 7. cap. 27. & Aetio lib. 5. cap. 94.* Ligna autem concremanda debent esse sicca & arida, non humida aut uvida, ne crassum fumũ excitent, incendanturq; eo in loco, ex quo ratione ventorum magis possit eventari & exiccari aer illiꝰ loci. Et ejusmodi ignis structionem, tempore pestis factam, plurimum valêre, in aere ab exhalationibus putridis ac malignis repurgando & eventilando, testatur quoq; *Plinius lib. 36 cap. 26.* Est & ipsis ignibus (ait) medica vis, cujus suffitum Pesti auxilium ferre certum est. Et *Augenius lib. 2. de peste cap. 3.* idem institutum admodum probans ac commendans, vellem (inquit) tempore pestis, ut circa urbẽ, in 4. vel 5. angulis, cotidiè ignes excitarentur, injectis lignis quercinis, miscendo odorata ex lauro, cupresso, junipero & aliis. Ausim promittere, adhibita tali diligen-

tiâ, pestem vel exiguam, vel nullam noxam esse allaturam. It: *Ioa. Ewichius in lib. 1. de offic. Magistr. cap. 8.* scribit: Ego, si interrogarer, quid ad præservandam civitatem aliquam à pestis contagione, omnium rerum esset primum, quid item secundum & quid tertium? Huic uno responderem verbo: *Ignem.* Poterunt quoq;, loco ignium accensorum in urbibus, sub noctis præcipuè ac diei crepuscula, tormenta bellica majora, seu machinæ fulminales, adversus contagiosa præsertim loca explodi, quâ sanè explosione, & maximi motus violentiâ, aerem exagitatum, quàm optimè ab omni malignâ labe repurgari, minimè erit dubitandum. Undè & *P. Salius, de feb. pest, cap. 20.* Non possum non (inquit) laudare usum tormentorum bellicorum, si sæpissimè excutiantur, & maximè versus eam partem à quâ malum magis instare videtur. *Et ibid.* Credo ego, quod maximè in tali casu proficient tormenta bellica majora, sæpiùs vi ignis excussa, nam cum hæc validissimè aerem & ad distans commoveant, & sonitus maximus ab eis concitatur, & terræ etiam circumstantis tremor, idcircò apta erunt, si sępiùs iterentur, ad aeris validam purificationem, poteruntq; aerem ab illis inquinamentis ea displodendo emendare. Quæ confirmantur quoq; à *Lemnio, lib. 2. de occult. nat. mirac. cap.* 10. ubi scribit, cum Tornacenses exerceret crudeliter pestis, milites præsidiarios illius urbis, machinas tormentaq; bellica pulvere tantùm bombardico oppleta urbi obvertisse; eaq; sub diei ac noctis crepusculum explosisse quorum sonitu violento effectum fuit, ut tandem aeris contagium discuteretur, civitasq; à peste facta fuerit immunis.

3. Conclavium conspersio, ac faciei irroratio, cum aceto vel aliis liquoribus odoratis.

Prætereà saluberrimum quoq; habetur ad aeris pravam & malignam qualitatem corrigendam, si conclavium ac cubiculorum, in quibus degimus, pavimentis ac parietibus copiosè aspergantur aquæ odoriferæ, aliiq; liquores, peculiari quadam proprietate veneno pestis adversantes, ut sunt Aq. ros. Angel. Rutæ, Galangæ, Lavend: Nuc: jugl: It. Acetum vini vel simplex,

rosarum, Rutaceum Juniperinum, Sambucinum, vel tale compositum, ℞. Acet: Rut: & Sambuc: an. ℔ß. Aq: Nuc: jugl: Fraxini, Scordij & Absinth: an. ℥iiij. Camph: ʒj. Misce. Pauperes quibus aliorum copia non suppetit, solius Aceti simplicis irroratione contenti esse possunt, siquidem inter omnia liquidorum vulgarium genera, nullum facilè reperitur, νοσερῷς illis ἀποκρίσεσι, omniq; veneno ac putredini potentiùs resistens, adeoq; araneas, aliaq; venenata animalia citiùs fugans ipso aceto. Quamobrem ferunt, olim Ferdinandum Imp: utpote solertem rerum naturalium scrutatorem, non facilè aliquem ad se ingredi passum fuisse, nisi priùs aceto benè lustratum. Non solùm autem cubicula, ejusmodi aquis odoriferis & aceto sunt conspergenda, verùm etiam nares, os labia, vel tota facies iisdem irriganda, ita enim minus periculi, ab inquinamenti contagiosi inspiratione, impendebit, ac hâc ratione muniti, necessitate ita ferente ac jubente, longè quoque tutiùs cum infectis versari, aut in locis suspectis commorari possunt cæteris, hoc præcautionis studium susq; deq; habentibus, vel temerè aspernantibus. Undè non immeritò præstantissimi quiq; Medici, nullo non tempore, aceti usum cùm internum tùm externum, ad conservandum corpus liberum, ab omnis putredinis, ac veneni pestilentis labe, singulariter deprædicarunt, laudibusq; tantum non ad cœlum summis extulerunt, ut videre est apud *Lemnium lib. 2. occult. cap. 36. Franciscum Vallesium, in tract. de Epid. cap. 9. Heurnium, lib. de Peste cap. 8. Barth: Hubnerum in Diætet: lib. 10. cap. 3. Joann. Hennemannum Reysing. in Idæa Loimode, Marsilium Ficinum in Epidem. cap. 10. Quercetanum, in Diætet. sect: 3. cap. 8. Augenium, lib. de Pest. 2. cap. 12. Julium Alexandrinum & alios:* verùm in illius usu hæc cautio adhibenda, ut ij siccâ admodum cerebri constitutione præditi, quiq; continuis vigiliis excruciati, totas sæpè noctes insomnes ducunt, hujusmodi, aceti, ut diximus per cameras conspersionem vel faciei cum eôdem irrorationem, aut parcè admodum adhibeant aut in totum ab eâ abstineant, nam cum non exiguâ siccandi facultate polleat, idcircò exorbendo naturalem in cerebro humiditatem, omnem somnum excutit, vigiliasq; adau-

get. Loco verò ejus, tenuioris fortunæ qui sunt Aq: Rof: Lavend: Rosmar: Major: aut similibus utantur. Locupletiores verò *sequenti aquâ, insigniter odoriferâ ac fragranti*, faciem vel manus irrorent ac conspergant. ℞. Cinam: ℥ ij. Caryoph: Macis an. ℥j. Benzoin, Styr. Calam: Mastich: an: ℥ß. Omnia crafsè pulta Cucurbitæ vitreæ indantur, superaffuf: Aq: lil: convall: Cort: Citri, Major: Rosar: an. ℥ iiij. Digerantur optimè vase occluso per 3. vel 4. dies. Postea l.a. destill: sed ante destill: prius rostro Alembici impone nodulum, in quo Ambræ ℈j, Zibethi ʒß. & Moschi ℈ß. invicem mixta sint ligata. Et ita aqua quæ extillabit, odoratissima & suavissima erit, Magnatibus imprimis dicata.

Aqua odorifica suavissima pro divitibus.

4. *Suffituum odoratorum excitatio.*

Tandem optimè quoq; pravitas & impuritas aeris emendari potest, omnis generis suffimigiis, non nisi ex rebus odoratis, specificamq; adversus contagionem pestiferam virtutem habentibus, concinnatis. Undè *Joan: Henn: Reysingÿ* aliorumque huic adstipulantium, sententiam, neutiquam probandam, sed eam, tanquàm futilem & inutilem, principiisq; Medicis ac Philosophicis repugnantem, penitus rejiciendam & explodendam censemus, qui omnem insigniter odoratorum usum, in pestis præcautione tanquam noxium, & pestiferum venenum potiùs allicientem, quàm depellentem, damnant, & à præservationis methodo excludunt atque proscribunt: quemadmodum nec illis quoque assentire possumus, aerem ab omnibus inquinamentis, veterum calceamentorum, & retrimentorum tostorum coriaceorum combustione, vel omnis generis cornuum incensorum suffimigione, vel deniq; hircorum olidorum, aliorumq; animalium sordidorum, fætore ac putore, repurgare & emundare satagentibus, sicut Sarmatas olim factitasse *Alex. Bened. de peste cap. 6.* memoriæ prodidit, qui grassante peste quamplurimos canes passim per vicos abjecerunt, ut putrido vapore cœlum impleretur, quo Aeris naturam corrigi, & in salu-

briorem mutari perperàm opinati sunt. Nam experientiâ certissimâ constat, nulla re spiritus animales ac vitales hominis magis debilitari, prosterni, resolvi, ac dissipari, quàm virosorum ac graveolentium fætore, id quod testantur syncope & deliquia animi, non rarò ab una hac causâ provenientia; cùm ex adverso, odoratorum fragrantia ac svavitate, eosdem miris modis vegetari, recreari ac instaurari, imò vitam ipsam interdum conservari ac in longius spacium protrahi videamus; id quod autoritate & testimonio *Strabonis ex Onesicrato lib.16. Plinij lib.7. cap.2. Solini cap.65. Joan. Boemij de moribus gent. lib.2. cap.8. Francisci Petrarchæ Dial.22.* comprobari potest. Hi namq;, & præcipue *Boemus* scribunt, Astomos Indiæ gentem, nullius ad escam opis indigêre, verùm solo florum ac pomorum jucundo odore, vivere, & longiùs pergentes seu proficiscentes, eadem in præsidium secum ferre, quo ejusmodi olfactu alantur: quod si verò tetriorem spiritum seu odorem traxerint, eosdem certum esse exanimari. Ita *Cæl. Rhodig. lib.24. cap.21.* tradit, Democritum Abderitam, solo svavi mellis, ac panis calidi odore, vitam quatriduò sustentasse. Similiter & *Joan. Bapt. Porta*, odore grato Elixiris vitæ ex variis aromatibus compositi, fatetur, se multiplici experientiâ, multorum exhalantem animam retinuisse. Procul itaq; hinc facessant illi, qui persvadere nobis conantur, Rerum jucundarum odorem, tanquàm, ad aeris pestiferi correctionem, parùm accommodum ac proficuum, repudiandum, contrà verò hircosum fætorem, & planè abominandum expirantium odorem usum, ceu salubriorem & utiliorem adhibendum esse, cum nemo non videat, humanam naturam inter reliqua, rerum fragrantissimarum odoratu quoq;, apprimè & delectari & refocillari, undè & *Philagrius* apud Aetium non inscitè dixit: Naturam odore grata lubenter amplecti, & indè recreatam ac quasi reviviscentem, vires suas à ferociâ morbi pressas revocare. Et *Avicen. lib.1. de Peste cap.4.* per loca fætida & pestifera transituris, autor existit, ut odoribus fragrantibus, ad aeris emendationem probè sint instructi, addens: Bonis odoribus spiritus oblectari maximè, & contrà putridis ac pravis lædi & corrumpi. Odor enim naribus

De odorũ svavissimorum præstantiâ.

haustus, confestim ad cor & cerebrum trahitur, & propter ἀναλογίαν substantiæ spiritibus permiscetur, unde si is bonus existit, spiritus compressos & suffocatos excitat, & halantes ac fugaces sistit ac retinet: contra verò si pravus, eosdem puros coinquinat, ac tenues & subtiles dissipat ac resolvit. Porrò ut propius ad rem ipsam accedamus; suffitus ejusmodi odorati ac svaveolentes, quibus conclavia ac thalami sunt perfundendi, quibusq; aeris intemperies ac corruptio non parùm corrigitur, inq; meliorem statum reducitur, ex variis componi ac confici possunt rebus, nimirum vel 1. ex *Lignis*: ut Junip: Cupres: Agalloch. Aspal. Santal. 2. vel *Corticibus*, ut Citrior: Arant: Cinam: Cass: Thymiam: 3. vel *Fructibus*: ut bacc: Lauri: Junip. Nuc: Cupres: Caryophil: arom: Nuc: mosch: 4. vel *Fruticibus*: ut Roremar: Diptam: Abrot: Absinth. 5. vel ex *Foliis*: ut Absinth: Lavend: Hyssop: Dipt: Cret: Laur: Meliss: Polij. Rut: Salv: Major: Ocymi, Millefol: Orig: Cret: Serpil: 6. vel ex *Floribus*: ut Rosmar: Ros: Chamæm: Rom: Tunicar: Stæch: Arab: Calend: Spicæ Celt: 7. vel ex *Gummi ac lacrymis*: ut Asa dulci, Myrrha, Oliban: Mastich: Ladan: Styr: calam. 8. vel ex *Pretiosis*, ut Ambra, Moscho, Zibetho. Ex his aliisq; similibus triplicia suffituum genera artificiose præparari, inq; salutarem usum duci possunt, nimirum, *Pulveres*, *Trochisci*, *Candelæ*, quorum omnium elegantissimas aliquot descriptiones, nunc subjiciemus. *Ex quibus suffimigia sunt componenda.*

1. Pulveres, pro suffitu faciendo pro Magnatibus.

1. ℞. Flor: ros: incarn: Olib: Caryophil: an. ℥ j. Benzoin, Styr: Calam: an. ʒ vj. Ladam ℥ß Moschi in aq: ros: dissol: G. 7. Fiat pulvis grossus.

2. *Alius*: ℞. Santal: odor: & Xyloal: an. ℥ß. Ligni Rhod: ʒ iij. Asæ dulc: ʒ iij. Cinam: & Cort: Citri exic: an. ʒ iß, Cort: Thymiam: ʒ j. Fiat inde pulvis grossus, inspergendus laminæ ferreæ excalefactæ.

Pro plebeïs.

1. ℞. Bacc: Lauri ℥j. Cort: Thym: & Citr: an. ℥ß. Thur: Succini

an.ʒiij. flor: roſ: ʒijß. fol: Sicc: Major: Rut: Serpil: an. ʒij.M.pro pulvere groſſo, carbonibus inſpergendo.

2. *Alius* ℞.Fol.Abſinth:Rut:Scord:meliſ: an.℥ß. Bacc: Junip. ℥j.Myrrh.Maſtich:an.ʒij.Rad.Enulę:Angel:Pimp:an.ʒiß.Miſce pro pulvere.

2. *Trochiſci Fumales*

Pro divitibus.

1. ℞. Roſ: rubr: rec: ℔ ß.cum piſtillo ligneo,per 2.vel 3. hor: probè contund:in mortar: lapid. Quibus poſtea adde, Benzoin opt:ʒvij,Sach:fini ʒvj,Moſchi ʒj. Redigantur omnia in maſſæ formam,ex qua Trochiſci parvi,ſupernè & infernè fol:roſ: tecti formentur,quorum trochiſc: ſi unum atq; alterùm laminæ ferreæ excalefactæ, injicias, ſenſimq; liqueſcere ſinas, totum conclave, omnium ſvaviſſimo fragrantiſſimoq; odore perfundi & impleri ſenties.

2. *Alius* ℞. Benzoin opt: ʒvj. Styr: cal: ℥ß, Sach: alb: fini ℥iij, diſſ.in ſ.q.Julep.Roſ:Moſchi opt:℈j, Xyloal:ʒiß. Ex his ſ.a.formentur trochiſci parvi.

Pro pauperibus.

1. ℞.Rad:Zedoar:Angel:an. ʒiß. Ladani opt: ℥ß, Thur: ʒiß. Succini ℈ij.Myrrhæ ℈j. Gran:Junip:No:x.flor:lavend:roſ:an.℈j. Sachari albi ʒiij, Mucilag: Tragac: in aq: roſ: diſſol: F. trochiſci pro fumo excitando.

2. *Alius* ℞.Myrrh:Olib: Succ:an. ʒij fol:roſm: Scord:rut: an. ʒiß, Thymiam: ʒj Bacc: Lauri ℈ij. rad. Dip. ʒß. Pulv: omnia & cum ſ.q.Succi Rutæ,vel Pimp:f.Trochiſci, qui exiccentur.

3. *Candelæ pro Fumo*

Pro opulentioribus.

1. ℞ Benzoin ℥ß Styr.cal:Lad:an: ʒij, Liquidamb. ʒj. Xyloal: Aſpal:an.℈ij.Cort:exter:pomor:Borſdorff.exic:ʒß. Carbon: Tiliæ in aq.roſ:ext:Moſchi ℈j.F.maſſa cum mucilag: Tragac: in aq: roſ: extr: ex qua formentur candelæ,quæ incenſæ, ſvaviſſimum ſpirabunt odorem.

2. *Alius* ℞.rof:incarn:Sant:odor:Cort:Citr: Ladani an: ℥j. Cinam: Caryoph: an: ℈ij. Alipt: Mofchat, ʒij, Ocymi ʒj, Ambræ, Mofchi an.G.3.Carbon:tiliac:℥iiij.cum mucil:Tragac.fact:in aq: rof.F.maffa,ex qua parentur candelæ.

Pro egentioribus.

1. ℞. Ladani, Maftich: an. ℥ß. Bdell. ʒij, Thymi, Spicæn: Major:an:ʒiß.Achilleæ ʒj.Carbon:ligni Salic: ℥ij. Piftentur omnia cum gum:Tragac:& aq:rof:F.Candelæ.

2. *Alius* ℞.Gran:Junip:Bacc:Lauri an: ʒiij fl. rof: ℥ß. rad. Cyp: Ireos an.ʒij.fol. melif: ʒiß. Cort. arant: ʒijß, Carbon: Tiliac: ℥ijß,cum Tereb. Ven:& Trag:dif:in aq:rof:M. fiant candelæ.

Quod fi verò aliquis delicatioris forfan naturæ, ob crebras capitis defluxiones, ejufdemq; gravitatem, vel ob nativam feu acquifitam oculorum imbecillitatem, denfiorem nonnihil craffioremq; fumum feu fuffitum hactenus commemoratorum minùs perferre poffit, is feq: Aquæ odoratiff. priùs fuper prunas paululùm calefactæ,fubtili ac tenui vapore, dulciq; odore conclave fuum perfundat,vel eodem veftes, integumenta, interulas,ac indumenta fua quotidiè perfumiget. ℞.Xyloal: Styr: cal: Afæ dulc.Sach:alb:an. q. v. Quodlibet horum feorfim pulv. & facharri ita quidem contriti ℞.℥ß.Styrac: ʒiiij, Xyloal: ʒij, Benz: ʒj.Quibus adde Ambræ & Mofchi an. ℈ij, Zibeth: ʒß. Omnia exquifitè invicem mixta, diligenter cuftodiantur in vafe apto. Pofteà quando iis uti voles,cape pauxillum hujus pulv: eiq; indito patellæ, fuperinfunde, ad 2. digit: tranfv: eminentiam Aq: rof:fragrantiff: Patellam prunis impone, quando jam incalefcere incipit,tunc illius fuffitum,veftibus,vel quacunq; alia re diligenter excipe; Obfervando tamen,ne aquam nimis ebullire,fed leviter tantùm evaporare, feu in halitum tenuiff: refolvi finas, ac fuperfundendo fubindè novam aq:rof: priufquam prior tota exhalaverit. Infignem fuavitatem & effectum hujus fuffimigij (quod tamen virginibus ac mulieribus, hyftericæ paffioni crebrò obnoxiis, minùs convenit) omnes quotquot eo utentur, maximoperè admiraturos,& ampliff: laudibus decoraturos effe,nequicquam dubitamus. *Aqua fragrantiffimi odoris.*

CAPUT V.

De locorum ac personarum Pestiferâ contagione infectarum, evitatione ac fugâ.

ALterum Pestis Prophylacticum, & quidem generalissimum est *Fuga:* si nimirum ij, quibus id integrum, quiq; vel publico vel privato vinclo non impediti, domi manere necesse non habent, ex vicis, oppidis seu civitatibus illis, quas sævam hanc luem arctè obsedisse publica fama jam constat, præproperè se proripiant, & ad alia tutiora salubrioraq; loca, sedem transferentes, ita maturè suæ saluti consulant atq; prospiciant. Non enim existimandum, hominem Christianum hoc ipso piaculum aliquod committere, aut graviter Deum sibi offensum reddere, quandò nimirum fugæ licitæ præsidio, vitam suam defendat & tutetur, & se suosq; à quocunq; imminenti periculo eripiat, cum multos sanctissimos Dei viros, patres ac Patriarchas tùm in veteri, tùm in novo testamento, idem factitasse, infinitis fere S.S. litterarum testimoniis & exemplis comprobari possit, ut Jacobi Patriarchæ *Gen. 27. v. 43. & cap. 31.* Isaaci *Gen. 26. v. 1.* Abrahami *Gen. 20. v. 1.* Moysis, *Exod. 2. v. 15.* Aronis & Moysis, *Num. 16. v 42.* Davidis, *1. Sam. 4. v. 10. & 19. v. 18. & 20. v. 1. & 21. v.* 10. *& 22 v. 1. & 2. Act 7. v. 29.* Eliæ, 3 *Reg. 19. v. 3.* Abiatharis *1. Sam. 22. v. 20.* Barnabæ & Pauli, *Actor. 14. v 5.* Mathathiæ & filiorum ejus, *1. Maccab. 2. v. 28.* Jonathæ & Simonis, *1. Macc. 9. v. 33.* Tobiæ, *Tob. 1. v. 23.* Pauli Apostoli, *Act. 9, v. 25. & 17. v. 14.* Josephi cum Maria matre Jesu, *Matth. 2, v. 13.* Imò Christus ipse sæpe sibi fugâ consuluit, ut videre est apud *Matth. cap. 12. v. 15. Marc. cap. 14. v.* 50. *Joan. cap. 6. v. 15. & cap. 7. v. 1. &* 8. *v. 59.* Et discipulos quoque suos, ad eandem, si opus sit, impigre capessendam, hortatus est, *Matth. 10. v. 23.* ità dicens: Si vos persecuti fuerint in unâ civitate, tunc fugite in aliam. Nam ut *Syrach.* inquit; Qui amat periculum, peribit in eo. Si ergò sanctiss: istis Dei hominibus, crimini non datum fuerit, pericula, vitæ ipsorum, à gladio, fame, persecutione, & id genus aliis impendentia, fugæ molitione antevertere, & ipse quoq; filius Altissimi, Salvator ac Redemptor noster J. C.

ſuo exemplo ad idem faciendum, nobis præierit; idcircò non erit dubitandum, quin & peſtiferæ luis, utpote teli penetrantiſſimi, ſagittæq; in die volantis ardentiſſimæ, impetum ac periculum inſtans, cuiq; Chriſtiano (quatenus vocatio ſeu officij ratio, pietas ac honeſtas non prohibeant) fugere, ac contagij ſerpentis tempore, aliò ſecedere ac migrare, nefas omninò non ſit, ſed vel maximè liceat ac conceſſum ſit. Undè hic prorſus rejicienda opinio, quorundam ſciolorum, acriter contendentium, peſtis ingruentis tempore, terga vertere & fugâ ad alia loca, ſalutem petere, nec pium nec Chriſtianum eſſe, *uſi* 1. *hoc argumento*: Quod id veræ fidei, de benignâ & paternâ Dei providentiâ, è diametro repugnet atq; adverſetur. Nam (inquiunt) cum divinorum oraculorum autoritate edocti, nulli neſciamus, unicuiq; mortalium certum, peculiarem, & inevitabilem, poſitum ac conſtitutum eſſe à D. O. M. vitæ terminum, ac metam, quàm tranſgredi non dicam difficile, ſed planè impoſſibile illi ſit, Idcircò temerarium omninò eſſe, præſidium ſalutis in fugâ ponere, hujusq; ſolius adminiculo, fatalem ſuam diem & horam declinare velle. Verùm *reſp:* Divinam Dei providentiam de certo vitæ termino, ordinaria illa media hominibus indulta nequaquam tollere, ſed potiùs eadem confirmare, aliàs ſequeretur, & totam artem Medicam, quâ præſens corporis ſanitas conſervatur, & amiſſa reparatur, & ſimul cum illâ, omnia medicamentorum genera, quæ tamen Deus ipſe in ſalutarem hominum uſum benignè condidit & è terrâ produxit, teſte *Syracide cap. 38.* prorſus eſſe eliminanda atq; repudianda, extremoq; deſpicatui habenda, cum tamen hiſce terminos humanæ vitæ phyſicos (de hyperphyſicis non loquimur) interdùm ſalubriter prorogatos fuiſſe ac divinâ cooperante gratiâ, etiamnunc prorogari poſſe, indubitatò conſtet 2. *inſtant:* Si eo tempore, quo peſtis immaniter furit, Deus occulto ac imperſcrutabili ſuo conſilio, certò tibi mortem deſtinaverit, ſanè fruſtrà fugam moliris: Si verò nondum tibi illam deſtinaverit, iterum omnis de fugâ inſtituendâ, cogitatio tua, vana & innanis erit. Non itaq; fugiendum. *Reſp.* Quaſi verò acutiſs. perniciosiſs. ac contagioſiſſimum morbum,

Argumẽta quadã Fugam improbãti.

1.

Reſp.

2.

Reſpon.

qualis pestis est, fugere, corpusq; ac vitam ab ejus venenatâ infectione, ne ita repente è medio tollatur, tutam præstare ac conservare, sit omnem in Deum fiduciam abjicere, vel in divinæ opis confidentia desperare, cum ob mortis, gladij, famis, &c. & id genus aliorum malorum ac calamitatum metum, sanctissimos etiam Patres, ut paulò antè dictum, fugam citissimè arripuisse, nec tamen ob id de Dei clementi auxilio desperasse, sacræ

3. literæ testatum faciant. 3. *Inferunt:* Fugæ molitione, tempore pestis susceptæ, Christianam quoq; charitatem ergà proximum admodùm violari, cum *Matth. 7. v. 12. & Luc. 6. v. 31.* à Christo præceptum legatur, omnia quæcunq; volumus, ut faciant nobis homines, eadem & nos illis facere debere. Sed *facilis ad hæc est*

Respon. *resp.* Charitatem Christianam hôc ipso nequaquam violari. Quandoquidem inter cæteras proprietates, charitati à *D. Paulo 1. Cor. 13. v. 6.* attributas, & hæc quoq; reperitur, quod nimirùm illa non affectet aut quærat damnum, aut (ut vetus versio habet) non cogitet malum. Nunc autem, nonnè hoc esset quærere damnum, quandò aliquis sciens volensq; se in periculum præcipitem dare, & non solùm proprium corpus, ausu temerario venenatæ infectioni exponere, verùm etiam posteà idem malignum contagium, in plures alios petulanter transferre velit. Prætereà

Charitas à se ipsâ incipit. vulgò notissimum; *Charitatem ordinatam primò à se ipsâ incipere.* Quod ità intelligendum: unũquemq; cui propria salus curæ est, in id præcipuè debere esse intentũ, sollicitèq; invigilare, ut tempore grassantis contagij pestiferi, priùs sibimetipsi, uxori, ac liberis suis, optimis quibuscunq; poterit modis, cõsulat atq; prospiciat, & à veneni lethiferi afflatu præmuniat, quàm ut aliis, non ita proximitate aut necessitate arctâ sibi conjunctis, opitulari ac consilio suo prodesse studeat. Nam si ego, me meosq; integrè sanos, & ab omni contagionis labe liberos ac immunes conservare gnavitèr laborem, tunc posteà benefacere, ac officio meo pluribus aliis quoq; prodesse seu inservire potero. Contrà verò, si in alterius gratiam ac commodum, propriam meam salutem, ac corporis incolumitatem neglectim habeam, ac morbo pestilenti tandem oppressus, vitam ipsam deponam, quis

quæso,

quæſo, in accommodando meam operam ac ſtudium, beneficiisq́; juvando alios, impoſterum mei fuerit uſus? Quapropter, æquitas omninò poſtulat, ut his in rebus, priùs tibi ipſi probè conſulas, & periculo præſenti te eximas, quam ut aliis ſuccurrere ſeu ſubvenire ſatagas. Et hanc noſtram de fuga ſententiam, non ſolùm confirmant vulgaria illa dicta: Se minus afflictum ſentit, qui providet ictum. It. Sis procul à jaculis & feriêre minùs. Et effatum *Alcibiadis apud Plutarchum* in ejus vita: Stultum eſſe non fuga ſibi conſulere, cum fugere poſſis; verùm etiam teſtimonium *B. Lutheri Tom. 2. latino in Geneſ.* ita ſcribentis: Si peſtis imminet, fugiat qui volet, ac præcipue iſti, qui pavidi ſunt, hos enim S. S. jubet excedere, caſtro, ne ſimul faciant pavêre corda fratrum. Et *in Epiſtola quâdam ad D. Joannem Heſſum*: Si ſanctis patriarchis licitum fuerit fugere gladij, famis &c. impendens periculum, cur non idem quoq; in Peſte ſit licitum cum nõ minus hac quàm illis, utpotè peccatorum noſtrorum flagellis, mortem nobis accerſere queamus. Unde & *Fuchſius lib. 2. inſtit. ſect. 2. cap. 1.* inquit: Graſſante peſte, homini Chriſtiano, qui neq; publici officij neceſſitate conſtrictus, neq; liberos aut alios ſangvine junctos habet, quorum caritate devinctus manêre cogitur, fugam tanquam præſidium, omnium Medicorum teſtimonio laudatiſſimum, arripere, minimè prohibitum eſt. Hoc autem de fuga adhuc monere operæ pretium fuerit, ut nimirùm illa 1. citò inſtituatur. 2. Ad loca longinqua ſeu procul diſſita fiat. 3. Et tandem ſit tarda reverſio, id quod pulcre vulgari illo diſticho, ab *Arnoldo Villanovano lib. 4. Breviar. Pract. cap. 32.* innuitur:

Sunt tria quæ prorſus tollunt adverbia Peſtem:
Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.

1. Mox.

Primò citò quidem fuga erit arripienda, priuſquam admiſſum aeris vitium, corporis ſpiritus & humores infecerit, cordiq́; ſe altius inſinuaverit. Et jure hic locum habeat ſcitum illud *Alexandri Magni*: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, id eſt, non procraſtinandum. Nam ſi ulla in re, certè in hac, cunctatio omnis pericu-

lum ſecum affert longè maximum. Documento hic nobis eſſe poſſunt bruta quædam animantia,ut ſunt talpæ, mures, ſerpentes,corvi,cornices,hirundines,&c. Hæc enim quamprimùm aeris corrupti malignitatem perſentiſcunt & odorantur, tunc citiſſimè ſpecus ac latebras ſuas deſerunt,& in tutiora loca ſeſe recipiunt. Citò tamen fugientes prudentiſſimè caveant, ne per aerem peſtilentem iter habere cogantur: ſiquidem multis accidit, ut dum per cœlum peſtilens, fugâ periculum antevertere ſtuduiſſent, ad optatam regionem, vel civitatem deſignatam pervenientes,morirentur,cujus quidem eventus hæc cauſa forſan eſſe potuit,quod ex labore,reſpirationis neceſſitas aucta fuerit,cujus ratione,copioſior aer venenatus,fortè tunc illis occurrens, intrò ad cor attractus, ac receptus, mortem neceſſariò ità intulerit.Qui a. cunctabundi ſeriùs locum mutant & fugam capeſſunt, his ſæpè non ſolùm apud exteros nullus poſteà datur receptus, verùm etiam quidam illorum peſtis ſeminarium haurientes,intus illud recondunt; donec id eundo vires acquirens, eos brevi ſpacio in aere ſereniſſimo,ac loco ſaluberrimo,incautos perimat ac jugulet: quemadmodum *Joan.Ewichius in lib.1.de offic:Magiſtr:cap.9.* Exemplum recenſet de primarij Medici cujuſdam uxore & filiâ, quæ peſtiferam contagionem fugientes, cum in locum ſalubriorem ſe recepiſſent, eadem contagione, quam jàm antea domi contraxerant,antequàm fugerent, paucis diebus extinctæ fuerunt.

2. *Longè.*

Deindè *longè* diſcedere oportet, extra peſte infectæ regionis limites. Nam qui in propinqua loca ſe confert, ad hunc venti peſtilentem halitum,aeriſq; μιάσματα putrida,facilè transferre poſſunt. Præſtat a. Septentrionem verſus fugere, ſi ab Auſtro (quod plærumq; accidit)Peſtis cauſa ortum ſuum duxerit,ſi verò eadem ab Occidente promanat, tunc verſus Orientem fuga inſtituenda, recordari tamen ſemper oportet admonitionis illius,ſuprà de electione aeris propoſitæ, ut nimirum montaſa ac

edita loca pro habitatione nostrâ eligamus, si cognoverimus, aerem ex infernis causis vitium contraxisse, quemadmodum & monet *Andreas Gallus fascic. 5. de peste cap. 2.* Si contingat (inquit) terræ putredinem, aerem efficere pestilentem, tunc non habitandum in locis infimis & vallibus, sed montium cacumina quærenda. Contrà verò si pestis originem habeat à cœlo, tunc potiùs depressa ac plana, quàm alta & clivosa loca esse incolenda, quia loca montasa faciliùs ac celeriùs recipiunt seminarium pestilentiale, per aerem diffusum, quàm loca humilia ac depressa.

3. Tardè.

Tandem diù in locis illis immorandum, nec priùs de reditu cogitandum, quàm omne contagium consopitum atque extinctum sit. Siquidem observatum fuit, plurimos propter præproperum reditum, sibi ingens vitę periculum accersivisse. Tardè igitur revertendum, quandò nimirum regionis aer pristinam puritatem atq; integritatem receperit, venti dominentur salubres, animalia quoq; & plantæ solito sint vegetiores & morbi demùm, quibus alij laborant, omni contagione careant, sed tamen præstat, ne tu omnium primus profectionem seu reditum in patriam instituas ac matures, sed potiùs tantisper cuncteris, donec de successu ac statu aliorum jàm reducum certior factus, quid è re tuâ sit, quidq; magis expedire videatur, tandem determinare ac constituere possis. Pro securiori tamen reditus termino potissimum ille habendus, quandò nimirum certa relatione cognoveris, toto trimestri spacio, nullum pestifera lue vel fuisse correptum vel extinctum, ædesq; infectas, undiq; ab omni immunda supellectile, sordibus ac recrementis diligentissimè repurgatas, aerisq; impuritates variorum suffituum excitatione sufficientissimè fuisse correctas ac emendatas, tunc enim liber ab omni metu, animiq; securus, postliminiò domum revertere poteris.

CAPUT VI.

De debitâ totius corporis expurgatione.

QUæ de Fugâ, antecedenti capite dicta fuerunt,ad eos tantummodò pertinent,qui nulla muneris publici functione impediti,fugam capessere,eandemq; citra ullam Christianæ caritatis violationem seu desertionẽ obire possunt.Qui verò speciali aliqua vocatione retracti, & pietate conscientiaq; constricti,domi consistere,ac in locis infectis permanere coguntur, iis ne contage hac venenata polluantnr, aliter prospiciendum erit. Et cum corpora plethora vel cacochymia obsessa,citiùs reliquis omnibus,huic labi obnoxia esse,& *σπέρματα τοῦ λοιμοῦ, ἢ σηπεδονώδη μιάσματα* per aerem dispersa, promptissimè in se suscipere, Medicorum omnium constet testimonio: Idcircò opera quàm maximè danda erit, ut corpus tempore gliscentis contagij, tàm à sangvinis, si is redundet, plenitudine,quàm à pravorum ac vitiosorum humorum, si horùm luxuria sit, colluvie, quamprimum venæ sectione ac evacuatione liberetur. Et 1. *Plethoram* quod attinet, si ea,quæ ad vasa dicitur, animadvertatur, eandem præmisso aliquo leni pharmaco laxativo, mediocri phebotomia solvere oportet,potissimum iis qui assveti ea sunt. Si verò Plethora ad vires adsit,hujus causæ priùs considerandæ sunt.Etsi fortè aliqua sangvinis consveta evacuatio, vel per nares,seu hæmorrhoides vel menstrua,suppressa fuerit,ea, si aliter fieri nequit,phlebotomia dextrè adhibita postliminiò erit provocanda,aliàs corpori inde, non leve corruptionis ac putredinis humorum impenderet periculum. Si verò hujusmodi Plethora à victu pleniori ortum duxerit, quia rationem ea habet excrementosæ potiùs abundantiæ, quam plenitudinis optimi sangvinis,idcircò rectiꝰ parciore ac tenuiore diæta natura aggravata erit sublevanda,quàm imoderatiore sangvinis profusione, enervanda. Locum quoq; venæsectionis hic supplent *Cucurbitulæ cum sacrificatione* si diversis corporis locis, præsertim ab iis,

De Plethorâ.

qui

qui longo tempore earum usui adsveverunt, debitè applicentur, cum non minor indè quàm ex phlebotomia fructus atque utilitas ad plethoricos & sangvineos redundare queat. 2. Deindè *Cacochymiam* quod spectat, corpus ab excrementis, excipiendæ Pesti idoneis, vindicabitur Catharticis, non modò uniuscujusque naturæ atq; humorum exuperantiæ, sed etiam contagij grassantis malignitati opprimendæ congruis & accommodatis. Purgantia autem ita sint comparata, ut potiùs blandâ solutione alvum ducant, quàm ut furiosâ humorum omnium concitatione, violentâq;, cùm per superiora, tùm per inferiora eorundem dejectione, totius corporis robur exolvant ac labefactent; quemadmodum & *Palmarius in lib. de febr. pestil. cap. 12.* & *Augenius, lib. 3. de peste cap. 6.* admonent. Admiscenda autem semper (si commodè fieri possit) ejusmodi pharmacis dejectoriis, partes debiles ac principes roborantia, cordis calidum innatum foventia, putredini resistentia, venenumq; omne amolientia Alexiteria. Recensere autem, seu contexere hîc prolixum Catharticorum Catalogum, spetiatim huic vel illi ætati, sexui, ac temperamento, nec non huic vel illi humorum generi dicatorum appropriatorumq;, nostri instituti non est, cum id partim summè arduum ac operosum, partim quoq; nimis tædiosum ac inutile foret; sed unius tantùm atque alterius medicamenti purgantis enumeratione atque descriptione contenti erimus. *Purgantium autem duplex est differentia*, alia dicuntur *Simplicia*, alia *Composita*. Inter *Simplicia* primum locum hîc obtinent, Rhabarbarum, Agaricus, Aloe, Senna, &c. Nam nec nimioperè humores commovent, nec spiritus dissipant, sed amaritudine ac siccitate suâ putredini resistunt, corpusq; ab omnibus excrementitiis humoribus moderatè exiccant. Possunt autem hæc vel cruda vel præparata, commodè adhiberi. Cruda, si v.g. pulverisata & correcta pondere ʒi. aut ʒiß. vel per se, vel sacharo, aut conservæ alicui permixta; vel vino, jusculo, aut alij liquori cõvenienti indita (exceptâ tamen Aloe) matutino tempore, horis 2. vel 3. ante prandiũ præbeantur. Præparata verò, si artificiosè, singulariq; industriâ in Extracta seu Q. Essentias redigantur. Inter

De Cacochymiâ.

Purgantia varia simplicia.

Extractũ Rhab. Q. Essent: Aloes. *Crystalli Tartari.* quæ tamen præ cæteris excellunt. *Extractum Rhabarb:* & *Q. Essentias Aloes*, quorum ʒß. vel ℈ij. aut ʒj. in forma pillularum exhibita, pro moderata corporis laxatione, adultioribus satis esse possunt. Quò pertinent quoq; *Chrystalli Tartari*, subacido sapore præditi, ætatiq; puerulorum imprimis dicati, qui dosi ℈ij. vel ampliùs ex brodio gallinæ, vel vino propinati, suaviter alvum dejiciunt. Ditiores, aliiq; usum vulgarium remediorum, utpote insuavium, fastidientes ac respuentes, pro alvina colluvie subducenda, *Florum argenteorum* ☿ *Gr. 3. vel 4.* occultata cerasorum acidorum conditorum carni, deglutire poterunt, suave enim existit purgans, & quo vix ullum elegantius reperitur; vel illius loco uti pulvere insipido Crystallino, ☿ *dulcis*, cum conserv: rosi: borrag: vel acetos: permixto, ℈j, vel ʒß pondere, pro ætatis ratione. Et quamvis hæc duo, medicamenta ex ☿ sunt præparata, securissima tamen sunt, & absq; ulla insigni humorum agitatione assumuntur, longèq; cum minori molestiâ officium purgationis absolvunt, ipsis Scammoneatis ac Turpetho, Esula, Elleboro, Colocynthide, quæ tamen hodiernis Medicis in quotidiano suut usu. Si cui verò corpore adeo robusto, dictorum φαρμακῶν usurpatione, ne tantillum quidem alvus moveatur, huic ex consilio Medici prudentis fortiora decerni purgantia, minimè repugnamus, ut sunt: *Extractum Scammoneæ vel Elleb. nigri* cum Ol. Macis, Cinam. vel Anisi correcta, hujus ℈j, illius verò ℈ß in pullulari formâ degludiendo. Si autem nec ista fortè, alicujus voto, in sufficienti alvi citatione, satisfaciant, huic naturâ robustâ prædito, offerantur circiter *G. 18. vel 20. Salis Saphirini vitrioli* ♀, nec spe suâ, in omnis generis mucilaginosorum ac tartareorum corruptorumq; humorum expulsione, (ut ipsi, periculo in aliis facto, experientiâ didicimus) nunquàm frustrabitur. Vel ejus loco *Crocus Metallorum* exhibeatur, qui ut *Quercetanus in Alexic. lib. 2. cap. 5.* testatur, ad dosin 6. aut 7. Gr: in vino vel aqua Carduib. propinatus, purgativum excellens admodum ac specificum contrà pestem habetur.

Flores argenti ☿. *Mercurius dulcis.* *Extract. Elleb. & Scammo.* *Crocus Metallor.*

Cõposita Purgant: Potiũcula

Composita Cathartica quod attinet, generale purgans in præservatione à Peste, sequens *potiuncula* esse poterit: ℞. Rad: Dipt: Elenij,

Elenij,Pinpin. an.ʒiij.fol.Scord:Acetoſ.Carduib.veron:an. M ß. flor:Cichor.Geniſt.anth.an.P.1.Sem.Citr.Aniſ.an.℈ij.Rhabarb. opt.ʒij.Agar.trochiſc.ʒj. Spicæ Celt. Cinam. an. ʒß. Infund. per noct.in ſ.q.Aq.Carduib. vel Veron: Manè facta leni ebullit: & expreſ.col.& clarif.Colat.hujus ℞.℥iß.adde Syr.acetoſ.Citri ℥ß. Extracti Panchym.Crollij ℈j.G.5.Cremoris Tartari ℈j. Spir.Vitrioli rectif.G.5.Miſce,f.potiuncula, tota manè h. 3. ante paſtum exhaurienda. Vel tempore frigidiori,in uſum veniat *hoc vinum ſeu Claretum purgans*,ſvave admodum & excellens: ℞. Zedoar. Zingib.Cinam.Galangæ an.℈ij.Macis.Cardam. an. ℈j.Fol. Senæ ʒß.Turpethi albi,Mechoacan.an. ʒijß. Sachari fini ʒvj. Craſſiuſculè inciſa & contuſa infundantur,vini Rhenani generoſ.℥viij. Et relinquantur per diem naturalem in loco moderatè calido. Poſtridiè vinum à ſpeciebus infuſis ac leviter expreſſis, per filtrum aliquoties coletur,donec clariſſimum evadat. Hujus ℞. ℥iiij.adde ſi vis Cryſtall.Tartari ℈j.vel ʒß. Miſce, ebibatur. Si verò alicui ſiccior, ac ſolidior, quàm liquidior medicamenti purgantis forma magis arrideret,is vel *Extr: Panchymag.Crollij*, per ſe in pillulas redacto,pondere ʒß.G.5.vel *Extr:Diacarth.Auguſtanæ deſcript:* ℈j.G.5.doſi: vel *Eſſentiâ Aloes* cum ſuccis Quercetani,pond.℈ij.uti poterit.Omnium blandiſſimè,citraq; ullorũ terminum ventris excitationem, hæc commemorata ventrem laxare ac ſolvere,quilibet eorundem uſus expertus, facilè nobiſcum conſentiet. Utile quoq; erit ad eandem intentionem, alvo præſertim adſtrictiore naturâ præditis, ſi unum vel binos ſequentium *Morſulorum laxativorum*, manè ante prandium devorent: ℞.Conſ.Borrag.Viol.&Acetoſ.an ʒij.Cort.& pulp.Citr. cond.an.ʒiij.Zedoar.Cinam.Macis an.ʒj.Turpethi gum.ʒß.Mechoacan.ʒiij,Diagrid.ʒij.Sach.albiſ. ℥xij. diſſol. in aq. Borrag. & Carduib.F.confect.in morſulis pond. ʒß.vel ʒiij. Inſigni quoq; ac ſingulari virtute præſtans,Peſtis tempore,pro quacunq; evacuatione corporis,medicamentum habetur, *Specificum purgans Paracelſi*,cujus Gr.7.8.vel 10.provectiore ætate hominibus, adoleſcentibus verò ac pueris 3. 4.vel 5. exhibita in ſucco roſar. vel brodio prun. dulc. leniter alvinam regionem, ab omnium ex-

Vinum ſeu Claretum purgans.

Morſuli laxativi ſvaves.

Specificũ purgans Paracelſi.

crementitiorum ſuccorum ſuperfluitate liberant. Huic efficacitate nihil quicquam cedere videntur: *Flores Rhabarbari ſulphurati*, in delicatiorum potiſſimum gratiam inventi, quorum compoſitio talis eſt: ℞. Extr. Rhab. ad duritiem plane, & ariditatem ferè friabilem inſpiſſati ℥i. Flor. Sulph. ʒ. ſublim. ℥ij. Ol. Cinam. ℈i. Ol. Macis ℈ß. Mixta optimè invicem, Cucurbitæ vitreæ indantur, impoſitoq; Alemb: cæco, & juncturis undiq; probè occluſis, lento igne ſublimentur, quod in altum aſcenderit, peracta ſublimat: denuò cum reliqua materia in fundo reſidua permiſceatur, & ſecunda vice, nova ſublimatio inſtituatur, qua abſoluta, idem labor & tertiò repetatur; Et ſic non vulgare medicamentum, leniter laxans, omnemq; putredinem coercens, obtinebis. Doſis ejus in adultioribus ℈ß. vel G. xv. in junioribus G. 8. 9. &c. in vino paſſulato, vel cum conſ. roſ. vel acetoſ. Si non ſatis purget, doſis augeatur. Horum autem omnium hactenus commemoratorum uſus, toties erit ineundus, quoties prudenti Medico neceſſarium videbitur, Imprimis tamen Pillulæ ex Q. Eſſentiâ Aloes, ſingulis ſeptimanis, ad minimum ſemel ſumtæ, ſaluberrimæ habentur.

Flores Rhabar. Sulphur.

Puerorum demùm ac infantum corporibus expurgandis, accommodatæ erunt *Paſſulæ laxativæ*, quarum hæc eſt deſcriptio. ℞. Fol: ſenæ mund. ℥iijß. Zingib. ʒij. Galang. Cinam. Caryoph: an. ℈ij. Inciſa & contuſa infund. in ſ. q. aq. Abſinth: per h. 12. Poſteà parùm ebull. & col. Impone Paſſul. lot: & Sach. an. ℥viij. Ebulliant iterum, adde in fine Cremor. Tartari ℥ß. & Spir. Vitrioli parum. Miſce. Doſis cochlear parvum, ſeu ℥ß. plus minuſve, pro ætatis ratione. Item *Rotulæ laxativæ hæ*: ℞. Succi roſ. ℥iß. Mannæ el. ℥i ʒij. fol. Senæ, Agar. Mechoac. an. ʒi. Cinam: Macis an. ℈ß. Cremoris Tart. ʒiß. Sach. ℔ß. diſſol. in aq. Carduib. vel Meliſſ. F. rotulæ, pondere ʒi. vel ʒiß. aut ʒij. Doſis una, vel duæ, pro majore vel minore ætate.

Quæ purgātia pueris decernenda. Paſſulæ laxativæ. Rotulæ laxat.

Tandem hic quoq; ſilentio non prætereundus, *Cauteriorum* ſeu potentialium ſeu actualium uſus, utpotè quibus omnium optimè corpus, ab ichoroſis & putridis humiditatibus, facilimè fomitem peſtiferæ infectioni ſubſternentibus, purgatur, ſi certis

De Cauteriis.

pra-

brachiorum ac ſurarum muſculis à perito Chirurgo applicentur. Quemadmodum teſtatur *Quercetanus in Alexic. cap. 2* dicens, ſe noviſſe multos Chirurgos, peſtiferorum curationi deſtinatos, viros in arte ſua expertiſſimos, qui ad propriam præſervationem, antequàm infectorum curationem aggrederentur, Cauteriis meliùs, quàm alia quâvis cautione ſibi proſpexiſſe & conſuluiſſe, affirmarunt. Et *Mercurialis in lib. de peſte* refert, in ſæva quadam, quæ Venetias olim afflixit, lue, plurimos cauteriorum beneficio, ab omni noxa planè fuiſſe vindicatos. It. *Georgius Garnerus in lib. de peſte cap. 9.* ſcribit, ſe affirmare poſſe, quod anno 1576. Peſte multos Venetiis interficiente, nullum unquam viderit extinctum, qui Fontanellam geſtarit. Undè & *Ambroſ. Paræus in lib. de peſt.* conſulit, ut ægrotos inviſuri, curent ſibi fieri fonticulum in brachiis & tibiis, quoniam natura per ea loca, quidquid humoris noxii in corpore coacervatur, expurgare conſvevit, illudq; relegabit virus, quod alias ad principes partes appuliſſet. Vide & de præſtantia Cauteriorum in præſervatione peſtis. *Alexand. Maſſariam lib. 2. de Peſte, Anton. Portum de peſte lib. 2. cap. 36. Joan. Arculanum, Ingraſſiam, Nicolaum Maſſam, Gerardum Columbam & plures alios.*

CAPUT VII.

De cordis, aliorumq; viſcerum, contrà Peſtiferam infectionem, ſpecificis Alexiteriis præmunitione, ac corroboratione.

Corpore nunc ab excrementitiorum humorum colluvie, convenientis alicujus purgationis adminiſtratione, ſufficienter liberato, conſequens eſt, ut omnia ejus interiora viſcera, præſertim verò Cor, utpotè vitæ fons & ſcaturigo, idoneorum Alexipharmacorum præſidio, contrà omnem malignam infectionem, ac venenatæ auræ occurſionem, nec non internæ putredinis generationem, optimè præmuniantur, tutentur,

ac conſerventur. Hujuſmodi autem Alexiteriorum ſeu ſimplicium ſeu compoſitorum uſus, vel internus eſt vel externus. Ad *Internum* uſum referuntur: *Mixturæ: Electuaria; Pulveres: Morſuli ac rotulæ: Trochiſci ſublinguales.* Ad *externum* pertinent: *Sacculi Cordiales: Linimenta pro naribus: Pilæ odoratæ ſeu Pomambræ.*

I. De Antidotis ſeu Alexiteriis internis.

Et 1. quidem pro Divitibus.

Quibus lautior à D.O.M. fortuna contigit, hi corpus ſuum, ſequentium Antidotorum uſurpatione, à contagione lethifera præſervare, immuneq; conſervare, ſollicitâ curâ invigilabunt; nempè ut alternis diebus hebdomadatim, manè in publicum prodituri, vel de *Sale Abſinthij, Scordij*, aut *Angelicæ*, ℈j. vel *de Magiſterio cornu cervin:* G.15. cum idoneo liquore, ſumant. Vel pauxillum *Conſervæ roſar: Vitriolatæ ſeu Sulphuratæ* deglutiant, nec non *Elixiris Peſtilentialis Crollij*, vel *Elixiris proprietatis Paracelſi*, quotidie vel alternis diebus G. 8. vel 10. in vino, aceto roſ. vel aqua Carduib. abſorbeant. Cui copia forſan ſit *Eſſentiæ ſeu tincturæ ex ſangvine Juvenum Ciconiarum*, It. *Veræ Tincturæ Auri, atq; Sulphuris fixi incremabilis*, iiſdem quoq; ſalubriter ad cordis & ſpirituum vitalium corroborationem, & peſtiferi contagij depulſionem uti poterit. Præter hæc tamen non minoris efficaciæ reperiuntur & alia compoſita medicamenta, quorum præſertim elegantiorum, nonnullas deſcriptiones hic ſubjiciemus.

1. *Mixtura Bezoardica:* ℞. Spiritus Theriac. Camph. ℥i. Extr. Gran Junip. & Elenij an. ℈ijß. Extr. Zedoar. ℈i. Extr. Croci G.xv. Confect. Alcherm. ʒß. Magiſt. Perl. Soluti Corall. an. ℈j. G.5. Lactis ſeu Crem. Sulphuris ʒß. Salis Abſinth. Cryſtall. ℈ij. Syr. de acetoſ. Citri ℥iß. Arcani Vitrioli G.xv. Miſce adde Moſchi opt. G.4. Grati ad nodum eſt ſaporis & odoris. Doſis ℈ij. plus minuſve pro cujuſq; ætate, vel per ſe, vel cum panxillo aq. Scabioſ. 2. vel 3. in ſeptimanà. *1. Mixturæ.*

Al: Vel. ℞. Extr. liquidæ rad. Angel. per chartam benè filtratæ ℥i. Elixiris proprieatis Paracelſi ʒvj. Tincturæ Croci ℥ß. Con-

fect.

fect. Alcherm. ℈ij. Misce, Dosis G. 15. vel ℈i. in aqua specifica antipestifera.

2. *Rotulæ Antipestiferæ*: ℞. Flor. Sulph. 3. subl. ʒij. Lactis Sulph. ʒi. Extr. Helenij & Zedoar. an. ℈iiß. Extr. Croci ℈ß. Magist. Coral. & Perl. an. ʒß. Conf. Alcherm. ℈j. Salis Absinth. & Carduib. an. ℈ij. Ol. still. Cort. Citr. G. 4. Ol. Angel. & Zedoar. an. G. ij. Moschi in aq. ros. diss. G. 3. Sachari q. s. dissol. in aq. ros. & Cinam. F. Rotulæ. 2. *Rotulæ*

3. *Electuar. Bezoardicum*: ℞. Conserv. Ros. & Acetos. an. ℥i. Conf. Borrag. ℥ß. Cort. Citri cond. ℥ß. Rad. Pimpin. condit. ʒiij. Extr. Bacc. Junip. ʒiiß. Flor. Sulph. 3. sublim. ʒi. Magisterij cornu cervini ʒi. Soluti Corall. ℈ij. Salis Absinth. ʒiß. Cum Syr. de acetos. Citri, & spir. Vitrioli q. s. ad acorem moderatum. M. fiat Elect. seu conditum. Dosis ad avellanæ majoris magnitudinem quotidie, vel alternis diebus, superbibendo cochlear unum Aq: Scordij vel Veron. 3. *Electua.*

4. *Pulvis Alexiterius*: ℞. Flor. Sulph. ℥ß. Cornu cervi præp. ʒij. Boli Arm. veri, & terræ Sigill. an. ʒi. Magisterij Corall. ℈ij. Camph. ʒß. Croci ℈i. G. 5. Sachari quantum lubet. Misce pro pulvere, Dosis ʒß. vel ℈ij, ter vel quater in septimana. 4. *Pulvis.*

5. *Trochisci sublinguales*: ℞. Cort. Citri exicc: ℥ß. Cinam. ʒi. Zedoar. Mac. an. ℈ij. Cornu cervi usti ʒi. Galliæ & Alipt. mosch. an. ℈ij. rad. ireos, boli Arm. an. ʒß. Theriac. Andr. & El. de Ovo an. ʒij. Ol. Cort. Citri & Junip. an G. 6. Ol. Cinam. G. 3. Sach. candi ℥iiij, cum mucil. Tragac. ext. in aq. Ros. F. Trochisci parvi. 5. *Trochisci sublinguales.*

2. *Pro pauperibus.*

Pauperes verò, qui ob rem angustam domi, multum ęris in sumptuosa ac preciosa, nec non longo & exquisito studio & labore præparata medicamēta erogare nequeunt, hisce sequentibus Alexiteriis, pretio quidem prioribus vilioribus, virtute tamen ac facultate iisdem ne tantillum quidem cedentibus, pro arcenda pestilenti lue, uti poterunt. Primùm itaq; antequam domo exeant, semper in ore teneant ac masticent frustulum aliquod *Rad. Olsnitij, Zedoariæ, Angelicæ, Diptamni, vel Gentianæ,* nec

non 8.vel 10.*Gran:Junip:* priùs in aceto vini macerat : jejunè deglutiant,aut alternis diebus manè cochlear unum de seq. *Aceto bezoardico* ebibant : ℞. Aceti vini ℔ j. Cui infunde seq. herbas & radices crasse incisas.℞.Rad.Angel.Pimpin.Gentian.Petasit.an. ℥vj.herb.Scordij,Absinth.an.M j.Comar. Rutæ ℥ß. Bacc. Junip. ℥ij.Misce.Aut si hæc displiceant, *Theriacæ Vulg. vel Electuar: de Ovo* pauxillum vel per se deglutiatur, vel cum aceto rutaceo, aut rosaceo dissol:horis matutinis exorbeatur, quemadmodum & una vel altera *Rotul.Conf:liberantis* jejunè devorentur. Quanta insigni vi hæc polleeant,veneno pestifero resistendi, corpusq; ab omni corruptione præservandi,explicatu difficile admodum est.Quod si compositis magis aliquis delectetur,hæc quàm maximè proficua existunt.

1. Electuarium.

1. *Electuarium:* ℞.Nuc.Jugland.excort.No:6.Ficuum pingu. No.4.fol.rutæ ℥iß.Scordij ℥ij,rad.angel.& Tormēt.an. ℈ij.Dipt. Zedoar. an. ʒi. Theriac. vulg. ℥ij.Conf.rosar.seu acetos.ʒi.Contusa invicem optimè misc.Dosis, ad magnitud.Juglandis manè, superbibendo Aq.Carduib. vel Galegæ.

2. Pulvis.

2 *Pulvis:* ℞.Rad.Pimpin.Torment.Dipt.Gentian.an ʒi.Bac. Junip.priùs aceto macerat.& exic.℥ij.fol.Scord.℥iß.Terræ sigill. ℥i.Myrrhæ rub:℈ij bacc.lauri ʒß.Croci ℈i.Pulverif: misce.Dosis ʒß.circiter,cum pane,butyro recenti illito.

3. Rotulæ.

3. *Rotulæ:* ℞.Spet.Liber.℥i.rad.valer. & baccar. lauri an. ʒß. Zedoar. rad. angel : ℈ij. Cinam.Macis anʒß.Boli Armen.&Sem. Citri an.℈i.G.5.Sach.q. f. dissol. in aq. Scordij. M. fiant Rotulæ, dosis, 3. vel 4. manè.

Vel: ℞.Extracti Scordij & Carduib. an. ʒi. Ol. Angel. ℈i. Sachari q.f.diss.in aq.rutæ,f.rotulæ.

4. Trochisci sublinguales.

4. *Trochisci sublinguales:* ℞. Theriac: Vulg: & Mitrid. an. ℥ij, rad.Angel.Olsnitij,Dipt.an.ʒi,Cornu cervi præp. ʒß.Sem. rutæ, Terræ sigill.an.℈ij.Sach.℥ijß.cum mucil.tragac.extr.in aq.ros.F. Trochisci parvi.

3. *Pro gravidis ac infantibus.*

Cum medicamentorum prophylacticorum hactenùs traditorum, natura ita sit comparata, ut pleraq; eorum insigni calefaciendi ac exiccandi facultate excedant, Gravidarum autem ac infantum tenella corpora, minimè ejusmodi remedia, citra valetudinis detrimentum ferant, idcircò aliis omninò antidotis, naturæ ipsorum ac temperamento magis accommodatis, illis erit prospiciendum. Exhibeatur itaq; gravidis ac puerulis, præservationis ergò, jejunè, 1. vel 2. cochlearia de Syr. Granat. Limon. aut acetos. Citri, cum, vel sine pulveris cordialis additione: aut ℈i. plus minusvè cornu cervini præpar. cum aq. Acetos. Carduib. vel Scabios. præbeatur. Rotulæ item ex Extracto Elenij, ac Carduib. vel ex spet. Liber. concinnatæ, harumq; 2. 3. vel 4. stomacho jejuno devoratæ, maximè quoque illis ex usu essent; Quemadmodum & sequens compositio.

1. *Rotulæ:* ℞. Cornu cervi usti ʒiß. Boli Arm: in aq. Scabios. lot: Terræ sigill. an. ℈iiß. Magisterii Corall. Rasur. Cort. Citri an. ℈ij. Sem. Carduib. & Citri an. ʒß. Lactis Sulph. ℈i. Ol. Citri & Cinam. an. G. 1. Sachari diss. in aq. Meliss. F. Conf. in Rotulis. *1. Rotulæ.*

2. *Pulvis:* ℞. Rad. Torment. Dipt. an. ℥i. Zedoar. & Coral. rubr. præp. an. ʒß. Margarit. præp. ℈ij. Cort. Citri, Cinam. Boli Armeni veri, Succini albi præp. an. ʒß. Fragment. Lap. pretios. Macis, Ossis de corde Cervi an. ℈i. Misce pro Pulvere. *2. Pulvis.*

3. *Conditum:* ℞. Cons. ros. & Borrag. an. ℥i, Cort. Citri cond. ℥iij. rad. Pimpin. cond. & rad. Helenij condit. an. ʒij. Cornu cervi præp. ʒi. Sem. Acetos. Citri an. ℈ij. Boli Armen. Zedoar: an. ʒß. Spet. Diamarg. frig. Pulv. Cordial. Offic. an. ℈ij. Rasur. Ebor. Cinam. electi, Macis an. ℈i. Cum s. q. Syr. Acetos. Citri F. conditum. *3. Conditũ*

Annotatio.

Hæc autem de usu Alexiteriorum internorum adhuc monere operę pretium duximus. 1. Non quodlibet à quolibet

promiſcuè,& ſine diſcrimine,omni tempore eſſe uſurpandum, ſed in illorum delectu,maximam cautionem, ſingulareq; judicium ac prudentiam eſſe adhibendam. Qui enim natura cholerici, & corpore admodum macilenti ac excarnes exiſtunt, eos immoderate calidorum ac ſiccorum uſu frequentiore, non parum offendi,non nemini putamus eſſe notum, quemadmodum nec tempore ſeu conſtitutione aeris nimis calida ac ęſtuoſa, eorundem quoq; uſus tutus exiſtat. Aliter tamen ſe res habet in illis,quorum corpus multorum pituitoſorum, viſcidorum ac frigidorum humorum copia luxuriat ac circumfluit, his enim, ut & brumali tempore,calidiora φάρμακα præſervatoria, minus nociva ac pernicioſa exiſtere queunt. 2. Alexiteriorum
2. uſum non immoderatum ſed moderatum eſſe debere. Peſſimè enim ille ſaluti ſuæ conſuleret,qui ſingulis diebus,ſingulisq; fere horis,Theriacam,Mithridat:Elect.de ovo, Elect. Camphorat.aliaq; id genus calidiſſima medimenta contrà Peſtem devorare vellet, hac nimirum inani ac puerili perſvaſione ductus atque ſeductus,quo plus Antidotorum quotidiè ingereret, eò minus Peſtiferæ infectioni peſtiferæ ſe fore ſubjectum, corpusq; majori robore contracto, eò potentiùs auræ venenatæ occurſanti repugnaturum reſtituturumq;. Hoc enim incommodi ex im̃oderatiùs uſurpatis ejuſmodi medicamentis emergeret,quod nimirum ob excedentem ſuam caliditatem & ſiccitatem,non ſolùm ſpiritus Vitales & Animales abſumant & depaſcant,cerebrum nativa ſua humiditate ſpolient, & Pulmones exiccent, verùm etiam Epar ac Renes inflamment, ſangvinem adurant,viſcidos,craſſos ac tartareos humores,ad Epar, lienem & meſenterium rapiant,in illisq; obſtructiones graviſſimas pariant,ex quibus poſtea omnis generis febres, melancholiæ hy-
3. pochondriacæ,aliiq; morbi ſubpullulant. 3. Cum ætas ab ætate, natura à natura (teſte Hipp: in aph:)differat,idcircò nullam cer-
4. tam alexipharmacorum doſin hic præſcribi exactè poſſe, ſed eam pro Medici arbitrio ac judicio,modò eſſe augendam modò minuendam. 4.Alexiteria ſæpè permutanda,nec uni perpetuò inhærendum aut fidendum eſſe, ne natura illius aſſiduo uſu

Alexiteria ſæpè eſſe mutanda.

aſſveta,

aſſveta, id ipſum in Alimentum tandem convertat, corporisq́; habitui quaſi apponat. Et quamvis nos non ſimus neſcij, quorundam, aliam in hac re eſſe ſententiam, & ab illis Regis Mithridatis exemplum hûc afferri, qui non plurium aut diverſorum Alexipharmacorum, ſed unici & ſolius medicamenti à ſe inventi, proprioq; nomine indigitati, frequentiori uſu, naturam ſuam adeò contra omnium venenorum vim, validam reddidit, ut nõ multò poſt, mortem ſibi conſciturus, cum lethale venenum hauſiſſet, mori minimè potuerit. Tamen hæc parùm noſtræ Aſſertioni adverſari, indè fit manifeſtum, quod longè alia ſit natura venenorum corporalium ac terreſtrium, alia verò Spiritualium atq; Aſtralium, quale peſtilens exiſtit, & quod arti quidem poſſibile ſit, generale aliquod antidotum, cæteris venenis omnibus repugnans, invenire, eidem tamen impoſſibile exiſtat, univerſale peſtiferi veneni Alexicacon eruere, atq; producere, ut ex ſequenti Quæſtione mox patebit. Quapropter non raro Antidotos permutandas arbitramur, idq́; ob eam cauſam, quod neq; ipſius veneni in præſentia graſſantis ἰδιοσυγκρασίαν ſeu naturam individualem exquiſitè ac perfectè cognoſcere, neq; illius ſpecificum & accuratiſſimè ei oppoſitum, Alexipharmacum, certò ſcire poſſumus, prætereaq́; experientiâ multiplici jàm conſtet, Antidotum quandam unam, plùs in hâc, quàm poſteà in alia peſte præſtitiſſe. Uni ergò laudatiſſimæ nos aſſvefaciamus, interim tamen non prorſus aliàs, quoq; negligentes, ut quod fortè illi deſit, hæ ſupplere poſſint. Quod confirmat quoq; *Joan. Crato in Epiſt med. à Scholzio edit: Epiſt. 131.* Nunquàm (inquit) uni remedio ſemel in peſte exhibito, Medicus ſecurus eſſe debet, ſed quam diù malum præſens eſt, cordi omnibus modis auxilium ferat. *Item in Epiſt. 134.* Uni remedio in Peſte nõ fidendum, initiò ſingulis propemodum horis, deinceps ſucceſſu temporis, ſingulis diebus remedia mutanda. Et *Andreas Dudithius in Epiſt. 49. ad Monavium:* Medici ſæpè φάρμακα in peſte immutanda cenſent, ut novis ſemper ſubſidiis, vires cordis tueantur, cum non tantum in uno aliquo antidoto, præſidij poſitũ eſſe animadvertant, quantũ ſatis ſit ad tàm potentis hoſtis copias debellandas.

Q. *An detur verum ac specificum Pestis Alexipharmacum?*

Hisce tandem adhùc annectenda erit Quæstio, *Num sc. verum ac certum Pestis Alexipharmacum in natura extet nec ne?* Cui resp: Quamvis opinio eorum, tale aliquod alexipharmacon reverà dari, contendentium, non omni careat probabilitate, exeo videlicet, quod cum D. O. M. singulari bonitate ac clementiâ unicuiq; morborum, humanum genus infestantium, generi, certum ac peculiare suum destinasse & opposuisse remedium, indubitatò constet, idcircò, Eundem quoq;, ad pestiferam luem depellendam, & ab ejus perniciosa infectione corpus præservandum, specificum aliquod & appropriatum, minimè occultare vel invidere voluisse hominibus alexipharmacon, necessariò fatendum sit, Nos tamen illi opinioni suffragium nostrum addere non possumus, cum nusquam dictum, scriptum, lectum vel auditum fuerit, vel unum saltem aliquem mortalium, qui sunt, quiq; fuerũt, verè unquàm gloriari potuisse, Deum sibi, ejusmodi, infallibile Prophylacticon antidotum in naturæ hocce theatro monstrasse ac revelasse, sicq; ab eodem tanti imcomparabilis thesauri participem factum fuisse. Nam qui propriam alicujus veneni Antidotum invenire vult, antè omnia quoque propriam illius veneni naturam debet habere perspectam. At pestiferi veneni naturam nemo unquam rectè explorabit, cum ejus nec eadem semper sit facies, nec eundem quoq; nocendi aut necandi modum semper obtineat. Ergò &c. Quapropter omninò arbitramur, tale Alexipharmacon generale, quale desideratur, Deo soli, immensè bono, cognitum ac perspectum esse, illudq; adhùc in naturæ thesauris absconditum delitescere. Et quamvis per tot ætatum secula, à pluribus & doctissimis viris, in investigando Pestis remedio specifico strenuè sudatum ac laboratum fuerit, & multi etiam Thrasones ac Ardeliones Paracelsici (nil nisi meras tincturas, quintas Essentias, secreta, mysteria, & nescio quænam alia magnalia crepantes) splendidas ac plùs quàm aureas, de eodem, aliis fecerint promissiones, omnis tamen hucusque experientia, abundè testatum fecit, spem & expectationem

conceptam omnẽ in spongiam(quod dicitur)incubuisse,ac pollicitationes illorum vanas ac inanes, futiles & inutiles prorsus fuisse,cum nullum ad hæc usq; tempora,verum certumq; Pestis Alexicacon,investigatum,productum ac inventum fuerit, sed quemadmodum diximus,penes illum adhuc latitet,qui flagelli hujus naturam ejusq; antidotum,in peccata hominum, sibi soli hactenùs reservari voluit. Et hanc nostram sententiam comprobant quoq; alij viri doctissimi,inter quos *Gesnerus lib. 1.Epist. med. 64.* ita scribit: Remedia adversus pestem nos certè nulla habemus,fortè etiam non placet Deo, ut contrà flagellum peccatis nostris debitum,ullum certum præsidium habeamus. Et *Crato in cons.166.* veram pestis antidotum Deo soli notam esse,nõ est dubium,Et *in Epist. 131.* Antidotus vera pestiferi veneni,in divina manu est,neq; Medicis explorata.Et *in tract.de Peste.* Ego ita existimo, verum pestis Alexipharmacum, solius Dei majestati esse cognitum,eiq; esse reservatum,nobis verò incognitum. *Palmarius quoq; lib.de feb.pest.cap.17.* inquit: Cum peculiare pestis remedium, adhuc in naturæ sinu delitescat abditum, ad communia venenorum Alexiteria,& cardiaca medicamenta confugere necesse est.Et *H. Scheunemannus in Epist.dedic.Paracels.de peste.* Non infitias eo,in Dei & naturæ arcanis,singulare & ἐξαίρετον latere remedium,& utinam possem tecum,petente,tale antidotum ac verum pestis αλεξιφάρμακον communicare, sed ut reor,id solum,majestati esse cognitum resetvarumq;. Ac si quis communibus his antidotis restituitur & sanatur, soli Deo acceptum referat.

Sic etiam *Rudolphus Goclenius in λοιμογραφίᾳ*: Certum est (ait)multa præclara quidem,usuq;,ratione & experientiâ comprobata haberi remedia, Pestifero veneno antipathetica, sed specificum,& quod totius substantiæ suæ viribus ei adversetur, à nemine adhuc monstratum vidi.

II. De Alexiteriis externis.

Et 1. quidem pro Divitibus.

Ad perfectam pestis præservationem non sufficit solum internorum Alexiteriorum præsidiis corpus habere munitum, verùm ad eandem, externorum quoq; usus, tanquàm necessarius erit accersendus. Nihil enim non moliendum, quo perniciosæ huic lui eatur obviam, ejusq; malignitas profligetur ac pessundetur. Pro Ditioribus igitur parentur sequentia.

1. Sacculi Cordiales

1. *Sacculi odoriferi Naribus vel Cordi amplicandi:* ℞. Rad. Ireos Flor: ℥v, Sant: Citr: Cort: Citr: exic: an. ℥ß. Flor: rof: rub: Anthos, Lavend: Major: an. ℥ij, Cinam: ℥iß: Rad: Angel: & Zedoar: an. ℥i. Camphoræ ℈ß. Ex incisis paretur Sacculus ex Syndone.

Alius: ℞. Flor: rof: sicc: ℥ß. flor: viol: & anthos an ℥ij. herb: melis: Ocymi an: P. 1. Benzoin ℥ijß. Macis, Caryoph: an. ℈ij. rad: Cyperi ℥i. Incidantur minutim pro sacculo.

2 Liniméta pro naribus.

2. *Linimenta odorata pro Naribus:* ℞. Ol. Nuc: mosch: per expr. ℥ij, Ol: Cinam: G. 5. Ol: Rosar: still: G: ij. Balsami Junip: ℥ß. Moschi opt: Diss: in aq: rof: G. iij. Misce pro linimento.

Aliud: ℞. Balsami rosar: incarnat: ℥i. Ol: Citri & Cinam: an. G. ij. Moschi G. 3. Zibethi opt: G: ij. Misce pro linimento.

3. Pomãbræ.

3. *Pomambræ:* ℞. Ladani ℥iß, Styr: cal: ℥iij, Styr: liq: ℈ijß. Terantur in mortario calido, quousq; dissolv: Postea adde Moschi opt: G: 15. Ambræ G. 8. Zibethi G: 16. dissol: in mucil: Tragac: Demùm adde Ol: Cinam: ℈ß. Ol: Citri, Maceris an. G: 15. Ol: rof: stillat: G. 8. Ol: Caryoph: G: 7. agitentur omnia & redigantur in massam Pomambrę.

Al: ℞. Laudani ℥ß. Asæ dulc: ℥iij. Sant: citr. ℥iß. flor: rof: odor: ℈ijß. Xyloal, ℥ß flor: Anthos ℈i, asperg: aq: rosatâ moschatâ, in qua parum Tragac: sit. dissol: Misce in mortario. Adde Ol: Cin: G. 5, Ol: Macis & Junip: an. G: 3. Moschi & Zibethi an: G: 3. F. indè pomum odoriferum, syndoni. involvendum.

2. *Pro pauperibus.*

Qui verò fortunæ tenuioris sunt, sequentia adhibeant exteriùs prophylactica.

1. Sacculi.

1. *Sacculi:* ℞. rad: Angel: ℥ß. rad: levist: ℥ij. Bacc: Junip: ℥iij. fol: Scord: & rutæ an. P: 1. Melis: Mß. flor: rof. & Tunic: an: ℥ij. Camph: G: 7. Ex incisis minutim omnibus fiat Sacculus.

Alius:

Alius: ℞.Cort:Citri sicc:℥ß.rad: Pimpin: & Imperat: an. ʒijß. fol:lauri,levist:Absinth:an.P.1.Zedoar:ʒiß.Caryophil: arom:ʒi. Sem:Ocymi ℈ij.Ex incisis f.Sacculus.

2. *Linimenta pro naribus:* ℞. Ther: vet: ʒiß, myrrhæ, ℈ij.rad: angel:&Zedoar.an.℈i.Ol:amyg.dulc:vel succi rutæ q:s.AddeOl: Junip.G.xv.Misce,f. linimentum. *2 Linimenta.*

Al: Vel. ℞.Extr.Junip.ʒi.Extr.Scordij ʒß.Ol:Succini G.7.Ol. Rutæ still:G:6.Misce,&c.

3. *Acetum:* ℞.Rad.Pimp.Helenij,Scorzon: Angel. Torment. an:℥ß.Fol.rutæ,Scordij, Absinth: Galeg. an. ℥ß. Bacc. Junip. & Lauri an.ʒvj.Zedoar.ʒiij.Theriac.Vulg:℥ß.Camphoræ℈i.Aceti caryophil:hort:q.s.Infusa quotidie agitentur,hocq; aceto spongiola irrorata,& imposita globulo ligneo juniperino perforato, naribus ad odorandum admoveatur. Potest quoq; eadem spongiola vel solo Ol:Succini,vel Juniperino imbui, & ita naribus applicari. *3.Acetum*

Tandem hùc quoq; referenda essent *Amuleta* nonnulla, à quibusdam gestata pro pestis præservatione, verùm cum de iis Cap.9.verba facturi sumus, idcircò nunc huic capiti finem imponemus.

CAPUT VIII.

De Serpentum pulvere,

Num is in Pestis προφυλάξι vel θεραπεία conveniat?

INnotescere cæpit ante paucos annos,fama pulveris cujusdam Alexiterici,ex colubrorum nostratium carne elotâ, exiccatâ, & tandem in Alcohol redactâ, conflati seu præparati, quem nonnulli præsertim è schola Paracelsicâ,mirabilium mysteriorum jactatores, non solum pro summâ omnium venenorum corporalium Panaceâ vendidarunt,verùm etiam pro specifico singulari atque secreto pestiferæ luis alexicaco impudenti satis ore,passim apud omnes proclamarunt, ejusdemq; magnifico, ac plusquàm hyperbolico encomio,variorum hominum,tàm Magnatum ac Principum, quàm imperiti vulgi, imæq; plebeculæ mentes miris modis effascinarunt,ac dementarunt. Alij verò ex

adverſo illum,tanquàm infrugiferum ac inefficacem, ſanitatiq; hominum ſummè nocivum ac perniciosum explosêrunt, & longè à Pharmaceuticâ proſcripſerunt. Et utraq; pars cauſæ ſuæ patrocinium,cùm in acutis rationibus, ſubtiliterq; excogitatis argumentis, tùm in illuſtrium virorum autoritatibus quærit, tandemq; ad ipſius Experientiæ quaſi tribunal provocat ſeu appellat.

Affirmativa.

Qui igitur pulveri ſerpentino,vim Alexiteriam contrà omnia venena,ac peſtem quoq; ipſam adſcribunt,primùm ità ratiocinantur.

1. Arg. 1. *Quod Balſamicâ ſuâ virtute corpus ab omnis putredinis ac corruptionis labe conſervat,id ad Peſtis præſervationem, omniũ Medicorum ſuffragio erit accommodatiſſimum.*

Talem autem facultatem obtinet, Pulvis ex ſerpentibus conflatus. Ergò, &c.

Aſſumpti probatio. Quia pulveri iſti naturaliter ineſt vis & efficacia quędam non vulgaris exiccandi omnesq; ichoroſas in corpore ſuperfluitates,alioquin facilè in putredinem abeuntes, abſorbendi,idq; propter naturam Salinam,in ipſo vigentem,quaq; ceu balſamo nobiliſſimo cujusq; corporis integritas potenter conſervatur. Hunc autem Balſamicum Salem naturaliter in ſerpentibus abundare,eosq; illum naturali quodam inſtinctu, veris præſertim & autumni tempore,ex ampliſſimo terræ ſinu, in quo ceu matrice ac ſeminario ſuo incluſus jacet, exugere, ſicq; per totum corpus ſuum quaſi diſpergere, elegantiſſimè docet Quercetanus in Pharmacop:reſtit. hiſce verbis: Cum vipera & coluber ſtatis temporibus exuvias ſuas deponunt, præſumendum hinc eſt &c. (locum hunc videat,quicunq; volet,nam prolixior eſt,quàm ut hûc transferri poſſit.)

2. Argum. 2. *Si vinum viperinum,in quo ſc. viperæ extinctæ ſunt, pollet facultate,venenum è corpore expellendi, & hoc ab illo præſervandi: utiq; eadem quoq; virtus pulveri Colubrino adſcribenda erit. At verum prius. Ergò & poſterius.*

Aſſumptum confirmatur autoritate *Gal.* qui *lib.11. ſimplic: & lib. de*

Antid. refert hiſtoriam de 2. leproſis, quos ope viperarum vino impoſitarũ à lepra (utpotè à cauſâ venenata, maligna & occultâ, ſecundum Platerum & alios proveniente) liberatos ac priſtinæ valetudini reſtitutos fuiſſe, teſtis vidit ipſemet oculatus. *Idem* quoq; *Autor ſect.6.Epid.6.tex.5.* vinum viperinum, multum valere adverſus venena docet. Et *Nicolaus Florentinus lib.1 de ven.* Raby Moyſen ſecutus, ſcribit, vinum, in quo extinctæ ſunt viperæ, frequenter potum, plurimum conducere ad præſervandum à venenis.

3. *Si ex Viperarum carne Trochiſci confecti, & in Theriacæ compoſitionem vulgò aſſumpti, non minimam putantur habere vim & efficaciam, reſiſtèndi omnis generis veneno, ſanè ejuſmodi virtus, nec cæterorum ſerpentum carni, horumq; pulveri, erit derogands ſeu detrahenda. At prius verum. Ergò & poſterius.* 3. *Argum.*

Hoc argumentum nulla indiget probatione. Quia ſi a Medicis judicaretur, carni viperinæ nihil quicquam efficacitatis ineſſe, peculiari quadam proprietate arcendi venena, certè illam, tanquàm inutilem & ſupervacaneam, à compoſitione illa magna, operosâ & ſumptuosâ Theriacæ excluderent, removerent & abdicarent. Hoc autem quia non faciunt, idcircò eo ipſo vim ejus Alexiteriam adſtruunt, & tacitè approbant & confirmant.

Hiſce rationibus addantur quoq; magnorum quorundam virorum *autoritates*, eandem de hoc pulvere ſententiam comprobantes; Inter quas primum locum meretur. *Quercetani, in Alexic.lib.2.c.5.* in hunc modũ ſcribentis: Illud inſuper adjiciam, unicum ſerpentis pulverem eſſe præſtantiſſimum, omnibus aliis poſtpoſitis, Alexiterium, ſive res ſit agenda, cum quibuſvis venenorum generib. aſſumptis, ſivè cum peſtib⁹, ut ab illis nos vindicemur aut præſervemur, ſive cum omnib. morbis Epidemicis ac peſtilentialibus. *Idem in Pharmac. ſuá:* Hic pretioſiſſ. pulvis, ex tàm venenatiſſ. animali educt⁹, ſuperat quęvis alia alexipharmaca, ſive eo utaris ad compoſitionem theriacæ, ſivè exhibeas contrà omnis generis venena, vel exteriùs illata, vel in nobis genita. 2. *Oſvald. Crollius in Baſil. Chym:* Alcohol ſerpentum, in uſu Medico, intus prçſumptum, venenum omne ad cutim propellit, &c. 3.

Ange-

Angelus Baldus in lib. de Vip. Illud mirum, ex viperę serpentis nece & ejus carne, ab omnibus gravioribus morbis & venenis nos curari, & in pristinum restitui. 4. *Cunradus Kunradt in 2. part. Medul. destil. Tract.* 27. Pulvis serpentinus, universale quoddam Antidotum est, contrà omnis generis venena, tàm præservationis, quàm curationis loco, contra pestis, nec non aliorum quoq; toxicorum infectionem. 5. *Ernestus Burggravius in Lampade vitæ & mortis:* Pulvere serpentino si quis utatur, extrà omnem venenorum, cujuscunq; illa sint, ac pestilentiæ aleam ac periculum tutus erit. 6. *Joan: Hartmannus in Epist. ad Quercet:* Nullum venenum tàm grave est, quin hoc pulvere statim abigatur, est enim prorsus mirabile ac propè divinum.

Experientia. Tandem *Experientia quoq; ipsa* hactenus dictorum luculentam fecit fidem, siquidem idem *Hartmannus* scribit, se propriis oculis vidisse, à quodam experto Medico, 3. diebus continue intrà corpus gravissima quædam venena assumpta, eademq; paulò post, sine omni noxa, ab exhibito pulvere, cum magna ad stantiũ admiratione, iterum ex pulsa fuisse. Ita & *Cunradus Kunradus citato loco* memorat, se vidisse quendam adolescẽtem, qui biennio antè hunc pulverum sumserat, & ab eo tempore, semel atq; iterum, illum frustula aliquot Arsenici devorasse, citra ullam valetudinis noxam. *Idem quoq; Autor ibidem* refert, Pragæ ante paucos annos, Rudolpho II. Imp. adhuc rerũ potiente, 2. flagitiosissimis hominibus, ob perpetrata aliquot scelera ad mortem damnatis, uno eodemq; tempore, consensu Imp. Majest. utpote avidæ facere periculum pulveris colubrini, parem dosin Arsenici sublimati exhibitam fuisse, à cujus deglutitione, alteri confestim non solùm faciei totiusq; corporis intumescentia, sed & Epilepticæ convulsiones supervenêre cum aliis gravissimis accidentibus, quibus animadversis, sine mora, certa quantitas dicti pulveris ex serpentibus confecti, ipsi propinata fuit, à cujus sumptione, pauco intervallo pòst venenum devoratum, per vomitum magno cum impetu rejecit, sicq; mortis periculum evasit. Alter verò, utpote hujus alexipharmaci minimè particeps factus, tribus horis post, horribilibus symptomatibus excarnificatus, va-

riisq; dolorum generibus, tòto corpore lancinatus, tandèm miserabiliter expiravit.

Negativa.

Contrà verò, pulveri huic omnem efficaciam contra pestem ac venena derogantes, hisce instructi telis in palæstram prodeunt.

1. *Quicquid facilè putredini obnoxium est, illud ineptum habetur, ad corpus à venenatâ infectione præservandum. At pulvis ex serpentibus conflatus, facilè subijcitur putredini. Ergò, &c.* 1. *Argum.*

Majoris veritas per se elucet, nulla indigens probatione. Minor verò confirmatur: Quia si pulvis ille in cella subterraneâ, seu alio loco humido uvidoq; repositus, per aliquod temporis spacium ibidem relinquatur, tunc eundem corruptionem non levem induisse, imò quandoq; etiam in infinitos ferè vermiculos parvos, caseorum vermibus non absimiles, abiisse ac mutatum fuisse, unicuiq; manifestum fiet. Si igitur se ipsum à putredine nequeat tutari, multò minus alienum corpus ab eâdem defensabit ac conservabit.

2. *Cui Alexipharmaco interiùs usurpando, nulla inest vis cor corroborandi, calorem nativum restaurandi, spiritusq; vitales fovendi ac vegetandi, illi impropriè hoc nomen tribuitur, & necquicquam adversus contagem pestiferam valebit. At hoc de isto pulvere dici ac prædicari potest. Ergò, &c.* 2. *Argum.*

Minor prob: Quia quod alicui rei antipatheticum est, id eam potiùs destruere ac corrumpere, quàm juvare, fovere ac conservare gestit. Nunc autem nulli ignotum est, tantam inter homines & serpentes, vigêre antipathiam, quantam vix inter alia corpora naturalia reperire licet, adeoq; tantam, ut illorum solo vultu, tanquàm humani generis perduelli quodam conspecto, toti contremiscamus. Idcircò ratione hujus Antipathiæ summę, caro ipsorum, licet exiccata & in Alcohol redacta, corpori humano, intrò sumpta, potiùs nocebit, spiritus vitales fugabit, humidum nativum depascet & exiccabit, quàm ut idem instauret, cordiq; robur aliquod afflet, cum hæc proprietas à sympathiâ imprimis

ſeu occultâ quâdam ſimilitudine & amicitiâ rerum profluat, quam meritò hîc deſideramus.

3. *Si tanta miraculoſa vis ineſſet pulveri huic, reſiſtendi non ſolùm omnis generis venenis, verùm etiam peſti ipſi, ſanè & à veteribus Medicis, utpotè rerum naturalium ac medicarum ſagaciſſimis perſcrutatoribus, illa obſervata, nec ita ſicco pede præterita fuiſſet. At nullus Veterum ſive Græcorum ſive Latinorum aut Arabum* (ut ex ſcriptis ipſorum patet) *eam vim Alexiteriam obſervavit, multò minus dicti pulveris aliquam mentionem fecit. Ergo, &c.*

Et quamvis hîc aliquis objiciat, Salium ex Viperis Theriacalium præparationem, *à Gal. Ætio & Æginetâ* deſcriptam ac traditam, ſciendum tamen, illos Sales longè à concinnatione pulveris Colubrini diſtare, & ſi quâ facultate reſiſtendi venenis præditi fuerint, hanc non tàm ipſis, quàm additioni aliorum ſimplicium, puta, Gentianæ, Ariſtoloch: Scord: Sem: Rut: Marrub: Chamædr. & ſimilium adſcribendam eſſe.

Experientia. Tandem hîc allegant quoq; *Experientiam*, dicentes, jam multoties à multis obſervatum fuiſſe, remq; tàm claram ac manifeſtam eſſe, ut cõtradictionis nebulis vix ac ne vix quidem obſcurari queat, graſſante ſc. in aliquo loco contage peſtiferâ, non unũ tantùm atq; alterum, ſed infinitos ferè, aliorum uſitatorum Alexiteriorum uſu ſpreto, & corpore, divino hoc (ſi Diis placet) pulvere Alexicaco prę̨munito, non ſolum citiùs reliquis, ab hac venenatâ lue graviſſimè infectos, verùm etiam miſerè tandem eâdem confectos fuiſſe, temeritatis ac ſtultitiæ ſuæ, meritas ita luentes pœnas. Quapropter *Libavius Tom. 2. Syntag. in Alch. Pharm. c. 14.* ſcribit: Falſum eſt, non interire peſte eum qui pulvere ſerpentino eſt præcinctus, imò tàm fortitèr experientia refutavit iſtud mendacium, ut magnum pondus detractũ ſit de iſto omni. Etenim naturalium animadverſores, & ſynceri experimentorũ judices dępræhenderunt, contra aerea ac ſpiritalia venena, necquicquam proficere. Ergò nec contrà contagia. *Et paulò poſt:* Quamvis mirè prædicent aliqui pulverem ſerpentũ, non tamen facilè fidam, cũ nuper apud nos, qui innoxiè araneas devorarant

ſæpius,

ſæpius,febre peſtilenti correptus,biduò interierit,Alij duo à ſerpentibus læſi,decubuerint,lethaliter,&periiſſent,niſi alexipharmacis illis ſubventum fuiſſet, Similiter & *Caſpar Bauhinus in append.libri ſui de lap.Bezoar.* Novimus(inquit)qui pro indubio cõtra peſtem præſervativo & curativo,hunc pulverem prędicarũt, magnoq; vendiderunt pretio,quorum tamen aliqui, peſte apud & nos ſæviente,ablatis circitèr hominum 4000. peſte correpti, tandem opem noſtram implorarunt. Vide & *Rulandum in præfa: latinâ,Loimagóg. ſuiGermanici,*pulveris hujus,vim elevantem ac irridentem.

Opinio Nostra.

Nunc quæ noſtra demum de hoc pulvere ſit ſententia, paucis dicendum.Sentimus itaq;, pulveri ſerpentino,legitime,dextrèq; concinnato, proprietatem Alexiteriam omnem, prorſus non detrahendam,ſed eidem potiùs magnam vim & efficaciam in quibuſdam craſſis, corporalibus ac materialibus venenis eſſe attribuendam. Vidimus enim ipſi quoſdam,qui ſine omni noxâ vel araneos vivos devorarunt, vel arſenicum aut aliud ſimile toxicũ potarunt, corpore ipſorum ſalutari hoc Alexiterio priùs præmunito. Econtrà verò, eundem pulverem aſſumtum contrà Aſtràlia,ut eſt peſtis,ac ſubtilia alia ſpiritualiaq; venena, ut eſt lues Gallica,Hydrophobia &c. nihil quicquam habere efficacitatis,ſed prorſus invalidum inutilemq; exiſtere,corpusq; hominis ab illorum infectione nec præſervare nec curare poſſe,intrepidè & conſtanter aſſerimus. Nam adhuc memoria tenemus. Anno 1610. Peſte graviſſimè patriam noſtram, vicinaq; loca infeſtante,majorem illorum,quos tunc novimus partem, quibus pulvis ſerpentinus, tanquam myſterium ſingulare,à nonnullis Agyrtis, aliisq; nugaciſſimis hominibus, tunc temporis, inſignem ac pingvem quæſtum ex ejuſdem venditione hic apud nos factitantibus, præſervationis loco porrectus fuiſſet, non ſolùm ejus præſidio, à contagione minimè immunes perſtitiſſe, verùm etiam peſte correptos, miſerè tandem vitam cum morte commutaſſe. Quapropter admonendi ſunt omnes,tempore graſſantis peſtilentis contagij, huic pulveri non nimis con-

fidant, neq; plus ei virtutis, quàm naturaliter possidet, adscribant, sed potiùs remediis naturæ amicis, jucundis, securis, ac longa temporum serie feliciter expertis ac comprobatis utantur, quod quidem facientes, hac ratione, suæ & suorum saluti, rectè, secundum Deum, consulent.

CAPUT IX.

De Amuletis ex Arsenico & Mercurio,

Num illa gestata, vim aliquam habeant præservandi à Peste?

MUlti, iiq; non infimi nominis Medici, ad aeris malignam qualitatem corrigendam, sicq; corpus à pestifera infectione præservandum, inter alia Antidota, solent etiam quædam Amuleta, vel ex ☿ vivo, avellanæ excavatę indito, confecta, vel ex Arsenico Chrystallino, bufonib⁹ exiccatis, aliisq; ejusmodi præparata præscribere, illorumq; à foris gestationem supra cor summoperè ad amoliendum omne contagium pestiferum, comendare. De horum itaq; Amuletorum usurpatione nunc quæritur, *num illa pro frivolis, nugatoriis ac superstitiosis remediis sint habenda, an verò iisdem, certa potiùs fides atq; efficacia contra pestem sit adscribenda?*

Affirmativa.

Posteriùs affirmantes, ità argumentantur:

1. *Quod Magnetica virtute ad se venenum Pestiferum attrahit, attractumq; impedit, ne in corpus humanũ ingrediatur, illud sanè pro insigni Prophylactico habendum. At Amuleta ex Arsenico, bufonibus exiccatis, &c. parata, id omninò præstant. Ergò &c.*

Minor probatur: Exemplô multorum aliorum venenorũ, quorum unum, aliud occulta similitudine attrahit, sicuti notum de scorpione, qui plagæ à se inflictæ impositus, proprium suum venenum mirabiliter extrahit. Ita & pastinacæ marinæ venenum, proprij sui radij cõtriti ac inspersi virtute denuò è corpore evocatur. Sic canis rabidi morsus, & apum punctio, non feliciùs sanatur, quàm impositis pilis ejusdem canis rabidi, & apibus, vulneri, ab apum punctione illato. Similiter & bubonibus pestiferis

præsen-

præsentaneo auxilio bufo exiccatus applicatur, & sic venenum veneno, magnetica virtute attractũ curatur. Si igitur istis commemoratis venenis, tàm insignis vis attractrix insit, quâ simile venenum ad se prolectat & allicit, cur eandem quoq; Arsenico inesse negabimus, idq; tantò magis, cum ejusmodi proprietas, nõ ab aliqua qualitatum manifestarũ, sed totius quadam substantiæ similitudine proficiscatur. Undè *Jordanus tract. 3 de peste c. 9.* Sicut flamma major ad se trahit minorem, ita quicquid in aere extat virulentiæ, tanquam ad sui simile confugit, nempè Arsenicum, vel ab hoc ita pellicitur, & illi mordicùs obversando, spirationi minimè attrahitur intrà corpus, Et *Anton. Portus de Peste lib. 2. cap. 48.* Ab Arsenico & Risagallo, per similitudinem, contagiosa venenataq; pestis seminaria attrahuntur, quæ magis & melius attrahent, quæ venenari valeant, tùm quia a calore &c.

2. *Cujus medicamenti, contra Pestiferam infectionem efficacia, singularis ac miraculosa, non solùm plurimorum præclarissimorũq; Medicorum autoritate, stabilita ac confirmata, verum etiam longa multorum annorum observatione atq; experientiâ investigata, cognita ac perfecta est, de illo imposterum nequaquam erit dubitandum. At ☿ & Arsenici Amuletorum virtus, fugandi venenum Pestiferum, infinitorum ferè Medicorum testimonio, nec non experientiâ sæpissimè cõprobata est. Ergò &c.* 2. *Arg.*

Ad Minoris probationem, ne necesse habeamus, omnium ac singulorum Autorum propria verba hic adferre, quod & nobis & lectori quoq; tædiosum nimis foret, idcircò sufficit saltem loca uniuscujusq; Autoris fidelitèr citasse & allegasse. Vide ergò *Mercurialem lib. 2. de venenis cap. 9. Georg. Agricolam lib. 3. de rat. fossil. Anton. Portum de peste, lib. 2. cap. 48. Alexand. Massariam lib. 2. de peste. Joan. Bapt. Theodosium Epist. medic. 2. Petr. Droettum in consil de peste. Quercetanum in Alexic: lib. 2. cap. 5. & c. 7. Crollium in Basil. Chym. Martin. Rulandum de lue Ungar. Joan. Pistorium in lib. de Peste. Joan. Cratonem in Epist. medic. Gulielmum Fabritium. Cent. 2. Obs. Chirurg 34. Petr. Monavium in Epist. med. Scholzij, Epist. 248. Rudolf. Goclenium in λοιμογραφία. Cunradum Kunrad in 2. parte medul: destill: Tract. 27. Andream Cæsalpinum lib. 3, cap. de venen. Joannem*

Bickerum, in Hermete redivivo sect.3. prophyl. cap.14. Davidem Herlitium in regim: suo de peste, &c.

Negativa.

Ex adverso, Amuletorum ejusmodi appensionem ac gestationem, non solùm ad fugandam pestem, inefficacem prorsus esse, sed nec omni quoque carere periculo, hisce rationibus demonstratur.

1. Ratio. 1. *Quod cor spiritusq; vitales, malignâ ac deleteriâ suâ qualitate inficere & corrumpere, totamq; hominis naturam prosternere ac debilitare potest, id pro præservatione luis pestiferæ minimè adhibendum. At hoc Arsenicum gestatum facere potest. Ergò, &c.*

Propositio plana est, nec nisi apud dementes dubia, Assumptum ergò indiget probatione. Cum enim Arsenicum *à Dioscor. lib.6.* aliisq; Medicis in classem summè deleteriorum, septicorum ac erodentium venenorum reponatur, horum autem in quarto (ut ita dicam) modo proprium sit, quacunq; ratione adhibita confestim ad vitę fontem proruere, calorem nativum hostiliter oppugnare, spiritus inquinare & opprimere, omneq; vitale robur exolvere ac prosternere: Idcircò & de pari effectu Arsenici, præsertim diutiùs suprà ipsum cor gestati, & hujus calore in actum traducti, non erit dubitandum, Undè *Franciscus Alphanus*, Medicus Salernensis testatur, Juvenem quendam, Amuleto ex Arsenico munitum, in sphæristerio, pilæ lusu defatigatū corruisse, & confestim occubuisse. Et *Massaria in lib. 2. de peste* refert, quendam J.C. tempore pestis, Sacculum ex Arsenico gestantem, cum aliquandò cōcitatiore motu incaluisset ad regionem cordis, incidisse in febrem vehementiss. ac periculosissimam, à qua cū magnâ difficultate curatus fuerit. Et *Pet. Monavius in Epist. 225. apud Scholz.* uni & alteri Aulicorum, Amuletum Arsenicale suprà cor gestanti, pustulas ibidem à vi ejus causticâ excitatas fuisse. Item *Crato in Epist. 168. ad Monavium:* verè tibi narro (inquit) N. ex gestatione Arsenicalis Sacculi adeò debilitatum, & in pectore exulceratum fuisse, ut cū magnâ indignatione, sacculū abjecerit.

2. Ratio. 2. *Si Arsenicum, vel ulceribus externis, paucorum saltem granorum pondere inspersum, vel unguentis tantùm permixtum, & ita corpori*

adhi-

adhibitum, non solùm animi deliquia, gangrænam aliaq; sævissima inducere potest Symptomata, verùm etiam mortem ipsam interdùm conciliare; Utiq; ejusdem Amuletum cordi applicatum, similem perniciem corpori posse inferre, non erit negandum. At verum prius. Ergò, &c.

Et sic per consequens damnandus illius usus. Assumpti probatio: *Gulielm. Frabrit. n. in observ. Cent. Chirurg.* refert, se aliquandò cujusdam cruri exulcerato, vix unũ atq; alterũ granum Arsenini imposuisse, ex cujus malignitate, ægroto paulò pòst lypothimiæ, dolores, aliaq; accidentia gravissi. supervenerint. Et *Amatus Lusit: Cent. 2. Cur.* 34 annotavit, Juvenem quendam, toto corpore scabie laborantem, cum se ungvento quodam, cui Arsenicum permistum fuerat, illevisset, manè mortuum in lecto repertum fuisse. *Idem* scribit, se novisse & alium, qui ob similem factam inunctionem in insaniam devenerit, & alium, cui ex tali inunctione, tubercula sanatu difficilima exorta fuerint, observasse quoq; plures in febres lethales incidisse. Sic *Andreas Bacius in proleg. venen.* tradit, quendam cõtubernalem suum, ob aspersionem pulv. Arsenici super bubonem exedentem in ingvine, post triduum, veneno ad stomachum transmisso, ac rejectis multis æruginosis humoribus, interiisse.

3. *Si Arsenicum suprà cor gestatum, debet fugare pestem, utiq; necesse erit, ut illud venenum, quod in corpore invenit, vel sit ei simile, vel contrarium ac diversum. At Neutrum est. Ergò, &c.* 3. *Ratio.*

Non n. hoc, Quia 2. diversa venena mutuò non se periment, sed potiùs utraq; in eo convenient, quod simul juncta, calorem nativum vehementiùs oppugnent: Neq; illud; Quia sic quoq; ejus actio intenderetur, virtusq; vitalis eò strenuiùs oppugnaretur. Si enim illud venenum erit calidius & potentius Arsenico, trahet quidem alterum ad sese, miserum tamen ægrotum à peste non liberabit, calore siquidem febrili ægrotantis incensum, vi sua deleteria ad cor usq; penetrabit, & contagionis inquinamentum spiritibus simul communicabit.

4. *Si Arsenicum externè tantùm gestatum, naturalem habet antipathiam ad venenosum aerem arcendum, multò minus eundem dis-* 4. *Ratio.*

ſipabit atq; expellet, intrà corpus exhibitum. (Ratio: Quia hoc modo, à calore nativo, reſolutis denſioribus ejus partibus, ſpiritibus ſubtilibus evocatis, viribusq; exuſcitatis, ac de potentia in actũ traductis, non dubitandum, quin longè majorem ac potentiorẽ editurum ſit operationem, quàm forinſecus tantùm cuti applicatum: Id quod in omnibus non Alexiteriis modò, verùm etiam quibuſcunq; aliis remediis, veritatem habere, nemo ut opinor, contradicet, ſiquidem Theriaca, Angelica, Citrium, Zedoaria &c. majori virtute venenum peſtilens oppugnant, intùs ſumta, quàm à foris admota.)

At nemo ſanæ mentis, Arſenici uſum internum pro peſte abigendâ vel ſvadebit, vel ſuaſum approbabit aut admittet. Ergo &c. Minoris probatio: Quia Arſenicum intrò ſumtum (ut conſtat teſtimonio *Foreſti* in lib. de venenis: *Santis Ardoyni lib. 2. de venen. Wieri de præſtig. Dæmon. lib. 3, cap. 35. Valleriolæ* in obſervat: ſuis & aliorum) citò hominem jugulat atq; interficit.

5. Ratio. 5. *Si Arſenicum tanquàm venenum deleterium, Amuleti inſtar ſuprà Cor geſtatum, pollet facultate, attrahendi ac diſſipandi aerem peſtilentialem, ſanè ſequeretur, etiam reliqua venena, ut Napellum, Aconitum, Taxum, Cicutam, Sandaracham, &c. ſupra cor geſtata, vel de collo ſuſpenſa, eâdem virtute & efficacitate in amolienda contage hâc venenata, debere eſſe inſtructa.* (Quia nulla ratio ſubeſſe videtur quæ perſvadeat, naturam, Arſenico tantùm haſce inſignes contuliſſe dotes, cætera verò iiſdem privatum iviſſe.) *At conſequens falſum*, (ne minimo quidem Medicorum, qui unquàm vixerunt, vel etiamnum vivunt, teſtimonium ejuſmodi facultatis de dictis venenis perhibente.) *Ergò, &c.*

6. Ratio. 6. *Si Arſenicum geſtatum forinſecus, latenti ac ſingulari hâc virtute inſtructum eſt, Magneticâ virtute, Peſtiferum venenum attrahẽdi, tunc illud non ſolùm manibus crebrò geſtatum, odorandum, vel ori apponẽdum, ad prohibendum, auræ venenatæ ingreſſum, verùm etiam in eundem finem ædium locis ſuſpectis ſuſpendendum, & ad totius Reip. commodũ, hinc indè per varia compita copiosè ſpargendum eſſet, ut hâc ratione omnia cõtagij ſemina attraheret, & quaſi vincta teneret. At hoc imperare partim ſtultum, partim quoq; periculoſum eſſet. Ergò & illud.*

OPI-

Opinio Nostra.

Restat, ut nunc nostram opinionem & censuram de hâc controversia subjiciamus. Et primò quidem, quamvis non diffiteamur; multis rebus naturalibus congenitam esse inter se consortij aut dissidij singularem quandam proprietatem, quâ citra visibilem contactum, mutuò afficiuntur atq; alterantur, & multas occultas admirandasq; ex ejusmodi Sympathiâ & Antipathiâ rerum, promanare actiones, quarum rationem nemo facilè reddere queat, ita ut effectus quidem conspiciatur, causa verò ignoretur; & hoc ipsum quoq; ad præsentem de Amuletorum gestatione, disceptationem applicare seu accommodare possemus, utpote, quorum quidem effectus (secundum aliorũ sententiam) tempore pestis, satis sit conspicuus ac manifestus, causa tamen illius vera, nemini adhuc satis cognita atq; explorata. Tamen si accuratiori trutinâ rem expendamus, nõ possum⁹ tandem nõ fateri, hujusmodi Amuletorũ applicationi sæpè plus superstitionis, ac vanitatis, quàm efficacitatis atq; utilitatis inesse, & si quid periculosiss. pestis temporib⁹ juvare credantur, id potiùs fortissimę imaginationi, ac firmæ de iisdem confidentię, nec non naturali temperamenti bonitati ac robori, quàm illorũ virtuti ac operationi adscribendum esse, idq; eò magis, cũ experientiâ ipsâ edocti noverimus, plurimos tempore contagij serpentis, ejusmodi Amuletorum gestatione, nihil quicquàm adjutos, sed sæpè citiùs aliis peste pollutos, & econtrà, infinitos ferè, eorundem pręsidium, ceu invalidum ac nugatorium aspernantes, locoq; illorum, tutioribus, magisq; probatis & expertis remediis utentes, à contagione maligna superstites conservatos fuisse. Et sanè quæ non dicam inscitia ac imprudentia, sed perversitas ac dementia esset, eo præsertim tempore, quo vita hominis quàm maximè periclitatur, morsq; quotidiè singulis ob oculos obversatur, pręsidium omnis salutis, in ejusmodi stultis, fallacibus, incertis atq; dubiis experimentis ponere, interim usitatorum, familiarium, præclarorum probatorumq; à quibus servari possis remediorũ usu supinè neglecto atq; posthabito? Nec est, quod objectetur hic experiẽtia, siquidem cum de illâ adhuc dubitetur, & ut rectè

Augenius lib.3.de Peste cap.17. scribit, multa fiant, quæ diversam habeant causam,quàm vulgò creditur,atq; ad experientiæ habitum,non unum vel alterum experimentum, sed hominum fide dignorum, magni judicij, & prudentum longa observatio, requiratur,idcircò locum illa hic habere nequit, & ob id meritò censemus, talia periapta, ceu vana,anilia ac superstitiosa, adde etiam periculosa,repudianda,& pro iis sacculos cordiales,aliaq; confortantia,& naturam hominis juvantia, eligenda ac substituenda esse; Quod & cæteri Medici svadent ac approbant,luculentissimisq; suis testimoniis, hanc nostram sententiam approbant,ut sunt: *Hercules Saxonia,in lib.de Plicâ,cap.52.* Putant quidam (inquit) Amuleto ex Arsenico, vim quandam inesse attrahendi venenum,si tantùm collo appendatur,& ad cordis regionem apponatur,& asserunt etiam in Peste,hoc usq; adeò valere, ut nemo illorum,qui id gestaverit,peste extinctus sit,ego tamen hoc certò scio,in peste Patavinâ An.1576.Capivaccium hæc multis adhibuisse,quæ tamen nihil egregij præstiterunt. *Horat. Augenius in Tom.1.Epist.lib.9.Epist.1.* Viribus Arsenici propè cor gestati,ego parùm confido,quia videre non possum, quomodo conveniat, nam in arsenico insunt manifestæ qualitates insunt,& venenosæ,neutræ opitulantur &c. *Henneman. Reysing in ideâ Loimode:* Non possum probare Amuletum ex Arsenico,eò quod spiritus ipsius sint cordi venenum exulcerans. Arsenicum enim fervore maximo præditum est, adeò ut exulcerationem cordis magis sit promoturum,quàm inhibiturum. Idem quoq; testantur *Erastus,in disputat.22.Augenius in lib.3. de peste cap.27. Massaria in lib.2.de peste. Crato à Crafftheim in Epist.168. Gerardus Columba lib.2.de febre pestil.cap.17. Joan. Matthæus in tract.de febre pestil. Gregor.Horstius in Decade ult. quæst: 9. Joan.Bokel:in tract.de pest. Laurent:Heilandus de pest: Mart. Mollerus de febr. pestil. &c.*

CAPUT X.

De probâ & exactâ 6. rerum non natural: observatione.

VLtima adhuc superest præservationis ratio, quam in probâ & exactâ 6.rerum non naturalium, ità à Medicis vocata-

rum,

rum, observatione consistere, suprà diximus, de quibus breviter nunc agemus.

1. *Aer.*

Aerem quod attinet, cum is teste *Gal. 6. de morb. vulg. sect. 1. com. 1. & lib. 1. de differ. febr. cap.* 4. intus & extra corpus nutriat atq; alteret, & *Hipp. in lib. de flat.* mortalibus, vitæ, & ægrotis morborum salus existat, idcircò singulari studio providendum, ut quantum fieri potest, quàm purissimus & ab omni inquinamento liber, ille attrahatur, si verò talis non sit, arte corrigatur, & ad salubritatem vel per ignis accensionem, vel per suffimigia varia reducatur, de quibus cum suprà abundè dictum fuerit, idcircò ne hic denuò eadem inculcare necesse habeamus, eò lectorem remittimus.

2. *Cibus & Potus.*

Post Aerem, corporis alimentum sequitur, quod ipsum etiam sæpè commune, morborumq; adeò communium, causa satis potens esse consvevit, multum itaq; refert, quo victus genere salubrinè vel insalubri aliquis utatur, illo enim corporis integritas ac bona valetudo conservatur, hôc verò eadem pessundatur, variiq; morbi ingenerantur. Quamvis autem uniuscujusq; naturæ, secundum omnes circumstantias, commodum alimentum certis præceptis includi nequeat, sed solertiæ id prudentis præsentisq; Medici relinquendum sit, generalia tamen præscribere licet, ex quibus convenientem sibi quilibet victum colligere possit. Et quoniam panis inter reliquos cibos, velut ipsorũ basis & fundamentum existat, idcircò ab eo primum ordiemur. 1. ***Panis*** itaq; ex optimo frumento seu tritico mediocriter candido, & nec vetustate, nec syderatione, rubigine, corrosione à teredinib⁹, putredine, marcore aut tabe corrupto, insuperq; ab omni lolio diligenter repurgato, paretur, modiceq; fermentetur, sale condiatur, & ut par est, in clibano coquatur, hoc n. modo confectus, omnium saluberrimus, & ad sanitatem corporis conservandam aptissim⁹ habetur, teste *Oribasio in lib. col. c. 8.* & *Gal. lib. de alim. fac.* ***Panis.***

Carnes. 2. *Carnes* eligantur (præsertim à Magnatibus & ditioribus) quæ sunt facilis concoctionis, optimi nutirmenti, paucarum superfluitatum, & difficulter putrescibiles, ut sunt, pullorum, caponũ, gallinarum, gallorum Indicorum, perdicum, turdorum, phasianorum, hædorum capreolorũ, parvorum leporum, & cuniculorum juniorum, & contrà vitentur nimis vetulæ, rancidæ, humidæ & pingves, ut sunt suillę, hircinæ, vitulinæ & id genus alia, quæ tamen si in usum veniant, moderatè Sale & Aromatibus cõditæ, nec non Aceto imbutæ, ac potius assatæ, quàm elixæ apponantur. Pauperes tamen ab esu carnium bovinarum, item vervecinarum, & porcinarum, præsertim diù Sale maceratarum, vel fumo induratarum non arceantur, cum enim hæ propter siccitatem putredini humorum non parùm resistant, idcircò pestis tempore convenientissimæ judicantur, præsertim ab iis usurpatæ, qui illarum nutricatui jàm diu cõsveverunt, quiq; ob jugem corporis exercitationem, calorem nativum vegetiorem habent & concoctione validiori sunt præditi. *Pisces.* 3. *Pisces* probantur durioris ac friabilioris carnis, præserrim squammosi, ex aquis limpidis, ut sunt, Lucij, funduli, percæ, barbæ &c. Præ omnibus tamen eligantur, qui in mare vel aqua salsâ vivunt, ut sunt, merulæ, haleces, sardæ, sturiones, auratæ, &c. habent enim facultatem, corpus ab omnibus superfluitatibus excrementitiis exiccandi, appetentiamq; acuendi. Ii verò pisces, qui in palustribus ac stagnantibus aquis, omnis generis colluvies excipientibus, capiuntur, prorsus rejiciantur, cum n. humidam, mollem, lubricamq; nimis carnem obtineant, idcircò esitati, citissimè corrumpi, ac varios noxios putridosq; humores producere possunt. *Lac & lacticinia.* 4. *Lac & Lacticinia omnia*, quantum quidem possibile, vitentur, siquidem cum hęc partim suâ naturâ putredini facilè obnoxia sint, partim quoq; varia obstructionum genera causare & excitare queant, idcircò pro præservando corpore minùs habẽtur salubria, quod & de frixis, pinguibus, oleosis, ac nimium dulcibus ac viscosis intelligendum. *Butyrum.* *Butyrum* tamen non improbatur, siquidem hujus usus, matutino præsertim tempore, cum pane & momento salis, aeris malignitati ac venenis omnibus potenter resistit; ut & ca-

seus

ſeus non antiquus valde ac fætens, moderateq; ſalitus, & cum foliis lauri aut menthæ, aliisvè ejuſmodi herbis paratus, laudatur. 5. Inter *fructus* comendantur Pyra, Cydonia, Poma Borſdorfiana, Mala Citria, Armeniaca, Punica, Limonia, Nuces juglandes recentes, amygdalæ amaræ, pruna & ceraſa acida, berberes, ribes, ficus aridæ, olivæ, cappares conditæ, baccæ juniperi, &c. Ex adverſo damnantur, Poma ac pyra putria, fugacia ac vermiculoſa, Perſica, Sorba, Ceraſa dulcia, uvæ, dactyli, fraga, pruna cerea, mora, cucumeres, Melones, Anguriæ, Pepones &c. Quemadmodum & repudiantur legumina, ut fabæ, piſa, lentes vicia, phaſeoli, cicera, &c. 6. Inter *olera & herbas*, tempore æſtivo ex uſu ſunt, Acetoſa, Portulaca, Lactuca, Cichorium, Endivia, Borrago, Bugloſſa, cum aceto, ſale, & oleo olivarum recent: præparata & comeſta. Brumali verò conveniunt, Aſparagi, Petroſelinum, lupulus, ſalvia, roſmarinus, abſinthium, ruta, fæniculum, meliſſa, mentha, thymus &c. Huc quoq; pertinent, Allia, Cępæ, Sinapi & Raphanus marinus, quæ licet frequentiùs ac immoderatiùs aſſumpta, ſangvinem inflammare, plurimumq; acrium ac bilioſorum humorum procreare poſſe non infitiemur, eadem tamen debito tempore, & in juſtâ quantitate exhibita, & potiùs condimenti, quàm alimenti loco uſurpata, maximam utilitatem corpori humano adferre poſſe, idq; conſumtis omnibus ſuperfluis humiditatibus à peſtifera infectione egregiè munire, affirmare non dubitamus. *Fructus.* *Olera.*

Obſervationes de Cibis. *1. Regula.*

Verùm hic de cibis, in genere, *Regulæ aliquot* obſervandæ ſunt, Quarum 1. ſit: Victum (niſi admodum pravum, vel cauſam fortè peſtis exiſtentem) cui quis longo tempore aſſveverit, nec indè ullam læſionem vel ſanitatis jacturam ſenſerit, in peſte nō temerè mutandum, neq; ad aliud victus genus, ſibi anteà minimè familiare ac uſitatum, inconſultò tranſeundum, ſed potiùs eundem, quamvis nonnihil vitioſum & illaudabilem, retinendum, quam repentinâ novæ Diætæ inſtitutione corrigendum, monente etiam *Hipp. 2. aph. 50.* ſiquidem repentinæ mutationes nunquàm omni careant periculo. 2. Simplicem victus rationem *2. Reg.*

esse eligendam, varietatemq; ciborum ac ferculorum omnem vitandam seu fugiendam, cum nihil sit, sanitati magis officiens, ac εὐεξίαν corporis evertens ac labefactans, quàm eodem prandio vel cœna, cibos diversi generis simul & semel ingerere.

3. Reg. 3. Liquidiorem, molliorem, tenuioremq;, concoctuq; faciliorem cibum, semper esse præmittendum, solidiori, duriori, crassiori ac dispepto, nisi alvi laxitas contrarium svadeat.

4. Reg. 4. Unâ vice non plus ciborum ingerendum, quàm ventriculus concoquere valeat.

5. Reg. 5. Ante perfectam coctionem prioris cibi, alterius novi ingurgitatione, ventriculum non esse onerandum, quia indè varia cruditatum genera suborirentur.

6. Reg. 6. Cibis frequenter admiscendum esse acetum, succum citriorum, berberum vel ribium, nec non juniperi baccas, siquidem hæc præter quod appetentiam excitant, cor & ventriculum quoq; confortant, & ab omni internâ putredine corpus immune conservant.

De Potu. *Potum* nunc quod attinet, is eligatur, qui non minùs loco in quo moramur, quàm nostræ naturæ sit familiaris. Si quis igitur vel vini vel cerevisiæ, vel aquæ potationi sit adsvetus, isti consvetudini audacter insistat, nec temerè ab eadem recedat; *Aqua* tamen sit pura, clara, limpida, nullaq; alienâ qualitate infecta, & cum frustulo Zingib: Cinam: Zedoar: aut Sem: Anis: Coriand: vel passulis leviter cocta & per manicam transcolata. *Cerevisia* probatur defæcata, clara, tenuis, & quò clarior ac tenuior, eò præstantior in pestis constitutione, contrà verò, quò crassior ac turbidior, eò quoq; nocentior. *Vinum* laudatur Rhenanum, Neccarinum, Rheticum, Alsaticum &c. vel per se, vel cum succo citri limon: &c. bibitum. Quemadmodum & vina quædam medicata insigniter prosunt, ut vinum Absinth: Carduib: Enulatum, Zedoar: Junip. citriorum malorum, borrag: buglos: melissæ, rosmarini, & id genus alia.

3. *Motus & Quies.*

Circa motum seu exercitium 3. potissimum consideranda; Locus nimirum, Tempus & Modus. 1. *Locus* exercitij eligendus temperatus, tepidus potiùs quàm frigidus; quoniam exercitati à frigore læduntur quam facilimè. 2. *Tempus* exercitationis aptum

erit matutinum, aere nimirum radiis solaribus probè repurgato. Antequàm tamen quis ad exercitium accedat, corpus excrementis, quantum potest, liberet, alvi excrementa & urinam deponat, nares emungat, & lotione denudatas partes, ut faciem & manus mundet. 3. *Modum* deniq; seu mensuram exercitij determinare, difficile est, nisi quis victus rationem, consvetudinem ac vires ejus, qui movetur, probè exploratas habeat, labores n. cibis æquales esse oportet. Qui igitur, parum cibi assumpserunt, illis valdè noxia est exercitatio intensior, dissipantur enim spiritus, viresq; totius corporis debilitantur: ingerentes verò alimentum copiosius, valentiori motu, citrà tamen sudoris eliciũ, indigent. Consvetudinis etiam hìc maximè habenda est ratio, illa enim, quousq; corpus movendum, nos admonet. In genere tamen exercitium omne potius sit moderatum, quàm immoderatum, nam quantum utilitatis corpori, ex moderatiori motu accedat, testatur *Fulgentius* hisce verbis: Exercitium est humanę vitæ conservatio, caloris nativi lima, virtutum robur, superfluitatum consumptio, temporis lucrum, juventutis debitum, & senectutis gaudium. Et *Avicenn: 3. primi Fen. c. 1.* Si homines tempore debito, moderato exercitio ac labore uterẽtur, carêre possent multis medicamentis. Item *Arist. 2. Ethic:* Exercitium temperatum conservat sanitatem. Nec non *Gellius lib. 11.* vita humana (inquit) propriè uti ferrum est, hoc si exerceas, conteritur, si non exerceas, rubigo tamen illud interficit: Sic homines exercendo nimirum conteruntur, si nihil verò exerceantur, torpedo atq; inertia plus detrimentri adfert, quàm exercitatio.

4. *Somnus & vigilia.*

Somnus & vigilia, utraq; si modum excesserint, reprehensione non carent, *teste Hipp. 2. aph. 3.* Nam im̃odicæ vigiliæ cerebrum exiccant, spirit⁹ dissipant, calidum nativũ hebetant, capitis dolores accersunt, concoctionẽ impediunt, cruditates pariunt, totũq; corpus labefactant, undè morbi gravissimi, sępeq; mors ipsa consequitur. Somnus verò im̃oderatus, cerebrum multis pituitosis humorib⁹ replet, caput aggravat, catharros generat, hebetudinẽ ingenij affert, dissolvit corp⁹, excrementorũ ꝓventum auget, sen

ſusq; omnes, ut & reliqua membra,ad munia ſua,ignava & torpida reddet. Parcè igitur ſomno indulgendum, & non niſi nocturno tempore, quantum virium conſervatio requirit, dormiendum, ſi qui tamen in multam noctem vigilarunt, vel totam noctem inſomnem duxerunt, vel qui tanta membrorũ laſſitudine premuntur,ut erecto corpore ſtare nequeant, ſimiliter & qui imbecilli laborant ventriculo, ac in quibus alimentorũ concoctio,difficulter,magnoq; negotio perficitur, nec non qui dolore aliquo corporis,aliave quadam ægritudine impediti,nocturnam capere quietem nequeunt, iis permiſſum omninò eſt, per unam atq; alteram horam diurno tempore conquieſcere, & ſi poſſunt,ad ſomnum ſe componere. Quantitas autem ſomni ex ſpatio ad alimenti coctionem, & naturæ refectionem ſufficienti menſuranda; Cum itaq; tempus coctionis in omnibus non ſit idem,nec ſomni ſpacium idem eſſe poterit. Cõmuniter quidem in optimâ conſtitutione,7.horis ſalubriter terminari ſomnum poſſe,Medici aſſerunt, ſed tamen pro ratione alimenti aſſumpti,defatigationis,vigiliarum antecedentium, ætatis, temperamenti,temporis anni & ſtatus cœli, hic terminus modò extendendus,modò abbreviandus erit,de quo quidem nunc latiùs diſſerere, propriè hujus loci non eſt, nec inſtituti noſtri ratio permittit.

5. *Repletio & Inanitio.*

Repletionis nomine Medici redundantiam,plenitndinem ac multitudinem humorum in vaſis contentorum intelligunt, cujus quidem origo plærumq; eſt alimentum, quo corpus dum nutritur,ſimul etiam nimia humorum ſuperfluitate repletur ac oneratur,undè *Vindicianus* Medicus antiquus in Epiſt:ad Valentinianum Imp.memoriæ prodidit,Peſtem ex ſola crapulâ & repletione ſæpè ortum duxiſſe. Pręſtantiſſimum igitur remedium adverſus repletionem eſt *Evacuatio*,tùm quæ naturali motu fit, tùm quæ artis induſtria perficitur, de quo quidem poſteriori, ſuprà cap.5.abundè diximus. Si igitur alicui alvus ſit conſtipata, protinus ad ſaburram ventris educendam, curet ſibi Enema emolliens injici, vel glandem acutam indi, aut Balſamo Aloeti-

co,vel aliis medicamentis laxantibus utatur. Nam non facilè pestilenti febre corripietur, qui alvum quotidie habet facilem & apertam. *Hæmorrhoides quoq; & urinæ*, præter naturæ legem suppressæ, convenienti remediorum applicatione iterum provocandæ,quemadmodum & in virginibus ac mulieribus, quibus vel parciùs menstrua fluunt,vel penitùs substiterunt,horum excretio seu profluvium, non minùs venarum malleoli sectione,quàm medicamentis internis,cùm externis,tùm internis, juvandum ac promovendum erit. Ita enim superfluis ejectis,& naturâ à sarcinâ excrementitiorum humorum, quibus premebatur,liberatâ,corpus reddetur perspirabile,neque materia aliqua putredini superstes relinquetur, nec calor innatus obrutus aliundè adventanti contagio cedet, sed validiùs insurgens, omnem malignitatem,longissimè à se propellet.

6. Animi Pathemata.

Tandem animi affectus,qui nihil aliud sunt, quàm motus quidam præcipites,fervidum animum,turbulentum & inquietum,& à recto rationis tramite evagantem,agitantes,quod attinet, eorum impetus gubernaculo Rationis sic coercendus ac moderandus erit,ne forsan illorum procellosi fluctus in extrema vitæ pericula nos rapiant. *Ira* namq; dum cor exardescit,calor accensus,perq; habitum totius corporis diffusus, non solùm faciem,oculosq; flammantes ac scintillantes ostentat,verùm etjam mentem de statu suo prorsus deturbat,hominemq; rationis quasi impotem extrà se ipsum rapit. Idem quoq; spiritus ac humores vehementer exagitat, calefacit ac inflammat, undè non rarò Ephemera vel Synochus,interdum quoq; si adsit cacochymia ingens, putrida vel maligna accendi solet febris. *Tristitia* quoq; cum calorem ac spiritus paulatim intrò revocet, cor, totumq; corpus refrigeret,& ossa, ut *Ecclesiastes* loquitur, exiccet, nec non sangvinem cæterosq; humores incrasset, melancholiam conciliet,humidum tandem radicale absumat, idcircò non minùs ac pestis ipsa fugienda. Quemadmodum & tempore ejusdem contagij grassantis,*metus,formido seu timor* omnis abjicien-

dus, hoc enim pathema animi, ſpiritus introrsù in revocatos, ſuffocat ac jugulat, undè cordis vires franguntur, quá ratione id ad veneno reſiſtendum efficitur magis invalidum, nec tractas ex aere cõſpurcationes disjicit, nec occurrentibus malis repugnat, ac deniq; primis tàm periculoſi, ac ſubdolè ſubintrantis morbi primordiis non reſiſtit, undè ipsa luce meridiana clarior, Experientia multoties conteſtatum fecit, plurimos ob ejuſmodi inanem metum ac formidinem, vel ob ſolum nomen Peſtis, vel ob viſa cadavera mortuorum vel ob veſpillonis, ſacerdotis aut Chirurgi (ut vocant) peſtilentialis occurſum improviſum, vel ob nudum ædium infectarum conſpectum, conceptam, contagium hoc lethiferum & contraxiſſe & contracto eo, tandem miſerè extinctos fuiſſe. *Gaudium* tandem quod ſpectat, profuſum ac immoderatum omne exulet, ſiquidem id ſpiritum caloremq; tàm vehementer à corde in corporis extima effundit, & effuſa diſſipat, ut cor caloris beneficio prorſùs deſtitutum, vel ſyncope, aut repentinà morte corruat, quod aliquando, ſenibus imprimis ac naturà imbecillioribus contigiſſe, memorię proditum fuit à *Cælio lib.1.cap.*18. & *Æliano, var: hiſt. lib.*9. Lætitia tamen moderata admodum confert, quia cor exhilarat, ſpiritus vegetat ac diffundit, calorem nativum ſuſcitat, ſanguinem & humores extenuat, & omnes fuliginoſos vapores cordis ac cerebri diſcutit, undè *Pauſanias & Plutarchus* referunt, Thaletem Cretenſem, excitatà lætitià, per ſuavem Muſicæ harmoniam, à corporibus peſtem fugare ſolitum fuiſſe.

FINIS LIBRI II.

LIBER III.

DE CVRATIONE PESTIS.

PROOEMIUM.

EXplicatis præcedentibus duobus libris ad amussim ijs omnibus, quæ tùm ad exactam pestiferæ luis diagnosin, quàm ejusdem quoq; sedulam atq; accuratam præcautionem, pertinent, reliquum nunc est, ut de illius legitimâ Curatione quoquè nec non, Symptomatum quorundam, ei ut plurimum supervenientium, emendatione, tertio & ultimo hoc libro, sermonem perspicuum instituamus, sicq; methodum therapeuticam perfectam tradamus, Antequàm autem hanc aggrediamur, priùs sequentes quæstiones controversas, ab instituto nostro minimè alienas, expeditas dabimus; Quarum 1. erit, nùm venæ sectio in curâ pestis aliquid conferat? 2. An purgatio in eâdem requiratur? 3. An vesicantia conveniant? 4. An Olei vitrioli exhibitio utilis sit. 5. An lapis Philosophicus valeat contrà Pestem. 6. An lapidi Bezoardico, virtus aliqua insit pesti curandæ? Quibus declaratis, posteà rectâ ad infectorum curam, & tandem ad Accidentium correctionem, transitum faciemus, finem sic operi huic nostro impposituri.

CAPUT I.

De venæ sectione. Nùm in curâ Pestis necessaria sit?

ARdua, tùm inter veteres, tùm Neotericos Medicos, hactenus agitata fuit Quæstio, *An sc. pro curatione febris Pestilentis, necessarium sit sangvinem mittere nec ne?* Utinam autem hîc tàm concors omnium Medicorum esset sententia, quàm longè discors, & diametraliter quasi inter se pugnans eadem reperitur, sanè publicæ optimè videretur consultum saluti, & procul

dubio non exiguus numerus eorum,adhuc ſuperſtes eſſet, quos damnanda,ſummeq́; deteſtanda hæc diſcordia, nefariè ivit perditum. Verùm digladientur, pugnent ac contendant invicem Medici, quouſq́; & quamdiù libuerit, nos interim noſtras res agentes,propriæq́; conſcientiæ rationem habentes, quid nobis de propoſita hâc quæſtione videatur, breviter & μονοσυλλαβηκῶς quaſi aperiemus. *Sentimus itaq́; pro Peſtis, ab externis cauſis productæ, curatione, venæ ſectionem, præſertim in corporibus minus plethoricis,minusq́; phlebotomiæ aſſvetis,itemq́; debilibus, ac per horas 7.8.vel 10. aut plures, veneno jam obſeſſis, inſtitutam, non ſolùm eſſe ſupervacaneam, verùm etiam cum ingenti ac præſenti vitæ periculo conjunctam,idq́; ob has Rationes.* 1.Quod venenum peſtilens non niſi ſpecificis Alexipharmacis poſſit debeatq́; expugnari ac ejici. At nemo,niſi bardis ac aſinis ſtupidior, aſſeret, phlebotomiæ aliquid alexipharmaci ineſſe, cum illud tantùm rationem antidoti obtineat,quod peculiari & occultâ proprietate,ſeu (ut vocant) totâ ſubſtantia venenis reſiſtit,& ſpiritus ac cor vegetet & roboret,id quod de venæ ſectione nullatenus dici poteſt. 2. Quod cæterorum venenorum omnium curatio minimè per phlebotomiam perficiatur, quod aliàs maximè fieri deberet, ſi huic ſingularis ineſſet virtus, venenum intus latitans, per apertam venam extrahendi,ſeu extrà corpus propellendi, quod tamen nunquam ab ullo Medicorum obſervatum fuit. 3. Quod difficile, imò tantùm non impoſſibile ſit, peſtis venenum, ceu ſummè ſpirituale,circa cor potiſſimũ ſtabulans, ac ſuccis quoq; excrementitiis præternaturalibus, primæ corporis regioni impactis, tenaciter inhærens, foràs evocari, ac per tuſam venam educi. 4.Quod ejuſmodi venæ ſectione, ſangvine ſæpè bono & laudabili profuſo,plurimisq́;ſpiritibus vitalibus ſimul exhauſtis & diſſipatis, vires ægrotantis ſummoperè debilitentur, adeò ut poſtmodum illæ, tam gravi morbo perferendo, ſuperandoq́; pares eſſe nequeant. 5.Quod ſæpè ſpontanei ac ſalutares naturæ motus,venenum peſtiferum inſpiratum, vel per ſudorem, vel per puſtulas externas, vel vomitum, aut alias vias excutere nitentis,tali venæ inciſione impediantur ac diſturbentur, cum pa-

Rationes, ob quas improbamus venæ ſectionem in Peſte. — margin numbers: I. 2. 3. 4. 5.

tientis maximo vitæ periculo. 6. Quod hâc ratione, omnibus 6.
pueris, senibus, gravidis peste infectis, certa mors esset expectanda, cum nemo in his, ob ętatis viriumq; imbecillitatem, phlebotomiam instituturus aut imperaturus sit. 7. Quod per venæ sectio- 7.
nem sangvine, cæterisq; humoribus vehementer agitatis, venenum pestilens, antea quasi quietum in corpore delitescens, magis irritetur & commoveatur, promptiusq; ita ad cor ipsum attrahatur, & spiritibus vitalibus permisceatur. 8. Quod in locum 8.
evacuati sangvinis, protinùs venenum ipsum attrahatur, inq; venas vacuas rapiatur. 9. Quod neq; *Hipp. in princ. lib. 2. de nat.* 9.
hum. neq; *Gal. lib. 1. de diff. febr. cap. propr.* Phlebotomiam inter pestis remedia recenseant, aut illius mentionem faciant; *Rhasis* quoq; præstantissimus inter Arabes Medicus, eandem quoq; alto silentio involvat. 10. Quod bubones, carbunculi, pustulæ pe- 10.
stilentiales, per palindromen, venæ sectione, ad interiora revocentur. 11. Quod ipsa Experientia multoties testatum fecerit & 11.
etiamnùm faciat, plærosq; omnes, quibus peste infectis, vena secta fuerit, morti mancipatos fuisse, quemadmodum *Paræus lib. 21. de Peste cap. 24.* testatur, se Anno 1565. quo toti ferè Galliæ funesta admodum pestis fuit, ex omnium urbium Medicis ac Chirurgis diligenter sciscitatum esse, quid ægris ex phlebotomiâ successisset, illos verò respondisse, se sedulò observasse, omnes peste correptos, quibus liberaliter sangvis detractus fuerat, deterius indè habuisse, tandemq; interiisse, reliquos verò, quibus solis alexiteriis provisum esset, ferè cunctos evasisse. Et *Fallopius* quoq; observavit, omnes quibus ab Anno 1524. usq; ad 1530. in peste vena secta fuerat, interiisse, multos autem hanc omittentes, servatos fuisse. Huic accedit autoritas *Gesneri,* qui in magnâ illâ Tiruginorum peste annotavit funestum illorum exitum, qui spem vitæ in venæ sectione collocaverant. Quod idem experientiâ quoq; sibi cognitum *Palmarius de febre pestil. cap. 23.* scriptum reliquit. Et *P. Salius, de feb. pest. cap. 21.* scribit, eos, qui artem medicam An. 1508. & 1529. professi sunt, uno ore asseruisse, omnes, quibus tunc in peste vena secta fuerat, interiisse, Et *Petr. Forestus lib. 6. obs. 9.* refert in peste Delphens. Anno 1557. grassata,

quibus post h: 12. secta fuisset vena, mortuos esse, vel admodum paucos evasisse. Item *Rodericus Fonseca de sanit. tuendâ cap. 27* ingenuè fatetur, ex multis, quos malignâ febre curaverat, plures fuisse mortuos, quibus sangvis apertâ venâ missus fuerat, pauciores verò, in quibus abstinuerat.

12. 12. Deniq; quod multos insignes ac præstantes Medicos, nobiscum ὁμόψηφυς seu consentientes hac in re habemus, ut *Heurnium* lib. de peste cap. 9. *Palmarium* de pestil. febr. cap. 23. *Raimundum à Vinario, Dalechampium* de pest. *Quercetanum* in Alexic. lib. 2. *Salustium Salvianum* lib. 1. de re medica, cap. 2. *Valleriolam* in append. loc. comm. cap. 2. *Petrum Salium* lib. de feb. pest. cap. 21. *R. Mindererum*, in lib. de peste, cap. 14. *Andream Chiocchum*, in comm: quæst. de febr. mal. & morb. Epidem. cap. 3. *Cardanum*, lib. 2. contrad. medic. tract. 4. cõtrad. 4. *Martinum Rulandum* de febre Ungar. cap. 8. quęst. 43. *Platerum*, in lib. de curâ febr. pestil. *Joan. Bapt. Montanum* in consil. 114: *Andr. Trevisium*, de causis, signis & cur: febr. pestil. &c. quæ loca quilibet, qui volet, suâ sponte, perquirere ac investigare poterit.

Contrariæ sententiæ refutatio.

Verùm huic nostræ sententiæ, obstare & adversari videntur

1. tur sequentes rationes, quas breviter diluemus. 1. Omnis morbus magnus postulat venæ sectionem. At pestis est morbus magnus. Ergò, &c. *Resp.* negando Majorem, hydrophobia, hydrops, syncope, epota venena, Epilepsia, Apoplexia, Cholera, Iliaca passio, &c. sunt morbi magni, rarò tamen vel nunquàm phlebotomiam postulantes: *Vel distingvendo*, sc. morbum magnum non per se, sed per accidens tantùm, ratione nimirùm roboris virium illi conjunctarum, indicare venæ sectionem, aliàs si vires sint prostratæ, præsidium hocce in omni morbo, quanta etiam magnitudo ei adsit, inutile ac frustaneum erit.

2. 2. Omnes febres putridæ requirunt venæ sectionem, teste *Gal. lib. 11. meth. cap. 15.* At pestis est febris putrida, suâ putredine reliquas superans. Ergò, &c. *Resp.* Gal: citato loco, loquitur de illis tantùm putridis, quæ solùm ex cacochymia humorum oriuntur, non verò, quæ malignitatem aliquam præsupponunt. Ad

Mino-

Minorem verò dicimus, illi putredini in peste, conjunctam etjam esse venenositatem quandam insignem quæ venæ sectione minimè tollitur, sed ad eam conterendam, præsidio Alexiteriorum indigemus.

3. Quod venenum pestis à centro ad superficiem evocat, ac per illam educit, illud pro salutari auxilio habendum. At venæ sectio hoc facit. Ergò, &c. *Resp:* Major eatenùs vera est, quatenus ejusmodi veneni ad superficiem evocatio & eductio cum securitate sit conjuncta, nec plus periculi, quàm cōmodi secum adferat, id q; de venæ sectione in peste, minimè affirmandum, siquidem tantùm abest, ut illa, venenum cōtagiosum ad corporis superficiem deducat, & per aptam venam evacuet, quin potiùs magis ad viscera interna & cor imprimis, idem attrahat. Et dato, nō tamen cōcesso, aliquod venenatorum vaporum simul cum sangvine egredi, illud tamen adeò exiguum erit, ut indè ne tantillū quidem opis & juvamenti æger sit persensurus, imò ob tàm preciosum naturæ thesaurum, sangvinem nimirum, corpori ademtum, ac Balsamicos vitæ spiritus dissipatos, vires ipsius, potiùs adeò prosternentur pessundabunturq;, ut tàm sævi tyranni insultui, oppugnationiq; hostili, nullatenus resistere valeant. 3.

4. Quod fomitem malignitatis ac putredinis, sangvinem nimirum, in corpore subtrahit, aut saltem præpedit, quò minùs ulterius progrediatur putredo, majusq; incrementum capessat, illud in pestis curatione non videtur damnandum. At phlebotomia hoc potest effici. Ergò &c. *Resp:* ad Minorem, illam concedendo, si potiùs præservationis, quàm curationis ergò venæ sectio instituatur, in corporibus sangvineis. Nam in curatione, aliter se res habet, cum enim pestis venenum, sua malignitate extemplò cor ac spiritus inficiat ac corrūpat, hiq; infecti, celeriter quoq; massam sangvineam coinquinent, idcircò venæ sectione, serpētem ejusmodi infectionem ac putredinem, inhibere ac reprimere nō licet, nisi mox in primis morbi initiis, h. e. antequam 5. vel 7. horæ elabantur, sangvinem educas, in corporibus præsertim admodum plethoricis, sangvineq; abundantib⁹, in quo casu & nos phlebotomiam nō improbamus, sed potiùs comendam⁹. 4.

verùm

Verum quoniam rariſſime, imò nunquam ferè Medici, primis illis horis, quibus facta fuit infectio, ad ægrotum vocentur, nec ipſe æger multoties, ſe ſeminarium contagij hauſiſſe, ſeq; reverâ infectum eſſe, ſentiat, idcircò longè tutius ac ſalubrius judicamus, à venæ ſectione in tàm ancipiti caſu abſtinere, quàm præcipitanter eandem imperare.

CAPUT II.

De Purgatione. Nùm ſc. electivè purgantia in Peſte conveniant?

CIrca purgationem quoq; non minùs, quàm circa phlebotomiam, de qua modò egimus, intricata admodum, dubiaq; à multis movetur & agitatur quæſtio, variæq;, ac diſcrepantes admodum hac de re extant ac inveniuntur Medicorum ſententiæ, dum quidam Purgationem pro curâ peſtis, nunquàm non adhibendam ſvadent, alij verò contrà eandem, ceu noxiam ac periculoſam, ſemper rejiciendam contendunt.

Rationes, purgationem in peſte ſvadentes. I. *Qui pro Purgatione faciunt, eo imprimis fulciuntur argumento.* 1. Ubicunq; vel præſens adeſt, inſignis humorum turgeſcentia, vel ea ſaltem mox affutura metuitur, in eo caſu minimè differenda purgatio, ſed protinus convenienti pharmaci exhibitione, humores illi pravi turgentes è corpore excludendi. At in peſtilentibus febribus, adeſt ejuſmodi humorum turgiditas, undè periculum ne rapti ad partes principes, & ad cor imprimis, calorem ejus inſitum opprimant, ſpiritus vitales diſſolvant, omnesque totius corporis vires proſternant. Ergò extemplò & mox ab initio purgatio adhibenda.

2. 2. Accedit, Peſtilentibus febribus correptos, inſigni cacochymiâ laborare, maximisq; humorum corruptionibus ſcatêre, qui cum per concoctionem ad nullam bonam frugem redigi, aut à naturâ ſuperari, vel inſenſibiliter diſcuti queant, idcircò illos ſtatim è corpore educendos, & aptâ revulſione à partibus nobilibus avertendos eſſe, quod nulla re commodiùs, quàm purgantis alicujus Pharmaci adminiſtratione aſſequemur, quamprimum nimirum gravia illa ſymptomata ſe produnt, & antequam gravior virium lapſus ſequatur.

3. Adde, quod febris intendatur, internaq; viscerum inflammatio augeatur ac deterior reddatur, per usum Alexipharmacorum internorum, utplurimùm insigni caliditate præditorum, nisi per præcedentem purgationem mox ab initio adhibitam, humorum peccantium ac putridorum superfluitas dematur ac subtrahatur. 3.

4. Præterea constat, in curatione febrium malignarum, ob corruptionem humorum, sæpè salubriter, maximoq; cum ægroti juvamine, purgantia medicamenta, à probatis expertisq; Medicis, mox ab initio morbi decerni, ut videre est apud *Rulandum de morbo Ungarico*, Cur ergò idem quoq; in medicatione febrium Pestilentium, utpotè in quibus major & excellentior malignitatis ac putredinis gradus viget, factitare non licitum sit. 4.

5. Ad hæc, *Avicenna*, *Avenzoar & Hippoc.* quoq; ad ejusmodi purgationem moliendam non obscurè nos adhortari videntur, *ille* quidem *lib.4. fen.1. tract.4.* in hunc modum scribens, summa curationis febrium Pestilentium est, exiccatio, & illud, cum phlebotomiâ & ventris purgatione, &c, *Iste lib.3. Theysir tract.3. cap.14.* exhibet medicamentum solvens, Euphorbium continens satis copiosum. *Hic* vero *2. aph. 29.* ita loquens, Inchoantibus morbis, si quid movendum videtur, move. *Et* 4. *aph.10.* purgandum in valdè acutis, &c. Ex his ergò colligitur, in febribus pestilentibus, quàm citissimè, si usquam alibi, ut purgans propinetur medicamentum, expedire, & quoniam pestis acutissimus morbus est, & materia quoq; illius toto genere præter naturam, quia venenata ac maligna, eapropter, ut quàm primum è corpore purgatione excludatur, omni studio Medico providendum erit. 5.

Ex adverso verò alij, contrariam sententiam sustinentes, purgationem in peste minimè admittendam, sed tanquam noxiam ac periculosam reijciendam esse, censent; hisce nimirum rationibus moti. *Rationes improbãtes purgat: in peste.*

1. Quod causa peccans pestifera, in malignâ venenatâq; proprietate consistat, quæ propriè non purgantium, sed potius Alexipharmacorum, veneno huic averruncando idoneorum administratione, vincenda & expugnanda. 1.

2. Quod cum pesti semper sit conjuncta febris, & purgantia fe- 2.

rè omnia insigni caliditate excedant, idcircò magnoperè verendum, ne horum exhibitione, calor febrilis magis intendatur, citiúsq; æger interimatur.

3. 3. Quod virium summa infirmitas, nunquam non pestilentibus febribus conjuncta, ejusmodi corporis evacuationem per electivè purgantia, institutam, neutiquam ferat ac tolleret, sed illam potiùs respuat ac prohibeat, utpotè quâ plurimum spirituum, in quibus corporis totius robur potissimum fundatur, inutiliter absumuntur ac dissipantur.

4. 4. Quòd peste correptis, aliâs ut plurimùm alvi fluxus seu diarrhæa superveniat, quę exhibitione pharmaci purgantis magis exacerbata, citiùs in vitæ periculum, conjicere posset, vnde & *Hipp. 3. Epid. sect-3. & Gal.* asserunt, in peste, eorum tempestate grassantibus, φάρμακα purgantia non contulisse, sed omnes propè interijsse, cum colliquatione, & fluxu excrementorum liquidorum alborum, & corruptorum, & *Joubertus de peste cap. 17.* inquit, peste imminente solent humores præcipites in ventrem decumbere, undè metuendus maximè alvi fluxus, vires dejiciens, quem multò promtius excitarent purgantia.

5. 5. Quod experientia multoties comprobatum iverit, infeliciter admodum cessisse, in pluribus, usum purgantium remediorum in peste, imprudenti ac temerario nimis consilio adhibitorum, ut de hac re locupletissimum ferunt testimonium *J. Palmarius cap. 23. de febre pestil. Ambros. Paræus, de pest. cap. 24. Ferestus lib. 6, obs. 9 Joan. Sarracenus de peste.*

6. 6. Hisce tandem accedit autoritas, illustrium quorundam Medicorum, purgantium usum in curatione pestis summoperè detestantium ac improbantium, ut sunt, *Valleriola cap 2. in append. locor. comm. Massaria* lib. 2. de Peste, *Cardanus* lib. 2. contrad. Tr. 5. contrad. 3. *Palmarius* cap. 23. de peste, *Petrus Salius* cap. 22. de pestil. febri. *Heurnius* & alij.

Decisio Controversiæ.

Pro hujus controversiæ decisione notandum, purgantium

nomine

nomine posse intelligi, vel alvum moderatè solventia ac laxantia, ut, sunt, Sena, Agaricus, Rhabarbarum, &c. vel cũ impetu quodam seu vehementiâ quosvis humores totius corporis conturbantia & educentia medicamenta, ut sunt Elleborus, Esula, Colocynthis, vitrũ Antimonij, ☿ præcipitatus, ☿ vitæ, & id genus alia. *Priora quod attinet*, quamvis libenter largiamur, si rectæ medendi methodo insistere nobis sit animus, primam Indicationẽ in lue pestilenti ab ipso veneno desumi, cui averruncando, nec calidũ nec frigidum, nec Venæ sectio nec purgatio, primò ac immediatè convenit, sed alexipharmacum, seu ut vulgò loquimur, bezoardicum aliquod medicamentum, propriè requiritur, attamen si vel ob febrilem calorem exiccatis ac induratis nimiùm fæcibus, alvus constipetur, vel corpus ingenti cacochymiâ oppressum deprehendatur, tunc initio morbi, vel Clysteris alicujus emollientis, vel suppositorij laxantis injectio, aut alterius cujusdam pharmaci lenitivi exhibitio, minimè erit reformidanda, quemadmodum etiam *Quercetanus monet lib. 2. de peste, cap. 7.* Quo consilio quoq; *Palmarius cap. 23. de febri pest.* Rhabarbarum cum aquis bezoardicis infusum præbet, vel etiam cum bolo Cassiæ & Rhab. Methridatium permiscet, similiter & *Heurnius de peste*, Cæpe, pauxillo Theriacæ, Tormentillæ & Diptamni repletum & assatum, affusis aq. Calend. Carduib. & aceto pauco, in mortario contundit, succumq; expressum, cum pharmacis solutivis convenientibus, ægrotis ita propinat. *Posteriora verò quod spectat cathartica*, furioso nimirum motu, totum corpus quassantia, & indiscriminatim quosvis humores redundantes, cùm bonos, tùm noxios exturbantia, ab illis satiùs erit, vel omninò abstinere, vel non nisi in morbi declinatione, profligatâ jam omni malignitate ac evictâ putredine, cautè ac circumspectè adhibere, aliâs si initio morbi illa usurpentur, plus detrimenti, quàm emolumenti ab ijs expectandum esse, longè certissimum haberi debet. Nam quæ fortiter & cum quadam violentiâ alvum turbant, non solũ veneno & malignitati nihil resistunt, sed ipsa etiam per se malignâ qualitate prædita sunt, corporis universi robur (excitatâ sæpè periculosâ hypercatharsi) insigniter labefactandi & dissolvendi, ut etiam monet *Jordanus de pest. tract. 3.*

cap.7. Abstineamus (inquit) à validis purgantibus, quia hîc alvi familiaria sunt liquamenta, & quia deleteriæ facultatis sunt participia, &c. Minimè igitur hic fides adhibenda rudibus Empiricis, qui vitrum antimonij, vel ☿ vitæ aut præcipitatum, in principio pestis devoratum, venenatos & corruptos humores mirabili proprietate, supernè & infernè expellere, non minùs stolidè, quàm improbè nugantur. Et quamvis constet, horum & similium mineralium usum tùm in plurimorum aliorum morborum, tùm in Pestis quoq; curatione, quandòq; non insalubrem expertum fuisse, ut testantur *Matthiolus, comm. ad cap. 59. lib. 5. Diosc. Crollius in Basil. Chym. Quercet. in Alex. lib. 2. cap. 7. Julius Alexand. in Epist. ad Gesnerum, Antonius Snebergerus, Caspar Kegler in regim. Pestil: Henricus Ranzovius de sanit. tuend. Petrus Droettus de Peste, cap. 11. Jacobus Pelletarius in lib. de peste, Anton. Mizaldus in Centur. memor & alij.* Tamen hoc quoq; affirmare non dubitamus, eorundem, imprimis verò Antimonij præposterâ & intempestivâ exhibitione, ab imperitis Paracelsistis factâ, quam plurimos hac lue infestatos, in extremum vitæ periculum conjectos, sceleratissimeq́; necatos esse, quemadmodum hanc sententiam nostram quoq; egregiè confirmant, *Palmarius* loco citato: Incredibile dictu, quàm multi stibio perierint in Peste Lugdunensi, &c. & *Augenius lib. 3. de peste cap. 6.* Item *Crato in epist. med. 138. & 131. ac in consil. de peste, Cornelius Gemma & Bernhardus Cronenbergius.* Quæ quidem in eum finem hîc à nobis dicuntur, non ut Antimonialiũ, Mercurialium, aliorumq́; mineralium remediorum presertim artificiosè legitimeq́; concinnatorum, præstantiæ ac nobilitati, aliquid detractum aut derogatum velimus, cum ipsorum in averruncandis sæpè, quantumvis contumacissimorum, longèq́; inveteratorum morborum, radicibus, stupendæ vires, nobis non sint incognitæ, nosq́; divinâ benignitate, illorum miraculosos, quos in deploratissimorum aliquot affectuum extirpatione, edidêre effectus, non semel & observavimus & admirati sumus. Sed ut tantùm quorundam medicastrorum apiricorum, effrenem nimis audaciam, licentiosamq́; hîc petulantiam coërceamus ac reprimamus, ne quod hactenus factitarunt, tàm liberè & impunè de corio humano ludant, at imposte-

rum

rum, absq; omni ratione & judicio, in pestilentium morborum, utpotè ipsis non magis notorum, quam cœcis sunt colores, medicationem, importunè ac illotis quasi manibus proruant, medicamentisq; suis venenatis ac lethiferis, rudissimè paratis, ægrotisq; porrectis, carnificinam potius, quàm medicinam exerceant, sed potius alexiteriorum selectissimorum, longoq; usu probatissimorum præsidio, huic venenatissimæ lui, obviam ire, eamq; profligare discant, ita enim & propriæ suæ famæ ac conscientiæ, nec non saluti quoq; proximi, optimè consultum ibunt, laudem tandem non vituperium indè reportaturi.

CAPUT III.

De Vesicantibus. Nùm illa adhibenda in Peste, vel adhibita sint ex usu?

POrrò, à Medicis quoq; in disceptationem vocatur, *Nùm in curâ febrium pestilentium, phœnigmi seu vesicantia etiam adhibenda, & sitnè eorum usus probandus vel imporbandus.*

Affirmativa.

1. Quod singulari virtute ac facultate instructum est, venenatam qualitatem & ichores malignos, à corde, reliquisq; partibus internis, ad extimam corporis superficiem attrahendi, & ad ignobiliora membra prolectandi, illud pro pestilentium febrium curatione summoperè prædicandum, & tanquam salutare protinus in usum ducendum. At vesicantia, tali vi ac facultate sunt prędita. Ergò, &c. 1.

2. Medicus naturam probè operantem, & à partibus dignioribus ad ignobiliores materiam peccantem transmittentem, semper debet imitare ac juvare. At in febribus pestiferis ille sæpè habet naturam réctè operantem, dùm nimirum venenatos humores ab intrà ad extrà vel per maculas in cute, vel per bubones & anthraces excutit. Ergò, &c. 2.

3. Si simplex materia turgens, nullâ expectatâ coctione, illicò 3.

veſicantibus, ad ignobiles partes, trahenda eſt, ſequitur multò magis, in Peſtiferâ febri, malignam ac venenatam materiam admodum turgentem, ad eaſdem quoq; eſſe trahendam ac evocandam. At verùm prius. Ergò, &c.

4. 4. Si in febre quacunq;, non concocto humore, ratione cauſæ Antecedentis, quæ obſtructionem fovere poteſt, venæ ſectio & cucurbitulæ, poſſunt ſemper prodeſſe, conſentaneum videtur, veſicantia quoq; cuti in peſte admota, obeſſe non poſſe; At antecedens verùm. Ergò, &c.

5. 5. Si cutis inter corporis noſtri partes, omnium imbecillior fuit conſtituta, ad ſuſcipienda quævis excrementa, ut conſtat *Gal. teſtimonio 2. de uſu part. cap. 5.* ſequitur, per eam quoq; excrementitios humores in corpore latitantes, ducendos eſſe. Sed veſicantia inter ea præſidia, per cutim ſupervacanea recrementa evacuantia, primas quaſi tenent. Ergò, &c.

Negativa.

1. 1. Quod concoctionem humorum impedit, perturbat ſeu difficilem reddit, illud non minùs in Peſte, quàm in alijs morbis improbandum ac rejiciendum. At veſicantia hoc faciunt, teſte *Hipp. 4. de rat. vict. text. 44. & Gal. comm. ibid.* Ergò, &c.

2. 2. Quod naturæ conatum ac propenſionem impedire poteſt; illud pro curâ peſtiferarum febrium minimè proficuum videtur. At veſicantia ſæpè numero id facere poſſunt; Ergò, &c.

3. 3. Quod ſummè dolorificum eſt, vireſq; ægrotantis atterere poteſt, illud neutiquã in curã peſtilentium febrium adhibendum. At veſicantia, ſummum dolorem corpori inferunt, vireſq; dejiciunt. Ergò, &c.

4. 4. Quod calore ac ſiccitate ſuâ febrim intendit, vigilias adauget, ſitim excitat, ac inquietudinem toti corpori adfert, illud à curâ peſtis abdicandum. At veſicantia adhibita cum naturâ ſint calida ſiccaq; & inſigni acrimoniâ prædita, id faciunt. Ergò, &c.

5. 5. Quod Alexiterium non eſt, ſpecificâq; quâdam proprietate veneno peſtifero non adverſatur, illud à curâ hujus luis procul videtur eſſe amandandum. At veſicantibus, quæ plærumq; ex can-

tharidibus, constant, tantùm abest, ut vis quædam Alexiteria, quin potiùs iisdem deleteria facultas, maximè sit tribuenda & adscribenda. Ergò, &c.

Opinio Nostra.

Hisce in utramq; partem ita disputatis, quæ nostra tandem in hac controversiâ sit opinio, dicendum. Statuimus itaq; in curatione extraordinariâ febrium pestilentium, ut omne revulsionum genus semper admodum conveniens existit, ita & vesicatoriorum usum minimè esse improbandum. Cum enim in illis febribus, assiduè humores ac vapores maligni, spiritibus vitalibus imprimis infensi, in cor, aliasq; partes principes deferantur, idcircò dubium non est, quin illi ad ignobiliores partes, ejusmodi auxiliis, quæ vel calore, vel dolore, vel vi vacui, aut substantiæ similitudine attrahant, ut partim vesicantia faciunt, abduci debeant. In Curatione verò ordinariâ, non semper, sed raro illa sunt adhibenda, idq; 1. ratione febris, quæ est intemperies calida & sicca, quàm caliditate suâ potiùs intendunt, quàm imminuunt. 2. Ratione putredinis insignis, cujus fontem ac fomitem, exhaurire nequeunt. 3. Ratione debilitatis virium, quàm dolore ingenti, quem excitant, impendiò adaugent. 4. Ratione tardi auxilij, quod præstant, cum sæpè vix 10. 12. vel plurium horarum spacio operationem suam inchoent. Quibus autem partibus vesicantia sint adhibenda, ignobilium partium situs, tùm earundem cordi contrarius ostendit. Cruribus ac manibus extremis in extraordinariâ curâ sæpè illa affigimus, ad revellendam sc. materiam venenosam à corde, in ordinariâ verò in parte internâ brachiorum, quæ valdè ab aliis non distet, & in coxis, quæ maximè ab ingvinibus non absint, sunt enim hæ partes, principalium viscerum emunctoria, cordis sc. ac jecoris. Poterunt tamen & aliis locis adhiberi, prout sc. subsistentia materiæ peccantis [illegible] dere videatur, interdum revulsionis, interdùm derivatio[illegible]a-tiâ, ut si læso capite, spatulis & ponè aures, quò delirantib[illegible], & comate soporifero oppressis subveniamus: in bubonibus verò & apostematibus malignis, super locum ipsum adhibeantur.

CAPUT

CAPUT IV.

De ſpiritu ſeu oleo vitrioli, an eo in Peſte uti liceat?

QUemadmodum in genere, de medicamentorum Chymicorum omnium, præſertim verò è metallis ac mineralibus paratorum, uſurpatione, inter Dogmaticos & Hermeticos, hactenùs gravis & acerrima viguit concertatio, hi nimirum illa magnificè deprædicantes, & laudibus hyperbolicis tantùm non in cœlum uſq; ferentes, illi verò ex adverſo, eadem ignominiosè deſpicientes, & maledictis ac cõvitiis ſuis ad ima uſq; tartara deprimentes: Ità in ſpecie quoq; de ſpiritu ſeu oleo vitrioli, (indiſcriminatim ita à rudibus ac imperitis rerũ Chymicarum ſumptis,) nùm ſc. ejus aliquis uſus exiſtat, non minorem ſuſceperunt controverſiam. Inter eos autem, qui omnibus ingenij nervis, hujus medicamenti prçſtantiam, ac famam convellere nituntur, præcipuus anteſignanus exiſtit, *Joan. Bapt. Sylvaticus*, qui in lib. Controv: medic: 48. ex profeſſo, Oleum vitrioli impugnandum aggreſſus eſt, ratiunculis, non minùs putidis & elumbibus, quam ſtolidis ac ineptis, quas breviter hic ſubjiciemus, ac ſolidè diluemus.

Rationes Sylvatici contrà Ol: vitrioli in febribus peſt. 1.

1. *Ratio Sylvatici hæc eſt.* Vitriolum (teſte Dioſc. lib. 5. cap. 74. & Gal. lib. 9. ſimpl. fac. cap. propr.) erodentis ac ſepticæ facultatis eſt particeps. Ergò in calidiſſimo morbo, qualis eſt peſtilens, non exhibendum. *Reſp:* Negatur Aſſumptum: Neq; enim Gal: neq; Dioſc: citatis locis volunt, ſepticum eſſe vitriolum, ſed tantùm innuunt, illud caliditatem non vulgarem, non ſine maximà adſtrictione obtinere. Eſto tamen calidum ac ſepticum vitriolum crudum nec ullà arte elaboratum, ob idnè ſpiritum quoq; ejus ab omni terreſtreitate ac impuritate corporis ſui ſep[illegible]um, tali ſepticâ facultate eſſe præditum dices? Minimè verò [illegible]um: Plurima enim reperiuntur mineralia, quæ ſpagyricè [illegible]borata, & vel in ſpiritus, olea, Q. eſſentias, tincturas, & arcana alia redacta, longè alios effectus exerunt, ſæpèq; contrarias planè vires demonſtrant, quàm quæ initio crudis adhuc,

nec

nec Vulcani cultro dissectis, ipsis inerant, ut patet in spiritu sulphuris, qui summè acidus ac frigidus, quarumcunq; febrium ferocientem æstum, restingvit ocyùs, nec non pulveri pyrio inspersus, hujus vim & actionem ita reprimit, ac obtundit, ut difficultèr incendatur, cum tamen sulphur, utpotè facilè inflammabile ac combustibile, per se calidissimum, omnium calculo habetur. Sic Arsenicum crudum, summè septicum ac corrosivum, salis Hermaphroditici adjectione, fixum redditum, innoxium ac salutare prorsus evadit medicamentum, cujus aliquot uncias absq; valetudinis detrimento devorare liceat. Unde Gal. quoq; scribit, multa medicamenta quamdiù veterem suam naturam retinent, acerrima esse, & corpori nostro inimica, domita verò ignis violentia, curationi fieri congrua.

2. Vitriolum cum sit medicamentum molestum & efficax, idcircò ejus oleum oblatum peste correptis & naturę molestiam adferet, eamq; ab opere suo distrahet, & cum morbo pugnam impediet. *Resp:* Petit hic principium *Sylvaticus*, illud pro concesso sibi sumens, quod tamen nondum demonstravit, nimirùm olei vitr: exhibitione naturæ adferri molestiam, & motum naturæ impediri, quod quidem nos constanter negamus, cum potiùs constet, contrarium verum esse, illius sc. usu, evictâ putredine, febrili incendio extincto, ac humorum ὀργάσμω sedato, naturam in triumphum duci, ac quàm maximè juvari. 2.

3. *Actuarius lib. 6. meth. cap. 3.* testatur, vitriolum caliditatem augêre, ob acrimoniam non vulgarem, quam habet. Ergò ejus oleum repudiandum. *Resp:* Negatur, Oleum vitrioli, calorem augere, cum potiùs sensus ipse ac experientia, ad quam hic provocamus, sole meridiano clariùs evincant, nullam non inflammationem internam, vel æstum febrilem, illius usu, celerrimè pessundari ac profligari, Ita ut Actuarij autoritatem hîc nullius momenti esse judicemus, cum prȩsertim etiam ille non de oleo, sed vitriolo crudo loquatur. 3.

4. Nullorum probatissimorum Autorum autoritate, usum olei vitrioli comprobari, idcircò meritò illud rejiciendum in peste. *Resp.* Negatur, & falsitas hujus effati mox in fine hujus cap: 4.

patefcet ubi 24.autoritates & teſtimonia præclariſſimorum Medicorum, qui omnes ſummoperè hujus olei ſeu ſpiritus efficaciam ſingularem in peſte curandâ deprædicant, adducemus & citabimus.

5. 5. *Gal.10.meth.cap.2.& 11.cap.9.* Aquam calcanthinam in febribus ſuſpectis habuit,ob pororum cutis adſtrictionem. *Reſp:* Concedimus, aquam calchantinam foris admotam, vim adſtringendi habere.At nobis non de aqua, ſed de oleo ſeu ſpiritu vitrioli nunc ſermo eſt, quæ tàm longè inter ſe diſtant, ac ignis ab aqua,vel candidum à nigro,ſeu dulce ab amaro ; Sunt igitur ſcopæ diſſolutæ. Præterea nos non de externo, ſed de interno hujus medicamenti uſu loquimur, quod tantùm abeſt ut adſtringat,quin potius altè penetrando,craſſos, macilaginoſos ac tartareos humores diſſecet,ac diſſolvat, omnesq; graviores obſtructiones mirabiliter expediat.

6. 6. Tutiora habentur remedia,ipſo Calchanto, putredini reſiſtentia,Ergo hoc abdicandum. *Reſp.*Dicit id quidem ſimpliciter *Sylvaticus*,ſed deficit in probatione. Tutum enim id dicendum remedium,quod nullam læſionem ſeu noxam corpori inferat.At ejuſmodi eſt ſpiritus vitrioli. Ergò,&c. Damnum verò aliquod ſi forſan ex illius uſurpatione alicui contigerit, illud certè non tàm ipſi remedio,quàm imperito artifici, vel temerariæ,& non convenienti tempore inſtitutæ exhibitioni, adſcribendum.

7. 7. Ut omnibus venenum ineſt metallis,ita & calchanto quoquè. Ergò id fugiendum. *Reſp.* Deſideramus hîc probationem, quæ prorſus nulla.Ergò eâdem facilitate à nobis hoc pronunciatum rejicitur, quâ à Sylvatico aſſeritur. Nùm enim in auro quoq; aliquid veneni hæreat, quod tamen inter præcipua cordialia à Medicis refertur, Nùm vitriolum quoq; accenſendum inter metalla,& ſi inter ea,nùm præterea veneni conſors ſit? omnia iſta priùs eſſent probanda,quàm nudè aſſerenda.

8. 8. Vitriolum, *teſte Dioſc:* vomitum concitat, idcircò illius uſus calamitoſus in febribus peſtilentibus. *Reſp:* Negamus, vomitum à vitriolo cieri,& quamvis id de ſale ipſius minimè dif-

fiteamur, cum Spiritu tamen, rem aliter se habere, Medici prudentes, nec Spagiricæ artis inexperti, optimè norunt: Siquidem ille vomitum præsertim immoderatum & effrenatum potius reprimit ac compescit, quàm ut eum excitet vel moveat, *teste Quercet: in Alexic. lib. 2. cap. 3.* Spiritus vitrioli (inquiens) nullam non modò perturbationem stomachi, aut nauseam parit, sed potiùs dicto citiùs, omnes violentas vomitiones mirificè compescit.

9. Toti Antiquitati hoc medicamentum fuit incognitum, Ergò nec nobis illud usurpare licet. *Resp:* Si hæc ratio valeret, utiq; à pluribus aliis præstantissimis medicamentis, hactenùs à multis exercitatissimis Practicis & feliciter inventis, ac salutariter in usum ductis, ut à thermis seu aquis medicatis, ab oleis stillat: Extractis, salibus, infusionibus, vinis purgantibus, Tincturis, Spiritibus, Essentiis, & hujusmodi aliis, priscis illis Medicis Græcis & Arabibus, vix ac ne vix quidem de nomine notis, nunc esset abstinendum, imò Rhabarbari, Senæ, Turpethi, Agarici, Mannæ, Cassiæ, aliorumq; benigniorum pharmacorum, quorum omnium nec Gal: nec Hipp: ullam habuere cognitionem, usus, prorsùs foret jam proscribendus, & ex agro Asclepiadeo exterminandus, cum tamen hodiè apud omnes, Praxin Medicam exercentes, in purgandis corporibus, hisce nihil frequentius, nihilq; usitatius ac familiarius occurrat. Quæ quidem ideò à nobis dicuntur, ut exindè appareat, Medicinam non illicò ad summum perfectionis suæ fastigium conscendisse, sed indies quoq; plurimis remediis eximiis locupletari, quæ idcircò minus sunt expellenda ac rejicienda, quod antiquitati vel omninò non, vel saltem parùm nota ac perspecta fuerint. 9.

Sententia Propria.

Nos verò *Sylvatici* autoritate susq; deq; habitâ, ac explosis mucidis ac rancidis ipsius ratiunculis, *statuimus, spiritum vitrioli, unum præstantissimorum medicamentorum esse, pestilentibus febribus egregiè adversantium,* tùm 1. ratione refrigerationis, quâ

incendium malignum, coagulando nimirùm ſpiritus ſulphureos,ne ità per totum corpus liberè vagentur,opprimit & extingvit, quæ quidem coagulatio certiſſimum inditium, internæ, imò magnæ ſpiritus vitr:frigiditatis,exiſtit,cum juxtà vulgatum Philoſophorum axioma,virtus quælibet condenſativa à frigore ſuboriatur ac procedat: 2.Tùm ratione exiccationis,qua putredini malignæ ac venenatæ reſiſtit, corruptosq; humores mirificè abſorbet ac conſumit. 3.Tùm ratione facultatis diaphoreticæ,quâ præditus eſt,conſtat enim omnia acida, juſta doſi exhibita,ſudores pellere. 4. Tùm deniq; ratione tenuitatis,qua obſtructiones reſerat,urinas ciet,venasq; omnes celeriter permeat ac pervadit. Etenim propter hanc λεπτομέρειαν partium,non modò ſuas, quas propria dote poſſidet vires, confeſtim exerit, ſed aliis alexipharmacis permixtus, eorum quoq; operationem accelerat ac promovet,imò ſegnem ipſorum operam extimulat & in actum ducit. Et huic noſtræ,de ſalubri ſc.ſpiritus vitrioli, uſu,tùm pro præſervatione, tùm pro curatione peſtiferorum morborum, adhibito, ſententiæ, ſubſcribunt ſequentes longè præcellentiſſimi & undiquaq; doctiſſimi viri,nempè *Matthiolus* comm.in lib.5 Dioſc.cap. 74. *Amatus Luſitanus*,comm. in Dioſc. & in Cent.3.Cur.74.*Geſnerus* lib.2.Epiſt.*Antonius Portus* lib. 2.de peſte,cap.45.*Evonymus* in theſauro pharm.*Heurnius*,de peſt. cap. 9. *Anton. Fumanellus* de comp. med. cap. 75. *Crato* in Epiſt. 135. ad Zwingerum, *Jordanus* de peſt. tract. 1. cap. 9. *Augenius*,Tom.2. Epiſt.lib.6.Epiſt.8.& in lib.3.de peſte,cap.17. *Joan.Renodæus*,Antid. lib. 4. ſect. 5.cap.8.*Crollius* in Baſil. Chym: *Bernh:Penottus* in tract.de medic.Chym: *Quercetanus* in Alexic: lib.2.cap.3. *Anton. Mizaldus* in append. Centur: *Reimundus Mindererus* lib. de peſte cap.17.*Joan. Mollerus* in tract.latino de peſte,cap.5. *Joan.Bokelius* in regim: peſtil: parte 1.cap.20.*Joan.Matthæus*,in diſcurſu de feb. peſtil:*Eſaias Leſebius* in diſput.medicochym:de peſte, *Rudolphus Goclenius* in Loimogra. *David Herlitius* in ſuo de peſte tractatu, *Andr.Starckius* in tract:de peſt.&c.Quę loca Autorum,non falsò (quod quidem à plæriſq; fieri videmus)ſed bonâ fide hîc à nobis citata eſſe,quilibet rem inquirere volens,facilè deprehendet.

CAPUT V.

De Lapide Philosophico. Nùm (si haberetur) valêret contrà Pestem.

CUm Lapis Philosophicus, tantoporè decantatus, Panacæa vulgò sit ac dicatur, omnium morborum, corpus humanum infestantium, præsertim verò graviorum, deploratorum, ac difficulter curandorum, & luem pestilentem quoq; , horum in posteriorum numero habendam esse, nemo insuper negare audeat. Idcircò non immeritò hîc quæritur, ac dubitatur, *an pro ejusdem malignæ contagis profligatione seu curatione, in illius usurpatione aliquid præsidij sperandum sit necne?*

Affirmativam tenentes ita obratiocinantur. 1. *Quod humidum radicale ab omni parte integrum ac illæsum conservat, calorem nativum renovat ac instaurat, Spiritus omnes recreat ac vegetat, viresq; totius corporis, veneni pestiferi malignitate labefactatas, ita confortat, ut adversus hanc insurgere & pugnare, tandemq; vincere & expellere possint, illud sanè pro omnium nobilissimo in peste profliganda remedio erit habendum. At Lapis Philosophicus ea omnia præstat, ut concors & constans est sententia omnium Hermeticorum Philosophorum. Ergò, &c.* *Affirmativa sententia.* 1.

2. *Quod à substantiâ corporis nostri arcet omnem putredinem ac corruptionem, illud summis videtur expetendum votis pro pestis profligatione. At Lapis Philosophicus id facit.* (Quia cum is ob summam tenuitatem ac simplicitatem spiritualem, nec non puritatem ac fixitatem suæ substantiæ, nihil heterogenei in se continentis, nullæ corruptioni unquam sit obnoxius, nec ab ulla Elementari qualitate, quanta etiam hæc sit, alterationem vel mutationem aliquam subeat ac patiatur, idcircò verisimile est, illum pollêre quoq; facultate, omnes totius corporis partes, ut & alias res naturales, quibus applicatus is fuerit, ab omni corruptione & putredine potentèr conservandi, Balsamumq; naturalem confortandi. Quod autem incorruptibilis sit Lapis Philosophicus, testatur *Raimundus Lullius* hisce verbis: Lapis Philosophicus, cum nihil inquinatum in se recipiat, etiamsi ad

diem judicij in igne violentissimo detineretur, & ei omnes putrefactionum modi adhiberentur, quotquot excogitari possunt, tamen ille nec consumeretur nec corrumperetur.) *Ergò, &c.*

3. 3. *Si simplicis Tincturæ Auri, vel vulgaris tantùm Auri potabilis exhibitio, plurimum momenti habere judicatur, in peste vel præcavendâ vel curandâ: Utiq; non minores possidere vires, sed longè nobiliores demonstrare effectus in ejusdem Luis curatione, Lapidem quoq; Philosophicum, censendum erit*, (Ratio conseq:est. Quia Lapis hic revera nihil aliud est, quàm verum ac genuinum Aurum potabile, multiplicatum tamen. Genuinum autem dicimus, ad excludendum Sophisticum, quod non irreductile est, sed rursum in priorem corpoream suam substantiam facilè redigitur.) *At verum prius. Ergò; &c.* Minoris probatio 1. *Gesnerus* enim *in lib. Epist. Medicar.* ità inquit: Chymici, Aurum potabile valdè extollunt contrà pestem. 2. *Quercetanus in Tetrat.* Aurum potabile, insigniter contra venena, pestem, aliosq; morbos commendat, ut etiam patet ex *Andreâ Libavio, Tom: 2. Syntagm. in Apocal. Herm. cap. 19.* 3. *Jobus Fincelius de curâ Pestis*: Extrà controversiam est, Tincturam Auri in peste, omniumq; febrium pestilentium curâ, primas tenere. Qui hanc habet, utatur G.3. cum aqua Borrag. quotidiè ter. 4. *Bernh. Penottus de medicam. Chym:* Aurum potabile Philosophicum est Elixir vitæ, omnem morbum contagiosum pellens. Et paulò post: Auri potabilis virtutes tantæ sunt, ut eas vix numerare possim. In peste, dum cor vehementer laborat, pestilens venenum repellit, propinando aliquot guttas. Contra omnia veneni genera quoq;, remedium est præstantissimum. 5. *Christoph. Hornius in Dialogo de Auro Philosoph:* Spiritus solaris (id est Q.E. seu Tinctura Auri) adversus venena omnia, ac aerem infectum & pestilentem, antidoti loco esse potest, hinc medicamentis, quibus ipse inest, contrà omnis generis venena, ac insuper pestilentem contagionem nihil præsentius, tutius ac præstantius. 6. *Franciscus Antonius de Auro pot. cap. 7.* Aurum potabile, in Epidemicis & Peste correptis, catholicon est remedium, si tempestivè sumatur, Grassante enim nu-

per

per peste in civitate Londinensi, testimonia apparebant satis ampla. 7. *Henning. Scheunemannus in Tract: de peste cap. 6.* Auri Essentiâ, nobilius præservativum in peste nec reperitur, nec dari potest.

4. Hisce demùm accedit autoritas *Arnold. Villanovani, in penult. sui Rosar:* in hęc verba scribentis: Lapis Philosophicus habet virtutem efficacem, super omnes alias Medicorum medicinas, omnem sanandi infirmitatem, tàm in calidis quàm in frigidis ægritudinibus, eò quod est occultæ & subtilis naturæ, conservat sanitatem & virtutem, omnem corporis ægritudinem expellit, venenum declinat à corde, Arterias humectat, sangvinem mundificat, contenta in spiritualibus expurgat, & ea munda servat, undè non immeritò hæc medicina, super omnes alias medicinas, & mundi divitias est perquirenda, &c. 4.

Ex opposito verò *Negantes*, Lapidi Philosoph: inesse contrà morbum pestilentialem aliquid præsidij seu utilitatis, in hunc quidem modum argutantur.

1. *Quod venenum pestiferum fugare ac profligare debet, illud suâ naturâ alexipharmacum seu bezoardicâ virtute præditum necesse est. At Lapidi huic ejusmodi Alexiteria vis non inest. Ergò, &c.* Major stabilitur hoc prosyllogismo: Quale alicujus morbi, propriè est indicans, tale quoque debet esse indicatum. At pestiferæ luis indicans propriè est venenum: Ergò indicatum debet esse Antidotus, seu Bezoardicum aliquod remedium. *Minor probatur:* Cum enim L.P. ut paulò ante dictum, ex Auro, non quidem illo vulgari & excocto, sed nativo, ac veris Philosophis noto, per menstruum illud naturæ universale resoluto, & in ætheream substantiam redacto, paretur: Auro autem per se, nemo unquàm vim aliquam bezoardicam, contrà pestiferum venenum, adscripserit, idcircò nec lapidem Ppilosoph. quoquè talem proprietatem possidere, seu alexipharmaci naturam obtinere, dicendum erit, juxtà illud: Quod quis non habet, alteri dare non potest. 1.

2. 2. *Cujus medicamenti virtus, neq; certis ac indubitatis, multorum annorum experimentis satis confirmata, neq; firmis ac solidis, fide dignißimorum Autorum testimoniis comprobata est, illud ceu anceps adhùc, minimèq; tutum præsidium, in pestilentium morborum curatione erit rejiciendum. At hoc de Lapide Philos: affirmari potest. Ergò, &c.* Quotusquisq; n. quæso Autorum reperitur sivè Dogmaticus ac Hippocraticus, sivè Chymicus ac Hermeticus is censeatur, qui Lapidis Philos: (utpotè Phænicis, seu nigro Cygno rarioris) pro pestilentis luis contagione, aliquoties exhibiti, felicissimos successus, firmissimo, infallibiliq; suo testimonio constabilire ausit vel possit? Et quotnam sunt, qui celebratissimæ illius ac verè θαυμαζεργοῦ Panaceæ experimentum ut singularissimum, ita verissimum ac certissimum, vel in seipsis, vel in aliis, contagioso hoc malo obsessis, fecerint, aut saltem reverà fieri viderint vel audierint? Paucissimi sanè erunt, imò vereor, vix ullum mortalium reperiendum, qui hujus rei luculentissimum edat testimonium, ut unicuivis, scripta Pragmaticorum ac Philosophorum Chymicorum diligentèr evolventi ac revolventi, facilè constabit.

3. 3. *Si Lapis Philosophicus expellere nequit cætera venena, vel ictu aut morsu animalium virulentorum extrinsecus illata, vel intrinsecùs propinata, multò minus pestiferum venenum inspiratum propulsabit. At verum prius. Ergò & posterius.* Assumptum probatur. Sit enim v.g. aliquis vel à vipera, Aspide aut Scorpione graviter ictus, vel hauserit imprudens veneno infectum poculum aliquod, sanè etiamsi huic ità intoxicato extemplò magnam hujus Lapidis quantitatem per os ingeras, ac devorandam præbeas, interim tamen eidem aliorum idoneorum Alexiteriorum administratione succurrere negligas, è corpore tamen miseri hác ratione nunquàm venenum excuties, vel à periculo mortis ipsum assertum ibis, sed potius paucarum horarū spacio, lamentabilem ejusdem

Instantia. interitum videbis. *Sed dicas:* Lapis Phil: virtute, mirabiliter cor ac spiritus omnes confortantur, reliquisq; corporis viribus, eximium ac singulare quoddam robur afflatur, quò postea eò faciliùs superatur atq; expellitur. *Resp:* Verum quidem est, lapidem

hunc

hunc excellens esse Analepticum, quo natura labefactata, & jam penè intermoritura oppidò & momento citiùs refocillatur reviviscens, quæ nullis nec medicinis, nec nutrimentis erigebatur anteà. Attamen nec hoc quoq; negandum, venenorū propriam curationem consistere, non in medicamentorum insigniter corroborantium seu resumptivorum exhibitione, sed principaliter, in diligenti antidotorum, unicuiq; venenorum generi appropriatorum admotione ac usurpatione, quibus quidem imprudenter rejectis ac posthabitis, nullius assumti seu illati veneni, interim licet corpori, per Lapidem Philosoph: gigantæo robore conciliato ac allato, medicatio, feliciter & ex voto, unquàm succedet.

Opinionis nostræ Declaratio.

Cum de lapide Philosophico 2. potissimùm quæri soleant, 1. *An sit omnium morborum Panacæa.* 2. *An valeat curare pestem,* idcircò breviter de hisce nostram sententiam subjiciemus. *Prius ζήτημα quod attinet,* distinctione hîc utendum, cum alij morbi sint & dicantur nativi seu congeniti: alij hæreditarij: alij verò spontanei seu accidentarij. *Priores,* ut sunt cæcitas, surditas, gibbositas, mutitas vel fatuitas nativa, nec Lapis Philosoph: nec ullum aliud, quantumvis generosiss. medicamentum, ullo tempore sanabit, sed divinæ duntaxat manus auxilium requirunt. *Medios* item, à parentum sc. semine in liberos propagatos, ac inveteratos deniq; seu confirmatos, cujusmodi plærumq; existunt, Arthritis, seu podagra, Calculus, Phtysis, Elephantiasis, lues venerea &c. perfectè tollere & radicitus extirpare, Lapidi huic minimè quoq; concessum erit. *Posteriores* verò, vel ex pravâ victus ratione vel ex temperamenti, ad hanc vel illam differentiam lapsu & mutatione, supervenientes, Lapis iste convenienti tempore, modo, ac quantitate usurpatus, nullâ difficultate exturbabit ac superabit, idq; tùm propter temperatam sui qualitatem, tùm etiam summam puritatem in ipso vigentem, quà nihil terrestreitatis, fæculentiæ ac immunditiei in corpore humano repertæ, juxtà se stabulari aut latitare permittit, sed illud totum,

instar occulti cujusdam ignis vel insensibiliter consumit, vel per consvetos naturæ ductus celeriter ejicit ac expellit, attestantibus id summis Hermeticæ disciplinæ Philosophis, ut *Gerardo Dornæo, de transm. metall. cap. 14.* Tinctura (inquit) seu lapis Physicorum universalis quædam medicina est, quæ cunctos morbos consumit, non aliter quàm ignis omne lignum. Et *Moriêne:* Lapis noster perfecta medicina dicitur, quæ habet virtutem ante omnes medicinas & potiones, sanandi omnes infirmitates hominum. Item *Gebro:* Elixir rubeum, omnes infirmitates chronicas, de quibus Medici desperarunt curat, & facit hominem juvenescere ut Aquila &c. Nec non *Justo Balbiano in tract. 5. rosar. abbrev. circa finem,* ita loquente: Habet Lapis hic virtutem efficacem, omnem sanandi infirmitatem super alias medicinas, nam augmentat virtutem, conservat juventutem, non permittit sangvinem putrefieri, neq; phlegma dominari, neq; bilem aut melancholiam super exaltari, contenta in spiritalibus purgat, & omnia corporis membra conservat. Quibus adstipulantur etiam *Mich. Scotus,* de naturâ ☉ & ☽. *Richard. Anglicus* cap. 14. *Calid.* cap. 14. *Villanovanus* lib. 2. rosː cap. 31. *Rogerius Baccho.* de mirab. pot. Art. & Nat. *Robertus Vallensis* de verit: & antiq: art. Chym: cap. 3. & alii plures. *Alteram verò quæstionem quod spectat,* opinamur, absurdum minimè esse statuere, Lapidis Phil: applicatione, non infelicem, peste laborantibus, afferri posse medelam, si sc. is exhibitus fuerit, antequàm sangvis patientis totus veneno inficiatur: si verò expectetur, donec universam sangvinis massam, venenum corruperit ac inquinarit, tunc illius usum inutilem, supervacaneum ac irritum pro eliminando sc. veneno, censemus. Prioris quidem assertionis veritas ex hoc apparet, Quia aurum, ex quo tanquam ex propria materiâ conficitur Lapis hicce, si fuerit dissolutum, secunda solutione philosophica, quæ fit per aquam permanentem, licet non fuerint elementa ab eo in totum sequestrata, & depurata, omne tamen impurum ab eâ expellit. Quantis ergò majoribus viribus tunc auctum illud putabimus, si perfecta Elementorum omnium reductio, separatio ac sequestratio in eodem facta ac peracta, totusq; lapis in se

ipso

ipso multiplicatus, & ad cœlestem essentiam exaltatus fuerit? utiq; corpori humano tunc applicitus, in principio ægritudinis, antequam totus sangvis contaminetur, non dubitandum, quin latentem in corpore malignitatem atteret, omneq; noxium ab eodem expellet. *Posterioris* verò effati veritas indè elucescit, quia potentia sensitiva principaliter consistit in sangvine, & in spiritibus, si igitur sangvis totus induisset corruptionem ac pravitatem, non purgaret eum L.P. quia non est compositus de sangvine humano, sed de purissima ☉ substantia. Verùm quia Lapis, temperatissimæ ac perfectiss: existit complexionis, & naturę ejus sunt apertæ & abundantes in gradibus (ut ità loquamur) aureitatis integris, laboraret sanè expellere omnem sangvinem corruptum, & tunc maneret corpus, omninò sangvine exhaustum, & per consequens, oporteret illum hominem mori, cùm vita non nisi in sangvine consistat. Idcircò si aliquam utilitatem ab isto lapide expectemus, statim in initio morbi, antequam nimirum corruptio totam occupet massam sangvineam, illum, cui ejus copia contigit, adhiberi convenit, ne procrastinatione seu cunctatione diuturnâ, spe & expectatione nostrâ posteà penitùs frustremur.

CAPUT VI.

De Lapide Bezoar. Nùm exhibitus Pestem profliget?

LApis Bezoar, magnam quidem hactenus apud plurimos adeptus est famam, quæ tamen posteà variis diffidentium, interq; se pugnantium Medicorum opinionibus sensim vacillare, & non parùm suspecta ac crepera fieri cæpit, ita ut nõnulli, ejus, tamquàm peregrini & non satis cogniti medicamenti usum, plane à cura pestiferorum morborum relegent & abdicent, Alij verò contrà eundem, tanquàm rarum, singulare ac eximium quoddam antidotum extollant ac prædicent. Nec sanè utraq; pars suis destituta est patrociniis, sed ambo, tùm validis rationibus atq; experientiâ, tùm autoritatibus quoq; minimè dubiis inter se decertant.

Affirmativa.

Et 1.quidem acriter hujus lapidis usum in morbis venenatis ac pestiferis propugnantes, tali nituntur ratiocinio.

1. 1. *Quod valet ad profligationem febrium petechialium seu malignarum, illud quoq; ad curationem febrium pestilentium, omnimodò valebit.* (quia hæ febres inter se tantùm secundùm magis & minus differunt.) *At Lapis Bezoar Valet ad febrium malignarum curationem. Ergò, &c.* Minor probatur. *Diomedes Cornarius* enim *in lib. consil. & obs. histor: 22.* refert, matronam quandam honestam, 8. imprægnationis mense correptam febre malignâ, cum G. 5. Lap:Bezoard.sumsisset in aq. borrag.ab hac febre curatam fuisse. Ita *Claudius Richardus in descr: hujus Lap:* memorat, D. Staphylum 16. diebus acutâ maligna febri loborantem, tandem exhibitis G. 7. hujus lapidis, integrè restitutum fuisse, Quemadmodum & *Monardes, lib. histor. Ind. Occid. lib. 2.* annotavit, cuidam nobili, omnes famulos, febre malignâ correptos fuisse, qui cum ex aqua, in quâ hic lapis maceratus fuisset, bibissent, à morte liberati, sanitati restituti fuêre.

2. 2. *Quod sudorem movendi singulari vi præditum est, illud quàm maximè idoneum ac salutare in cura pestis habetur. At hoc concessum est huic lapidi. Ergò, &c.* Probatur. *Rulandus de febr. Ung. cap. 8. quæst. 28.* Lapide hôc (inquit) crebrò usus sum ad felix sudoris elicium. *Joach. Schillerus de pest. Brit. sect. 2. cap.* Lapis Bezoar per sudorem omne venenum deponit. *Joann: Fragosius cap. 10. Histor. Arom.* Datur hic lapis in pulvere ad sudorem movendum. *Gvaltherus Ryffius:* Sudores hic lapis potenter movet, & omnia maligna ad cutim pellit. *Ans: Boetius lib. 2. de Gem. cap. 193.* Vult quoq; in hoc lapide, præter occultas quamplurimas facultates, etiam vim sudoriferam reperiri, & *Mizaldus Centur: 1. dist. 70.* inquit: Tantus hujus lapidis vi, sudor cietur, ut penè totum corpus eliqua ri credas.

3. 3. *Quod cæterorum venenorum vel intrò assumtorum, vel foris illatorum, vim ac robur, specificâ suâ proprietate, enervare, eorumq; malignitatem penitùs extingvere, tandemq; è corpore efficaciter ejicere potest, illud eâdem virtute pestis quoq; venenum exturbaturum, si ad-*

hibeatur corpori, minimè erit dubitandum. At prius lapis Bezoar facere potest. Ergò, &c. Minor probatur. 1. *De venenis intrò assumtis*, Bodinus *in theato nat. lib. 2.* scribit, Lapis Bezoar, non solum amuletum, sed etiam adversus venena omnia, antidotum salutare dicitur, eò quod repentè vim omnibus venenis adimere credatur. *Boetius loco antè citato*, asserit, eos, qui ab aquæ potu, in quâ animalia virulenta versantur, illicò intumuêre, sumto bis vel ter isto lapide, quemadmodum & illos, qui venenum hausêre, sanari *Leonh: Rauwolfius in suo itiner:* scribit, Pulverem hujus lapidis, adversus quævis lethalia venena à Persis exhiberi, vide & *Libavium lib. 2. Batrach. in sch. ad cap. 19. Forestum* lib. 30. obs. 3. *Marsil. Ficinum* de morb. Epid. cap. 24. *Augenium* lib. 3. de pest. cap. 8. *H. Montuum, & Cæsalpinum* lib. 2. de met. c. 46. nec non *Gabelkoverū* in sch. ad cap. 34. Baccij de gemmis. 2. *De externis venenis*, Lapidis hujus usu sanandis, vide *Cardanum* lib. 3. de ven. cap. 10. *Jordanum* tract. 3. de peste cap. 9. *Gulielm. Fabritium* Centur. 1. Obs: Chir: 87.

4. *Cujus medicamenti virtus & efficacia in aliquo morbo profligando, experientiâ ipsâ multoties utilis ac fructuosa, cognita ac perspecta fuit, eam nefas erit imposterum in dubium revocare. At Lapidis Bezoar virtus in peste curandâ, aliquoties experientiâ minimè fallaci, utilis ac salutaris depræhensa fuit. Ergò, &c.* Minoris probatio: Refertur enim à *Ludovico Gyone*, Dn: Vicecomitem N. Lutetiæ, pestilenti febre correptum, & à Medicis desertum, cum Soceri sui consilio, lapide Bezoar usus fuisset per aliquot dies, parvo temporis intervallo integrè convaluisse. *Idem Autor* similiter recitat, in arce Lucensi, pestem adeò sæviisse, ut multi spacio 24. h. eâ extincti fuerint, exhibitis verò reliquis superstitibus, anthrace & bubone pestilenti jàm insignitis, Granis aliquot pulv. Lap. Bez. omnes conservatos fuisse. Item *Nicolaus Monardes prodidit lib. 2. hist. Ind. cap. 2.* Peste in Germaniâ grassante, quotquot hoc lapide usi fuerint, omnes servatos fuisse. Hisce Exemplis addantur quoq; Autoritates, ut 1. *Antonij Fonesij*, qui *in lib. de peste* scribit, lapidem hunc aq: viol: & ros: sumtum à peste mirè defendere. 2. *Adami Loniceri*, certius auxilium & reme- 4.

dium contrà Pestem non haberi, quàm pulverem hujus lapidis exhibitum, qui potenter venenum è corpore sudore expellat. 3. *Gab. Fallopij* affirmantis, hoc medicamentum in peste, omnia superare, seq; multos in peste Ferrariensi, hoc lapide cõservasse. 4. *Diomedis Amici, in lib. de Peste cap. 46.* scribentis, Manardum de hoc lapide periculum fecisse in peste Germanicâ à qua curati & præservati fuerunt, qui illo usi sunt, cæteri verò minimè. 5. *Andernaci*, dicentis, Lapidem Bezoar præstantiss: ac divinum antidotum esse contrà omnis generis venena, & ipsam quoquè pestem. 6. *Gabelkoveri in annot: ad cap. 34. Bacij de gemmis:* Lapis hic cum aq: acetosæ bibitus, febrium pestilentium malignitatem extinguit. 7. *Joan. Renodæi lib. 3. disp. cap. 22.* Lapis Bezoar omnibus morbis contagiosis & venenatis multũm prodest, ut pest. &c. Vide & *Amat: Lusit:* in Cent. suis, *Mercurialem* de peste cap. 23. *Christophorum Hornium* in tract. de auro Medico, *Carolum Clusium* in hist: Arom: & Simplic. *Joan. Fragos:* cap. 10. histor. Arom: Indiæ, *Augenium* de peste lib. 3. cap. 28. *Rulandum* de lue Ungar. cap. 6. & *Mizaldum* Cent. 1. distinct. 70.

Negativa.

Ex adverso verò derogantes Lapidi huic, omnem vim Alexiteriam contra pestem, contrariis rationibus, autoritatibus & exemplis in medium adductis, priorem sententiam hunc quidem in modum impugnant.

I. 1. *Quod minimè Cardiacum est, seu præditum facultate, cor ac spiritus corroborandi, illud pro curâ Pestis, parum conferre videtur. Talis verò habetur Lapis Bezoar. Ergò, &c.* Quia iis tantummodò rebus cordi robur afflari observamus, quæ laudabilem sangvinem de se promunt, indeq; spiritus vitales, quantitate qualitateq; justâ adaugent. In talem verò sangvinem vel momentum ejus, Bezoar transire nemo unquàm probabit, nisi spiritibus, cordis robur ex Bezoar spirantibus, stabiliri finxerimus, & langventes spiritus vitales suscitari, sed quid spirituum, in semiscrupulo, vel granis aliquot hujus lapidis, omninò ἀπνόοις insidêre poterit,

terit, siq; insident, quid obstat, quo minùs subitò evanescant in auram, in tenuissimum præsertim pulverem contrito lapide? Testis sanè est Succinum & Magnes, quæ in pulverem redacta, ferrum & paleas, non ampliùs tàm expeditè attrahunt, utpotè suis privata spiritibus, quorum ope tractus est factus.

2. *Quod medicamentum rarò legitimum & genuinum, sed potiùs multis variisq; modis adulteratum seu sophisticatum ex locis peregrinis ad nos affertur, illud sanè in curam gravissimorum acutissimorumq; ac periculosissimorum morborum, quales imprimis sunt pestilentes, neutiquam assumendum, sed tanquàm valdè suspectum, periculosum, minimèq; tutum rejiciendum. At hoc de Lapide Bezoar affirmari potest. Ergò, &c.* Scribit enim *Monardes cap.34.* tam multos adulterinos lapides advehi, ut ex 100. vix 2. legitimos invenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatentur, isthic multos adulterinos confici ac conflari. Nam *Josephus à Costa* tradit, Indos, ubi lapidis hujus usum commendatum cognovêre, statim arte multos confecisse, & pro veris, falsos ad alias regiones transmisisse. Et *Joan. Franciscus Ulmus, de occult. propr. lib. 4. cap. 5.* Adulterari hos lapides certum est, utili persæpè mangonio, fraus tamen depræhenditur, si &c. *Sanctorius* quoquè *in meth. vitand. err. lib. 13. cap. 4.* In nostro (inquit) Bezoar, intrinsecùs est nucleus vel palea, quod satis ostendit, esse arte factum. *Joann: Fragosius cap. 10.* Referunt ij, qui in Indiis fuêre, incolas illarum regionum lapidem hunc adulterare certa quadam compositione, quàm ipsi norunt. Idem contestantur quoquè *Franciscus Vallesius, lib: 4. meth. cap. 2. Andreas Baccius, de gem: cap. 34. Hercules Saxonia,* de Plicà cap. 59. *Garzias ab Horto,* & alij. 2.

3. *Quod medicamentum, tùm ad profliganda reliqua venena, tùm ad Pestiferos quoq; morbos curandos, exhibitum sæpè numero irritum, fallax, incertum ac infructuosum expertum fuit, illi imposterum minimè erit fidendum, sed ceu ignavum ac relollaceum prorsus rejiciẽdum. At hoc de Bezoare affirmari potest. Ergò, &c.* Assumti probatio. 3.
1. *De venenis assumtis*, refert *Paræus*, coquo cuidam Regis Galliæ,

ob furtum commissum, patibulo affigendo, mandato Regis venenũ propinatum, simulq; extemplò ab ejus sumtione lapidem hunc exhibitum fuisse, qui nihilominus post 7. horas, horrendis symptomatibus excarnificatus, miserabiliter interiit, nihilquicquam opis hoc antidoto ferente, Quod idem confirmat & *Ludovicus Gyon*, simili ferè historia. De 2. ad mortem damnatis, qui jussu Caroli IX. Regis Galliæ, ebibentes venenum & simul pulverem hujus lapidis, nihilominus extincti fuerint. 2. *De morbis Pestilentibus*. 1. *Caspar Bauhinus in lib. de Bezoar. cap.* 24. Unum hoc addam (inquit) in peste, quæ anno 1610. hîc apud nos Basileæ sævijt, plures quidem in curatione, hoc lapide, sed absq; omni successu usos esse. 2. *Hercules Saxonia, de Plicâ cap, 59. & de febr. cap. 37.* Ego, ut ingenuè dicam, Venetiis olim maximam hujus lapidis copiam consumpsi, nec egregiam operam sensi, quia ab ejus exhibitione nullum sudorem vidi prorumpentem, vel si apparebat, erat imperfectus, itaq; abjeci omnem spem hujus lapidis in febribus malignis ac pestiferis. 3. *Joan. Crato in Epist.* 159. Bezoar in peste, parùm conferre animadverti. 4. *Hennemannus Reysing in Idæâ Loimod:* Crepant multi experientiam, Bezoar in peste profuisse, Ego dico, experientiam testari etiam, in talibus morbis, hunc lapidem nihil profuisse, &c. 5. *Reimundus Mindererus de peste cap.* 15. De lapide Bezoar tantoperè celebrato, & laudibus super theriacam evecto, quod scribam, non habeo, vix enim eum unquam in aliis morbis benignioribus nedùm in peste, eos effectus præstitisse vidi, quos insignes, quantumvis viri, multo testimonio pollicentur. Vide & *Rulandum de morbo Ung. cap. 6. & Massariam lib. 7. Prax. c.* 24, idem de hoc lapide confirmantes.

OPINIO NOSTRA.

Tandem ut nostram quoq; opinionem de hoc lapide hùc afferamus, cum plerumq; hic lapis adulterinus, quod ipsi quoq; Indici scriptores non diffitentur, in nostras afferatur regiones, & inter centenos, vix unus, qui legitimus sit, in Pharmacopolijs Europæ prostet, prætereàq; a genuino etiam, non plus virium, quàm à cornu cervino præp: vel à floribus Antimonij diaphore-

ticis,

ticis,ſit expectandum,Idcircò judicamus,dictum Bezoar, utpotè medicamentum ignotum ac peregrinum, nec ſatis uſu adhuc comprobatum & expertum,inſuperq; nimis carum ac ſumtuoſum,& ad myropolas & aromatarios magis ditandos, eorumq; loculos implendos, quàm ad ægros juvandos ac ſublevandos, inventum ac introductum,pro extirpando peſtis veneno,potiùs parvifaciendum,quàm magni æſtimandum eſſe; idq; tantò magis, cum divina benignitate, hoc noſtro ævo non deſtituamur domeſticorum ſalubrium remediorum copiâ, quorum uſum neutiquàm aſpernari, ſed potiùs admirari ac prædicare decet: Prætereàq; longè tutius eſſe,cognitis ac expertis medicamentis, ægrotantibus ſubvenire,quàm incognita,exotica, & ab ultimis terræ finibus petita,anxièq; & operosè nimis conquiſita ſimplicia,in morbi tàm acuti,tàm præcipitis,tanquàm periculoſi,profligationem accerſere.

CAPUT VII.

De Methodo Curativâ Peſtis.

EXpeditis ità Quæſtionibus hiſce controverſis,tempeſtivum eſt,ut ad ipſius peſtis curationem nos accingamus, & remedia quædam ſelecta,ſeu antidota nobiliſſima, longoq; uſu comprobata, in ſalutem generis humani proponamus ac palàm faciamus. Initio igitur à curatione auſpicaturi, duplex potiſſimum hîc ſeſe offert Indicatio,una morbi,altera virium. *Morbus*, quia occultis pugnat telis, idcircò ſe ocyùs ſuperandum, eradicandum atq; extirpandum eſſe occultis ſimiliter & inexplicabili qualitate ſeu facultate ſibi oppoſitis, cordi verò amicis ac familiaribus remediis indicat. *Vires* verò,quia cordis ζωτικῇ δυνάμει à veneno oppugnatâ & impeditâ,adeoq; confeſtim, & ἐμφύτῳ & ἐπιῤῥύτῳ cordis θερμῷ vehementer debilitato, maximoperè concidunt,& urgent,idcircò valentiſſima,quæ Cor reficiunt, ejusq; vitalem facultatem ac calorem nativum adeòque univerſum corpus corroborant,ipſiq; putredini prætereà & calori febrili, reliquisq; ſymptomatibus omnibus reſiſtunt, indi-

dicant præſidia. Et quidem ſecundum haſce quoq; 2. indicationes, curationem noſtram, quàm breviſſimè, vitatis omnibus verborum ambagibus, orationisq; elegantiâ poſthabitâ, nunc perſequemur atq; inſtituemus.

CAPUT VIII.

De primâ Indicatione Peſtis.

Quomodò ſc. venenum ejus, ſpecificis Alexipharmacis, ſudorem moventibus, ſit oppugnandum, èq; corpore ejiciendum.

CUm igitur, ut præcedenti Capite dictum, Peſtiferę luis Eſſentia, ut potè primam indicationem præbens, in venenatâ & occultâ δυσκρασία conſiſtat: ad quam ceu cauſam præcipuam & originalem, reliqua omnia conſequuntur, & quâ, niſi ſublatâ, cætera verè curari nequeunt: nihilq; ſit quod magis urgeat, facilè hinc colligitur, prudentis Medici conſilium, ad hujus veneni extirpationem, tanquam ad ipſius principalis morbi curationem, principaliter etiam dirigendum, & præ cæteris omnibus hoc ipſi agendum eſſe, ut peſtilens illa δυσκρασία, quamprimùm fieri poteſt, contrariis antidotis ſuperetur, extingvatur ac eliminetur; Quod quidem ille non difficulter conſequetur, ſi neglectâ ac poſthabitâ venæ ſectione ac purgatione (utpotè præſidiis dubiis, minimèq; tutis) illicò ſudoriferorum medicamentorum, venenatas fuligines ad extimam corporis ſuperficiem propellentium, propinatione, ſemel atq; iterum factâ, ægroto ſuccurrere ſtudeat. Principiò igitur Medicus, ad curam hujus morbi vocatus, blandis verbis patiētem alloquatur, bonoq; animo eum eſſe, nec omnem planè ſpem de ſalute corporis ſui abjicere, ſed conſtantem in Deum fiduciam collocare, optimèq; de curationis ſucceſſu ſperare jubeat, deindè, nùm Alvus etiam hactenus officium ſuum probè fecerit nec ne, diligenter inquirat ac per-

cunctetur, Quod si illam fecisse cognoverit, tunc è vestigio aliquod Bezoardicorum sudoriferorum, paulò post describendorum, ægrotanti offerat, eumq; ad sudandum sedulò compellat ac hortetur. Sin verò minùs, in eo casu, antè exhibitionem medicamenti diaphoretici, glande acutâ, alvum irritet, vel *hujus Clysteris* injectione, (si 20. ætatis annum transcenderit) ventrem eidem emollire studeat: ℞. Rad: Alth. Petasid: Scorzon: an. ℥ß. herb: Veron: Scabios: Malv: Parietar: an. M. j. Scord: fl: Cham: Melil: Galeg. an. M. ß. Sem. fænugr: Acetos: Carduib: an. ʒij. Prun. Damasc. No: 5. Incisa & contusa coq. in s. q. aq: com: pro ℥xij. In quibus dissolve Tripheræ Pers: ʒvj. Elect. lenit: ʒiij. Ol: Cham: Rutac: an. ℥i. Lap. Prunel. ℈ß. Misce fiat Enema. Alvo subductâ, nec incendio febrili nimioperè flagrante, ac per viscera sæviente, protinus, nullâ interpositâ mora, ægrotanti ad felix sudoris elicium, propinetur *Elixir Pestilentiale Crollij*, quod secretum singularissimum habetur in Peste, aliisq; morbis Epidemicis ac Venenatis profligandis, & ad miraculum quasi expellendis, id quod nos ipsi experientiâ superiorum annorum edocti, testari possumus. Anno enim 1610, cum lues pestifera satis ferociter in urbem patriam ac concives nostros sæviret, meminimus, majorem partem eorum, qui secuti nostrum consilium, tempestivè hujus Elixiris sumptione, bis vel ter sudorem elicuêrunt, contritâ & oppressâ sic in ipsis initiis morbi, veneni malignitate, integrè convaluisse, & ex hoc lethifero morbo eluctatos fuisse feliciter, vix uno atque altero tantùm extinctis, qui tardiùs nonnihil ad ejusdem usum accessissent. Hujus igitur tàm nobilis, tàmque præstantis medicamenti compositionem, qui sciredesiderat, adeat ipsum Crollium, qui in Basilicâ Chymicâ, pag. 228. luculentissimè illam tradidit. Adultioribus quidem dedimus ℈ij, cum ℥ß Acet. ros. Junioribus verò ʒß. cum eodem aceto, vel alio convenienti liquore. Et felicem indè effectum (quemadmodum diximus) in ciendo sudore & veneno expellendo, vidimus & observavimus. Summum quoque Arcanum Bezoardicum ad Pestem curandam,

Clyster emoll:

Elixir Pestiletiale.

Mixtura Theriacalis præstãtissima.

radicitusq; extirpandam prædicatur *sequens Mixtura Theriacalis*, cujus hæc est compositio. Primò autem necesse est, in promptu habeas, Spiritum Theriacalem Camphoratum, qui ita elaboratur: ℞. Theriac: Ven: antiq. ℥v. Myrrh. rub. ʒijß, Croci ʒß, Spiritus vini opt: ℥x. Inditis omnibus cucurbitæ vitreæ, impositoq; Alembico cæco, in cujus rostro priùs sint positæ ʒij Camphoræ, stent in infus: per octid. in loco calido. Deinde fiat in B. M. destill: igne lentiss: Et sic habebis Spiritum Theriacalem subtiliss: calidis. ac penetrantiss: qui vel solus ʒiß vel ʒij pond: cum cochlear: aq: Carduib: exhibitus, ad miraculum sudorem prolicit, ac σπέρμα σηπεδονῶδες in totum disjicit ac dissipat, id quod non uno experimento, in dicta peste Hallensi, quæ viguit 1610. compertum habemus. Hujus igitur Spiritus Theriac: ℞. ℥v, adde Spiritus Tartari opt: rectif. super colcothar vitrioli ʒiij, spiritus vitrioli opt: ʒiß. Confusa invicem misceantur. Et sic parata erit mixtura ista: Cujus dosis in adultioribus ʒi vel ℈iiij cum aq. Scord: vel Carduib: in junioribus ʒß vel ℈ij plus minusve, pro ætatis ratione. Hæc mixtura revera superat, & longo stadio post se relinquit, omnes alias aquas theriacales seu pestilentiales, cæteraq; quævis antidota, quocunq; etiam nomine appellanda veniant. Quia in illa latitant omnia ea (ut ita dicam) requisita, ad perfectam absolutamq; curam pestilentium morborum proprie spectantia seu pertinentia, deobstruit enim seu aperit egregiè, venenatos vapores seu spiritus, tetro ac fędo miasmate pollutos, instar occulti ignis potentissimè exurit, & per extimam corporis superficiem educit, omni etiam internæ corruptioni ac putredini resistit miraculose, ac tandem naturam corporis mirificè instaurat ac corroborat. Quod si verò mox ab initio ingentissimus calor febrilis ægrum exerceat, isq; toto corpore vehementer æstuet, tunc à nimis calidis sudoriferis, utpotè febrem intendentibus, spiritus vitales resolventibus, ac vires totius corporis dejicientibus abstinendum, eorumq; loco usurpanda alia, temperata qualitate prædita, & citra insignem aliquam calefactionem, halitus venenatos disjicientia, ac per cutem expellentia, qualia sunt, *sequens Acetum Bezoardicum, & aqua Pestilentia-*

lis,quorum compositio hæc est: ℞.Rad:Petasit:Elenij, Pimpin: Angel:an:ʒvj.Bacc.Junip:℥iß.Cort.Citri exic. ℥i. Cymar: Rutæ ʒv.herb:Scord:Scabios:Valer:Carduib:an.M j.Flor.ros. Calend: & Anth:an.P j.Camph.℈ij.Croci ʒj. Incisa & contusa infund:omnia in Aceti Caryophill.hort: ℔ iij, vas benè opertum quotidie agitetur, & de hoc aceto præbeantur infecto, cochlearia 2. vel 3. ad sudandum. Miraberis sanè hujus medicamenti,quantumvis vulgaris,effectum & operationem: *Vel ejus loco usurpetur hæc aqua sudorifera Pestilentialis:* ℞. Diptam: albi ℥iß. rad: Torment: Pimpin:Scorzon:Morsus Diab:an. ℥i herb: Carduib. Acetos:Galegæ,Scordij,Melis:an.M j. flor.Borr:rosar: Bugl. an. M ß. Sem.Citr.Carduib.Acetos:an.ʒiiß.Zedoar: ℥ß.Sant.citr:Cinam. an.ʒiij.Macerentur per 5.vel 6.dies in Aq:Nuc:virid:&Carduib: an.℔ ij.Aq.Scabios.Scord.& veron:an.℔ß.Dein exprim.Expres: adde Ther:vet:ʒiß.Conf:ros:acetos.borrag:an.ʒvj.Diascordij ℥i. Spet:Diamoschi dulc: &Diaxyloal:an.ʒij.Succ.Citr:& vini Granat,an.℥iij.Croci ʒiij.Denuò macerentur per 3duum,dein destil. ad siccit:Dos: ℥ij.

Acetum Bezordicum.

Aqua sudorifera Pestilent:

Observationes de sudore ac sudoriferis medicamentis.

Regulæ

1\. Verùm circa sudorem,& medicamentorum quoq; sudoriferorum exhibitionem hęc imprimis notanda & observanda.1.Ne q; nõnulli faciunt,jubeamus ægrum, acutissimo ac periculosissimo hoc morbo laborantem,stragulis undiquaq; bene tectis, ad 4.vel 5.horas continuò sudare,cum enim,quod nemo facilè ibit negatum,violenti & longi sudores,non modò gravibus morbis oppressos,verùm etiam sano & robusto corpore præditos, mirifice debilitent,idcircò non dubitandum,sudorem tàm longum, prætereaq; coactum,& virtute imprimis calidissimorum medicamentorum provocatum, cum magno periculo, in perniciosa ista lue,per se repentè corpus exolvente,ac vires omnes prosternente,esse conjunctum, ac proindè ineptè ad tot horarum spacium illum imperari,sed tantummodò, binas ad summum horas pro felici ejus elicio,unà vice sufficere.2.Ne Medicus vel pa- 2.

tiens ſibi perſvadeat, ſe ſuperatis cunctis periculoſi hujus morbi ſyrtibus, jam prorſus tutum in portu ſalutis navigare, quandò ſemel tantùm vel bis, medicamenti alicujus diaphoretici uſurpatione, ſudorem prolicuerit, ſed potius teneat, eam eſſe hujus contagij fraudulentiam, ut licet ſemel à corde repulſum videatur, facilè tamen aliquam portionem ejus abdere ſeſe in reliquo poſſe corpore, undè poſtmodum eruptionem faciens, cor, vitæ, arcem, de novo vehementiſſimè affligat, niſi per primũ biduum, ad minimum quinquies vel ſexies, fortiſſimis ejusmodi ſudoriferorum bezoardicorum machinis oppugnetur & ex corpore
3. eliminetur. 3. Ne rejecto forſan ob imbecillitatem ventriculi ab initio, à patiente ſudorifero per vomitum, Medicus actutùm animum deſpondeat, & ob id à curà reſiliat, & pro derelicto eum habeat, ſed potiùs, ore priùs aquâ & aceto mundato, ejuſdem alexiterij exhibitione, ſecũdà, tertià, vel quartà etiam, ſi opus erit, vice, reiteratâ, ità omni conatu illi ſuccurrere ſatagat. Quod ſi nec tunc retineat, inditium eſt, morbum naturâ ſuperiorem factum, paulò pòſt ægrum neci traditurum eſſe.
4. 4. Ne æger à ſumtione ſudoriferi ſomno indulgeat, ſed hunc ſi forſan obrepat, tanquàm nocivum ac θανάσιμον, omni ingenio à ſe excutiendo, vigiliis potiùs incumbat, donec vi ac perniciè veneni, retusâ, hebetatâ ac fractâ, nullum ampliùs ab illo periculum metuendum eſſe appareat, aliàs hoc neglecto, nec crebrò ægro excitato, animi defectio ſtatim, & ſæpiùs mors ipſa ſubſequi ſolet.
5. 5. Ne facto jàm per hydroticorum aſſumptionem ſufficienti ſudoris elicio, patiens, retecto ſeu aperto, in quo decumbit, lectulo, nudum corpus aeri frigido objiciat, ſed linteis moderatè calidis ac ſiccis ſudorem undiquaq; ab omnibus corporis partibus, blandè abſtergendo, quietè in lecto novis lodicibus cõſtrato ſe contineat,
6. omnemq; auræ frigidæ appulſum vitet. 6. Ne Medicus, quando forſan ad internorum alexiteriorum exhibitionem, nullo prorſus modo ſudorem ſuccedere aut ſubſequi viderit, è veſtigio patientem deſerat, eiq; omne auxilium deneget, ſed vel fortiorum diaphoreticorum propinatione, vel laterum calefactorum linteisq; involutorum, vel lagenarum aquâ calidâ repletarum, vel

panis calentis infrà perforati, & perfusi vino Malvat: aquâ vitæ & succo rutæ, in quibus Theriacæ parum dissolutum sit, aliorumq; id genus externorum auxiliorum, ad axillas, umbilicum, pedes, vel alias corporis partes, applicatione, laboranti opitulari, & ita fomitem venenatæ qualitatis per sudorem educere ac evocare studeat. 7. Deniq; ne durante sudore, vel eo peracto, si vires ægrotantis fortè nimium fathiscant, easdem cordialibus medicamentis ac analepticis restaurare negligamus, de quibus infrà Cap. 10. dicturi sumus. 7.

CAPUT IX.

De aliis quibusdam Sudoriferis Bezoardicis, uti raris, exquisitis & elegantibus, ità jucundis, tutis & expertis.

PRæter superiora à nobis descripta Bezoardica hydrotica, quibus ferè palmam præ cæteris tribuimus, innumera adhuc apud varios autores prostant ac reperiuntur Remedia, ejusdem morbi alexicaca, & nemo ferè non est, qui in hac re proprium sibi non fingat experimentum, ac planè singulare crepet jactetq; mysterium, adeò, ut in tantâ Alexiteriorum multitudine passim, ut dixi, obviâ, non immeritò quis hæsitet, ac suspenso animo expectet, quodnam alterum alteri sit præferendum, & cui præ cæteris plus fidei ac efficacitatis tribuendum. Verùm cum major pars illorum medicamentorum, ex crudis ac impuris, nullaq; arte correctis atq; elaboratis constet ac composita sint pharmacis seu simplicibus, insuperq; suprà à nobis demonstratum sit, Pestem ceu morbum acutiss: summeq; spiritualem atq; astralem, requirere item medicamenta tenuiss: subtilissima, astralia & spiritualia, eamq; difficulter raròq; vulgaribus istis officinarum pulveribus, Syrupis, Electuariis, aliisq; id genus corporalibus ac crassis remediis, utpotè nimis ignavis ac torpidis, profligari superariq;, idcircò missis factis his postremis, hoc loco selectiora aliquot, nobiliora & elegantiora medicamenta curativa nunc subjiciemus.

I. VARIA SUDORIFERA SPAGYRICA, UNIUS GENERIS.

1. *Aurum Diaphoreticum.* ℞.☉ purif:℥ij,Diſſolv: in aq: Philoſ: ex Sale Sulph: & ☿ali parata. Solutioni inſtilla oleum ex ☿ ſubl:deſtill:& 7.rectific:circiter ℥i Ebulliant. Pone vas ſuper calentes cineres in h. 3. vel 4. Poſtea præcipita calcem,affusa aquâ com: Pulverem indè collectum ſæpè ablue aq : roſ: Reſerva demum uſui.Doſis Gr.6.

2. *Bezoardicum Minerale.*℞. Liquorem illum gummoſum,qui exit in deſtill: ☿ vitæ,hùnc 3.vel 4.rectificatum inde vitro capaci, guttatim inſtill: Spir. Salis Sulphurei ſeu Hermaphroditici donec nihil amplius repercutiatur. Pulverem album in fundo collectum uſui reſerva.Doſis G.3.vel 4.

3. *Turpethum Minerale Diaphoreticum.*℞.☿ 3. vel 4.ſubl.pone eum in aquam com: in quâ laminæ ♂ jacent. Poſteà parum coque,& revivicabitur ☿.Hujus opt: depur : ℞.℥ß & Ol. vitr. ℥iß. Miſce in cucurbitâ parvâ,cui ſuper imponatur Alembicum.Poſteà Ol:vitr: per deſtill.abſtrahe a ☿ , & in fundo reſtabit pulvis albus,ſuper quem reaffunde novum ol: vitr : denuòq; ab eodem abſtrahe. Tertia vice ℞.☉ ℥ß.diſſol.in aq.R.& quando ab oleo videbis pulv:reſol:tunc affunde tuum ☉ ſimiliter diſſol:& aqua abſtrahatur per deſtill: primùm lento, dein forti igne, adeo ut candeſcat. Quod fixum non erit,illud ſublimatione elevabitur in Alemb: Reſiduum, quandò refrixerit, igneſce in tigillo per ſemihoram, Poſteà acredinem per repetitas ablutiones ab eo tolle. Et ſic habebis pulv.flavum , fixum ac dulcem , cujus G. 4. cum aqua Tartari exhibita, potentiſſimè ſudorem cient.

4. *Flores Antimonij fixi Diaphoretici.* ℞. Calcem Antimonij & ſalis Hermaphroditici an : ℔ß. Mixta invicem,ollæq; indita, ad ignem carbonum calcinentur per h.1.vel ampliùs. Poſtcà effracta ollâ,exime materiam, illamq; in pulv. contere : Pulveri huic tantundem dicti Salis Hermaph.adde , iterum per horam calcina.& contere.Et hic labor tertia quoq; vice , ſemper novum ſalem addendo , repetatur. Tandem contrita materia,

Sal ille per affusionem aquæ calidæ à pulvere albo Antimonij, qui in fundo subsidebit, separetur. Pulvis probè edulcoretur & reservetur. Cujus G. 7. 8. vel 10. sudorem satis validè elicient, ut id plus quàm centies experti sumus.

5. *Sulphur Auratum Diaphoret:* ℞. Calcis vivæ, Salis usti, & Tart:calc.an: Superfund. aq:com. fiat lixivium, quod sæpè colando clarificetur, hoc, Antimonio crudo pulv. ad 4. vel 5. digitos infunditur, & per horam circiter coquitur. Deindè sedimentum quietè colligitur, Lixivium, si clarum est, transfunditur, fæcibus additur novum, proceditur; ut priùs, donec tota tinctura extracta sit. Lixivio omni confuso, insperge Aceti destill: & videbis Crocum Auratum statim in fundum descendere, Lixivium deinde per inclinationem separa, & prædictum pulverem Croceum optimè ablutum, edulcoratum & desiccatum, seorsim collige & reserva. Dosis Gr. 8. vel 10.

6. *Crocus Metallorum sudoriferus.* ℞. Antim. crudi, & Salis naturæ Sulphurei ana ℥vj, Pulv: simul misce. Dein pone crucibulum inter prunas accensas, ut candeat, tùm injice cum spatulâ ferreâ hujus mixturæ ℥ij. plus minusvè, & statim Crucibulum operi, donec fumus & strepitus cesset. Posteà amoto operculo, novos pulveres injice & claude, ita ad finem continuando, tandem da ignem liquefactionis ad horæ quadrantem. Crucibulo refrigerato, materiam exime & tere, eiq; novum Sal permisce, & procede ut priùs. Et hunc laborem 5. vel 6. reitera. Tandem superaffusâ aq. cal. materiæ, Sal illud separetur, pulvisq; aq. Carduib. edulcoretur. Dosis Gr. 12. vel 15. &c.

II. SUDORIFERA SPAGYRICA BEZOARDICA, PLURIUM GENERUM.

1. *Aqua Theriacalis destillata:* ℞. Rad. Enulæ, Imperat. Angel: Carlinæ án. ℥iß. Zedoar. Diptam. Valer: Petasit. an. ʒvj. Cort. Citr. sicc. ℥ij. Bacc. Junip. ℥iß. herb. Scordij, Rutæ, Melissf. an. M j. Diptam. Cret. P. j. Cinam. Macis an. ʒijß. contusa crasso modo, macerentur per 6. dies ad ignem B. M. in vini Malv: ℔. iij. Succor: depurat: Citr. ℔ j. Scabiof. Carduib. Melis: an. ℔ß. Deindè exprim.

Expresſ:adde Ther: Vet:Andr: & Mithrid:an. ℥ij. Conſerv: Acetoſ:roſ: borr: an. ℥i Camph: ʒi. Digerantur denuò vaſe clauſo per triduum, deindè per cineres aut baln: vaporoſ: lento igne ad ſiccitatem deſtill:Doſis ℥ij. Non ſolùm ſudorem provocat, ſed & malignitati vehementer reſiſtit, cor ac ſpiritus recreat, ſyncopemq; tollit.

2. *Extractum ſeu Antidotum*: ℞. Rad. Zedoar. Angel. Torment. Olſnitij, Scorz. an. ℥i. fol. Scordij, Carduib: Veron:Rut: Dipt.an.ʒß.Cort.Citri,& bacc.Junip.an.℥iß,Sem:Citr.Carduib. Acetoſ: an. ℥ß. Inciſa omnia indantur vitro, & cum aceto vini deſtill.l.a.fiat Extractio, donec non ampliùs acetum coloretur. Acetum omne confuſum, & filtratum priùs per deſtil:iterum abſtrahatur,& Extr:manebit in fundo. Hujus Extr: ℞. ℥ij, adde Magiſt:corn.cerv. ʒij,Salis Fraxini & Abſinth.an.ʒi.Miſce.Doſis ʒi in adultis.

Aliud Extractum: ℞.Rad.Angel.Enulæ,Gentian.an.℥ij. Zedoar: ʒvj. Cort. Citri ℥i. Spec: Diamb. Diamoſchi dulc. an. ʒiij. Diaxyloal. ʒiß.Contundenda contundantur,& in convenienti vaſe permiſc: ſuperaffuſa ſ.q.Aquæ vitæ ſeu Spiritus Juniperini. Extrahatur omnis tinctura. Tincturam hanc priùs benè filtratam, per deſtill: tandem abſtrahe, donec materia,quæ in fundo reſidebit, conſiſtentiam quandam mediocrem inter durum & molle adipiſcatur. Hujus Extr. ℞.℥i. cui adde & permiſce Magiſt:Perl.& Hyacinth.an.ʒß.Eſſent.Camph.& Extr.Croci an ℈i. Bezoardici metallici ℈i. G. 5. Ol: Citri G. 7. Ol. Angel.G.5.Ambræ & Moſchi opt. an. G. iij. Aquæ Theriac: q: ſ. redigantur omnia in formam Antidoti mollis. Hujus mira vis eſt,naturam totius corporis corroborandi, ac venenum peſtiferum à centro ad circumferentiam per ſudorem evocandi, ſi adultæ perſonæ ℈ij,in convenienti liquore diſſoluti propinentur.

3. *Mixtura Bezoardica*: ℞. Mixturæ illius Theriacalis, cujus ſuprà cap.8.facta eſt mentio, ℥ij. Spiritus Ligni ſancti, Liquoris cornu cervini an. ℥ß. Extracti Gran: Junip. ℥ß. Extract. Angel. Gentian: & Meliſſ. an. ʒij. Extr. Cornu cervini Extr: Petaſit:

Torment.

Torment: Valer: ac Rutæ an. ℈i, Extr. Cinam. Xyloal. & Cort: Citri an. ʒiß. (Nota: Ista extracta omnia non debent esse duriter inspissata, sed liquida instarq; mellis fluida, alias nunquam recte invicem permiscerentur) Syr: Acetos: Citri, Syr: de Cerasis cum Caryophil. nostr. Syr: de Scord. & de succo Carduib. an: ℥ß. Misceantur optimè omnia, & colentur mundissimè. In colatura dissolve Extr: Ambrę, Moschi & Croci an. ℈ß. Pone in vitrea phiola ad diregendum in balneo, per mensem integrum, ut omnia optimè uniantur. Dosis hujus preciosi medicamenti, quod, ut compositio ipsa docet, singulare & curativum & præservativum omnium contagiosorum ac pestilentium affectuum existit, est ℥ß plus minusvè, pro ætate patientis, cum pauxillo vini, aceti vel aquæ stillatitiæ alicujus specificæ.

Alia Mixtura: ℞. Extract. carn. Vip. ʒij. Magisterij ☉ (quod paratur ex calce ☉ edulcorata, commixtaque cum Ambra, Moscho & Soluto Perlarum) ℈ij Lapid. Bezoar veri Orient. ʒß. Gr. 5. dissol. in S. V. & eodem iterum abstracto, Succi rad: Carlin. rec. condens. Succi Carduib: & Succi Scord. inspiss: an. ℈i. Ol: Angel: Ol: Succini alb. an. G. 15. Ol. Zedoar. & Junip: an. G. 4. Fiat horum mixtio, & servetur in pixide argentea inaurata ad usus. Dosis in curatione ℈ij. plus minusvè, pro ut necessitas exigit, cum vino generoso.

4. *Spiritus Antipestiferus:* ℞. Aq. Theriac. ℥xij. Spir. Tart: rectif: ℥iij. Spiritus Nitri ℥iß. Spirit. Sulph. rectif. ℥i, ʒij. Spir. Vitr. ℥i. Omnia indantur phiolæ Vitreæ benè lutatæ, & ad digerendum in locum calidum per 14. dies ponantur, ut benè uniantur. Tandem aperta phiola quandò refrixerit, in aliud vitrum effundantur, usuiq; reserventur. Dosis hujus spiritus est ʒi plus minusvè, pro ætate patientis, cum aqua quadam Bezoardica.

5. *Essentia Mummiæ Alexiteria:* Primò paretur Tinctura Mumiæ hunc in modum: Eligatur cadaver hominis ruffi, integri, recentis sine macula, viginti aliquot annorum, suspensi vel

rotà contriti, per diem & noctem tempore sereno collectum. Hanc Mumiam à 2. Luminaribus semel illuminatam ac constellatam, frustulatim conscinde, & asperge pulv. Myrrhæ, & pauco Aloes (alioquin nimium amarescit) posteà imbibe macerando aliquot dies in S. V. suspendatur parùm, ac iterum imbibatur, tandem in aere, frusta suspensa siccescant, tunc assimilatur carni fumo duratæ sine fætore. Et posteà S. V. s. a. Tinctura rubicundiss: extrahatur. ℞. Hujus Tincturæ, seu Extracti Mumici, à quo tamen S. V. denuò abstractus sit ℥iij. Ther: Androm: ℥ij. Magister. Perlar: & Corall. an. ʒi. Extr. Gran. Junip. ʒvj. Boli Arm: veri ℥i. Moschi opt. ʒß. M. & digere circulando per mensem. Dosis ℈i. in aq. Carduib. vel Angelicę.

6. *Elixir proprietatis Paracelsi.* ℞. Myrrhæ splend. Al. Epat: Croci Orient. an. ℥iij. Pulveris. indantur vitro, humectando optimo S. V. Posteà affunditur rectific: Spiritus Sulph. acidus, ad 3. vel 4. digitorum eminentiam, ponatur in digestione & circulatione per biduum. Tandem, quod tinctum & extractum fuit, per inclinationem separetur, Materiæ verò in fundo restanti, affunde bonum S. V. & circulando per menses 2. iterùm coloratum extrahe, separa ac priori liquori colorato misce. Fæces in fundo lentè destillentur, quod primò egreditur, addatur superiori Tincturæ, & ita per mensem adhuc sine destill: circulentur. Dosis pro curà pestis ℈i. in vino, &c.

CAPUT X.

De alterâ Indicatione Pestis.

Quomodò nimirùm vitalis facultas collapsa, medicamentis corroborantibus iterùm instauranda, æger q; à sudoribus, cibis optimis reficiendus sit.

HActenùs dictum fuit, quomodò venenum Pestis, bezoardicis sudoriferis, semel atq; iterum administratis, extrà corpus sit ejiciendum. Quoniam verò à peractis sudoribus ut plu-

timùm propter ſpirituum nimirum vitalium, qui omnium laudabilium actionum,totius corporis, præcipui ſunt opifices, ingentem reſolutionem ac diſſipationem, ægrotos viribus dejici ac labefactari contingit,idcircò Medici prudentis cura,in eo potiſſimum verſari debet, ut tùm exquiſitis medicamentis corroborantibus,tùm alimentis quoq; εὐχυμοις καὶ εὐπέπτοις, collapſam vitalem cordis facultatem,actutum inſtaurare, novumq; ità toti corpori afflare & conciliare robur, ſollicitè omni niſu ſtudeat atq; laboret,aliàs ſcopo hoc curativo poſthabito, omne molimen ejus,quod in averrucandâ per ſæpius reiterata hydrotica,morbi hujus malignitate,adhibet, irritum planè ac fruſtraneum erit,nec curationis eventus,voto & expectationi ſuæ unquàm rectè reſpondebit.

Poſtquàm igitur,ut ſuprà dictum,ſudores per unam atquè alteram horam,pro ęgri tollerantiâ ac viribus ritè profluxerint, erunt hi linteis mediocriter calentibus exiccandi & abſtergendi ne aere frigido occurrente, veneni labes intrò repellatur ac recedat, ægerq; mundiore ac ſicciore lecti loco collocandus, quod ubi factum,eidem aqua roſacea, aceto permixta, & modicâ,ſi odorem ferre poſſit, Camphora injectâ, offeratur,hacq; faciem,os ac manus proluat. *Naribus verò ad odorandum objiciatur nodulus hic:* ℞.Cort:Citr:ſic:℥iß Cinam:Caryoph.an. ℥ij flor: roſ: odor.℥i Macis ʒß.Zedoar.ʒß.Camph. G.4. contuſa minutim ligentur in nodulo, qui vel vino generoſo,vel aceto roſaceo, vel aquâ Cinam: imbutus, ſubindè naribus applicetur: mirificè recreat ſpiritus,ſopitam vitalem ac animalem facultatem excitat, ac cor cerebrumq; confortat. Vel ejus loco,medulla panis triticei recentis,vino Malvat: intincti, vel aquâ roſ: irrorati,in qua parum Croci diſſolutum ſit,naribus ad odorandum applicetur. Egregiè quoq; confert, ſi tùm inter ſudandum, tùm poſt ſudorem æger crebrò maſticet, pulpam Citrij, Magiſterio Perl: vel Corall:leviter conſperſam,vel de vino Granat:SuccoCitrij, Limonum,vel de Rob.ribium ſeu berberum,cochlear unum ſubindè capiat ac deglutiat.Item ſummoperè conducit,3.vel 4. ſeq: Rotularum crebrò deglutire.℞.Magiſt:Coral:& Perl:an. ℥i.Ma- *Rotulæ confortantes.*

gist:Hyacinth.ʒß.Extr.Croci ℈ß. Confect: Alcherm:℈i.Ambræ & Moschi diss.in aq.ros.an.G.ij.Ol.Cort.Citri & Cinam.an.G.ij Sach.albiss.dissol.in aq.Cinam.rosatâ q. s. M. Fiat *confectio in Rotulis:* Im̃ediatè verò singulis vicibus,postquàm sudaverit æger, ad cordis tutelam ac virium restaurationem ei haustulus unus

Aqua Cordialis instaurãs.

atq; alter *de seq. aqua Cordiali* præbeatur:℞.Aq.flor:Cit.Ros.Borrag.Bugl.Carduib.Acetos.an.℥iiij.Acet.ros. & Caryophil.nostr. an.℥ij.vini Rhen.gener.℥viij.Syr.de succo Berb.℥iij.JulapijRos. ℥ij.Pulv.Cordial.ʒiij.Margar:præp.ʒij.Misce.Vel sorbenda den-

alia Aqua

tur cochlearia bina vel terna hujus *aquæ confortativæ*, cujus insignes vires ac efficaciam, quamplurimi in Peste Hallensi Anno 1610.cum maximâ corporis sui Salute experti fuêre: ℞. Aq.Carduib.Acetos.Bugl.Scabios.an.℥ij.Aq.Cinam.& Ros. an. ℥i. Spir. Carduib.& Melis.an ʒvj.vini Granat.(vel Cydon)℥iij.Syr.de Acetos.Citr.℥iij.Extr.Croci ʒß.Magist.Perl.&Corall.an.ʒiß.Confect.Alcherm. ʒß.Gr.5.Arc. Vitrioli ℈ij. Misc:perfectè invicem.

Conditũ corroborans.

Aut si ægrotus magis *Condito* delectetur, sequens illi præscribatur, quod magnarum virium est, in viribus corporis collapsis, citò reparandis.℞.Cons.fl.Citr.℥iß.Cons.ros.acetos.Borr.an.ʒvi Pulp.Citr.cond.an.℥ß. Ribium condit.ʒiij.Magist. Hiacynth.& Perl. an. ℈ij. Magist. cornu cerv. & Conf. Alcherm. an.ʒß.Spec. Diamosch.dulc.ʒi.Syr.de acetos.Citr.q.s.cum Spir. Vitr. s. q. ad acorem svavem.Misce. Dosis ad magnitudinem juglandis, superbibendo immediatè haustulum aq. Carduib. Qui verò lautioris sunt fortunæ,quosq; non piget aut pudet, nihil non facere sumtuum in preciosa quævis medicamenta, modò iisdem,ad morbos propulsandos, sanitatemq; recuperandam potiri possint,hi sudoribus debilitati utantur crebrò Q. E. Perlarum,quo medicamento post ☉ potabile, ad naturam humani corporis confortandam,nullum adhuc repertum est nobilius, nullum elegantius ac præstantius. Cujus quidem descriptionem,licet à quibusdam secreti loco habeatur, & ob id minimè sit vulgaris, eam tamen in gratiam benevoli lectoris, utpotè cui prodesse hoc nostro scripto studemus, hic subjungere non gravabimur.

Olei seu quintæ Essentiæ Perlarum vera descriptio.

℞. Margaritas optimè lotas, & in pulv. tritas. His phiolæ inditis superfunde Menstrui acid. volatilis, vegetabilis, vel mineralis, ad 3. vel 4. digitorum eminentiam, ac phiolam benè occlusam, cineribus calidis impone, donec Perlæ omnes solvantur & in liquorem abeant. Menstruum deindè in B. M. abstrahatur, & in fundo Magisterium Perl: restabit. Hoc sume, ipsiq; aliud menstruum affunde, ut denuò solvantur, tunc nonnullæ impuritates ab eo separabuntur, à quibus, quod clarum est, & in menstruo delitescit, effundito, ne fæces cum illo permaneant, denuoq;, ut priùs, menstruum abstrahatur, & rursus, quod in fundo manet, solvatur, idq; tamdiu repete, donec nullas ampliùs impuritates Perlæ rejiciant, & solutio pura appareat. Quandò igitur menstruum, ultima vice abstractum fuerit, affunde aq: pluv. destil. & cũ ea magist. hoc ablue, quo facto, aqua rursus per destil. separetur, idq; tantisper, donec aqua insipida prorsus gustui se offerat. Accipe nunc hujus Magisterij q. v. eiq; affunde S. V. opt. ad 2. digitos, vase cum luto optimè clauso, ad 8duum in cineribus calidis ad digerendum illud colloca, in quo temporis spatio, nonnihil in oleũ spissum resolvetur, q. ob suam subtilitatem S. V. innatabit. Hoc oleum per inclinationem cautè à remanentia separa, & aliũ S. V. affunde, clausoq; vase, tuam materiam in calidis cinerib⁹, ut ante, digere, toties repetendo, donec omne Magist. in oleum cõversum sit. Hoc Ol. seu Q. E. per 3duum cũ S. V. circulato, ac tandem S. V. ab illo per B. evocato, ita tamen, ne Essentia nimiùm arefiat, & ad usum reservato. Hujus Q. E. 7. 8. vel 10. Guttulæ cum aq. Cinam. Borrag. vel Melis. propinatæ, mirificè vires corporis prostratas erigunt, & syncope correptis, in momento quasi succurrunt & opitulantur. Nonnulli quoque ad vires instaurandas, sudore nimio debilitatas magnoperè extollunt *Aquam Caponis destill:* quam & nos, eo præsertim modo, ut jam docebimus, præparatam, improbare nequimus, sed eam potiùs longe utilem & excellentem in hoc casu judicamus. ℞. Caponem unum antiquum & pingvem exenteratum, conscinde in frusta,

Aqua Caponis destillatæ.

& in

& in cucurbitam vitream capacem injice, addendo Conf: rof: Borrag. Acetof. Melif: an. ℥ij. Cort. Citr: ℥iij. Santali odor: & Cina: an. ℥i. Macis ℥ß. Zedoar: ʒß. flor. rof: Anth: Borrag. Ocymi an. P. j. Vini Rhen. gener. ℔ iiij. Sach. albif. ℔ß. vas benè clausum, ut nihil expiret, collocetur in B. M. per 8. vel 10. dies, donec Capo, vi bullientis aquæ in minutiss. partes decoctus fuerit. Exprim: postea omnia fortiter per torcular, & destill. Dosis hujus aquæ, cochlearia 2. vel 3. pro vice. Præterea non negligenda quoq; *externa præsidia*, nihil enim non tentandum, quo cordi ac spiritibus vitalibus, utpote præ cæteris in hac maligna lue plurimum laborantibus, robur affletur, in quem finem maximè ex usu videntur esse *Sacculi Cordiales*, in hunc ferè modum præparati: ℞. herb: melif. Ocymi an. M j rad. Zedoar. Angel. an. ʒiß. flor. rof. rubr. Mß. flor. bugl. anthos an. P. i. Cinam: Cort. Cit. an. ʒi. Sant. Citr. ℈ij. Macis ʒß Croci ℈i. Ex tusis & incisis fiat Sacculus, qui vino generoso imbutus & expressus, tepide cordi admoveatur. Sic & Epithemata, ex aquis cord. & vino Malvat. in quo Crocus & Camph. sint dissoluta, tepidè applicita, mirum in modum proficua existũt, pectore sc. à carbunculis minimè obsesso. Quemadmodum & *Unguenta seu linimenta Cardiaca*, suam hic merentur laudem, imprimis verò ea, quæ ob λεπτομέρειαν partium, citissimè penetrant, qualia hæc sunt. ℞. Balsami Nuc. Mosch. ʒi. Balsami Citri & Cinam: an: ʒß Ol: still. rof. G. 4. Ol. Ocymi G. ij. Moschi opt: G. ij. Zibethi G. j. Misce: *vel* ℞. Extract. Rut. & Granor: Junip. an. ℈i. Extr. Croci ℈ß. Ol. Cort. Arant. G. 7. Ol. Zedoar. G. 5. Balf. Succini & Angel. an ʒß. Misce. Quibus cordis regio, & pulsus arteriarum in manibus inungantur. Et hæc quidem de confortantium medicamentorum usurpatione dicta sufficiant. Restat nunc, ut quomodo alimentorum εὐχυμῶν καὶ εὐπέπτων administratione, ægro sit prospiciendum videamus, id quod sequenti quidem Capite breviter expediemus.

Externa confortantia. *Sacculus cordialis.* *Unguenta seu linimẽta Cardiaca.*

CAPUT XI.

De victus ratione, circa ægros Peste correptos, instituendâ.

Cum nullum tàm efficax Medicina habeat remedium, quod solidum queat afferre auxilium, si non competens victus ratio ei adjungatur, Idcircò traditis hactenus, multis egregiis experimentoq; ipso sæpissimè comprobatis remediis, luem pestiferam, occulta suâ virtute & oppugnantibus & expugnantibus, tempestivum nunc est, ut ad legitimæ Diætæ ab infectis curiosè observandæ considerationem quoq; descendamus. Consistit autem illa in convenienti 6. rerũ non naturalium administratione, de quibus quidem cum etiam lib. 2. cap. 9. prolixum instituerimus sermonem, eapropter ne hîc actum agamus, ac crambem bis coctam reponamus, breviores & concisiores nunc erimus.

De Aere.

Aer: Aerem primò quod attinet, cùmprimis studendum, ut cubiculum, in quo æger decumbit, sit mundum ac lucidum, auràq; salubri perflatum, & inprimis verò, si locus id ferat, ut Eurus & Aquilo illud subintrent. Aerem enim frigidiusculum ore excipere, & attractu Pulmonum in cor transmittere, extingvendi febrilis incendij gratiâ, minimè nocivum ægro existimamus, modò stragulis ita corpus sit contectum, ut apertis cutis spiraculis, exhalâre lurida vis malignitatis possit. Tempore itaq; æstivo, pavimentum cubiculi conspergatur foliis & floribus herbarum odoriferarũ ut sunt: Vitium, ros: nymph: viol: melis. &c. Ad parietes quoq; expandantur panni linei, aceto vel aq. ros: intincti, nec non suffitus ex aq: ros: & viol: in quibus coxerint santalum, Cort. Citr. Xyloal: Camph: &c. hinc indè per domicilium excitentur. Brumali verò tempore, aer alteretur per suffimigia & odoramenta calida, cor, cerebrum ac spiritus roborantia, de quibus cum supra in prophylaxi copiosè dictum fuerit, idcircò supervacaneum erit, plura hîc addere, illud saltem adhuc inculcantes, cum constet, ęgros semper expirare halitum venenatum, ob id conclave illud, in quo peste correptus aliquis decumbit, sæpiùs de die, succenso in illo, igne, ex ligno præsertim Junip: Cupress: Laurino & roremarino, repurgetur, quia habet ille peculiarem vim, omnia μιάσματα putrida absumendi.

De cibo & potu.

Cibus & Potus: Cum vires in hoc morbo, semper admo-

dùm proſtratæ jaceant, idcircò pro illarum reſtauratione, neutiquam convenit adhiberi craſſa ac concoctu difficilia alimenta, ſed requiritur cibus, qui non ſolùm exiſtat εὔχυμος καὶ εὔπεπτος, verùm etiam ταχύτροφος cum celeri refocillatione hic ſit opus, jubente id ipſum *Hipp.2.aph.7.* Hujuſmodi autem ſunt juſcula caponum, pullorum gallinarum, cum ſucco Citri vel Lim. aut aceto roſ. imbuta. It: lac amygdalinum ac pineatum cum aq. roſ. Magiſt. Perl. & Corall: paratum; ut & brodium pulli cum vitello ovi, Croci ac maceris momento; vel ovum molle ac ſorbile, cum inſperſo pulvere Cinam. & Maceris. Proderunt & aviculæ aſſę, ſucco limonum irroratæ, nec non carnes pullorum gallinaceorum, perdicum ac vituli trimeſtris, ad mollitiem cum infuſ. Cort: Cit. coctæ. Reliquas verò carnes, ut ſunt bubulæ, vaccinæ, ovillæ, ſuillæ, & quę in ferinarum habentur genere, ut ipſimet ægri plęrumq; averſantur, ita nec ad earum comeſtum ſunt cogendi, quod difficilioris concoctionis à debilitato ventriculo & nauſeabundo, vix citrà corruptionem conficiantur. Pro illarum tamen eſu ſubſtituatur *hoc Reſtaurativum*, quod ſanè egregium eſt, & cętera ferè omnia ſuperat. ℞. Caponem 2. aut 3. annorum deplumatum & exenteratum, quem collo, pedibus, aliſq; rejectis, in fruſta minuta conſcinde. Porrò accipe 1. vel 2. Perdices, coxam vervecinam vel vitulinam. Hæ carnes omnes minutim inciſæ & invicem mixtę, in vino albo ꝑ h.12. macer: Indantur poſtea vitro, addendo Cinam. ℥i. Nuc. moſch. craſsè contuſ: No. 4. flor. borrag. roſ. bugl. Caryophil. hort. an. P. j. Coral. & marg. præp: an. ℥ß. Omnibus ritè mixtis, vaſiſq; orificio optimè clauſo, ac in aheno aquâ repleto, collocatis coquantur, idq; ſine intermiſſione ebullitionis per h.8. Tepefactum vas aperiatur, juſq; indè ſeparetur, exprimendo reſiduam carnium partem per linteum, omnibus refrigeratis, pingvedo, ſi quæ reſtat, cochleari ſeparanda eſt, ſiq; fortè cruditatis quædam apparent veſtigia, jus inter 2. patinas recoquendum eſt, donec albedinem ac decoctionem perfectam conſequatur. Hujus reſtaurantis inſtar Gelatinę gelati, accipe 3. vel 4. cochl. quod in patinâ ſuper carbones eliquatum, ſorbendum præbeas ægro ad vires inſtaurandas, idq;

Reſtaurativum egregium.

conti-

continuandum singulis 3. aut 4. horis, ex quo brevi robustiorem illum fieri videbis. *Pisces*, cum facilè corrumpantur in ventriculo debili, idcircò ab illorum esu tamdiù abstineat æger, donec pristinam corporis integritatem resumpserit. Omnia quoq; salsa, acria ac nimis calida hic damnosa sunt, cùm sangvinem inflamment. *Fructus* quod attinet, non improbantur mala Citria, Limonia, Cydonia, ribes, cerasa acida, berberis & id genus alia, vel cruda, vel cum sacharo condita, moderatè comesta. *Potum quod spectat*, æger primis 4. vel 5. diebus, ubi propter ferocientem nimis ardorem, ac malignum totius corporis æstum, omnia periculi plena sunt, à vino penitus abstineat, nec illud gustet, ne πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύῃ, in declinatione tamen febris ad ejusdem usum intrepidè accedat, quo calorem langventem mirificè instaurari, spiritus prostratos citissimè resuscitari, viresq; totius corporis fathiscentes, potentissimè refocillari, non est, quod dubitemus: Interim eo tempore, quo vini usum novit sibi interdictum, ejus loco admittat hanc *potionem*: ℞. Rad. Acetos. ℥ij. herb. acetos. M iß. Tamarind: ℥ß. Cort. Citr. exic. ℥ij. flor. borrag. P. j. Passul. Corinth. ℥i. Sant. Citr. ℨij. Cinam. ℨiß, Coq. omn. in s. q. aq: font: limp: vase occluso, ne quid evaporet, Postea decoct: per manicam coletur, & usui reservetur. Dosis, quantum lubet. *Vel*: ℞. Cornu cervi usti præp: ℥iiß. Coq. in aq: Acetos. & Carduib. an. ℔ ij. Decoctum coletur. Cui adde Succi Limon: depur. ℥iij. Succi Ribium vel Berb. ℥ij. Misce. Dosis, cyathus unus. Vel curet sibi præparari *hoc Julapium*, quod gustui admodum gratum & acceptum est, insuperq; naturalem Musti seu Vini recentis, colorem & saporem æmulatur. ℞. Aq. fontanæ clar. ℔ iiij. Syr. Viol. ℥ijß. Syr. Acetos. Citri ℥ij, Arcani Vitr. ℈iiij. Transvasando hinc inde fiat Julapium. Sunt etiam, qui hîc *Aquæ gelidæ potum* liberaliorem commendant ac imperant, quorum tamen sententiæ simpliciter accedere nequimus, nam licet optimè sitim ac calorem febrilem extingvat, ventriculum tamen valdè debilitat, venenum intùs magis impingit, calorem nativum, aliàs per se nimis langvidum, obruit, Spiritus subtili substantia præditos extingvit, cruditates insignes, variaq; obstructionum genera parit,

Potio.

Julapium suave.

vel aliter corpus aggravat & afficit, quò minùs veneni injuriis resistat.

De Somno & vigiliis. *Somnus & Vigiliæ.* Hæc sint moderata, ἀμφότερα γὰρ τοῦ μετρίου γινόμενα μᾶλλον, κακὸν, *teste Hipp. 2. Aph. 3.* Præstat tamen semper in hoc morbo, primo nimirùm biduo, vigilare, quam somno corpus tradere, Nam per somnum calore nativo intrò retracto, verisimile est, venenum quoq; eò faciliùs ac promtiùs ad cor & interna rapi viscera, sicq; per totam massam sangvinis dispergi: cùm contrà vigiliis, calore forinsecùs converso, sicq; à Centro ad superficiem corporis evocato, simul quoquè multos venenatos halitus ac vapores, eò attrahi, propelli ac traduci, credibile sit. Elapso verò biduo, ne vigiliæ nimiæ, exasperato nimirùm indè febrili incendio, spiritibus resolutis, viribusq; ægroti dejectis, plus obsint, quàm prosint, satis erit per certa intervalla, ad virium nimirum collectionem seu conservationem, 3. vel 4. horarum somnum imperare. Quomodò verò æger, si primis diebus nimiùm in somnum propensus fuerit, ab eo sit excitandus, vel quomodò vigiliæ superfluæ emendandæ, in fine hujus libri docebitur.

De replet. & inanit. *Repletio & Inanitio.* Omnis fugienda repletio, & si forsan alvus, spontè non fecerit suum officium, tunc vel glande adhibitâ, vel Enemate aliquo molli injecto ad excretionem sollicitetur, nequaquàm autem illa, validis laxantibus Pharmacis lacessatur ac stimuletur, periculum enim tunc non leve subest, ne in dysenteriam vel diarrhæam prorumpat. Quare ultrà Trypheram non se erigat Clysmatum vis. Circa finem tamen morbi, extincto febrili incendio, & accisâ omni malignitate, insuperq; necessitate aliquâ svadente, fortiora purgantia, tùm per os sumta, tùm per alvum injecta, minimè erunt reformidanda.

De animi passionibus. *Animi Pathemata.* Omnia quoq; animi molesta, vehementioraq; accidentia vitentur, imprimis verò ira, mæror, tristitia & pusillanimitas longè exulent, & contrà quantum fieri potest, gaudium, spes ac lætitia procurentur. Speret itaq; æger optimè, & sit in patientia hilaris, divinum implorans auxilium, Medicoq; suo obediens, nec dubitet Deum, utpotè in cujus manibus,

omnes positæ sunt sortes nostræ, qui eum in deploratum ac calamitosum istum morbum conjecit, ex eodem quoq; secundùm divinæ voluntatis suæ beneplacitum, illum erepturum ac liberaturum, sicq; tandem pristinum corporis vigorem, sanitatem ac integritatem postliminiò donaturum esse.

CAPUT XII.

De curandis Bubonibus & Anthracibus.

Bubo nihil aliud est, quàm tumor cum inflammatione conjunctus, ruber, dolens, tensus & tangenti renitens, quandoq; etiam pulsans, in glandulis consistens, quæ vel in ingvinibus sitæ sunt, vel sub axillis, ac circa aures, collum, mammas emergunt. *Oriuntur autem ejusmodi Bubones* in peste, quandò nimirum expultrix partis alicujus principis facultas, à pravâ veneni qualitate stimulata, in adenes seu glandulas, ceu loca ignobilia ac infirma, suaq; naturâ aptissima ad quasvis humorum excrementitiorum noxiorumq; colluvies ac superfluitates recipiendas, diram ac malignam deponit & eructat materiam. *Anthrax verò seu Carbunculus*, qui Avicennæ pruna, & ignis Persicus dicitur, est tumor maximè adurens, nigram crustam habens: vel est ulcus crustaceum, nigricans, pruriginosum & exedens, cujus partes circumpositæ admodum livent, undè *Gal. cap. 12. de differ. morb.* voluit, Carbunculum esse morbum, è tumore & ulcere compositum. Hic autem plærumq; cum pruritu primitùs erumpit, quem sequuntur una vel plures pustulæ, ab initio quidem parvæ, deindè sensim accrescentes, quibus quidem vel sponte, vel per affrictum manuum disruptis, ulcus malignum crustosum succedit: omnibus præterea his circumposita caro ad summam pervenit inflammationem, quæ tamen non calorem Erysipelatis præ se fert, sed ad lividum ac nigricantem potiùs vergit. Indiscriminatim autem Anthrax in omnibus corporis partibus, prout sc. magis in uno, quàm in alio loco materia reperitur, & pars debilior est, erumpere solet. *Generatur verò* seu subnascitur, à retorrido, exusto, & venenato sangvine, qui vel suopte impetu effervescens eò irruit, vel naturæ robore propellitur, quæ qui-

Anthrax quid.

dem exustio, prout major vel minor existit, sic etiam vario Charactere carbunculus sese ostentat. *Cæterùm illud adhuc observandum*, Bubones & Anthraces non semper necessariò omnem comitari pestem, siquidem non paucos extingvi videmus, quorum corpora ne vestigium quidem ullum dictorum Apostematum præ se ferunt, idq; in Ephemerà potissimum pestilenti contingit, quæ citiùs jugulat ac interimit, quàm ut natura putridi ac venenati humoris sequestrationem aggredi possit; vel cum omnis naturæ vis subitò oppressa langvet, ideoq; ob insignem debilitatem quasi jàm à morbo se victam ac superatam sentiret, malignam materiam à corde ad emunctoria excutere vel protrudere nequit.

Curatio Bubonum.

Bubonis igitur Pestilentis curam quod attinet, jure hîc laudantur ea remedia, quæ partim laxandi & emolliendi, partim attrahendi, & attractam demum materiam suppurandi facultate prædita sunt. *A laxantibus & emollientibus* primùm res auspicanda, in quem finem utilissimè adhibentur fotus & linimenta per insensilem transpirationem, pestiferos halitus discutientia. *Fotus talis paretur:* ℞. Rad: lil: & Alth: an. ℥i. herb: malv: viol: veron: Scab: an. M j. flor. Cham: Melil: Rutæ, Absinth. an. Mß. Sem. lini & fænugr. an. ℥i. Incisa coq: in aq: com: Spongia nova huic decocto immersa & expressa leviter tepidè admoveatur loco, in quo Bubo consistit, semel atq; iterum repetendo. Hic fotus non solùm demulcet dolorem, verùm etiam cutim laxando, ejusq; poros aperiendo, venenum subtùs contentum, attenuat, in halitus resolvit & insensibiliter discutit. Juxtà Fotum, *linimenta* etiam laxantia ex butyro, pingvedine gallinæ, anseris, mucilag: sem: lini, alth: ol: lil: amygd: dulc: concinnata & adhibita maximè ex usu erunt. Cute hoc modo sufficienter laxatâ, posteà incumbendum attractioni & evocationi veneni ad extimam corporis superficiem. Evocatur autem foràs calidis attrahentibus admotis. Quamobrem ex usu erit *Cataplasma ex Theriacâ & cæpis* confectum, quod sic paratur: Excaventur Cæpæ aliquot, intra qua-

Fotus laxans.

Attrahentia.

rum

rum cavitatem indatur theriaca, ſuoq; operculo integantur, & prunis ſimul ſubditę, donec molleſcant, reſideant, probèq; tritę, Buboni admoveantur. Nonnulli quoq; venenum in profundo latitans, extrorsùm evocare ſtudent *Gallinarum aut pullorum gallinaceorum vivorum diſſectorum, & adhuc calentium, nec non Bufonum torrefactorum impoſitione*, quorum ſanè conſilium ac intentionem non poſſumus non laudare, cum indubitanter conſtet, in hiſce maximam vim attractricem vigêre. Tandem etiam validiſſimè, maximáq; efficaciâ attrahit *Cucurbitula*, tumori impoſita, præſertim Cute priùs altè ſcarificatâ, cavendo tamen venas, arterias, nervos, tendines. Optima etiam ſunt *Cauteria actualia*, de quibus conſule Paræum. Item *Cauteria potentialia*, ex ranunculo, allio, ſinapi, fermento, ſtercore columbino, aliisq; id genus parata, & tumori ſuperpoſita hic ſuum in attractione veneni uſum habent. Attracto nunc ad ſuperficiem veneno; eoq; in unum quaſi locum coacto, Tumoreq; inſuper renitente admodûm ac duro exiſtente, *Suppurantia* applicata, tunc utiliſſima erunt, in quorum numero habentur Empl. Diachylon, de mucilag: & de meliloto. *Item ſequens*: ℞. Caricar: pingu: No. 6. rad: alth: & lil: an. ℥ß. farin: ſem: lini & fænugr: an. ʒiij. Pulv: flor: Cham: & melil: an. ʒi, Ammon: in aceto diſſ. ℥ß. ol: lil: alb: & ſcorp: an. ℥ß. Pingved: gallin: ʒiij. Butyri majalis non ſaliti q. ſ. Miſce pro Empl: Cujus portio aliqua ſupra pannum lineum extenſa, calidè buboni imponatur, renovando 2. vel 3. in die, donec maturuerit. Maturato illo ſeu ad ſuppurationem adducto, poſteà phlebotomo, vel lapide ſeptico, Chirurgis noto, rumpatur & aperiatur, puſq; ſenſim effluere permittatur. Facto jam ulcere, illud abſtergatur ac mundificetur *ſeq: injectione*: ℞. Rad: ireos, ariſtol: an. ʒij. herb: abſinth: Scord: Centaur: min: an. M j. Myrrhæ ʒiß. Coq: in ſ. q. vini pro ℥vj, quibus adde Balſami Sulph: ʒij. Miſce. Hoc ulcus ſæpiùs abluatur & detergeatur: Vel ejus loco uſurpetur ſequens ungventum: ℞. Terebinth: ℥iß. Vitel. ovor. No: 2. vel 3. Agitentur ac concutiantur invicem, donec linimenti formam acquirant. Poſteà adde ad horum omnium pondus tantum quoque mellis roſ. coq. ad ignem, & in fine adjice Ol:

Suppurantia.

Abſtergẽtia ulceris

Myr-

Myrrhæ, ☿ præcip: an. ℥i.misce,Mirificè omnes sordes,omnem fætorem,omnemq; purulentiam detergit ac tollit. Ulcere nunc sufficienter mundificato,tandem illud carne impleatur, ac cicatrice obducatur,*hoc vel simili medicamento :* ℞. Myrrhæ ʒiij, Sarcocoll:Aloes.an:℥ij.Mastich:ʒiß.Thur.℥i.rad.Torment.℈ij.Tutiæ ℥i, Pulv. omnia, adde Ol. Ovor. & Hyper. an. ℥vj. Balsami Sulph.℥iß.Ol.Thuris ℈ij,Ceræ q.s. misce pro ungvento.

Sarcoticon.

Curatio Anthracum.

Anthrax seu Carbunculus citò disrumpendus,ac tardè consolidandus. Rumpitur autem *seq: Emplastris* impositis : ℞. Ther: Andr:Mithrid:an.℥i. Fermenti acr:℥ß.ficuum No:3.Cæpam sub cineribus assatam No:1.Allij sub cineribus tosti ℥iß, fimi colum: ʒij. Sem:Sinapi ℥iß. Croci ℈iij, Sapon: Ven: ʒiß, Butyr:rec:℥ß. Misce pro Emplastro. Commendatur etiam a multis sequens, ℞.Mellis rosf.℥iß, Sapon: Sarrac: ʒiij. fuligin: Camin: ʒijß. Terebinth:Butyr:fermenti an.ʒij.Salis com:℥i.vitel:ovi N:1.Theriac: vet.℥i. Incorporentur invicem in mortario pro Empl: Rupto Anthrace, *suppuratorium hoc ungventum* applicetur : ℞. Vitel: ovor:No:2.Terebinth:Butyr:rec:an.℥v.Ol: Hyper: ʒiij. Agitentur invicem,donec consistentiam ungventi acquirant. Ulcus verò Empl:Basilico contegatur. Potest etiam urgente admodùm necessitate,partibus Carbunculo adjacentibus,ad muniendas eas contra inflammationes, & ulteriorem ejus serpiginem, *hoc linimentum,* adhiberi.℞.Boli Arm: Terræ sigill: an. ʒi. Ungv: ros: & Santal: an ℥ß. Camph: ℈ß. cum s. q: succi plantag.misce. Amotâ Eschara,ulcus superioribus decoctis & ungventis optimè mundificetur,carne repleatur ac consolidetur.

CAPUT XIII.

De Symptomatum quorundam, Pestem comitari solitorum, correctione seu ablatione.

PEstis,ut primo libro diximus, nunquàm ita sola hominem invadit ac corripit, sed semper ingentem gravissimorum ac

peri-

periculosissimorum Symptomatum, tanquàm individuorum Comitum catervam secum ducit, quorum quidem, quamvis pro diversa corporum constitutione, non semper una eademq; sit facies, sed multipliciter sæpè varient, nihilominùs tamen hęc sequentia, præcipua existere, & nulli non ferè pesti conjungi solêre, hactenus observatum fuit.

I. Dolor Capitis.

Si igitur dolor capitis, initio morbi immaniter affligat, alvo laxa existente, protinus *hac Emulsione* adhibita, ille sedetur ac placetur: ℞. Nucl. Pers. Amygd. amar. an. ʒvj. Sem. Aneth. & papav. alb. an. ʒiij. Terantur in mortario lapideo cum s.q. Aq. Verben. & flor. Samb. F. Emulsio cui adde Acet. ros. ℥iij. Lap. Prunel. ʒijß. M. Lintea hac emulsione intincta leviterq; expressa, tepidè fronti applicentur ac temporibus, sępiusq; repetantur. *Raphanus* quoq; concisus & cum Sale & Aceto contusus plantisq; pedum vel nuchæ applicatus, revellendo à capite malignos vapores, egregiè ad dolorem sedandum facit. Observavit etiam *R. Dodonæus* plurimum conferre, quando columba vivens per medium dissecta plantis pedum admovetur.

II. Delirium.

Ad Delirium sedandum, ferè eadem, quæ in capitis dolore præscripsimus remedia, prosunt. Initiò igitur *hoc Oxyrrhodinon* paretur: ℞. Aq. Plantag. Semperv. Solani an. ℥iiij. Ol. ros. ℥ij. Aceti ros. ℥ijß. Misce. Pedibus interim Raphanus quoq; concisus, ut antè dictum admoveatur, nec non tempora Ungv. Alabastr. inungantur. *Phœnigmi* etiam adhibiti hîc plurimum conferunt. Tandem his omnibus nihil juvantibus, *pulmo calidus ex vitulo vel vervece extractus*, fronti ac vertici capitis raso applicetur; vel ejus loco *gallina nigra, aut columba per medium dissecta*, calidè adhibeatur. Hisce enim Delirium insigniter sedari ac mitigari, multiplici experimento, à præstantissimis quibusdam Medicis hactenùs observatum fuit.

III. VIGILIÆ.

Si vigiliæ modum excedant,& vires ægrotantis impendiò dejiciant,illis obviandum erit hoc ungvento, temporibus illito ℞.Ungu.Popul: ʒiß. Ol.Viol: & Papav:an:ʒi. Ol: N: moſch: per expr:℈ij.Croci ℈ß.Laudani Opiati G.6.Miſce pro ungvento.*Vel hoc Anacollema* fronti,& temporibus applicetur: ℞. Sem:Aneth. & Papav.alb.an.℥ß.Sem.Melon.Cucum.Cucurb.an ʒij. Trita cũ aq: Lactuc. & Nymph. fiat Emulſio, Hujus ℞. ℥viij.adde Croci triti ℈i,LaudaniOpiati℈ß.Miſce,linteum hoc liquore intinctũ, circũligetur fronti &temporibus.Internè quoq; præbeatur hæc *potiuncula hypnotica:* ℞.Emulſ:amygd:dulc.& 4.ſem.frig.major. ℥iß aq:lactuc:& viol:an ℥i Syr:de Papav.ʒvj. Miſce, ebibatur totum.Quod ſi nec hiſce ſomn⁹ inducatur, tunc ultimò ad *Laudanum Opiatum Paracelſi* confugiendum, cujus G. 5.6.vel 7.pro ratione ætatis in formâ Pillulari exhibita,te expectatione,in blandè conciliando ſomno, non fruſtrabunt^r.

IV. LETHARGUS.

Quandoq; accidit,ut hac lue correpti in profundum ſoporem ſeu lethargum præcipitentur,quod cum fit, ſedula cura adhibenda eſt,ut ab illo iterum excitentur , ne hoc modo ſenſim mors obrepens, ægrum poſteà nunquàm ampliùs evigilare faciat.Maturè igitur huicPeſtilentiSopori ſuccurrendum frictionibus manuum ac pedum, clamoribus, vinculis, clyſteribus & glandibus acutis, partium vellicationibus, odoramentis calidis & acribus,& id genus aliis. *Naribus igitur admoveatur hic nodulus,* in aceto rutaceo maceratus: R.Sem.Nigel.ʒi.Angel.Zedoar.an. ℈ij.Caſtor. ℈i, bacc.lauri ʒß.Camph.G.7. Contuſa minutim inſerantur globulo ex ſyndone parato: Vel ruta viridis ſeu ſerpillum contuſum cũ ſale & aceto, naribus odorandum objiciatur. *Fotus quoq;* hic Capiti raſo adhibitus calidè, inſigne præſtat juvamentum: ℞.Bacc.Lauri & Junip.an. ℥iß. Rad.Angel.Zedoar. Imperat. an. ℥i. herb. roſmar. ſalv.Beton. an M i.Rutæ,Satureg. Major.flor.Lavend.an.M.ß.Inciſa minutim,bulliant in ſ. q. aceti vini, ſpongia ſeu linteum hoc decocto madefactum medio-

criter calidum, capiti semel atq; iterum imponatur. Quo sic rigato, linteaminibus posteà calidis ac siccis madorem abstergito, & caput, tonsis capillis, hisce oleis inungito, seu perfricato: ℞. Ol. rutac. & Major. an. ʒij. Ol. Satureię still. ℈i. Ol. Succini dest. ℈ß Ol. rosmar. & Zedoar. an G. 7. Misce. Intrà corpus exhibe cochleare parvum *seq. mixturæ*: ℞. Extr. Gran. Junip. ʒi. Extr. Angel. & Zedoar. an. ℈i. Ther. Androm. vet. ℈ij, Syr. de succo Scord. & de acet. Citri an. ℥v. aq. Rut. ℥iij. aq. Cinam. ʒiß. spir. vitr. G. 9. misce.

V. Hæmorrhagia Narium.

Narium hæmorrhagia nimia si molesta sit, adeò ut virium dejectio indè sequatur, bracchia ac crura revulsionis ergò vinculis cōstringenda erunt, cucurbitulæq; vel hypochondriis, vel extremis pedibus affigendæ. Fronti applicetur *hoc Anacollema*: ℞. Aq. Plant. & Bursæ Past: an ℥iij. Acet. ros. ℥ij. Album: 2. Ovor. Lap. Hæmat. Boli Arm. an. ʒi. Lap. Prunel. ʒiß, Misce. Per os detur *hic Potus*: ℞. Aq. frond. Quercus & Plantag. an. ℥iß. Syr: de corallis ℥i. Extr: Torment: ʒß. Suc. Plantag. inspiss. ℈ij. Lap. Prunel. ʒß. spir. vitr. G. 10. Misce pro 2. dosibus: *Vel dentur* ℈ij *seq. Pulv:* ℞. Boli Arm. veri ʒi. Magist. lap. Hæmat. & Corall. an. ℈ij, Croci Martis ʒß, cornu cervi ust. rad. Torment. & Succini an ℈i M. pro pulv. cum aq. Equis. vel Plantag. Multi quoq; ad hęmorrhagiam hanc sistendam jubent ęgrum in manibus tenere *Usnæam, seu Bufonem exiccatum*, syndone involutum, donec incalescat, quibus incantamenti instar, quemcūq; sangvinis fluxum è vestigio supprimi ac restringi affirmant. *Jaspidem* item qui habet, is eam de collo, ut nudam attingat cutim, appendat, quàm enim arcana virtus insit huic lapidi sistendi vel hæmorrhagias desperatas, luculentissimè testatur *Anselmus Boethius lib. 2. de gem. & lapid. cap. 102.* adductis in medium, memorabilibus aliquot historiis & exemplis.

VI. Æstus ac Sitis Ingens.

Ad Æstum sitimq; ingentem, Pesti utplurimùm, ob febrem continuam, conjunctam, extingvendam, æger crebrò masticet ac degluriat taleolas mali Citrij, Saccharo benè conspersas, vel

in ore teneat,pulpam Tamarind:aut frustula Melon: Pepon: & Anguriarum,It:Cerasa acida condita,lactuc:Ital:ribes ac berber: condit: Frequentèr etiam sub lingva liquescere sinat portiunculam aliquam *Lap:Prunel*: qui præ cæteris ferè medicamentis omnibus,insigni præditus est virtute, calorem quemcunq; præternaturalem excedentem coercendi,sitimq; extingvendi. Cõducit quoq; sæpè sorbère Succum Limon:Cit:Granat: Ribium, Cydon: *Hic potus* propinatus, valenter etiam calorem & sitim extingvit. ℞. Rad. Acetos. ℥i. Pulpæ Tamar. ℥vj. Ceras. acidor. exic.℥i.Passul.Corinth.℥ß.Sem.Melon.ʒiij.Incisa minutim coq. vase occluso,in s.q.Aq.Endiv.pro ℔ ij. Decoctum coletur, eiq; addantur,Succi Limon:depur.℥iiij.Misce.Dosis cyathus parvus: Palmam tamen prædictis omnibus meritò præripiunt *hæc 2. Julapia*,non minus ob singularem gustus svavitatem, quàm insignem virtutis præstantiam, in calore ac siti profliganda, commendata.℞.Aq.Endiv.Acetos.Cichor.Borrag.an. ℥iij. in quibus ebull.unicâ & alterâ ebull.Conf.Ros.viol.ros.acetos. flor.Tuni. an. ʒiij. Decoct. sensim refrigeretur & coletur.Huic adde Aq. Capon.destil.℥iij.Aq.ros.odoratiss.℥iß,Salis Nitri præp: ʒi Extr. Cichor. ℈ij. Extr. Junip. ʒi. Syr.de acetos. Citri, de cerasis cum Caryoph.nostr.an.℥ijß.Misceantur exquisitè invicem: *Al*: ℞. Aq.Carduib.Acetos.viol.an. ℥vj. Syr. viol. ℥iij. Spir. vitr. rectif. ℈ij.Transvasando hinc indè,F.Julapium.De quo detur ꝑ libitu.

VII. VOMITUS.

Haut infrequens peste correptis vomitus existit, quibus difficulter medicamentis Bezoardicis succurri potest, cum illi ea assumta statim regerant.Idcircò quandò ventriculum, effrenatâ ista vacuatione nimis lacessi ac dissolvi contingit, illi tùm intrò assumtis, tùm extrinsecùs etiam adhibitis præsidiis succurrendum,sicq; omni arte & ingenio,vomitus isti superflui & immoderati compescendi,quod efficietur, si *laterem calefactum*, aceto ros.& vino Rhen:aspersum,pannoq; duplicato involutum,ventriculi regioni imponamus; vel *hunc sacculum*, Aceto vini priùs immersum,&expressum,calide applicemus: ℞.Rad.Cyperi,Galang.Torrefact.Zedoar.an.℥ß.herb.menth absinth. flor. ros. rubr.

an.M i.Nuc.mosch.ʒiß.Caryophil:arom.℈ij. Ex incisis singulis minutim, fiat sacculus. Compertum quoq;, vomitus nimios illicò sistere, *sequens*, stomacho appositum : ℞. Fermenti acris ℥iij. Menthę siccę pulv. Mastich. pulv. an. ℥iß. Cariophil. arom. ʒi. Acet.ros.parum. Misce fiat massa, quæ extensa super pannum lineum, & calidè applicata, insignem operationem prębstat. *Intra corpus verò exhibeatur subindè cochleare unum hujus mixturæ.* ℞. Syr.de succo Cydon:& Granat.an.℥iß.de succo Ribium ℥i.Extr. liquidi Absinth.ʒß,Extr.Tormēt.mediocriter inspis.℈ij Magist. Corall.ʒi.Arcan.vitr.G.12.Misce.Vel solius Spir.Sulph.seu Vitr. G.9.vel 10.cum cochleari uno succi Cydon:liquid. Vel ʒß. Extr. liquidi Menthę cum pauxillo Syr. Granat : & Corall. præp. per intervalla præbeantur. *Illud tamen notandum*, mox à principio morbi, vomitum non sedandum esse, si ingruat, ne vitiosi humores, quorum expulsionem sic natura molitur, cohibiti, in majorem malitiam ac putredinem abeant, sed qui naturæ limites excedit, viresq; ægrotantis magnoperè exolvit, illi tantùm occurrendum.

IIX. SYNCOPE ET PALPITATIO CORDIS.

Cum in omni Peste gravissimè afficiatur cor, vivificumq; ejus nectar seu balsamum radicale, calorem sc. & spiritus, venenata illius qualitas nunquam non depascat ac depopuletur, idcircò illud necessariò tandem fit debile, inducunturq; crebrò hæc 2. Symptomata, Syncope & Palpitatio, quibus cititissimè occurrendum, remediis, è Catalogo suprà Cap. 10. enumerat: corroborant : repetendis. Extrinsecùs autem cordi applicetur *Sacculus hic*, vino Malvat.priùs irroratus atq; expressus. ℞.Herb. melis:Ocymi, flor.ros.rub.Borrag.Viol.Tunic.an.P.j.Cort. Citr: & Arant:an.℥ij.Xyloal.Cinam.Macis an.ʒi.Spet.Diamb.& Diamosch.dulc.an.℈ij.Croci ℈i.Camphoræ ℈ß.Ex incisis minutim F.Sacculus.Vel illinatur cor Balsamo Citri, Cinam. Nuc.mosch. Succini, Anthos, quibus Granum unum atq; alterum Moschi addatur. *Interiùs dentur* aq.Cinam.in qua pauxillum Extr.Croci & Magist:Perl.solutum sit.Item aq.flor.Citri & borrag.cum succo Citri & Confect.Alchermes:Nec non vinum Malvat.cum Q.E.

Perlarum & Lap:Bezoard:veri aliquot granis. Vel *Tincturã Vera Corallorum*, de qua *Anselmus Boethius in lib. 2. de Gem. c. 154.* scribit, se cum febre pestilenti extremè laborasset, cum crebris animi deliquiis, ac de suâ salute, omnes desperassent, Tincturæ hujus G.6. sumtis, extemplò & quasi miraculosè fuisse liberatum, cordis spiritibus ita recreatis, ut illicò quasi luce depulsis tenebris, morbi vim medicaminis efficaciâ manifestè abigi perceperit. Præstantissima quoq; habetur *hæc infusio:* ℞. Vini Malv: ℔ iß. In quo infund: Cort: Citri sicc: ℥ij Zedoar, ʒij fol: Melis: flor: borrag: boglos: anthos an: Mß Cinam: acut: ℥ß Macis ℥ij Spec: Diam: frig: & Diamosch: dulc: an. ʒiß Croci Orient: ʒi Incisa indantur vitro supernè benè clauso, Agitetur quotidiè vitrum aliquoties. Dosis cochleare unum. Mirificè spiritus suffocatos seu collapsos revocat. Imprimis verò nobilitate & excellentiâ virtutis suæ, in Syncope & Palpitatione cordis momento quasi tollendâ, cætera remedia cordialia omnia, multis parasangis post se relinquit, *sequens pretiosiß. Mixtura*, olim pro Rudolpho II. Imp: augustissimæ memoriæ, à quodam suo Cubiculario Medico præparata, quæ sic se habet: ℞. Ambræ grys: opt: ℈i Moschi Orient: ʒij. Misce & frica in conchâ vel tabula marmoreâ, ut instar pulveris fiant. Affunde Rosarum Spiritum fragrantissimum ad 3. digitos in cucurbitula mundâ. Locentur in Balneum vapidum, exactè clauso orificio, 3 vel 4. dieb. Spiritus attrahet tincturam rubicundiss: Effusum in aliud vas, sepone, & aliũ repone. Tandem spiritum lenissimo Balnei calore revoca usq; ad mellis liquidi cõsistentiam. Huic adde Magisterij Perlarũ Magist: Rubin: Magist: Hyacinth: Orient: an. ℥ß. Tincturę verę ☉ ℈i. Confect: Alchermes ad põdus omnium. Misce. Detur pauxillum, cum haustu vini Malvatici.

IX. ALVI PROFLUVIUM.

Antequàm Alvi profluvium cohibeatur, diligenter attendendum, num criticè vel symptomaticè illud fiat. Si natura Criticè per hanc viam, multa putrilaginosa, fætida ac corrupta excrementa egerat, iterùm hæc cautio adhibenda, nùm hæc cum virtutis tollerantia fiant nec ne, si prius, naturæ motus non erit sistendus aut inhibendus, sin verò posterius, ille sensim coercendus

dus

dus, injecto tamen priùs Clysmate aliquo abstergente. Si verò Symptomaticè natura variorum excrementitiorum humorum colluviem per ventrem exturbat, quibus mox vires ægroti insigniter dejiciuntur, tunc ejusmodi profluvium omninò supprimendũ erit. Quia ut scribit *Palmarius de febr: pestil. c. 24.* omne tale profluvium in febre pestifera, q; vel bubonum vel carbunculorum suppurationem, vel urinarum coctionem, vel aliorum symptomatum remissionem antevertit, meritò suspectũ ac periculosum haberi debet. Ægro itaq; diarrhæâ nimiùm debilitato offeratur sæpè parũq; *de hoc condito:* ℞. Cons: ros: vet: ℥iß Cons: flor: Acat: ʒvj. Carnis Cydon: condit: ℥i. Myrobol: cõdit: ʒß. Nucis moschat: torref: ʒi. Corall: præp: ʒi. Croci Martis ℈ij. Pulv: rad: Torm: & Succini albi an: ʒß. Cum s.q. Syr: de Corallis, addito simùl Spir. vitr. ℈i. Misce ꝑ Condito: vel per intervalla ʒß. seu ℈ij. hujus pulv. cum Syr: Granat: Cydon: vel Mastich: aut aqua plantag: capiat: ℞. Magisterij Corall. ʒiß: Boli Arm: Terræ sigill: an. ℈i rad: Torment: Croci Mart: an. ℈ij. Misce pro pulvere tenuissimo. Aut si delectetur magis *potione:* ℞. rad. Tor. & Acet: an. ʒi. Pimp: ʒß. Zedoar: ʒiij, herb: Card: M j. Cina. ʒiß. Incoq: in s.q. aq. Hord: ꝑ℥vj. Quibꝰ adde Syr: Gran: ℥ij. Arcan: vitr: G. 12. Misce ꝑ 2. dosibꝰ. Stomacho quoq; & abdomini *hic sacculus* imponatur. ℞. rad: Cyper: ℥i. fol: menth: ros: rub: Absinth: an. M j. Galang: ʒß. Sem: Cym: Caryoph. arom: an. ʒiß. flor: rosm: & lav: an. P. j. Cort: Cydon: ʒvj. Incisa minutim includantur sacculo, qui aceto leviter incoctus, & expressus, calidè demùm adhibeatur, & aliquoties reiteretur.

Atq; hæc sunt, quæ de malignâ ac truculentâ istâ Lue, quâ in genere humano vix ulla crudelior ac terribilior existit, ad DEI imprimis Omnipotentis honorem ac gloriam: deindè quoq; ad Patriæ, proximiq; salutem & utilitatem, in præsentiarum conscribere ac commentari voluimus. Æternus & immortalis DEUS, cunctis hisce remediis, divino suo aspiratu, clementer benedicat, & benignâ miseratione, diram hanc Luem, seu Furiam potiùs infernalem, à Laribus & focis nostris, longè ejiciat ac repellat, nobisq; semper tranquilla donet Halcyonia, propter sempiternam Nominis sui gloriam, cui sit Laus, & Honor in secula seculorum. A M E N.

BENIGNE LECTOR,

Ne,quæ partim festinatione, partim incuriâ Typographi,in hunc Librum,irrepsêre σφάλματα seu Errata graviora, ipsi forsan Autori imputentur, idcircò illa tibi ità corrigenda erunt.

Pag.11.lin.16.lege *Commune.* P.22.l.11. ꝓ *Omnes*,lege, *omnia*. P. 25.l.18. ꝓ *quorum*,lege,*quarura* P.31.l.19. ꝓ *consistit*, lege,*consistens*. P.12.l.29.lege *atrocium*.P.36.l.10.lege,*recipiant & lædant*. P.39.l.26 lege,*præcedenti*.P.41.l.29. ꝓ *aliquo*,lege,*aliqua*.Ibid:l.33. ꝓ*nullum*, lege,*ullum*.P.44.l.1:lege,*attractum* P.47.l.24.lege,*ut plurimi*.P.49 l.6.lege,*criticè*.P.51.l.25. ꝓ *hæc ipsa*,lege,*hâc ipsa*.P.54.l.13.lege,*Bufonibus*.P.55.l.ult.lege,*familiarium*. P. 57. l.19. ꝓ *suum*,lege,*suam*. P.66.l.34. ꝓ *sustuli*,lege,*sustulit*.P.68.l.10. ꝓ*complures*,lege,*compluribus*.P.74.l.ult:omissum:*Pertineant* P.75.l.26.lege, *Aereis*. Ibid:l; 27. ꝓ *metu*,lege,*motu*.P.76.l.15.lege,*stellis*.P.78.l.1. ꝓ *pernicies*,lege, *perniciei*.P.86.l.8.lege,*probabilior*. P.87.l.14. ꝓ *prosternẽs*,lege,*prosternentem*.P.95.l.22.lege,*Alicubi*.Ibid:l.29.lege,*requiritur*. Ib;l.32. ꝓ*cum*,lege,*eum*.P.98.l.4. ꝓ*eum*,lege.*eam*.Ibid:l:16.lege,*protractæ*. Ib:l:29.lege,*expurgaretur*.P.103.l:ult: ꝓ *ac*,lege,*ad*. P. 114.l.8.lege, *supervenire talia*.P.115.l.13. ꝓ*microcosmo*,lege,*macrocosmo*.P.123.l.11 lege,*familiaritate deosculatus*.P.131.l.13. ꝓ *alimentum*,lege,*alimento*.P.132.l.9. ꝓ *malignos*,lege,*malignas*.P.137.l 17. ꝓ *delatas*,lege,*delatarum*.P.138.l 19.dele,*in* P.144.l.18. ꝓ *lucidum*, lege, *lividum*. P. 176.l.29. ꝓ*nunquàm*,lege,*unquàm* P.177.l.22.lege,*Torminum*.P.192 l.20.lege,*Pulverem* P.197. l.19. ꝓ *perfecta*,lege,*perspecta*. P. 199.l. ult: ꝓ *minus*, lege, *magis*. P. 220. l.ult. ꝓ *at*,lege,*ac*.P.221.l.27.lege *imitari*.P.241.l.14. ꝓ *tanquàm*, lege,*tamq;*.

Cæteros minusculos Errores,vel in litterarum transpositione ac inversione, vel earundem præposterâ collocatione, aut omnimodâ omissione,commissos, quilibet judiciosus, ex mente Autoris,facilè per se emendabit, &c.

HALÆ-SAXONUM
Excudebat,Christoph. Bismarcus, Anno 1615.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0031242

